

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია
ენათმეცნიერების ინსტიტუტი

პ. გუჩუაძე

ივერული დიალექტის სალექსიკონო მასალა

გამომცემლობა „მეცნიერება“
თბილისი
1976

წიგნი იმერულის ერთი თქმის — ხანისწყლის ხეობის მცხოვრებთა მეტყველების — დიალექტური ლექსიკონია. იგი სრული იმერული ლექსიკონის მასალად ივარაუდება. განმარტებულია 4000-ზე მეტი სიტყვა, რომელთაგან ზოგი შეიძლება დამკვიდრდეს სალიტერატურო ენაში. განმარტებებს ახლავს სიტყვის მნიშვნელობის საილუსტრაციო ფრაზები.

ნაშრომს მნიშვნელობა აქვს არა მარტო ენათმეცნიერული საკითხებით დაინტერესებულ პირთათვის, არამედ იგი კარგ მასალას აწვდის ქართველი ხალხის ყოფის — მატერიალური თუ სულიერი კულტურის ისტორიის მკვლევართ.

რედაქტორები: ა. კ ი ზ ი რ ი ა
მ. ჭ ა ლ დ ა ნ ი

„წინასიტყვაობა“

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში დიალექტური სიტყვების შეტანასთან დაკავშირებით ამ ლექსიკონის მთავარი რედაქტორი პროფ. არნოლდ ჩიქობავა წერდა: „კუთხურ სიტყვასთან აღნიშნულია ის კუთხე, სადაც სიტყვა დადასტურებულია. ეს არ ნიშნავს, რომ ეგვეე სიტყვა სხვა კუთხეში არ გვხვდება (დიალექტური ლექსიკა არაა ჯერ მთლიანად გამოვლენილი)“¹. დიალექტური ლექსიკა არაა მთლიანად გამოვლენილი, ითქვა ამ 25-ოდე წლის წინ და ეს ნათქვამი, მიუხედავად ამ პერიოდში მნიშვნელოვანი დიალექტური ლექსიკონების გამოქვეყნებისა, დღესაც სრულად ინარჩუნებს თავის ძალას.

დიალექტური ლექსიკონების შედგენა-გამოქვეყნება რომ საშური და საჭირო საქმეა, ამაზე მეცნიერებაში ორი აზრი არ არსებობს. ეს საჭიროება უფრო მეტია ამჟამად, როცა მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუცია მძლავრად იჭრება ჩვენი საზოგადოების — სოციალისტური საზოგადოების ყოველდღიურ ცხოვრებაში, როცა ხდება ჩვენი სოფლის მეურნეობის ინდუსტრიალიზაცია და ამის შედეგად თანდათანობით დავიწყებას ეძლევა და სამუდამოდ იკარგება დიალექტური ლექსიკის ის ძვირფასი მარაგი, რომელიც მეცნიერებას დიდ სამსახურს გაუწევდა ჩვენი ხალხის ყოფის, მატერიალური და სულიერი კულტურის ისტორიის გასათვალისწინებლად.

წინამდებარე ნაშრომი „იმერული დიალექტის სალექსიკონო მასალა“ არსებითად იმერული დიალექტის ერთი თქმის — ხანისწყლის ხეობის მცხოვრებთა მეტყველებაში დაცული ლექსიკის ლექსიკონია. ამ ლექსიკონის ძირითადი ნაწილი შედგენილია 50-იან წლებში და იგი დაერთო ავტორის საკვალიფიკაციო ნაშრომს (იმერული დიალექტის ხანური-ზეგნური მეტყველება, გამოკვლევა, ტექსტები, ლექსიკონი, 1952). შემდგომ ეს მასალა საგრძნობლად შეივსო, დაიხვეწა და 1966 წლისათვის ივარაუდებოდა გამოცემაც, მაგრამ ავტორისაგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო, გამოქვეყნება ვერ მოხერხდა.

¹ არნ. ჩიქობავა, სიტყვა-სტატიის აგებულებისა და ლექსიკონით სარგებლობის შესახებ, წიგნში: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. I, 1950, გვ. 089.

„იმერულის სალექსიკონო მასალას“ ამ ნაშრომს იმიტომ ვუწოდებთ, რომ იგი, მთელ იმერეთთან შედარებით, მცირე ტერიტორიით შემოიფარგლება (მაიაკოვსკის რაიონის მთისა და ბარის სოფლები და ამ სოფლებთან მოსაზღვრე ზესტაფონის რაიონის რამდენიმე სოფელი) და საერთო იმერული დიალექტური ლექსიკონისათვის, როცა ასეთი შედეგება, იქნება გამოსადეგი. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ამ ლექსიკონს ამჯერად არ ჰქონდეს მეცნიერული ღირებულება. მას ისევე შეუძლია დააკმაყოფილოს მეცნიერთა მოთხოვნილება, როგორც სხვა დიალექტურ ლექსიკონებს.

მასალა, რომელსაც ეს ლექსიკონი აწვდის მკითხველს, მრავალმხრივ არის საყურადღებო. პირველ ყოვლისა, აქ წარმოდგენილი სიტყვების ნაწილი შეიძლება გახდეს სალიტერატურო ენის კუთვნილება, ენათმეცნიერული თვალსაზრისით მრავალი სიტყვა-ფორმა მიიქცევის ყურადღებას, როგორც წარმოების (ურიდალი, უზარელი, ნათიერი...), ისე სიძველისა (მიზღება, მოვალთ [= მოვდივართ], ცხოველი [= ცოცხალი], ხადის...), თუ ფონეტიკური ცვლილებების მხრივ; ეთნოგრაფებისა და ფოლკლორისტებისათვის საინტერესო იქნება რელიგიურ-საკულტო წეს-ჩვეულებათა თუ თამაშობათა აღწერა და სხვ.

მასალა 4000-ზე ცოტა მეტ სიტყვასა და სინტაგმას შეიცავს. ამ სიტყვების უმეტესი ნაწილი არც ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში და არც სხვა დიალექტურ ლექსიკონში არაა ფიქსირებული, ნაწილი კი შეიძლება იყოს აღნიშნულ ლექსიკონებში, მაგრამ აქ მაინც არის შეტანილი. ასეთებია: ა. სიტყვები, რომელთაც რაიმე განსხვავებული მნიშვნელობა, სხვაგვარი ნიუანსი აქვს; ბ. ფონეტიკურად სახეცვლილია; გ. შედარებით ზუსტდება სიტყვის მნიშვნელობა; დ. მცენარეთა, ცხოველთა, სოკოთა სახელები, რამდენადაც მოხერხდა მათი უფრო სრულად აღწერა; ე. მატერიალური კულტურის ამსახველი და ეთნოგრაფიული თვალსაზრისით საინტერესო ლექსიკური ერთეულები; ვ. სიტყვები, რომელთაც სხვა ლექსიკონებში დოკუმენტაცია არ ახლავთ, აქ კი მოხერხდა ასეთი მასალის დართვა; ზ. არქაიზმებად მიჩნეული სიტყვები, რომლებიც იხმარებიან იმერულ დიალექტში და სათანადო ფრაზებიც მოეძებნათ.

ჩვენ საგანგებოდ გვინდა ორიოდ სიტყვა ვთქვათ ივ. ქავთარაძის „მასალები იმერული ლექსიკონისათვის“ და ე. ძოწენიძის² „ზემოიმიე-

2 სამწუხაროა, რომ ქეთევან ძოწენიძეს არ დასცალდა ამ დიდებული მასალისათვის თვითონ მიეცა საბოლოო სახე.

რული ლექსიკონის“ შესახებ. ორივე ამ ლექსიკონში, ბუნებრივია, მრავალი ისეთი სიტყვაა, რომელიც ჩვენს მასალებში თავიდანვე იყო. ჩვენ იძულებული გაუხდით, საერთო სიტყვების უმრავლესობას შევლევოდით. ვცდილობდით, დაგვეტოვებინა ისეთები, რომლებიც რამდენადმე განსხვავდებოდნენ მნიშვნელობით ან ფორმით. თუ მაინც აქა-იქ ჩვენს ლექსიკონში მოხვდა ზემოაღნიშნულ ლექსიკონებში დადასტურებული სიტყვები, ეს დიდ ცოდვად არ უნდა ჩაგვეთვალოს, ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ ხელთ გვექნება ამგვარი სიტყვების გავრცელების უფრო ზუსტი საზღვრები და, მეორეც, არც თუ ადვილი იყო რამდენიმე ათეული წლის მანძილზე ნალოლიავეები სიტყვების გამეტება.

ღიალექტური ლექსიკონის შემდგენელთა წინაშე ყოველთვის მწვავედ დგას ფონეტიკურ ვარიანტთა (განსაკუთრებით ზმნური პრევერბიანი ფორმებისა და სუფიქსიანი ვნებიების) ლექსიკონში შეტანის საკითხი. ეს სხვადასხვა ავტორს სხვადასხვაგვარად აქვს გადაწყვეტილი. ივ. ქავთარაძე, მაგ., წერს: „აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ სალექსიკონო ერთეულად გამოტანილია სწორი და არა ასიმილაციის ან სხვა ცვლილების შედეგად მიღებული ფორმები, მაგ., და ი ძ უ რ წ ე ბ ა და არა დ ე ი ძ უ რ წ ე ბ ა, მაგრამ კონტექსტში ეს უკანასკნელია“³. ქ. ძოწენიძე კი, ჩანს, სწორედ სახეცვლილ ფორმებს აძლევს უპირატესობას (იხ. მაგ., მოუბოდიშეფს, მოტკბილამს... ღურღალოფს...)⁴. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ღიალექტში ერთი და იმავე სიტყვის სწორი ფორმაც შეგვხვდება და სახეცვლილიც. სრულიად მართებულია პროფ. შ. ძიძიგურის მოსაზრება, „რომ დასაგმობია ღიალექტოლოგიურ ტექსტში ღიალექტური გრამატიკული მოვლენების უნიფიცირების ტენდენცია. ...არ არსებობს მონოლითური და აბსოლუტურად ერთგვაროვანი ღიალექტური ერთეული, განსაკუთრებით ჩვენს ეპოქაში, როდესაც ღიალექტი განიცდის არნახულ ცვლილებებს სოციალური, ეკონომიური და კულტურული გარდაქმნების შესაბამისად“⁵.

ზემოთქმულის შესაბამისად, ჩვენ შევეცადეთ, როგორმე ღიალექტურ ლექსიკაში არსებული ნაირფერობა ლექსიკონშიც წარმოგვედგინა. ლექსიკონში პრევერბიანი ზმნური (პირიანი) ფორმები, როცა პრევერბის ხმოვანი ფუძისეულ ხმოვანთან შეხვედრისას იცვლება, წარმოდგენილია ორივე ხმოვნით: ძირითადით და შეცვლილით. მაგალითად,

³ ივ. ქავთარაძე, მასალები იმერული ლექსიკონისათვის, წიგნში: ქართულურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, ტ. III, 1963, გვ. 113.

⁴ ქ. ძოწენიძე, ზემო იმერული ლექსიკონი, 1974.

⁵ შ. ძიძიგური, ქართული ღიალექტოლოგიის მასალები, თბ., 1974, გვ. 4.

ლექსიკონში შედის სიტყვები: დევვაჭრება, მვისათესურებს, ღოუშუშტუკურებს... ამათგან სალექსიკონო ერთეულებად შეტანილია: და/ვევაჭრება, მო/ვისათესურებს, და/ოუშუშტუკურებს... ეს იმას გულისხმობს, რომ თავისუფალ მეტყველებაში შეიძლება შეგვხვდეს, როგორც დაევაჭრება, მოისათესურებს, დაუშუშტუკურებს..., ისე დევვაჭრება, მვისათესურებს, ღოუშუშტუკურებს...

ანალოგიურად წყდება საკითხი სუფიქსიანი ვნებითების სალექსიკონო ერთეულებად შეტანისას, როდესაც ვნებითობის ნიშანი -ღ ყრუვდება სათანადო გარემოს გავლენით და -თ-ღ ან -ტ-ღ გვევლინება, სალექსიკონო ერთეულად შეგვაქვს ფორმა ორივე ნიშნით: აკვინტრიშ-ღ/თება, ამობოლოკ/ტება... ზოგჯერ ანალოგიური ცვლილება შეიძლება ძირეულმა -ღ-ონმაც განიცადოს და ესეც, შეძლებისდაგვარად, ფიქსირებულია, იხ. მაგ., დააჭღ/ტობს.

განმარტებულ სიტყვებს ერთვის სხვა წყაროების შემოკლებანი ნ. (ნახე!) ან შღრ. (შეადარე!) მინიშნებებით, რომელთა შემდეგ შეიძლება ნაჩვენები იყოს სათანადო ფორმა მითითებული წყაროდან. როცა ასეთი ფორმა ნაჩვენები არ არის, მკითხველმა მითითებულ წყაროში უნდა ნახოს ის სიტყვა, რომელსაც ეს მითითებები აქვს მიწერილი. იგულისხმება, რომ ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში (და ჩვენს ლექსიკონშიც) სიტყვების პარალელური ფორმებიდან (და/ვევაჭრება...) უნდა ლიტერატურული ფორმა (დაევაჭრება...) მონახოს.

ლექსიკონში განმარტებული სიტყვების უმეტეს ნაწილს ერთვის საილუსტრაციო ფრაზები ან გამოთქმები, რომლებიც ამოღებულია ავტორის მიერ შეკრებილი დიალექტური ტექსტებიდან (ზღაპრები, ლექსები, გადმოცემები, შელოცვები...) ან მის მიერვე ჩაწერილი სასაუბრო მასალიდან.

წინამდებარე ნაშრომი — დიალექტური ლექსიკონი სპეციალისტებისათვისაა ნაგარაუდვეი და ამით აიხსნება, რომ ავტორმა საჭიროდ არ ჩათვალა სალექსიკონო ერთეულებისათვის გრამატიკული კვალიფიკაციების დართვა.

უნაკლო ლექსიკონი მეტად იშვიათია, ავტორი არც თვლის ამ ნაშრომს უნაკლოდ და ყოველ სასარგებლო შენიშვნას მადლობით მიიღებს.

ლენსიკონში ვითითებული ლიტერატურა

- ილ. აბულ. ილია აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ., 1973.
- აკაკი აკაკი წერეთელი, თხზ., ტ. I, 1925.
- ალაუ. მ. ალავეიძე, ლენსიკონი: ქართველურ ენათა ლექსიკა, I, თბილისი, 1938.
- ალაუ. მასალ. მ. ალავეიძე, მასალები ლენსიკონისათვის: ქუთაისის სახ. პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, XIII, ქუთაისი, 1955.
- ბარნ. ე. ბარნოვი, ფერად-ფერადი, 1934. დართული აქვს თ. სახოკიას მიერ შედგენილი ლექსიკონი.
- ბერ. ვ. ბერიძე, სიტყვის კონა იმერულ და რაჭულ თქმათა, С—Пдр., 1912.
- გამს. კ. გამსახურდია, მთარის მოტაცება, წ. III, 1936. დართული აქვს ლექსიკონი.
- ი. გიგ. ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკა, სინტაქსი, დართული აქვს ი. გიგინეიშვილის მიერ შედგენილი ლექსიკონი, თბ., 1948.
- გლ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, პროფ. არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით, ტ. I—VIII, 1950—1964.
- გრიშ. ი. გრიშაშვილი, ძველი ტფილისის ლიტერატურული ბოქემა. 1927. დართული აქვს ლექსიკონი.
- გურამ. დ. გურამიშვილი, დაეთიანი, 1955. დართული აქვს ი. გიგინეიშვილის მიერ შედგენილი ლექსიკონი.
- ერისთ. მოკლე ქართულ-რუსულ-ლათინური ლექსიკონი; მცენარეთა, ცხოველთა და ლითონთა სამეფოებიდან. შედგენილი თ. რაფ. დაუ. ერისთავისაგან. Типлнс, 1884.
- ვაჟა I, III, IV ვაჟა-ფშაველა: I, ლექსები, 1922; III, პოემები, 1930; IV, პოემები, 1932; ყოველ ტომს ერთვის ა. შანიძის შედგენილი ლექსიკონი.
- ვაჟა VI ვაჟა-ფშაველა, მოთხრობები, VI, 1938.
- ილია ი. ჭავჭავაძე, მოთხრობები, ტ. III, 1926.
- იმნ. ქართული ენის ისტორიული ქრესტომათია, V—X საუკუნეების ძეგლები, გამოსცა და ტაბულები და ლექსიკონი დაურთო ი. იმნაიშვილმა, ა. შანიძის რედაქციით, თბ., 1953.
- გ. ლონ. გ. ლონიძე, „ბესიკი“, თბ., 1953.
- კირ. ეპისკოპოსი კირიონი, სალექსიკონო მასალა; „ძველი საქართველო“, ტ. II, ტფ., 1913.
- შაკალ. შთ. ს. შაკალათია, მთიულეთი, 1930.
- ნ. მარი Георгий Мерчул, Жизнь св. Григория Хандзтийского. груз. текст. введение, издание, перевод Н. Марра. ТР.. кн. VII, С.—Птр., 1911; აქვე: Глоссарий по имерхевскому говору (стр. 82—84).
- მაყ. ა. მაყაშვილი, ბოტანიკური ლექსიკონი, მცენარეთა სახელწოდებანი, თბ., 1949.
- მენტ. სტეფანე მენტეშაშვილი, ქიზიური ლექსიკონი, თბ., 1943.
- ნიფ. შ. ნიჭარაძე, ქართული ენის აჭარული დიალექტი, ლექსიკა, ბათუმი, 1971.
- ჟლ. ს. ჟღენტო, გურული კილო, თბ., 1936.

- საბა სულხან-საბა ორბელიანი, ქართული ლექსიკონი, ტფ., 1928; და ორ ტომად: I. 1966, II—1967.
- ქავთ. ი. ქავთარაძე, მასალები იმერული ლექსიკონისათვის: ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, III, თბ., 1963.
- ღლ. ა. ღლონტი, გურული ფოლკლორი, I, თბ., 1937.
- შან. ქევს. ბ. გაბუური, ქევსურული მასალები, პროფ. ა. შანიძის რედაქციით, დართული აქვს რედაქტორის მიერ შედგენილი ლექსიკონი: ქართული საენათ-მეცნიერო საზოგადოების წელიწადული, I—II, ტფ., 1925.
- შრშ., შარაშ. გ. შარაშენიძე, გურული ლექსიკონი: ქართველურ ენათა ლექსიკა, I, თბ., 1938.
- ჩუბ. დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, C—ПІР., 1887.
- ძოწ. ქ. ძოწენიძე, ზემოიმერული ლექსიკონი, თბ., 1974.
- წერ. ბ. წერეთელი, ზემოიმერული ლექსიკონი: ქართველურ ენათა ლექსიკა, I, თბ., 1938.
- ჭყ. ი. ჭყონია, სიტყვის-კონა, C.—ПІР., 1910.
- ჯავახ. ეკ. ისტ. II, ი. ჯავახიშვილი, საქართველოს ეკონომიური ისტორია, ტ. II, ტფ., 1934.
- ჯავახ. მასალ. ი. ჯავახიშვილი, მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულ-ტურის ისტორიიდან, I, მშენებლობის ხელოვნება ძველ საქართველოში, თბ., 1946.
- ჯავახ. ქ. დავ. ენ. თ/ბ და ნ., ი. ჯავახიშვილი, ქართული და კავკასიური ენე-ბის თავდაპირველი ბუნება და ნათესაობა, ტფ., 1937.
- ჯანაშ. მ. ჯანაშვილი, საინგილო (ახლავს ლექსიკონი). ძველი საქართველო, ტფ., 1913.
- ჯაჯ., ჯაჯან. პ. ჯაჯანიძე, მასალები იმერული ლექსიკონისათვის: ქუთაისის პედა-გოგიური ინსტიტუტის შრომები, ტ. IX, ქუთ., 1949; ტ. X, ქუთ., 1950—1951.

შემოკლებანი

- გადატ. — გადატანითი
დაცინვ. — დაცინვითი
ეთნ. — ეთნოგრაფიული
ინდივიდ. — ინდივიდუალური
ირონ. — ირონიული
მოფერ. — მოფერებითი
მრ. — მრავლობითი
ნ. — ნახე
რელიგ. — რელიგიური
საპირისპ. — საპირისპირო
საუბ. — საუბრული
უპატიევ. — უპატიევემლო
შდრ. — შეადარე
ცრუმორწმ. — ცრუმორწმუნეობა
ძვ. — ძველი
ხალხ. — ხალხური

აბბლმბ-ს: ყურს ააბლმბს განგებ ყურადღებას არ მიიქცევს, ყურს აველებს, წაუყრუებს. „როცა არ უნდა, იხე ააბ-
ლებს ყურს, ვითამ ქვეც არაფელაიო“.

აბბლმბ-ს: ხმელს აბბლმბს თამა-
შის (ჩვეულებრივ, კენჭაობის) ერთ ბა-
რტიას გაათავებს, დაასრულებს. „ამ
ხელს ავათავეფუ და წამოალ მეც“.

აბბლმბ-ს: ააცვამს. „აამცვამ, შენე
ბიჭო?“

აბბლმბ-ს: საუბ. გაარტყამს, ლეწავს.
„ააფარა სახეში იხე, რო ტარაბუა და-
ასხა“ (შდრ. გლ.).

აბბლმბ-ს: ჩალას (კონებს) ჩერ-
გილად დაღვამს. „ჩალა უნდა აჩერგი-
ლო“.

აბბლმბ-ს: სამკურნალო-მინერალური
წყლის მქონე ავარაკზე ყოფნა; ამ
წყლით მკურნალობა აბაზანების მიღე-
ბის საშუალებით ან სმით (ნ. იაბა-
ნოებ ს; შდრ. შრწ.: აბანოება).

აბბლმბ-ს: პატარა ხურჯინი (ნ. ჩუბ., ულ.;
შდრ. გლ., ი. გიგ.).

აბბლმბ-ს: ცული ამინდი, აედარი (ნ. გა-
აბდარღება; შდრ. ულ.)

აბბლმბ-ს: გულაზიზი, უმადო. „ბოუ-
შობიდან აბზილაკი მჭამელია, ვაგლა-
ზაო მეეწონება საჭმელი“ (შდრ. დი-
ლი აბზილაკია, სხვის გამამცხვარ ჭადს
კი არ ჭამს“ (შდრ. ძონ.).

აბბლმბ-ს: ცხვირის აბბლმბა
(შდრ. გლ.).

აბბლმბ-ს: მიყოლებით მთლიანად
აიღებს, აწმენდს, აჭრის. „ქე არ ოუბ-
ლიწინათ თივაი სულ“ (შდრ. ძონ.:
აბლიწინავს).

აბბლმბ-ს: ამბუენდება, ატყდება, ახურ-
დება.

აბბლმბ-ს: ამბუენებული, ატეხილი,
ახურებული.

აბბლმბ-ს: სათითაოდ აკრეფს, აიღებს.
„ეახტანგე აბოჭე ეგ ლერწი და შერე
ღეისეენეფუ“. „ჩაცვინდა ნიგოზი ბურ-
ღებში, რა აბოჭავს შავასი“. „ღაბნეულ
ფეტვის კაკალსა რა აბოჭს წიწილის
შეტი, მე და შენ სიყვარულს რა გაწ-
ვევტს სიკედლის შეტი“ (შდრ. გლ.).

აბბლმბ-ს: სათითაოდ აკრეფილი, აღე-
ბული. „რაეარც იყო ავბოჭე და ქე არ
ღეშებნა წვალებით აბოჭილი?“ „აბო-
ჭილ თაველს (=თავთავს) ჩვენთის
ეუშენილით ხომე ბოეშები“ (შდრ.
გლ.).

აბბლმბ-ს: აბბლმბა 1. რკინის ბალ-
თა, რომლითაც ცხენის მოსართავის
თავებს ერთმანეთზე ამავრებენ, — აბ-
ზინდი. 2. ავეანდა, უზანგი. „შო-
ორე (ჯირითი) რო შემოსტკორცნა,
შოარტვა აბეანდაზელა; აბეანდა ცივთ
მოსწყვიტა...“ „რაბათის თავეს რო ში-
ვილა, ცხენი დაწვა შუა გზასა. ერთი
აბეანდა ამოკრა, იქ შივილო ციხის კა-
რსა“ (შდრ. ლ., გლ.).

აბბლმბ-ს: სასწორის მხრების გასასწორებ-
ლად ერთ-ერთ მხარეზე დადებული სიბ-
ძიმე (ნ. საბა, ჩუბ., ულ., შდრ. ჭყ.
გლ. ძონ.).

აბბლმბ-ს: მარცელეულს ბრელო-
საგან წმენდს, ანიავებს. „პურს აბრე-
ლოეებს, დასაქფავთ უნდა“ (ნ. ბრე-
ლო).

აბბლმბ-ს: მარცელეულის გაწმენდა-
ბრელოსაგან, — განიავება. „სიბინდის
აბრელოეება“ (ნ. აბრელოეებს).

აბბლმბ-ს: ღორის შელოცვა იწყება
ამ სიტყვით: „აბუჯანჯალ შოჯანჯალობს

კარსა მელორისახაო...“ მნიშვნელოვან უცნობია.

აბღმირებ-ს მტერის ბულს აყენებს, — ამტყერებს. „შოასხურე, შე ქალო, ცოტა წყალი ცოცხით, რას აბღვირებ!“ (შდრ. ვლ.: ა ბ ლ ე რ ე ბ ს).

აბზანის-ს აგზანის. „ხად აგზანის ბოშს ამ შუაღამეზე“.

აბღუწუნდებ-ა ლორწოიანი გახდება და სრიალს. „ვევლს წათხი თუ გოულადღა, აგღუწუნდება და მერე ქე წახთება“ (შდრ. ძოწ.: ა გ ლ უ წ ი ნ დ ე ბ ა).

აბღუწუნებულ-ი ლორწოდადებული, ლორწოიანი. „აგღუწუნებული ყველი რაჟა იჭმება, შე კაცო! არა, თუ კარქათ გარეცხაჟ, ქე ჭამენ“ (შდრ. ძოწ.: ა გ ლ უ წ ი ნ ე ბ უ ლ ი).

აბორება ნ. გულის აგორება (შდრ. ვლ.).

აბრიღებულ-ი ზაფხულის დღის საღამოხანი, როცა სიცხე ნელდება და სიგრილე დგება (ქვენა ქარიც ოდნავ დაუბერავს). „მუშაობას შუადღეში და აგრილებულში აქ ბარაქა“.

აბუნგრავებ-ს 1. თავს უყრის, — აგროვებს. „კრუხი კვერცხებს აგუნგრავებს ზომე საბუღარში“. „ცხერებს აგუნგრავებს“. 2. ამშვიდებს, აწყნარებს (აღაიანს გულმოსულობის დროს). „აღამიანი აღამიანს აგუნგრავებს (აჩერებს) ან და ღელა შვილს აგუნგრავებს ტირილის დროს“ (ნ. ძოწ.).

აბღმილ-ი სახნავ-სათესი, ვენახი, — ადგილ-მამული. „თუ რამე ფულს ვიშონიღით, ადგილი უნა გვეყოღა, სხვისთვის ვერ ვიმეტებღით“. „ამ დაყოლებაზე ჩიკაიძის ადგილები იყო, ვვირილისკენ ჩიჭავაძეებს ქონდა ადგილები“ (შდრ. ვლ.).

აბღმიღმიწრო ქასი უმიწაწყო, უადგილო კაცი. „ადგილვიწრო კაცი ვიყავი, ვიყიდე მიწები და ვითხოვე ქალი“.

აბღმდება-ა ბალახეული, ბოსტნეული

ან ნათესი სწრაფად აიყრის ტანს, კარგად გაიზრდება (იცის ნესტიან და მეტად ნოყიერ ადგილებში). „ქინში იჯუჯლებს, ბევრ წყარას ამიღლებს, აღოყდება“ (ნ. ქათ., ძოწ.).

აბღმება ბალახეულის, ბოსტნეულის ან ნათესის ტანის აყრა, კარგად გაზრდა (იცის ნესტიან და მეტად ნოყიერ ადგილებში). „აღოყება ნაკელზე იცის ბალახმა“ (ნ. ა დ ო ყ ე ბ ა, ა დ ო ყ ე ბ უ ლ ი; შდრ. ჯანშ. დ ო ყ).

აბღმებულ-ი ბალახეული, ბოსტნეული ან ნათესი სწრაფად ტანყირილი (იცის ნესტიან და მეტად მსუქან ადგილებში). „პრახი აღოყებული იყო“ (ნ. ძოწ.).

ა/მებანიაშებ-ა 1. ლაპარაკში უადგილოდ ჩაერევა, ჩაეჩრება. „ა, რაჟა ემებანიაჟ ახლა ისიც“. 2. აედევნება, აეკიდება. „ემებანიჟა და ვეღარ შევიციღე კედში“.

აბალო, დაბალო ერთი შელოცვა იწყება ამ სიტყვებით: „აბალო, დაბალო, დაკალი შაჟი ქათამი...“ (ო-ღართული აბალო, დაბალო?).

აბღლახათ აუად და გლახად; უბრალოდ, ეგლახად. „აბღლახათ თავს არევის დაეაბრეყევიღებ, ხანამღი ცოცხალი ვიქნები!“ (ნ. ძოწ.).

აბკასა მკალ-ი ეკლის ხე, ცრუაკაცია (ნ. მაჟ.: ა კ ა ც ი ა, ე კ ლ ი ს ხ ე; შდრ. ქათ.: ე კ ა ლ ი).

აბღლახა, აბღლახა ერთგვარი მუხრუჭი ურმისა — ბორბლებს უკან და მათ სიგანეზე ხელნებს ქვეშ ჩამოკიდებულია მაგარი ხე, რომელიც უკანიდან ედება ბორბლებს. ამ ხეს შუაში ჯაჭვი (ან თოკი) აქვს მობმული და ხელნის გასაყართა შორის მოწყობილ ბერკეტზეა დამაგრებული; ბერკეტის წინ გადმოწვეით ხელნების ქვეშა უკანა ხე (მუხრუჭი) ბორბლებს აჭერს და ამუხრუჭებს (ნ. საბა: ა ლ ა კ ი; შდრ. ა ლ ა ხ ი; ჭყ., ძოწ.).

აპრი-აპრათ წაღება გაწყვეტა, განდგურება, აწიოკება, ივარყოფა. „აპეილა ჯარი და სულ ხენწიფე, მინის მინისტრი და ვეზირები სულ აერი-აერათ წვილეს“.

აზამბარ-ი ზღმეტი ღვინის შესმევა სუფრაზე ღვინის სმის წესის დარღვევისათვის, მაგ., ღვინის მოპარვის (ნ.) ცდისათვის ორმაგად დაღვეინება (შდრ. ბერ., გლ, ძოწ.).

აზი-ღაზი დგიმები. „ღეღამ შემოგათვალა აზი-ღაზი მათხოვეო“ (აზი-ღაზი — აწი-ღაწი? შდრ. საბა: ა ხ ე ე ა — ა წ ე ე ა). ნ. მ ა მ ა ჯ ე ჯ ე ე ე ე.

აზინტულ-ი, **აზინტლულ-ი** იგივეა, რაც გაზინტულ ი. „აზინტლული რა იქნება, ადამიანი იქნება“.

ათამება: ხელის ათამება თამაშის ერთი პარტიის, ხელის გათაება, დასრულება (ნ. აათაეებს; შდრ. გლ).

ათამებულ-ი შელოცვაში გვხვდება „გიორგ პაპასილი, შვილი ათამგული აღმა დადიენ, დაღმა დადიენ“ (მნიშვნელობა უცნობია).

ათარჯავ-ს 1. სასაზღვრო ხეზე ნიშანს, თარჯს დაადებს (დააჭდობს). 2. დაიგულებს, დაისწავლის (რისაზე ადელისამყოფელს). „ერთი საღვებე ავთარჯე ტყეში“ (შდრ. თარჯი).

ათარჯვა 1. სასაზღვრო ხეზე ნიშნის, თარჯის (ნ.) დადება (დაჭდობა). 2. ადგილის შემოფარგელა, შემოზღუდვა. 3. აღნიშვნა, დაულება დასწავლა (ნ. თარჯი, ათარჯაკ, ათარჯულე).

ათარჯულ-ი 1. თარჯით (ნ.) მონიშნული ადგილი, — შემოფარგლული. 2. ხე მოსაზღვრეთა საზღვრის ხაზზე სასაზღვრო ნიშნად მიღებული; ასეთი ხე საზიაროა მოსაზღვრე ადგილის პატრონებისა.

ათამირღება-ა ხილი სიმწიფეს დაიწყებს. „აღუნჩა ათქვირდა, ახლა არი კაი საჭმელი“. || გადატ. ასაკში შევა, — მომწიფდება (ქალი). „ჩენი თი-

ნა ისე ათქვირდა, რო ქვე გაათხოვებს კაცი აწი“.

ათამირება ხილის სიმწიფის დაწყება. || გადატ. ქალის მომწიფება (ნ. ათქვირდება, ა/ო უთქვირდება, ათქვირებულე; შდრ. გლ.).

ათამირებულ-ი სიმწიფეში შესული ხილი, უმეტესად ალუჩა, ქლიავე და მისთ. || გადატ. ტანსაცხე; მომწიფებული (ქალი). შდრ. ძოწ. ამთქვირებულე.

აინანა, **ბუიანა** შაირობის დროს იციან ამ სიტყვების მიღევსება: „აიანა, ბუიანა, ვინც შენ აგაგულიანა...“

აიბ-ი ნაკლი. „გლაზა აიბი აქ სტორეთ“ (ნ. შრმ., ჭყ., ქეთ., ძოწ., ნიე.).

ა/იბგორება-ს: **გულს ეიბგორებას** გულს აიყრის რაიმეზე, გულს აიყრუებს. „გულს ნუ კი ვიგორებ, შე კაცო, ეიტანე მაგ სერელი და ღვისენე“. **აილა** **სახლ-ი** ნ. კათხა სახლი.

ა/ვირიწება-ა სარიყაუებზე (ნ.) ნათესები (და საერთოდ მცენარეულობა) გახმება გვალვის გამო. „წრეულს სულ ეირიყა ყანები“.

ა/ვიტორწება-ა ტკოჩი (ნ.) ავარდება, აეხლინება, აასკდება. „ფიცარი ეიტკოჩა“.

ა/ვიფუნება-ა საფუვრით პური (ცო-მი) ამოვა, ვაღვივდება. „კარაქთ ეიფუნჩა ეს პური“. || გვალვისაგან გამხმარი მიწა გაღება წვიმით.

ა/ვიღება-ს: **კვალს ეიღებს** მეძებარი ძაღლი ნადირის კვალს მიაგნებს, ნადირის სუნს იცემს. „კვალე ეიღო და, საღაც არის, გამეივდებს კურღელს“. **ქირღად** **აიღებს** საცინლად აივდებს, — გაქირდაეს. „ქირღად ამიღო, მაგის საცინლათ ასაგდები ვარ მე!“ **თვალს ეიღებს** თვალე ეცემა, — გაითვალება. „ხფოს ღინჭილას შვაბამენ ზომე კისერზე, თვალს არ ეიღებსო“ (შდრ. გლ: ა ი ღ ე ბ ს).

ა/ვიწყან-ს: **წაღდაწულ ეიწყანს** კიდაობის დროს მოწინააღმდეგეს წე-

ლში მოხვევს ხელებს, აზიდავს ძირს დასაცემად. **„იეიყანა წელღაწულ და და-აქრა მიწას“**

ა/პიწაშაქებ-ა აიმართება, აეყუდება, აიყაყუება. **„აბრეშუმის ჭიუფს რო მო-შეიღებათ... ვიყლაყებიენ ზომე“.** **„იეიყლაყა ცხენი და გააღინა ბეყევი ძი-რე“.**

ა/პინჩაღებ-ა ცუდი ამინდების (სიც-ხის ან ზედმეტი წვიმის) გამო სიმიწ-ღის ყანა უღროოდ გაყვითლდება — გახმება. **„იეიწაღა სულ ერთიანათ ყა-ნა“ (შდრ. გლ: ა ი ჩ ა ლ ე ბ ა).**

ა/პინოღყებ-ა იგივეა, რაც ადოყ-ღებია. **„მისანა წუმებიია, რომ ბალახი ეიწოღყა ვენახში“.**

ა/პინოქაქებ-ს აიღებს და მოიკიდებს (ან დაიღებს) ზურგზე (მხარზე). **„იეიწიკა ტომარა და შეიღვა ზურგზე“.** || აზი-დავს თავისთვის. **„იეიწიკა ხახში სარ-ჩო“.**

ა/პინოწახებ-ა უშნოდ აიზრდება, — აიწოწება. **„იეიწოწახა ე ბოვში ამხელა ჩემ თვაღწინ“.**

ა/პინოწოწებ-ა უშნოდ მაღალი გაიზრ-დება. **„რამხელა ეიწოწა თაღიყოი, კი-ღმე ვერ ვიცანი გუმიწინილ“.**

ა/პინიჭრებ-ა 1. გაღაუღებელი ღვინო აიღვრევა, ღვინო შეიღვრება. **„ღვინო ვერ გაღვრეულ და ეიჭრა“.** 2. რძე ცუდად დაიკვეთება. **„რძე ეიჭრა“ (ნ. გლ: ა ი ჭ რ ე ბ ა).**

ა/პინიჯონჯებ-ა სიმშრალე დაჰყვება და ცუდად აირევა (მხალი...). **„უწხალში ცოტა ჩიტიხთავა კაია, ბეერი არ ვარ-გა, ეიჯონჯება რაცხანარათ“.**

აქანქაღებ-ს 1. ყანკალი აქვს. 2. ასუფ-თავეს, აკრიალებს. **„ლოტრიაღღება ზომე და აქანკალებს ეზოს ყოველ ხა-ლაშოს“ (შდრ. გლ).**

აქპინტიღებ-ა მოუძწიფებელი დაიწ-ყებს არსიყოფას. **„შენ აღრე აქპინტიღ-ღი, ჩემო ბიძია, პაწია შეიცადე ჯე-რე!“**

აქპინტიღება მოუძწიფებლის არსიყო-

ბა (ნ. აქვირტიღღება; ჯაჯან.). **აქპინტირნიშღ/თიშბ-**ა კინტირნიშ (ნ.) დაიწყებს, — აქუნტირნიშება. **„აქპინტი-რნიშო ხეოი, ააშეირა კელი და ღვეშ-ვა ქვეთიქენ, ჭიშქარი ყოფილა ღიიი“.** **აქპირჩხნიღ-**ი ზევით ავარცხნილი მსხელიკბილებიანი სავარცხლით. **„ახ-ვე ეერეფ თმები აქირჩხნილი“.**

აქპოღიქებ-ს ერთმანეთზე აწყოფს (არა მტკიცედ). **„ხკაშებს აქოღიქებს“.**

აქპოღიქება რაიმეს შეწყობა ერთი-მე-ორზე (არა მტკიცედ). **„ჩქვების აქო-ღიქება“ (ნ. აქოღიქებს; ჯაჯან.).**

აქპოატიქებ-ს ხეს უხეშად თლის იმ ფორმის მიხედვით, რაც საბოლოოდ უნდა მიეცეს სავანს. **„თოხის ტარს აქოატიქებს“ (შდრ. გლ).**

აქპოჭამებ-ს სახლზე კოჭებს ავებს. **„—გაათავეთ სახლი? — არა, ჯერ ხათ არი, ახლა აქოჭავებენ“ (შდრ. გლ).**

აღაბ-ი მიწა; ადგილი. **„მძიმე ღაბტი თავსა დაქრა, ტინი აღაგ დაუნია“.** **„ტახი ცხენის ტახტს ღვიკიდა, ბოლო აღაგ გაათრია“ (შდრ. გლ).**

აღაბია აღაგას. **„იქვს აღაგია არი, გოო, ახაღები“.**

აღაღასტპრ-ი ვაზის ჯიში, შავ ყურძენს იხხამს, ნაკლებად გაერცელებულია (ნ. ჭყ, ფი, შრშ; შდრ. გლ).

აღაბთა, მაღაბთა ალილოს ერთ სა-სიმღერო ტექსტს იწყებდნენ ამ სიტყვებით (ნადურშიც მღეროდნენ). **„აღა-თასა, მაღათასა, ხელი ჩაკარ კალათა-სა, ამეიღე ვორი კვერცხი, ღმერთი მოქცემს ბარაქასა...“**

აღაბხ-ი თრევით გამოსატან მორზე აქეთ-იქით მიკრული კეტები, რომლე-ბიც იჭერენ მორს დღმართში დაცუ-რებისაგან (შდრ. ა ე ლ ა ხ ა; გლ: ა ლ ა -ყ ი, მოწ: ა ლ ა ხ ა).

აღაბახ ნ. ა ე ლ ა ხ ა (შდრ. ჭყ, გლ: ა ლ ა ხ ა, ნი.).

აღაბხ-მაღაბახ ტყუილებრადოდ, უთაე-ბოლოდ, აღა-ბაღა. **„აღაბ-მაღაბა იცის ფულის ხარჯვა“.**

აღერდ-ი 1. სიმინდის ყანის გამოროდების (მეორედ ვათონნის) დროს გამოჭრილი ნედლი ჩალა. 2. ვაზის თავგადანაჭვარი ან გამოცლილი ყლორტები (შდრ. საბა, ჩუბ., წერ., გლ., ქავთ.).

აღიართალი-ბაღიართალი-ი ზღაპრის ბოლოს სათქმელი ლექსის დასაწყისი სიტყვები მისართმად. „აღიართალი-ბაღიართალი, ზოგი ტყვილია, ზოგი - მართალი“ (შდრ. ძოწ.: აღიართალი-ბაღიართალი).

აღიზ-ი ერთგარი, ყვითელი, თირი მიწა, რომელსაც ახელენ ხოლმე და ბუხრის საშენებლად ხმარობენ კირის ნაცულად (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.; შრშ.: აღიზამიწა; ძოწ.: აღეზი).

აღიპარტ-ი მწარე ვაზი, საძირედ ხმარობენ (შდრ. ძოწ.).

აღი-ამაღ-ი მსგავსი; სრულიად, მთლიანად. „უ ბოვეში აღი-კვალი მამამისია, შეხედუ!“ (ნ. საბა, ჭყ., გლ.; შდრ. ქავთ.).

აღიღო ეთნ. საშობაო მილოცვა სიმღერით. შობის დღესასწაულის წინა დღეებში სოფლად მომღერლები ჩამოივლიდნენ და ყოველ მოსახლეს ქრისტეს შობას მიულოცავდნენ სიმღერით. ოჯახის პატრონი ან ერთ-ერთი წევრი საჩუქარს (საციქველს) გამოუტანდა მეალილოეთ, ზოგი ქეიფსაც გაუმართავდა ხოლმე. მეალილოენი მოგროვებულ საჩუქრებს (კვერცხს, ხილულს, ღორის ხორცს, ცოცხალ ქათამს, გოჭს...) ინაწილებდნენ თანასწორად. აღილოზე დადიოდნენ როგორც დიდები, ისე მოზრდილებიც (ცალ-ცალკე და უმთავრესად ღამით). ნ. ჩუბ., ჟღ., გლ.

აღისას(ა), მაღისას(ა) გათვალულის შელოცვა იწყება ასე: „აღისას, მაღისას, შევილოცაე თვალისას...“ (აღისასა აღი სიტყვის ნანათესაობითარი მიცემითია, თვით აღი ავი სულის მნიშვნელობით არ იხმარება).

აღო რაიმე საქმიანობის დრო. „ყოლიფერს თავის აღო აქ“. „მოვა ჭამის აღო“. „საქმეს აღოზე უნდა ხელის მოკიდება“ (შდრ. საბა, ჩუბ., ჭყ., მენტ., გლ, ი. გიგ., ძოწ.; ჟღ.: აღო მღი).

აღონთქოშებული-ი მცენარე კარგად ნაზარდი თოთო ფოთლებით და ყლორტებით. „ქანაფხალი პირველათ ქე რო იყო აღონთქოშებული, მაშინ იყო კარქი საჭმელათ“.

აღოპაპება ხის მერქანსა და ქერქს შორის სისველის, წვენის ჩადგომა ვაზაფხულზე (ნ. ძოწ.; შდრ. ნიე.: აღოპოვება).

აღუგლუგდება- აღუღლულდება. „აღუგლუგა, კაცი ვერ გეიგება, რას უშობდა“.

აღუგლუგება ბლუდ ღაპარაკის დაწყება, - აღუღლულება (ნ. აღუგლუგება).

აღუნჩა აღუნჩა (ნ. ქავთ., ძოწ.; შდრ. საბა: შუშტყემალი; ჩუბ., გლ.: აღუნჩა).

ამარა იმედად, ანაბარა (ნ.). „შენს ამარა ღმერთმა ნუ მამყოფოს, თუ არა დევილები!“ || მხოლოდ ერთი რაიმეს მქონე. „საცელების ამარა“ (ნ. გლ).

ამაღლობა რელიგიური დღესასწაული - მოდიოდა ადღგომის მეორმოცე დღეს, ანუ დიდი ხუთშაბათის მეშვიდე ხუთშაბათს, - ამაღლება (შდრ. გლ.: ამაღლება).

ამბავის ბაწევა ბევრი რამის გაკეთება, დიდი რამის ჩადენა. „შე რო ვლომოდი ცოლად იმასო, ამღენ ამბავს კი არ გაწევალო“.

ამბარი-ი ფიცრის დიდი ყუთი, ზანდუკის მაგვარი, ზოგჯერ კედელზეც მიაშენებენ ხოლმე; ხმარობენ მარცვლეულის, ხილისა და მისთ. შესანახად (შდრ. საბა, ჩუბ., მენტ., გლ, ძოწ.).

ამბონ-ი მაჭარი დუღილისას და ახლად დადუღების ხანაში (შდრ. ჩუბ., გლ, ძოწ.).

ამბენს ამათ. „მე არ ვიცი, ამგენს რო-
მელს ღელა ყავს, რომელს მამა ყავს“.

ამისრამს-ს დასარღვევი ხის სახლის
ფიცრებს ხაზის დასმით ან ნაჯახის
წყერის დარტყმით ნიშანს დაადებს ქვე-
ვიდან ათელით, რათა ხელახლა აშენებ-
სას ფიცრები თავ-თავის ადგილზე და-
აკლონ. „სახს ჯერ აუშესრავთ და შერე
დავარდოთ“ (შდრ. ა მ ე ს რ ა).

ამისპრა 1. დასარღვევი ხის შენობის
კედლის ფიცრების ხაზებით ან ნაჯახის
წყერის დაკერით აღნიშნა ქვევიდან
ზევით ათელით; ხელ ქვედა ფიცარს
ერთი ხაზი უკეთდება, მეორეს — ორი
და ა. შ. ამ ნიშნებადსმული ფიცრების
ხელახლა თავის ადგილზე დაშენება
ადილია. ყოველი კუთხის ფიცრებს
ცალ-ცალკე ადებენ ნიშნებს და ცალკე
აწყობენ, რათა სხვადასხვა კუთხის
ფიცრები ერთმანეთში არ აერიოთ. 2.
გასაპობი მორის თავის დიამეტრის
სიგრძეზე ოდნავ ვახეთქვა, რათა სწო-
რად გაიპოს სოლის გამოყენებით (ნ.
ა მ ე ს რ ა ე ს, ა/ო უ მ ე ს რ ა ე ს; შდრ.
ძოწ.).

ამოაბლოყინება-ს ბოყინის ხმას გა-
მოსცემს, — ამოაბოყინებს. „ისე უსირ-
ცხელით ამოაბლოყინა, რომ ბოლიშიც
არ შეიხადა“.

ამობოლოკ/ტება-ა ამოვარდება, მი-
ისპობა, გადაშენდება. „შეისპო და ამო-
ბოლოკდა მავათი ჯიში!“

ამობოლოკება ამოვდება, მოსპობა,
გადაშენება. „მავათ ამობოლოკებას მა-
მასტრებს ღმერთი მე“ (ნ. ა მ ო ბ ო -
ლო კ ე ტ ე ბ ა).

ამოთენება-ს სის გულს ამოჭრის
თენგიტ. „როდინი ამოთენგა ლამაზათ“
(ნ. ძოწ.).

ამოთენება ხის გულის თენგიტ ამოჭ-
რა. „ცოტა კილო უნდა ამოთენგა“ (ნ.
ა მ ო თ ე ნ ე ა ე ს).

ამო/ვიღლაზნება-ა ძალიან ამოისერე-
ბა, ამოითხერება. „რანყირი ბოვშია,
ისე ამეივლაგნება ტალახში, რო ვეღარ

იციოფ!“ (ნ. ძოწ.: ა მ ო ვ ლ ა გ ნ ი ს).
ამო/ვითავალაზნება-ა მოსახარმად ჩადგ-
მული ლობიოს მარცვლები წყალში
ამოტიტივდება, ამოცურდება. „ახლა
ამეითვალა შენი ლობიო, როის იქნება
მავე, მაგას უცადო მე?“

ამო/ვიღურთსება-ა ძლიერ დახველ-
დება (ჩაცმული ადამიანი), — ამოიწუ-
წება; ამოისერება. „ხოკოზე ვიყავი,
ტყე სოველი იყო და ამევიღურთხე
ერთიანათ“.

ამო/ვიცაღლი-ს დასაფქვევის მაგიერად
ფქვილს აიღებს წისქვილში. „— ახე
უთავ დაჭო? — არა, ამევიცაღლე ერთი
ბათფანი“ (ნ. ა მ ო ც ე ლ ა, ა მ ო უ ც ე -
ლი ს).

ამო/ვიფაპრება-ა 1. ნათესი ამოვა, თავს
ამოყოფს მიწიდან. „სიმიდი ამეიწერა
გაღმა ყანაში“. 2. მზე ოდნავ გამოჩნდ-
ება ამოსვლისას. „მზე (=მზე) რო ამეიწ-
ვერა, ტყეში ვიყავით უკვე“ (შდრ. გლ.).

ამო/ვიფაჟაღლება-ა დახველდება წყალ-
ში, — ამოიწუწება. „წვევიდა წყალზე
(=მდინარეზე), ამეიწკუმაღლება და
მოვა“.

ამო/ვიღურთხელ-ი ძლიერ დახველ-
ბული (ჩაცმული ადამიანი). — ამოწუ-
წელი; ამოსერილი. „ამოღურთხულები
შევეით გუშინ ტყიდან“.

ამორადება-ს იგივეა, რაც ა მ ო რ ო -
ღ ე ბ ს (ნ. ძოწ.).

ამოროდება-ს მეორედ თოხნის სიმი-
დის ყანას. „— საღ არი, ბიჭო, მამა-
შენი? — გაღმა ყანაშია, ამოროდებს“.

ამოუსაღლი-ს წისქვილში დასაფქვეად
მოტანილ მარცველულში წვეო ფქვილს
მისცემს (ნ. ა მ ო ც ე ლ ა), ივეზვერწე
და კი არ ამამიცვალა ორი ჭაღის ქფა-
ლი!“

ამოუფაჟა-ს: გოგილდს ამოუფ-
ჟაჟს გოვირდის ბოლს დაყენებს ნაკ-
ლულ ღვინიან ქვევრში (თუ ღვინოს
სიმაჟევე შეუბარა, ცოტა გოვირდს გა-
მოხვევენ ქალღღმთი, მოაბამენ მავ-
თულს, მოუკიდებენ ცეცხლს, ბოლიანს

ჩაკიდებენ ქვევრში და ქვევრს დაგლე-
სენ; ღვინო აღარ დამჟავდება. (თეფს-
ზეც დაყრიან ხოლმე გოგირდს და
ცეცხლმოკიდებულს ღვინოზე დადგა-
მენ). შდრ. გლ.

ამოქანა მოხარებული ღობიოს ხის კოვ-
ზით ამოლესვა ქოთანში. „ღობიოს
ამოქანა“ (ნ. ა მ ო ქ ა ნ ი ს, ა მ ო ქ ა ნ ი-
ს; შდრ. ჩუბ., გლ.).

ამოქანი-ს მოხარულ ღობიოს ხის
კოვზით ამოლესავს ქოთანში. „ჭადები
გამოაქსო და ღობიო ამოქანა“ (ნ. გლ.).

ამოქანილი-ი ქოთანში ხის კოვზით
ამოლესილი მოხარული ღობიო.
„ამოქანილი ღობიო უყვარს მამაშენს“
(ნ. გლ., ძოწ.).

ამოღრუჭანა მცირეს ამოხერტვა; პა-
ტარას ამოთხრა, — ამოღრუჭნა (შდრ.
გლ.: ა მ ო ღ რ უ ტ ნ ა).

ამოღრუჭანი-ს მცირეს ამოთხრის,
ამოხერტეს, — ამოღრუჭნის. „დაატრია-
ლა ჯოხის წვერი მიწაში და ამოღრუჭ-
ნა პაწია ორმოი“. „ღანით ამოღრუჭნა
ფიცარი“ (შდრ. გლ.: ა მ ო ღ რ უ ტ-
ნ ი ს).

ამოღრუჭანული-ი მცირედ ამოთხრი-
ლი, ამოხერტილი, — ამოღრუჭნული.
„ჩინდარზე რო გაკრა ფეხი, უშველე-
ბელზე აქ ამოღრუჭნული“. „ერთხელ
ქვა მომარტყა ვანომ კოჭ ზევით და
დღესაც ამოღრუჭნული მაქ“ (შდრ.
გლ.: ა მ ო ღ რ უ ტ ნ უ ლ ი; ძოწ.: ა მ ო-
ხ რ უ ტ ნ უ ლ ი).

ამოცალა მარცვლეულში ფქვილის
აღება წისქვილში. როცა ვინმეს ეჩქა-
რება დაფქვა და წისქვილი სხეას აქვს
დაკაეებული, ის, ვისაც ეჩქარება,
ფქვილის პატრონის ან მეწისქვილის
ნებართვით ამა თუ იმ რაოდენობის
მარცვლეულს ჩაყრის ხვიმერაში და
იმდენივე ფქვილს ამოიღებს ონჯარო-
დან (ნ. ა მ ო / ე ი ც ე ლ ი ს, ა მ ო უ ც-
ე ლ ი ს).

ამოფერვა 1. ნათესის ამოსვლა, თა-
ვის ამოყოფა მიწიდან. „ისიყვებია და

ამოწვერა ღოუგვიანდა სიმიდს“! 2.
მზის ოდნავ გამოჩენა ამოსვლისას
(ნ. ა მ ო / ე ი წ ვ ე რ ე ბ ა; შდრ. გლ.).
ამოფაშამპლა აღამანის (ცხოველის)
დასველება წყალში (ნ. ა მ ო / ე ი წ კ უ მ-
კ ლ ე ბ ა).

ამოსხენჯავ-ს ხენჯს, უსუფთაობას
ამოიღებს რაიმედან. „ამოხენჯე შავ
ხერგი და მერე მოუსვი ბადე“.

ამოსხენჯვა ხენჯის, უსუფთაობის ამო-
ცლა, ამოღება რაიმედან (ნ. ა მ ო ხ ე ნ-
ჯ ა ვ ს).

ამოსნიკავ-ს ცალ-ცალკე ამოიღებს,
ამოკრეფს. „ამოსნიკა ყორიფელი ზან-
დუკი“.

ამოსნიკვა ცალ-ცალკე ამოღება, ამო-
კრეფა (ნ. ა მ ო ხ ი კ ა ვ ს).

ამტროვ-ს ამტრეფს, ამსხერეფს. „ყო-
ლიფერს ამტროვს, რასაც შეიგლებს
ხელში“.

ანაბარა იმედად, მინდობილად, ამარა.
„სახლი ბოვშის ანაბარა მაქ შიტოვე-
ბული და მეჩქარება“ (შდრ. საბა, ჩუბ.:
ა ნ ა ბ ა რ ი; გლ.: ა ნ ა ბ ა რ ა რ ს).

ანაბაზ ჩვეულებრივ. „ანაგებს შაგრე
იყის მაგან კაცის აგდება“ (შდრ. ჭყ.,
ქავთ., ძოწ.; ნიჟ.: ა ნ ა გ ე ბ ა მ).

ანაზღარიბ ანაზღად, მოულოდნელად,
ერთბაშად. „ანაზღარიბა პორთუფელი არ
ჩამომართვა, თუ კაცი ხარ!“ (შდრ.
ჩუბ.: ა ნ ა ზ ღ ი; ბერ.: ა ნ ა ზ ღ ა დ,
ა ნ ა ს ტ ა რ; გლ.: ა ნ ა ზ ღ ა დ; ძოწ.:
ა ნ ა ზ ა რ ი ა).

ანაჰვეტო, ნაჰვეტო ანაცერი, ქა-
ტო. „ანაჰვეტო შადერ ჩაყარე ქოთან-
ში“. „გლაზა დაქფულია, სულ ნაჰვე-
ტოთ წვეიდა“.

ანაძმარ-ი ქატო (ნ. გლ.; შდრ. საბა:
ა ნ ა ც ა რ ი; ჩუბ.).

ანაწყოლ ნ. ა ნ წ ყ ო ლ. „ის იყო წაე-
ღევი თვალ ანაწყოლ და ქე დეძახა
ბრიგადირმა“. „ანაწყოლ ეტყობა კვა-
ში“ (ნ. ალავე, ჯაჯ. X, ძოწ.).

ანბაპ-ი ამაბაი. „ახლა მამაჩემის ან-
ბაიცი ნახეთ“.

ანგეშ-ი: ანგეშივით ძალი (ქა-
ცი...) ძლიერი, შეძლებული; დიდი,
უზარმაზარი. „ანგეშივით ქალი იყო
და რას დაგვანებია“!

ანბურ-ი აგური. „მარტვა ტრუბები
იყო ანგურის“ (ნ. ძოწ.).

ანდასოულ-ი ნ. ან დ რ ა ს ო უ ლ ი.

ანდრასოულ-ი ვაზის ჯიში ერთი, შავ
ყურძენს იხზამს.

ანძრათი ოდნავ, ძლივს. „ანკრათ მოკრა
თვალი“.

ანჩხლ-ი 1. ბუჩქნარ, ღელისპირების
მხალი; ხმარობენ, როცა ნორჩია; აყვა-
ვებისას უხეში და მწარე ხდება, საჭ-
მელად აღარ ვარგა 2. ავი ადამიანი
(შდრ. საბა, ჩუბ., უღ., გლ., ძოწ.).

ანძაძ მიწაში ჩარჭობილი სწორი ხე,
რომლის ირგვლივ ჩაღის კონებს აწ-
ყოპენ ზვინად, — საზეინე (შდრ. საბა,
ჩუბ., გლ.).

ანძლა თეთრი ნარი, მხლად ხმარობენ
სანამ ნორჩია (შდრ. ქავთ.: ან ძ ღ ა -
ან ძ ღ ა; ძოწ.).

ანწყოლ ნაკლებ შესამჩნევად, — ოდ-
ნავ, მცირედ. „ანწყოლ რო ეტყინოს
რამე, ეიკლებს იქოურობას ტირილით“.
„იკოინას ანწყოლ მოუჩანს რქები“
(შდრ. ძოწ.: ან წ ყ ო).

აპოურ-ი აპური. „აპოურები უჭირებს
ზარებს“ (ნ. საბა, ჩუბ.: ა პ ა უ რ ი;
ალაუ.; შდრ. ძოწ.: ა პ ე უ რ ი, ა პ ო უ -
რ ი).

აპოხტ-ი ხმელი (მარილიანი) ზორცი
(ნ. საბა, ჩუბ., გლ., ძოწ., ნიფ.).

აპაშტრაპ-ი მთის მცენარეა, ძირი თავს
იკეთებს, ფოთოლი მოგრძო, ფართო
და წვეტიანი აქვს. ხმარობენ მკვებნა-
რის საწინააღმდეგო საშუალებად და
ბლერის წამლად — დანაყვენ, მოხარშა-
ვენ და ბლერიანს წაუსვამენ ნახარშს
(წვენს), მკებნარიც აღარ ეკარება (შდრ.
საბა, ჩუბ.: ა პ . უ ს ტ რ ა კ ი; გლ.: ა პ უ -
ტ ა რ ა კ ი).

აპაუწულ-ი აბურდული, აშლილი. „რა
უბედურათ არი აპუწული, ვინ გაძთხს-

ნის ამას ახლა“ „ამ აპუწულ ძაფში
არაფელი აღარ გაპეირევა“. || გადატ.
აშლილი, მოუწესრიგებელი (საქმე...).
„შენ აპუწულ საქმეს შენ უნდა მოუ-
არო“.

აპაუწულ-დაპაუწულ-ი გადატ. არე-
ულ-დარეული, აბურდული, აშლილი.
„ხულ აპუწულ-დაპუწული მაქ ყორი-
ფული, ღემებნა დაფთარი“.

აპწილაპ-ი საჭმლის შერჩევით მჭამე-
ლი, — აზიზი. „აპწილაკი ბოვშია, ყო-
ლიფერს ცხვირს უბზუებს“. „უბედური
აპწილაკია მიშიკოი და ეიზი (=ღუმი-
ანი კიბო) რაფერ შეჭამა“! (შდრ.
ქავთ.: ა მ ღ ა კ ი მ ჭ ა მ ე ლ ი).

არაბლან-ი მოთამაშის მეორე რიგში
ასარჩევი სიტყვა. მოთამაშეთა გაყო-
ფისას ერთი იტყვის: „არჩევანი მე“,
მეორე — „არადანი მე“. პირველი იტყ-
ვის: „ესა და ეს მე“, მეორე — „ესა და
ეს მე“. ამის შემდეგ სიტყვებს იცე-
ლიან, ვისიც „არადანი“ იყოს, ის „არ-
ჩე ვ ა ნ ს“ ამბობს და ვისიც „არ ჩ ე -
ვ ა ნ ი“, ის — „არ ა დ ა ნ ს“ და შესა-
ბამისად ირჩევენ მოთამაშეებს. ამ წე-
სით დაიყოფიან და იწყებენ თამაშს.
ზოგან პირველად „არ ა დ ა ნ ი“ ირჩევენ,
სწორი და ჩვეულებრივია პირიქით
(შდრ. უღ., გლ.).

არაპ-ი მანევ, გამთვალავი; არამი(?).
„ისემც ღღეკება, ღნება, ჭკნება... შენი
აჟი... თვალთ შამამხედვარი, თვალთა
მთვალავი, გულთან(?) არავი“ (შდრ.
საბა).

არანატ-ი არარატი. „არანატის ფთაზე
ათასი სული ცხვარი მჟავდა“.

არაჟალი ღიღებში არავითარ შემ-
თხვევაში, არაფრის გულისათვის.
„ამის მოშორება არაფელი ღიღებით
არ შემიძლიაო“. „რო შენი... მგონოდა
მე ესო, არაფელი ღიღებით არ ვივიდ-
ლიო“ (შდრ. ძოწ.: არ ა ფ რ ის ღ ი -
ღ ი მ ო თ).

არაძამელა არაფრის გამკეთებელი, —
უსაქმური, ზარმაცი. „მაგისთანა არა-

ქველას ქე ვინ წაყობა“ (შდრ. ძოწ.: არაქველა, არაქველა, არაქველათ).

არღიგარდა გარდიგარდმო, სიგანეხუ. „გეიშხლართა არდიგარდა გზაში“.

არითხალ-ი უშრო, უღამაზო, შეუხედავი (იტყვიან, ჩვეულებრივ, ქალზე). „უი, ბენა, რა ართვალი ქალი მოუყვანია იმის ბიჭს, დავაფთხოვს ჰირდაჰირ“. „ისე ართვალი ქე იყო, მარა საქმეში ვერევიან მუდგებოდა“ (ნ. ძოწ.).

არიკინება-ს გაშვერილს არხეეს, აქანებს. „ცალი ხარი ყავდა, კული ქონდა ხარს წაწვეტილი, არიკინებდა სასაცილოთ“ (შდრ. გლ.: რიკინი).

არილოქება-ა გაზაფხულის პირზე თოვლი დნობას დაიწყებს და აქა-იქ მიწა გამოჩნდება. „რო არილოვდება, საქონელს გოუშოფთ საბალახოთ“. „ახლა მალე არილოვდება, მარტმა მოატანა“.

არილოქება გაზაფხულის პირზე თოვლის დნობის დაწყება, როცა ზოგან მიწა ჩნდება (ნ. რილო, არილოვდება).

არიყაპ-ს სარიყაებზე (ნ.) ნათესებს (და საერთოდ მცენარეულობას) გაახმობს გვალვა. „იეს სიტხეები არიყაპს ახლა სიმინდს სარიყაებზე“ (ნ. ძოწ.).

არიყაპ სარიყაებზე (ნ.) ნათესების (და საერთოდ მცენარეულობის) გახმობა გვალვის გამო (ნ.: არიყაპს, ა/ეირიყება).

არიწკინება-ს რაწკა-რუწკის ხმას გამოაცემინებს. „არიწკინებდა თეჯდომარე პატარა ზარს, მარა გამგონე აროვინ იყო“ (შდრ. გლ.: რიწკინი).

არტაქურტა უსაქმო, არასერიოზული, ზერევე (ადამიანი),—მარახვეტია. „შამისანა არტაქურტა ცხოვრებას ბარაქას რაკა მოკიდებს“. || უსაქმოდ. „ახე არტაქურტა სიარული თუ გარგია, მაგასაც დევინახავ“! (შდრ. ძოწ.: არტაქურტა, ქავთ.).

არულ-ი, **მრულ**-ი აღდგომის წინა ოთხშაბათ-ხუთშაბათს გაჩაღებული კოცონი, კოცონის ირგვლივ თავს იყრიან დიდები და პატარები, ახტებთან მას, ნაკვერცხლიან შურდულს ისვრიან, ვითომ აე სულგებს აფრთხოვნა, და იძახიან: „არული, ვრული კუდიანებს! ჩვენ ეენახში ძარა-ძარა, სხეის ეენახში კიშლა-კიშლა! არული!“ (შდრ. გლ.).

არშა წისქვილის ბორბლის ღერძის თავზე ჩამოცმული რკინა, რომელზედაც წისქვილის ზედა ქვა არის დაყრდნობილი და რომელიც ბორბლის ტრიალს გადასცემს ზედა ქვას (შდრ. საბა, გლ, ძოწ.: არქი).

არჩიშ-ი ულუფა, კერძი, წილი. „შენი თვალი ქვას, შენი არჩივი ძაღს“ (შდრ. საბა, ქავთ.: არშივი; ელ., ალაჟ., გლ., ნიქ.).

ასაბია მიცვალებულის ნათესავის გამოყოლი პირები გასვენების დღეს სატირალში (შდრ. საბა, ჩუბ.: ასაბი; წერ., ალაჟ., გლ.).

ასაბეშ-ი ლითონის ჩხირი, რომელიც ზაფანგის ენის კბილანაში შუა ნაწილით ამოდებული გარას იჭერს ვადაშლილ მდგომარეობაში, სანამ ენას რაიმე შეეხებოდეს და დასხლტდეს (ნ. რკინა; შდრ. გლ.).

ასაპლეთ-ი აღმოსავლეთი. „ერთი ხე ასავლეთს არის, მეორე დასავლეთს არი“.

ასაპლა იხმარება შელოცვაში: „ასაპლა, მასლა, ფეხები გაასარსალა შენმა ავი თვალით, ავი გულით შემხედვარემ“.

ატკონვა ტკონის (ნ.) აუარღნა, ახეთქვა (ნ. ა/ეიტკონება, ატკონილი; ჯაჯან.).

ატკონილ-ი რასაც ტკონი აუარდნილი, ახეთქილი აქვს. „ნაჯახის ტარი ატკონილია, ხელი მატკინა“.

ატროქება-ა ძალიან მოისურვებს, — ატყდება, აჩეუმებს. „თუ ატროვდა, მე-

რე ვედარ გადაათქმებიებ ვერასგზით“
(მდრ. გლ: ა ტ რ უ ე დ ე ბ ა).

ატროპმპბა ძალიან მოსურვება, — ატე-
ბა, აჩეშება. „უდროოთ იცის ზომე
ატროვება, ზან რას ეიჩემებს, ზან რას,
ასლა ბუბიასთან წამიყვანო, დიდი
უნირო ბოვშია“ (მდრ. გლ: ა ტ რ უ
ე ე ბ ა).

ატუტუარებ-ს მოუფრთხილებლად აქ-
ნევს, აქანებს; ყოფს რამეში. „გაჩერდი,
ბოშო, ნუ ატუტურეფ შაგ ხელებს, არ
მოქვევს ჩარხში“.

ა/ოუბზუაბ-ს: ცხვირს ოუბზუაბს
რაიმეს დაიწუნებს, აიგდებს, არაფრად
მიინწევს. „რას ოუბზუე ცხვირი, რაეა,
არ მოქწონს ეს შენე?“ (მდრ. გლ:
ა ბ ბ უ ე ბ ს).

ა/ოუბორღებ-ა: ბული ოუბორ-
ღებბ გული აეყრება, გული აუცრუე-
დება. „ოუგორღა გული და ქე მიმიტო-
ვა გამოწყილი საქმე“.

ა/ოუბორებ-ს: ბულს ოუბორებს
გულს აიყრის რამეზე, გულს აიც-
რუებს. „ოუგორა გული საქმეს“.

ა/ოუთჰვირღებ-ა მოუმწიფდება, აუ-
კორდება (მკერდი ქალს). „ოუთჰვირ-
ღა ძუძუები“. „ძან ათჰვირებია მკერ-
დი და...“

ა/ოუმესრავ-ს 1. ამესრავს (ნ.) მი-
სას. 2. გასაპობი მორის თავს დაამეტ-
რის სიგრძეზე ცულით ოდნეე გახეთქს,
რათა სწორად გაიბოს სოლის გამოყე-
ნებით. „ოუმესრე თაიე შაგ ზეს, თუ
გინდა, შუაზე გახეთქო!“

ა/ოუფრთხილღებ-ა ძუძუები აუკორ-
დება მომწიფებისას (ქალს). „ძუძუები
ოუფრთხილღა, აწი ჭკუა მართებს, დი-
დი გოგოა!“

ა/ოუშობ-ს გადატ. სენი, ავადმყოფობა
მეცლებს, ადგომის საშუალებას მის-
ცემს. „ალარ იქნა და ამ ავანტყოფობამ
არ ამიშვა ზუზე!“ ხელს ოუშობს
სამუშაოს, საქმეს თავს მიანებებს, მუ-
შაობას შეწყვეტს. „გვიანამდი არ ოუშ-

ვიათ ხელი“. „ოუშვით ხელი ახლა, ვი-
სადილოთ“! (ნ. გლ.: ა უ შ ვ ე ბ ს).

აზროვინებაულ-ი: აზროვინებულ
ცეცხლი აალებული, ავუზგუზებული
ცეცხლი (მდრ. გლ.).

აზრა კარებთან ან კედლის შუაზე ფიც-
რების თავშესამაგრებელი ვერტიკალუ-
რად დაყენებული სქელი ფიცარი; აფ-
რას ერთ (კარებთან) ან ორივე (კედ-
ლის შუაში) მხარეზე სიგრძივ ამო-
ღარული აქვს, ერთი ან ორივე მხრი-
დან ფიცრების თავების შესამაგრებლად
(ნ. ბ ო ყ ე ი, ჯაჯან; მდრ. საბა, ბერ.,
მენთ., გლ, ალაე. მას. 135, ძოწ.).

აზულულ-ი სიცივით, ავადმყოფობათ
აბურბინილი, — აფხორილი. „დასოვლე-
ბულან წიწილები, აფულელები არიენ,
შოუსხი, გოგო, კრუხს“

აზრთხილღებ ძუძუების აუკორება
(ნ. ა ო უ ფ რ თ ხ ი ლ დ ე ბ ა).

აზრიამ-ი ფულობანას თამაშის დას-
რულების ერთი სახე. როცა ერთ-ერთ
მოთამაშეს მარტო სასროლი (ლითონ-
ნის) ფული დარჩება და დასასმელი
აღარ ექნება, იტყვის: „მოდი, აფრი-
ეი!“ — ეს ნიშნავს: ორივემ თითო ფუ-
ლი აისროლოს და, რომელსაც მამალი
(ციფრიანი) დაუჯდება, ის დაარტყამს
მეორეს ფულს, გადაბრუნების შემთხ-
ვევანი იგებს. თუ ერთფულიანმა უკა-
ნასკნელიც წაავო, თამაში მთავრდება,
თუ მოიგო, თამაშს განაგრძობენ დას-
მით.

აზუნებულ-ი აფუეებული, გაფუეე-
ბული „აფუნებული პური კაია“.

აზუნწამ საფუერით პურის ამოსვლა. ||
ნაკვალევეი, გამხმარი მიწის ვაღლობა-
დაშლა წვიმით (ნ. ა ე ი ფ უ ნ ჩ ე ბ ა;
მდრ. საბა).

აქანე აქ. „ღვეი ქე ჯის იმ ნოხე. ეს
კაცი აქ ყურობს აქანე“ (ნ. ჟღ.; მდრ.
ძოწ.: ა ქ ა ნ ა, ა ქ ა).

აქთუნებ-ს აკრთუნებს, აკრთობს. „არ
მაძინებს ეს ფეხი, მაქთუნებს და მაქ-
თუნებს, არ მასვენებს“.

აქიმობა-ს: ვენახს აქიმობს ვახს წამლავს შაბიამან-კირნარევი წყლით. „ღღეს ვენახს ვაქიმობ, მამეხმარე, თუ კაცი ხარ“ (მღრ. გლ.; ძოწ.: აქ ი-ო ფ ს).

აქიმობა: ვენახის აქიმობა ვახის შეწამულა შაბიამან-კირნარევი წყლით. „ღათიკოს ძაან ემარჯევა ვენახის აქიმობა... კი, თითები აკლია მარცხენა ხელზე, მარა მიმზული აქ ზედ მაშინის სახელური და ისე ამუშავეს“ (მღრ. ძოწ.).

აქუბაშ-ს ჩალის კონებს ჩერვილად დადგამს. „სიბინდი უნდა მოტეხო, ჩალა უნდა მოიხეხო, მოკონო, აანერგილო, აქუბო“ (მღრ. ძოწ.: აქ უ ბ ა მ ს).

აქუბაშ ჩალის კონების დადგმა ჩერვილად. „ოუკონაეი ჩალისაც შეიძლება აქუბა“ (ნ. აქ უ ბ ა ე ს, აქ უ ბ უ ლ ი, ძოწ.).

აქუბაშ-ი ჩალა (კონები) ჩერვილად დადგმული. „აქუბულ ჩალას რა უჭირს, ქეც რომ დაწუმოს“.

აქში! ოქში! ძში! შინაური ფრინველის (ჩვეულებრივ, ქათმის) მისაძახებელი სიტყვა გასაგებდად. „აქში, გაგინთა ქორი!“ (მღრ. გლ.: აქ შ ა).

აღსაქობის კარაქი „ტრაპეზის შუა კარები, იმაში ვერევი ვერ გეივლის დედლის გარდა წირვის დროს“ (მღრ. საბა, გლ.: ა ღ ს ა კ ე ა ლ ი).

აღძალვა აკრძალვა. „ღედლები ვიძულეს... უშლიდენ, აღძალვა ქონდა იმ დროს ძალიანი“.

აღძალულ-ი აკრძალული. „მაშინ ღვიინის და ვოტკის წადება მატარებლით აღძალული იყო, მაგ მაინ ხერხებდა ეშმაკობით...“

აჭალო ყვითელი, წებოვანი მიწა, ქვევრების საგლესად და კეცების საკეთებლად იყენებენ; თიხა (მღრ. საბა, ჩუბ., გლ., ძოწ.).

აჭაფვრა ერთი თავის აწევა, აშვრა. „ურმის აყაფვრა მაგრე რაფა შეიძლება, ზომ დაგევა თავში“¹

აჭაყიმბ-ს წამონთხევიანებს, აღები-ნებს (პირს). || გაღატ. ცუდ რასმე დამართებს. „ერთხელ ქე აყაყია თავის სიგლახემ და აკუსეია თვალები ციხეში“.

აჭანა კენჭობაში (ნ.) ერთი კენჭის ასროლით კენჭების აღება.

აჭმარღმა-ა მწვანილეული აყაეებას დაიწყებს, საყვავილე ღეროს ამოყრის. „რამდი პრასი აყვერდებოდეს, მანამდი უნდა მოჭრა ჩასადებათ“. „ბოლოკი რო აყვერდება, შერე აღარ ვარგა საჭმელათ“ (მღრ. ძოწ., გლ.: აყ ე ი რ-ღ ე ბ ა, მნიშვ. 2.).

აჭმარმა მწვანილეულის აყაეების დასაწყისი, საყვავილე ღეროს ამოყრა. „ჯერ პრასის აყვერება აღრე არი?“ (ნ. აყ ე ე რ ღ ე ბ ა, აყ ე ე რ ე ბ უ ლ ი; ქათ., ნიჟ.).

აჭმარმაშულ-ი საყვავილე ღეროამოზრდელი მწვანილეული: „აყვერებული ბოლოკი“ (მღრ. ნიჟ.: აყ ე ე რ ი ლ ი).

აჭმრიალმა-ს აბრიალებს, ატრიალებს (თვალებს). „გონჯა მიღვა კარსაო, აყვრიალებს თვალსაო“.

აყლაყულ-ი ამართული, აზილული, აყაყული. „ბიძია, აყლაყული ცხენიდან რო ჩამოყარდე, რა იქნება?“ || აყლაყულა. „ამხელა აყლაყული კაცია და ბოვშებს უცვლის ჭკუას“.

აყუთინმა-ს აკუთენებს, არეებს. „რაც კაი სამუშაო და სარგებლიანი ადგილებია, თავისიანებს აყუთნა, შე გამიშვა ზოსორიკზე“.

აშინა, მაშინა; აშინია, მაშინია შიშის შეულოცვა იწყება ამ სიტყვებით: „აშინა, მაშინა, გულო, რამ შეგაშინა“... ან „აშინია, მაშინია, გულო..“

აშინია ა. შ ი ნ ა.

აშმორღმა-ა იგეევა, რაც და შ მ ო რ-ღ ე ბ ა. „სიბილი აშმორღმულა ტომარაში, ჭყლინტი იყო!“ (მღრ. გლ.).

აშმორმა იგეევა, რაც და შ მ ო რ ე-ბ ა (ნ. ა შ მ ო რ ღ ე ბ ა, მღრ. ჩუბ., გლ.).

აპრილი-ი ყურძნის საწური კვირისტავის ჩამოსაკიდებელი ხრახნაინი ხე, რომლის ტრიალით კვირისტავი (ნ.) მოძრაობს ზეით ან ქვეით.

აპურმა თასმა, რომელიც გაეატქოშს (ნ.) აერთებს კურტანთან და იჭერს მას (კურტანს) კულისაკენ გადაცოცებისაგან (შდრ. ჩუბ., გლ.).

აპუშამ-ს გვაღა-სიცხე მცენარეულს მოწეავს. „წრეულს ხულ აპუშა ყორიფელი სიცხემ“.

აპუშული-ი გვაღეისაგან მომწვარი, გამზარი მცენარეული. „სულ აპუშული არ არის მიღორიცი და ყანხბიცი“.

აჩაღამ-ს სიცხე-გვაღა სიმინდის ყანას უდროოდ გაახმობს, გაყვითლებს. „აჩაღა სტეებზე ყანხბი“. „თუ ახე იქნა სიცხეები, ხულ აჩაღავს ეწრის ვანხბს“ (შდრ. გლ., ძონ.).

აჩაღამა ცული ამინდების (სიცხის ან ზედმეტი წვიმების) გამო სიმინდის ყანების უდროოდ გაყვითლება-გახმობა (ნ. ა/ე ი ჩ ა ლ ე ბ ა, ა ჩ ა ლ უ ლ ი; შდრ. გლ.).

აჩაღულ-ი უამინდობით უდროოდ გაყვითლებულ-გამზმარი სიმინდის ყანა. „ჩენი გაღმა ყანა ხულ აჩაღული ყოფილა“ (ნ. ა ჩ ა ლ ე ბ ა, ძონ.).

აჩაჩა შრამი-ი პატარა, დაბალი ურეში ფრანხილაებიანი, მთაში ზმარობენ უმეტესად (ნ. ჯაჯან, ძონ.; შდრ. საბა, გლ.: ა ჩ ა ჩ ა; ჩუბ.: ა ჩ ა ჩ ი).

აჩიბჰამ-ს ჩირბეებს, ბუნჩებს აწმენდს, აიღებს (და ადგილს გაასუფთავებს სახნავად). „ადრიანათ წვეილოთ, იქნება ცოტა შინცი აჩიგოთ“.

აჩილყაღმა-ა იგივეა, რაც ა დ ო ყ ე ღ ე ბ ა. „სილაში აჩილყა ზიმიდი“ (შდრ. ელ.: ა ჩ ო ყ ე ღ ე ბ ა).

აჩილყაღმა აჩიყება (ნ. ა/ე ი ჩ ო ლ ყ ე ბ ა, ა ჩ ო ლ ყ ე ღ ე ბ ა; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.: ა ჩ ო ყ ე ბ ა).

აჩილყაღმული-ი იგივეა, რაც ა დ ო ყ ე ბ უ ლ ი. „სულ აჩილყაღმული აწწლი და ბურღაღაა ნიგუზებში, ჩასაცელია“.

აჩხერაკმა-ს სჩრის, ჩხერს; ტენის. „ისეთ რამეს (= დაფნას) აჩხერაკებ შიდ (=ვენახში), რომ ხელს უშლის ვენახს“.

აჩხორთამ-ს წნელით (ღობესა და მისთ.) არამჭიდროდ მოწნავს, მოქსოვს, მორაგავს. „ღობე აჩხორთა“. „ძარი აჩხორთა“.

აჩხორთამა წნელით (ღობისა და მისთ.) არამჭიდროდ მოწნა, მოქსოვა (ნ. ა ჩ ხ ო რ თ ა ვ ს, ა ჩ ხ ო რ თ ი ლ ი; შდრ. საბა, ჩუბ.: ა ჩ ხ ო რ ე ა; გლ.: ა ჩ ხ ლ ა რ თ ე ა).

აჩხორთილი-ი ცულად, არამჭიდროდ მოწნული, მოქსოვილი, მორაგული (ღობე და მისთ.).

აჩამამბული-ი ავსებული, გაკვებული მეტად (არა სითხით); ბევრი დაწყობილი. „აჩამამბული ქვონდა ნალია სიმილით“. „სამი საჯენი შუშა აქ აჩამამბული ეზოში“ (ნ. ქავთ.).

აჩამამბა-ს მოუკეპავ მხალეულში საკამავს აურევს. „ფხალი უნდა მოკეპო? — არა, ავცენივა“.

აჩამამბა მოუკეპავ მხალეულში საკამავის არევა (ნ. ა ც ე ნ ც ა ვ ს, ა ც ე ნ ც ი ლ ი).

აჩამამბული-ი მოზარდული, მოუკეპავად შეკამბული მხალი (ჩვეულებრივ, ხარიკილა და ჯიჯილაყა უყვართ აცენცილი).

აჩი! ღორის გასაგდები მისამახებელი სიტყვა. „აჩი, ღორო, შენ გაგინთა სოკი! გადათხარა ეზო ერთიანათ“.

აჩმსურამამბა-ა დაუკვირებლად მოიქცევა, — აჩქარდება, ამჩატდება. „ისე აჩმსურამამბა, რო სტორეთ არ შეეფერებოდა მაგის ზნის კაცს“.

აჩმსურამამბა აჩქარებულად, დაუკვირებლად მოიქცევა, — ამჩატება. „გაიგონია მგა ზნის კაცის ახე აჩმსურამამბა!“ (ნ. ა ც უ ც უ რ ა კ ღ ე ბ ა).

აჩმამბა-ს ასწევს, აიღებს. „მღივს აჩიკა ერთი ხელით“. „აჩიღავს. „სიმილი ნალიაში აჩიკეს“.

აწიფილაკებ-ს ძალიან ცოტ-ცოტად, პატარ-პატარებად ანაწილებს. „რა არი, რო აწიფილაკებ შავ ყველს, მეტი არ გაქ?“

აწიფხილი-ი უშნო მდლად გაზრდილი, — აწიფილი. „ვის ღაცინი, შე აწიფხილო, აწიფხილო, აქ?“

აჭლ/ტომბ-ს აჭლობს. „სახს რო აშენებენ, ყურეებში აჭტობენ“ (ნ. ღაცტობა).

აჭრა 1. ღვინის აჭრა გადაუღებელი ღვინის არევა, ამღერევა (გაზაფხულზე თუ ღვინო სხვა ჭურჭელში არ გადაიტანეს, ლექი წამოვა ზევით და ღვინო აიმღერევა). ნ. ა/ე იჭრება.

2. რძის აჭრა რძის ცუდად დაკვეთა (ნ. ა/ე იჭრება, აჭრილი).

აჭრილი-ი: აჭრილი რძე რძე, რომელიც კვეთის ჩასხმის შემდეგ კარგად არ შედგა ყველის ამოსაღებად, ნამცეც-ნამცეც იქცა.

ახალაქ-მახალაქ-ი საქონლის შიგანი, ჯივარი. „შავის (=ხბოსი) ახალაქ-მახალაქი შე შემინახე, ვიყიდი სულ“.

ახიბარბ-ს საქვეყნოდ აქცევს, — ამყლავენებს. „გვიგო, რომ ახიბარბებს ამ ამავეს და ქე მოკლა“.

ახიკამ-ს აკრეფს, აბოჭავს. „ის პური (=ხორბალი) უნდა ახიკო და მაშიტანო ისევე!“

ახიკამ აკრეფა, აბოჭვა (ნ. ა ხ ი კ ა ე ს; შდრ. ხ ი კ ე ა; ნიჟ.).

ახორ-ი პირუტყვთ ბინა, — ბოსელი, გომური. ახორის თაში ახორის მეორე სართული, ჩალის შესანახი ადგილი (ნ. ნიჟ.; შდრ. საბა, ჩუბ., ულ., გლ., ჯანაშ., მენთ.: ა ხ ო რ ი; ძოწ.: ა ხ ე ო რ ი).

ახუბულ-ი იგივეა, რაც აფუნებული. „ქადა ახუბული პურია, ოჯახში რო გააკეთებენ ქალები“.

ახ-ჰე აქეთ. „ახ-ყე.. თმები აკირჩხნილი“.

აჯაქალ ტყის მხალია.

აჯიბაჯა სიარული ფეხების განზე გადაღმით და ტანის გადაქან-გაღმოქანებით სიარული (შდრ. ბერ., წერ.: ა ჯ ა ბ ა ჯ ა).

აჯილღა დაუკოდავი ცხენი. „გადატ. მეტად თამამი. „აჯილღა ბიჭია გოგივ“. „ჩვენი აჯილღა თინა ქე ეტყვის, კი არ შერცხვება“ (შდრ. საბა, ჩუბ., მენთ., გლ.).

ბ

ბაბასილი-ი საქონლის ავადმყოფობა, სისხლის გავლასაც ეძახიან (ნ. უ რ ჩ ხ ი; შდრ. ბერ., გლ., ჯანაშ.).

ბაბაწიქარა ერთგვარი ბალახი, ფოთლები ვიწრო და მოგრძო აქვს, ყვავილს მალაღ მილისებურ მოვარდისფრო ღეროზე იკეთებს; მწიფე ნაყოფს ბუსუსებივით ფრთები აქვს, ქარს ადვილად მიაქვს. „ახე გაგკინდა წვერიო, ეტყვიენ ბოვშები ერთმანეთს, მოწვიტავენ ბაბაწიქარას, შოუბერავენ სულს და გაცყინდება ბაბაწიქარას ბუმბლივით“ (შდრ. გლ.: ბ უ რ ბ უ შ ე ღ ა; ნ. მაყ., ძოწ.).

ბაბუსაზხაღა კუნლის მსგავსი მცენარე, აქვს წითელი ფერის კუნლის ნაყოფის ფორმის ნაყოფი, იჭმება (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.: ბ ა ბ უ ა ს ა ე ძ ძ ა ღ ა; ძოწ.: ბ ა ბ უ ს ა ე ზ ა ღ ღ ა, ბ ა ბ უ ს ა ე ძ ა ღ ა).

ბაბა პირუტყვთ საპირე ბოსელში, ფიცრის ან წნელისაგან გაკეთებული (შდრ. საბა, ჩუბ., მენთ., ღლ., გლ., ძოწ.).

ბაბ-ბაბა ნ. კ ე ნ ჭ ა ო ბ ა.

ბადია ცხოველის კუჭ-ღვიძლისა და ნაწლავების შემაერთებული ბადქონი (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ., ძოწ.).

ბაღიშ-ი მოსქო ფიცარი, 1,5 მეტრის სივრცით, შუაში ფართო ნახევრეტით; იხმარება ზევიდან ქვევრის რეცხვისას საზელაო სარცხის (სარცხელის) ტარის საყრდენად (შდრ. საბა, ჩუბ., წერ., გლ., ძოწ.).

ბაზ-ი ერთგვარი მსხვილი და შხამიანი მწერი, ყვითელი ფერისა, — კრაზანა (ნ. ნიჟ.; შდრ. საბა, ჩუბ., ჟლ., გლ.).

ბაზალეთ-ცოლიკოურ-ი ვაზი ერთგვარი, თუთრ ყურძენს იხმამს (ნ. ძოწ.: ბ ა ზ ა ლ ე თ უ რ ი ც ო ლ ი კ ა უ რ ი).

ბაზო ჩარჩობით შეკრული კარის გული — ირგვლივ გათხელებული და შუაში ოღნავ სქელი ფიცარი; კარს შეიძლება ჰქონდეს ორი ან სამი (ნ. ალაუ., მას. 158; შდრ. ბერ., გლ., ჭყ., წერ.: ბ ა ძ ო).

ბათბან-ი, **ბათჰან-ი** ბათმანი. „შეიკიდა ვორი ბათბანი სიმილი და წყვიდა წისკვილში“. „ამვეიცვალე ერთი ბათფანი“ (ნ. ძოწ.: ბ ა თ ფ ა ნ ი; ნიჟ.).

ბაინდურა უხეირო, უშნო, ბელოულათი. „საწყალი, დიდი ბაინდურა კაცი იყო“ (შდრ. შარამ., გლ.).

ბაბ-ი მთვარის გარშემო მოყვითალო ფერის რგოლი, — ბაკმი; ამბობენ, ცუდი ამინდის მანიშნებელიაო (შდრ. საბა, ჩუბ., ჟლ., მენთ., გლ.).

ბაღღუშ-ი ტყავის ფართო თასმა, რომელიც ცხენს ბარძაყებზე აქვს მორდული უკანიდან და რომელიც კურტანს იჭერს წინისაკენ გაჭურებისაგან (შდრ. ა შ უ რ მ ა; გლ., ჟლ.; ნ. საბა, ჩუბ., მენთ., ჭყ.: ბ ა ლ ღ უ შ ი).

ბალთაშ-ს მკრელი, ბასრი იარაღით ჭრის. „იხე აედვსე სამართებელი, რო ბალთაშს ჰირდაჰირ!“ (ნ. გლ.; შდრ. ძოწ.).

ბალთაშ ბასრი იარაღით ჭრა (ნ. ბაღთაე ს; შდრ. საბა, ჩუბ., მენთ., გლ.).

ბალტაქმალა ერთგვარი ტკბილი ტყემალი (ნ. ქაეთ.).

ბალყუშ-ი: **ბალყუში მიჭა** შაეი, ნოყიერი მიწა, ნიადაგი. „ზეით (= მთისკენ) ბალყუში მიწებია, მოსავალი კაი იცის“ (შდრ. ჭყ., მენთ.).

ბამბიმაჰჰალა მაყელის მცენარის ერთგვარი სახეობა, ფოთლის ქვედა მხარე მოთეთრო აქვს, მარცვალი ჩვეულებრივ მაყვალზე მომცრო. || საერთოდ მაყელის მცენარე (შდრ. ქაეთ., ძოწ.: ბ ა მ ბ ა მ ა ყ ვ ა ლ ა).

ბამბის პაშლ-ი ბამბის მცენარის პარკი დაყავილებიდან გაშლამდე.

ბანაღლ-ი თმა, ბალანი.

ბანდღ-ი ობობას ქსელი. „ბანდღები გოუბამს ობობას“ (ნ. გლ.).

ბანდღ-ი უხბოო, ბერწი ძროხის ცური (ნ. ტ ლ ი კ ვ ი).

ბანძლ-ი მცირე ჩხუბი, აყალ-მაყალი, აურ-ზაური. „ბანძლი მოუვიდათ ცოტა და შემდურებული არივენ“ (შდრ. ბერ., გლ.).

ბაშ-ი იგივეა, რაც ბ ა შ ე.

ბაშე შეთვალებული ლეღვი. „ჩამოდი, გოგო, ძირს, ბაჟე ლეღვით რას ითუთქავ ტუჩებს!“ (ნ. დ ა ბ ა შ ე ბ ა, შ ე ბ ა შ ე ბ უ ლ ი; შდრ. გლ.).

ბარამბულ-ი კედელთან ტიხრის ჩაჭლობით შეერთების ადგილი; ტიხრის ფიცრების თავები კედლის მეორე მხარეს არა ჩანს (შდრ. ალაუ., მას. 158: ბ ა რ ა მ ბ ა).

ბარამბულ-ი ნ. ო ჯ ი ნ ჯ ა ლ ი.

ბარღიშ-ი ნ. ბ ა ღ ი შ ი (ნ. ძოწ.).

ბარღლანა ჩითი დიდი, ნათელი ყვავილებით მოხატული ჩითი. „მაგისანა ბარღლანა ჩითი მამიდას არ გამოაღდევა“ (შდრ. გლ.: ბ ა რ ღ ღ ა ლ ა).

ბარობა: მის (ჩემ, შენ...) ბარობა-ზე მის (ჩემ, შენ...) სახელზე, მის (ჩემ, შენ...) წილად; მის (ჩემ, შენ...) სამკვიდროზე. „მის ბარობაზე ევ ერთი ბოვეშია დარჩენილი“ „არ დარჩა მაგის ბარობაზე მაგაზე უკეთესი“ (შდრ. ძოწ.: ბ ა რ ა || ბ ა რ ო ბ ა).

ბარტყიმალა იგივეა, რაც ბალტყემალა.

ბარბული-ი ბავშვის შესახვევი ჩერები. „უწინ ბოშებს ბარბულში ვახვევით“ (მღრ. გლ.).

ბარბუმი-ი ბარბაცი, ბორძიკი. „მოურალი მოლიოდა ბარბუკით“ (მღრ. ქავთ.: ბარბუყი).

ბარხალა თაჯვის ან ყვაის ახლად დაბადებული (გამონეკილი) შვილი (მღრ. საბა: ბაქალა, მართვე; ჩუბ. ბახალა; ნ. ქავთ.).

ბასარსხლამ-ი წერილშვილი, ერთი მეორეზე მომყოლი მცირეწლოვანი ბავშვები. „დევისა ბასარსხლები და ძაან უძლებს კიდე“. „დაყრიენ ბასარსხლებს და მოვლა რო უნდათ, ამას არ ჩივიენ“ (ნ. გლ.; მღრ. ძოწ.: ბასასხებო).

ბასკა პატარა, გათლილი ხე მიჭვდებული რამდენიმე ფიცარზე მათ შესაკრავად, დასამაგრებლად ან ფიცრის თავის ჩამოსადებად (მღრ. ბერ., ალაფ. მს. 132: ბასკი; ჟღ., გლ.; ძოწ.: ბასკი, ბასკა).

ბატის ნაპტამენ-ი ბატის ფრთა გადაჭრილი, ყაითნის შესაბნეველ იყენებდნენ წინათ.

ბაღდათურ-ი ცეკვა ერთგვარი, — ბაღდათური. „რაქდენიამ იცოდა კაი ბაღდათური“. „ერთი თამაშის მასტავლებული იყო აქანა, ასტავლიდა ლეკურს, ბაღდათურს“ (ნ. გლ.: ბაღდაღური).

ბაღის ვაშლ-ი ვაშლის ერთი ჯიში, ადრე მწიფდება.

ბაჭალა მყალი.

ბაჟენი ძლიერად ცემა (მუშტებით). „მაგას რაც ბაჟენი აქ, კილო კარქათარი ჭკუაზე“ (მღრ. გლ.).

ბაშლამ-ი ყაბალახი (ნ. გლ.).

ბატონაშა სკამი(?). „ყველა მიწვა-მოწვა, ბაციკუა ზეზე არი“ (გამოცანა = სკამი).

ბაძამენარი-ი ბუჩქნარი ეკლიანი და გაუეალი. „იმიხანა ბაძამენარი იყო აქანა, რო ძაღლი ჭადს ვერ გეიტანდა“

(მღრ. საბა, ალაფ., გლ.: ბაძამარი; ჩუბ.: ბაძგარა; ქავთ., ძოწ.).

ბაჭაჭამბ-ი მრ. საუბ. ირონ. წერილი, ერთმანეთის მომყოლი შვილები, — ბასარსხლები. „დევისა ბაჭაჭამბი“ (მღრ. გლ.; ნ. თურთქლები).

ბასარხალა იგივეა, რაც ბარხალა. **ბაჯბ**-ი მსხმოიარე ხეხილის ტოტების შესაყენებელი ხე (მღრ. ბიგი; ბერ., შარაშ.: ბიჯგ(ი); ლ., ჯაჯან.: ბიგა, ბარჯგი; ნ. ბიჯგი).

ბღბუ ფრინველების ან მწერების გუნდი (მღრ. ძოწ.: ბღბუილი).

ბღღშირი-ი იგივეა, რაც ბღვირი. „ისერები, ბიჭო, მაგ ბღღერში, რას გორილობ!“ (მღრ. გლ.).

ბიბნა 1. ხელის ან ფეხის გულის დაბეველი და გამაგრებული კანი (მღრ. საბა, ჩუბ., მენტ.). 2. სოკო ერთგვარი, — დედაბერა (მღრ. წერ., გლ., ძოწ.).

ბიქორ-ი კარგად შენახული ღონიერი საქონელი (ცხენი, ხარი...), — ბედაური (მღრ. საბა, ჩუბ.: ბედაური; შარაშ.).

ბიპ-ი გორა, ბექი. „გადავქეი ჭვლიობ ბექზე და ღოუძახე, ამოლი-თქვა“. „ახლა ჭვლიობ ბეკს ვილა უძახის იძახ, კოლექტივის ხალორეა იქინა და სალორე ქეია“ (მღრ. გლ.: ბექი).

ბიპა: ბიპა ძაღლი წუწვი, მსუნავა ძაღლი (იტყვიან ადამიანზე). „ბეპა ძაღლივით დაწანწალობს“.

ბიპენია ერთ-ერთი შელოცვის დასაწყისი სიტყვაა: „ეკენია, ბეკენია, ბერსა ხატი სეენებია“...

ბიქსი-ი ერთლებნიანი ბალახია, უხეშია, ტყეებში იზრდება (ძაღლს რომ შეუცელი ეტკინებაო, — ამბობენ, — შეკამს ამ ბალახს და მოურება მუცელი). მღრ. გლ.: ბერსელა.

ბიქიშ-ი მსხვილი, მოკლე ნაპობი ხისა (მღრ. ჭყ., გლ., ძოწ.).

ბიქიშ-ი ბერწი. „შარაშან ბელწი ღარჩა, წრეულს თუ არ დამაქტა, მოუწევს მა-

გას გაყიდვა“ (შდრ. ძოწ.).
ბენძელ-ი ღონღლო სხეული, „ტანძიძე რამე რო იქნება“; ბებერი, ბებრეკი (შდრ. საბა, ჩუბ., ბერ., გლ., შარამ.: ბ ე ნ ძ ე ლ ი; ნ. ქავთ.).

ბერილი-ი გამოთხრილი მიწა სოროსა-
ვით, „ამოგლეჯილი ბეკი“ (შდრ. საბა, ჩუბ.; ნ. ბერ., გლ.).

ბერილბ ბალახი ერთგვარი; მაღალი
იზრდება, ორლებნინანია (შდრ. გლ.:
ბ ე რ ი ლ ი ბ.).

ბერიძული-ი: ბერიძული თხილ-
ლის ერთი ჯიშთაგანი; მსხვილია, ჩენ-
ჩოზე მისამაგრებელი თავი უფრო ფარ-
თო აქვს, ვიდრე ჩვეულებრივ თხილს.
„ბერიძული თხილის საბჭუალო კეთდუ-
ბა კაი“ (შდრ. გლ.: ბ ე რ ი ძ უ ლ ა).

ბერიწი ფართოდ გამოთხრილი მიწა (შდრ.
ბერ., ალაკ., გლ.).

ბეწვი-ი ლობიის პარკის შუა ფხა (შდრ.
საბა, ჩუბ., გლ.).

ბეწვიანი ლობიო ლობიოს პარკი,
რომელსაც უხეში ფხა აქვს; მოსახარ-
შად არ მოსწონთ. „ბეწვიანი ლობიოს
პარკი არ ვარგა საჭმელათ, ბეწვები
აქ“.

ბეჭაბა, ბაღაბეჭა წინდისა და მისთ...
კალათის, გოდრისა და მისთ. თავის
გადაქსოვ-გადაწნა ისე, რომ ძნელად
დაარღვეს (ნ. უ ბ ე ჭ ა ე ს, გა დ ა /
უ ბ ე ჭ ა ე ს; შდრ. გა მ თ ბ ე ჭ ა ე ს; გლ.,
ძოწ.).

ბეჭის შთა ბეჭის ძელის ბრტყელი ნა-
წილი. „ესროლა... მოხეთა მარჯვენა
ბეჭის ფთაზე“.

ბეხლარწი-ი გამხდარი, ბებერი საქო-
ნელი (იტყვიან ადამიანზეც). „ბეხლარ-
წი ძროხა“ (შდრ. გლ.: ბ ე ხ რ ე კ ი,
ბ ე ხ რ ე კ ა).

ბზინალბ ძაფის დასახვევი კოჭის ერთი
თავი, რომელშიც ორმხრივ წაწვეტბუ-
ლი ღერიძია გაყრილი, ორი თითით
დააბრუნებენ სიბრტყეზე და დიდხანს
ტრიალებს, — ბზრილა (შდრ. საბა,
ჩუბ.: ბ ზ რ ი ა ლ ი).

ბზინა-ი ფუტკრის ფერი და მისი მსგავ-
სი მოზრდილი მწერი; შხამიანი ისარი
აქვს. „ბზივის ნაკენივით ვარბოლა“
(ნ. საბა, გლ., ერისთ., ჯანაშ.).

ბზნა უქმობა დღესასწაულთან დაკავში-
რებით (ნ. ი ბ ზ ნ ი ს, ბ ზ ნ ი ლ ო ბ ს;
შდრ. ბ ზ ნ ი ლ ო ბ ა, და ბ ზ ნ ა; წერ.:
ბ ზ ნ ი ლ ო ბ ა).

ბზნილობ-ს დღესასწაულთან დაკავში-
რებით უქმობს, — იბზნის. „ზოგი ქე
ბზნილობს, ზოგი არა“ (შდრ. ძოწ.:
ბ ზ ნ ი ლ ო ფ ს).

ბზნილობა ივიევა, რაც ბ ზ ნ ა (შდრ.
ბერ., წერ., გლ.).

ბზუნალბ საბავშვო სათამაშო — მოზრ-
დილ თხილს (მარცვალს) წვეტის მხრი-
დან ორ ნახვრეტს გაუკეთებენ, მოპარ-
დაპირიდან — ერთს; ამ ნახვრეტიდან
დაკრებულ ძაფს გაუყრიან წვეტიანი
მხარის ერთ ნახვრეტში, მეორეში ჩა-
ყრილ ისევ ერთნახვრეტიან შხარეს გა-
მოატარებენ და დაახლოვებით მხრების
სივანის სიგრძეზე გადასკენიან ძაფის
თავეს; თხილს ძაფის ცენტრში მოაქ-
ცევენ, იქით-აქეთ ძაფში საჩვენებელ
თითებს გაუყრიან, თხილის გადაქნევით
ძაფს გადაგრებენ და შემდეგ ხელების
გაწვე-გამოწვევით თხილს ატრიალებენ;
თხილი ტრიალისას ბზუნის.

ბზუნა ბუნუკი. „ივიეკეთა ბზუნა და
ეშველა ცოტათი“.

ბია კომში (ნ. საბა, ჩუბ., მენტ., გლ.;
ჯანაშ.: ბ ი ა ე).

ბიბო გაუგებელი კაცი (შდრ. ჟღ., ძოწ.).

ბიბი-ი რაიმეს საყრდენი ჯოხი, ბოძი ან
მისთანა. „ე, ბიჭო ი ჯოხი გოუკეთე
ტოტს ბიგათ“ (შდრ. ჭყ., გლ.: ბ ი გ ა).

ბიისკამა-ი ყურძნის წვეწმში მოხარშუ-
ლი კომშის (ბიის) ფაფის კვერი,
ტყლაპი.

ბილ-ი რბილი. „ქვალო, ნუ გეშინია, ბი-
ლი, ნე გეშინია“ (ნ. ჟღ.; შდრ. გლ.).

ბილა 1. რიკ-ტაფელის თამაშისას ტა-
ფელის დადენა ასროლილ რიკზე. თუ
სამჯერ დააცდინა, დამწვარია მოთამა-

შე. „სამი ბილა!“ „ღეიწვი!“ 2. გაკრული რიკის დაცემის ადგილიდან რიკისვე ფეხით უკან გადმოვდება საყესთან მისახლოვებლად; ხდება ვაკერისას რიკზე ტაფელის დაცილების რაოდენობის შესაბამისად (1 ან 2). „ორი ბილა მაქ გადმოსაგდება!“ (შდრ. საბა, ძოწ. ბილა გააკეთა).

ბიმბილ-ი ქათმის, ინდურისა და მისთ. თავზე წაზრდილი ხორცი, - ბიბილო (შდრ. ბერ., ალაუ, გლ., ძოწ.: ბიმბილო).

ბინაშური-ი ზარმაცი, უსაქმური. „მაგი-სანა ბინაშური ვერსად ვერ ივარგებს“. „ბიჭო, ბინაშური არ გამოხვიდო, ბინაშური!“ (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.).

ბირაპა-ბირაპა ბალახი, რომლის მწიფე ნაყოფი ტანსაცმელს და ცხოველს ედება, რამდენიმე სახეობისაა (შდრ. საბა: ბირკი; ჩუბ., მაყ., გლ.: ბირკა; ბერ.: ბირკალუა, ჯანაშ: ბირკ).

ბიცინკალა, ბიცინკალ-ი მორჩილი ტანის გამხდარი ძროხა, ხბო და მისთ. „ერთი ბიცინკალი ყავს“. „მაგის ბიცინკალა ძროხას ავაოხრებთე ყანას!“ (ნ. ქაეთ.: ბიცინკელა).

ბიტა-ბიტა ვაზის რქაზე ფოთლის ძირში წამონაზარდი კვირტი; მას აცლიან ხოლმე ვაზს (ნ. ქაეთ., ძოწ.; შდრ. ბერ., გლ., წერ., ბერ.: თანარსი).

ბიჯბ-ი იგივეა, რაც ბიგი (შდრ. ბოჯვი; შარაშ. ღლ., გლ., ძოწ.).

ბლატუნ-ი იგივეა, რაც ბლაყუნი. „ჯერ ისე დაბლატუნობს და რო დათერება, მაშინ ნახე მაგის ბლატუნი, საღეიარება, ვერ გეიგებ“ (შდრ. გლ.).

ბლაყუნ-ი მძიმე, ღიდი სხეულის მქონე ადამიანის (ცხოველსაც) უწოდ, მოუქნელი, სიარული. „უ-მ იცის ბლაყუნი“ (შდრ. გლ.).

ბლიტავს-ს თმალეებს ბლიტავს თვალებს ბრეცს, ელმად იხედება ხოლმე. „ისი? ხო, ისე ბლიტავდა თვალებს,

გავონებოდა, ეძინებო“ (შდრ. გლ.: ბლატუნი, დააბლატუნებს). **ბლოყინ**-ი ბოყინი. „სხეასთან ბლოყინი რაეა შეიძლება!“

ბლყუნ-ი ენაბლუობით უხეიროდ, გაურკვეველად ლაპარაკი. „კი ვერ ვგებულოფ ხომე იმის (მჭედლის) ბლყუნს“. „მოყეება ახლა ბლყუნს და აღარ დაადგება საშეელი გათაუებას“ (ნ. გლ.).

ბლყუნობ-ს ბლყუნით ლაპარაკობს. „-გესმის, გო, რას ბლყუნობს? - კითხე ერთი, სიყვარულს ხო არ მისხნის?“

ბონიპ-ი ნელი სიარული, - ბობლეა (შდრ. ძოწ.).

ბონარი-ი ძალიან ქერა. „ქერო ქერა თმა აქ და მოთეთრო წარბ-წამწამი, ისაა ბობრი, ხო?“ (შდრ. გლ.).

ბონარი-ი ბევრი. „ბოერი შე არ მამიყრია ვაშლი“.

ბონი სულელი, გამოჩენრეტებული. „ღიდი ბოთე ხარ შენ, აი!“ (ნ. ჯყ., ჯან., ძოწ.; შდრ. ბერ.: ბოთარობა; გლ.).

ბონოთ-ი წინ, შუბლის ზეით დატოვებული ქონორი. „ე ბოთოთი მოჭერი, ბიჭო“. „რავა დოუტოვებია ბოთოთი წინ!“

ბონი-ი 1-2 წლის ხბო, პატარა და უსუქარი (ნ. ქაეთ.; შდრ. საბა, ჩუბ., ჟღ., ალაუ, გლ.).

ბონონ-ი, **ბონონა** დაბალი სკამი ფიცრისა, ფიცრისავე ფეხებით (ნ. ქაეთ., ძოწ.; შდრ. გლ., ბერ.: ბოკონი; ჟღ.).

ბონ-ი ტოტი (შდრ. ბერ., ჟღ., ღლ., გლ.²).

ბონი-ბონი! ბატების დასაძახებელი სიტყვა მოსახმობად. „დარბის ღელეში და იძახის ბოლი-ბოლი-ო, ბატები დაკარქვია, გონია“ (ნ. ძოწ.).

ბონოქანქალა გრემელობლიანი, მოვერცხლისფრო ჩიტი, როცა ზის, სულ ბოლოს აქანებს, ბუდეს სახლის სახუ-

რავებზე იკეთებს; ძლიერ სწრაფი და ფრთხილია (მდრ. გლ.).

ბოლოვანი-ი შაშვის ოდენა ჩიტია (მდრ. საბა. ჟღ., გლ.: ბოლოვანია).

ბოლოვითი-ი თვეზი ერთგვარი, ბოლო ფარფლები წითელი აქვს (მდრ. ბერ., გლ.).

ბონთო-ი ძალიან თეთრი. „ბონთო-ლივით ცხეებოდა ჭადი კაცზე“. „ბონთოლივით თეთრი ბოეშია“ (მდრ. ქაეთ.: ვაბინთქოლება).

ბონძალ-ი, **ბუნძალ**-ი, **ბურძ-**
დან-ი, **ბურძან**-ი ყურძნის მტევანი უმარცვლებოდ, — კლერტი (ნ. საბა: ბურძღენი; წერ., ქაეთ., ძოწ.: ბონძალი).

ბორანაშლი-ი ვაშლის ერთგვარი ჯი-ში; ძალიან მსხვილი ნაყოფი აქვს, ყვითლად მწიფდება (უფრო მოკრფული), ქაშდება. „აქანა იყო ერთი ძირი ბორანაშლი, თითო გირმაქა მოდიოდა თითოი“ (ნ. გლ.).

ბორბალა ბალახია ერთგვარი (მდრ. გლ., ჩუბ.: ბორბოლა; ძოწ.).

ბოსტინი კვალ-ი ნ. კვალნი (მნიშვ. 3)

ბოფში ბაეშვი. „შეწუხთა ბოფში“.

ბოლო იგივეა, რაც ბოლო (ნ. ქაეთ., ძოწ.).

ბოლო, **ბოლო** ხის გული გამომპალ-გამოფუტურებული, — ფულურო (ნ. გლ.; მდრ. შარამ.: ბლორო).

ბოწმ-ი შენობის კუთხეებში საძირ-კველ-სარტყელს შორის ვერტიკალურად დაყენებული, კედლების მიმართ სწორკუთხად ამოღარული მომხსო ხე, რომლის ამოღარულებში კედლის ფიცრების თავები მაგრდება, სახლს, სულ ცოტა, ოთხი უნდა (ნ. აფრ.; ჯაჯან.; მდრ. ბერ. ჟღ., ნიჟ.).

ბოწმ-ი² ხის ქერქისაგან შეკერილი ჭურჭელი (მდრ. საბა, წერ., გლ., ჯაჯან., ძოწ.).

ბოწმინი სახლი სახლი, რომლის კუთხეებში ჩასმულია ბოყეები ფიცრების თავმესაყრელად.

ბოწმლა დიდი, ჩვეულებრივზე მეტი. „კაი ბოწმლა კრავები არ ყოლია ამ შენ ცხეარს?!“ „ბოწმლა ჩაფით წვეილა წყალზე ბოწმი“. „ჩამოცენილა ძირ ბოწმლა ვაშლები“ (მდრ. ძოწ.).

ბოწმ! საუბ. ცოლ-ქმართა ურთიერთ მიმართვის სიტყვა. „ქალმა უთხრა ქმარს: წადი, ბოწმ, და შეიყვანე ღვღელი“ (მდრ. ძოწ.).

ბონინ-ი ნელი სიარული ხელების ცეცებით. „ძლივს მივიდა სახლამდი ბონინით“ (მდრ. ალაყ.).

ბონორ-ი კურდღლის შვილი, — ბაკია. „სამი ბონორი ნაუხე ვენახში, გარეული იყო“ (მდრ. ბერ., გლ.: ბოცვერი, ბოცორი).

ბოძალ-ი¹ ისარი. „ქალი მორბოდა, ხელში ეჭირა ასკილი შვილდი, ბოძალი“ (ნ. ლლ.; მდრ., საბა, ჩუბ., ჟღ., გლ., ჭყ.: ბოძალდი).

ბოძალ-ი² ხის ტოტა გასაყარი (მდრ. გლ.).

ბოძმ-ი ბოძი (ნ. ჯაჯან.; მდრ. საბა, ჩუბ.: ბოძი²).

ბოჭოჭი მწერი — ჭიანჭველა, ობობა და მისთ. „ბოჭოჭე დაკიდე შაგ კალათი თუ არა, გვიმსება ბოჭოჭობით, საჭმელს ღვესევიენ“. „რაცხა ბოჭოჭია შემიძურა, გონია, სახელოში!“ (მდრ. ძოწ.).

ბოჯბ-ი ბოძი. „ჩვენ ნალიას ექვსი ბოჯბი აქ ურთხველისი, ბაბუას ჩამოუტანია ფთიდან, ასი წლის იქნება ის ბოჯბები, მარა ახალივით არი, არ ლევა“ (ნ. ძოწ., მდრ. ბერ., გლ.).

ბშირი-ი 1. წვრილი რამ მარცვლობით. **ბშირივით** მიაყარა გადატ. ჩქარ-ჩქარა, ერთმანეთზე მიყოლებით, შეუსვენებლად უთხრა. 2. წვრილი თვალბები ბადისა სალონის (ნ) ზემოთ. **ბშირის** **ჯონხი** ბადის წვრილი თვალბების — ბეირის საქსოვი ჯონხი. „სამოცჯერ უნდა შამოუარო ბეირის ჯონხით და გეთავდება ქსოვა“ (მდრ. საბა, ჩუბ.,

მენტ., გლ., ძოწ.).
ბჰოლ თუთის ხე და მისი ნაყოფი (ნ. გლ.; ი. გავ.: ბ ჟ ო ლ ი; შდრ. ჩუბ., ელ.: ბ ჟ ო ლ ი).

ბჰოლმისტიკა თუთის ხეზე ამოსული სოკო (წყლისას წამალია).

ბჰუტურ-ი უაზრო ლაპარაკი, - ჩერჩეტი. „გლახა ბჰუტური იცის ზომე, ვორ სტაქან ღვინოს რო დაღუეს“. „რო ღვიწყებს ბჰუტურს, თუ გონია, რო გაათაუებს“ (ნ. გლ.).

ბჰუტურობ-ს უაზროდ ლაპარაკობს, - ჩერჩეტობს. „რაცხა ბჰუტურობს, ვერ გვიგებს კაცი სურიელი“. „ნუ ბჰუტურობ, ერთი, მაგრე რაჲა იქნებოდა!“ (ნ. გლ.).

ბრაბინ-ბრაბინ-ი ბრაჲა-ბრუგი, ბრა-ხუნი. „შეიქნა შუღამე, გააქ ბრაგინ-ბრაგინი“.

ბრაპალძარღვა მრავალძარღვა, ვაჭრილის წამლად ხმარობენ (ნ. მაყ.: მ რ ა ე ა ლ ძ ა რ ღ ვ ა, ძოწ., ნიფ.).

ბრაზ-ი ცოფი. „ბრაზი ძაღს უნთება უფრო“. „გაღი, ძაღლო, გარეთ, შენ გაგინთა ბრაზი!“ (ნ. ბ რ ა ზ ი ა ნ ი; შდრ. საბა, ჩუბ., შარაშ., გლ.).

ბრაზიან-ი 1. ცოფიანი. „ბრაზიან ძაღს ქვეით ხეო ღოუკენია შუაღღუე“. 2. აეი, უკარება. „იდი ბრაზიანი ვინ-შეა!“

ბრალა ბრალი, მიზეზი. „მე ვთქვი, სიარულის ბრალა არი თქვა“. „იმი ბრალა კი არ არის ისი“.

ბრაწ-ი სიმწიფისაგან შეწითლებული ხილი (უპირატესად თხილი და კაკალი). „სულ ბრაწი თხილი მოუკრიფე“ (შდრ. ჭყ., ბერ.: ბ რ ო წ ი, გლ.).

ბრაწოულ-ი ნ. ბ რ ე წ ო უ ლ ი. „ერთი ძირი ვაშლი მქონდა, ორი ძირი ბრაწოული, ღმერთმა ყველა გადღინძელი, ვინც აქა ზართ მოწვეული“ (ხალხ.). ნ. ძოწ.

ბრამა-ი მადლობი, გორაკი (შდრ. ჭყ.: ბ რ ე გ ი; ალავე, გლ.; ძოწ.: ბ რ ე კ ო).
ბრელო, **ბრე** მარცვლეულის ანარეკი

მტერი. **ბრელო**საპით ჭვირიდა ადვილად გაიხა. „როცა რამე დამდნარივით სუსტია, ხელს გაეკრავთ და გვიხევა, ვიტყვით: რა ბრელოსავით წვინილია“ (ნ. ა ბ რ ე ლ ო ე ბ ა; ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ. - 1, მენტ., ალავე, გლ.; ჯანაშ.: ბ რ ე მ; ნიფ.: ბ რ ე).

ბრაწოულ-ი, **ბრაწოულ**-ი ბროწეული. „მერე ბრეწოული შეიტანა“. „რა აჭმევს ამ კუხე ბრაწოულს ამ ბოეშს, გაღვირიე“ (ნ. საბა, ჩუბ., მაყ.: ბ რ ო წ ე უ ლ ი; ჯანაშ.: ბ რ ო წ ო ლ; ნიფ.: ბ რ ო წ ო ლ ი).

ბროჭ-ი გამოთლილი ხე ტიკის გახერტილ ადგილებში გამოსადგმელად, - ხარატული (შდრ. საბა; ალავე, მას. 147: ხ ა რ ა ტ უ ლ ი).

ბრუალა პურეულის შვემარცელიანი სარეველა მცენარე. ამ სარეველიანი პური თაებრუს ასხამს ადამიანს (შდრ. ბერ., გლ., ძოწ.).

ბრუსიალი-ი რეტ და ბრუდასხმულის ტრიალი, - ბარბაცი. „მოხუთა ქათამს თაეში ტაფელა და ღვიწყო ბრუსიალი“. || უჭკუოდ, უაზროდ სიარული, - ბორიალი, ბოღიალი. „გლახა ბრუსიალი იცის სტორია, საქმეს კი ვერ აგნებს“ (შდრ. ჯაჯან, ქაეთ., ძოწ.: ბ რ ო ს ი ა ლ ი).

ბრუშება მოღუნება, დაბრუშება, დაბუყება სხეულისა (ნ. უ ბ რ უ შ ე / თ ე ბ ა, დ ა / ო უ ბ რ უ შ თ ე ბ ა; შდრ. ბერ.: ბ რ უ შ; გლ.: ბ რ უ შ დ ე ბ ა).

ბრუტიანი-ი ერთი ან ორივე თვალით გვერდზე მხედველი (შდრ. საბა: ბ რ უ ტ ი ა ნ ი; ჩუბ.: ბ რ უ ტ ი ა ნ ი, ბ რ უ ც ი ა ნ ი; მენტ., გლ.).

ბუ: **ბუს** კმარცხმბი არაფერი, სრულიად არაფერი. „შენ მოქცემ ბუს კვერცხებს“. „მაგას ქე შეხვთა ბუს კვერცხებს!“

ბუა ხარი (ძროხა) ბავშვის ენაზე. „არ მიხვიდე, ბუა გერჩის“ (შდრ. გლ.).

ბუბე გუბე (ნ. შ ე ბ ე უ გ ე ბ უ ლ ი; ჯაჯან.; შდრ. საბა: ბ უ გ).

ბუბით: ბუბით ეყურება (მსმის)

ყრულ, ბუნდოვნად, გაურკვეველად ეყურება, ესმის (ნ. ბუბე).

ბუღარი-ი ნ. ბუღარიბა (მდრ. ჟღ., ძოწ.).

ბუღარი-ს უსაქმოდ ტრიალებს; ეძებს, ჩხრეკს უაზროდ, დაბნეულად. „რას ბუღარობ მად, გამოდი გარეთ, გოგო!“ (მდრ., ძოწ.: ბუღაროფს).

ბუღარიბა უსაქმოდ ტრიალი; ძებნა, ჩხრეკა უაზროდ, დაბნეულად (ნ. ბუღარიბს).

ბუღნა ლობიოს, გოგრის, კიტრისა და მისთ. ორი-სამი მარცვლი ერთად ჩათესილი მიწაში. „ვორი ბუღნა კიტრი დაეთესე“ (მდრ. ჭყ., გლ., ჯაჯან.; ძოწ.: ბუღნი ს).

ბუღნაბ აბრეშუმის ჭივის საფენი და მის ქვეშ დაგროვებული ნაკვი (ნ. გლ., ჯაჯან., ალაფ., მას. 137).

ბუღურ-ი იგივეა, რაც ბუღარიბა.

ბუზანქალ-ი ბუზი ყოველგვარი.

ბუზარა მწერი ერთგვარი, საქონელს აწუხებს; როცა დააჯდება, საქონელი გარბის, ცდილობს მოიშოროს. გამოთქმა: „რას დარბიხარ, ბუზარა ზომ არ შეგიჯღაო“ (მდრ. ბერ., ჟღ., გლ., ი. გიგ.: ბუზურა).

ბუზურ-ი: ბუზურიით ბაბგდღო სწრაფად გააბრუნა, გააქცია. „მობანდა და უთხრა, ვერ ნაეხეო, იცოცხლე, ის კი გააგლო ბუზურით!“

ბუმიანა ნ. აიანა.

ბუმი-ი ფუტკრის ბინა, — სკა. „ვორი ბუმი ფუტკარი მყავდა“ (მდრ. გლ.).

ბუპნა ვაზის კვირტის მომხერელი მკენებელი ჭია. „შარშან, ბიძიკო, ბუპნა გოწითა ამ ვენახს და სულ ერთიანათ გაახშო“.

ბუპნაჭა ბუ (მდრ. საბა: ბაკნაწი; გლ.: ბუკნაჭო).

ბუპქმ-ი სქელი კვამლი მრგვალად, — ბოლქვი. „ე, ბიჭო, ბუპქვათ ამოის ბუზარში კვამლი, საილის კეთება დე-

იწყეს“. „გოწუვა მაშინამ (= აეტობუს-მა) მყრალი ბუპქეები“ (მდრ. ძოწ.).

ბუმბულ-ი სქელი ლეიბი ფრინელის განწეული ბუმბულით გაკეთებული. „თავეს საბან-ბუმბულით აწვენდენ და თავეისარაში მირბოდაო“ (ანდაზა). მდრ. საბა, ჩუბ., ჟღ., ქაეთ., გლ.

ბუნ-ი ერთი წინაპრის შთამომავლობა მეოთხე-მეხუთე თაობამდე. „ერთ ბაბუიშვილებს ერთი ბუნი ქვია“. „ჩვენ ერთი ბუნის ვართ, ისი არ არი ჩვენი ბუნის (ნ. ჯაჯან., ძოწ.).

ბუნდრუპ-ი უშნოდ, უსაქმოდ სეტება, სიარული. „ნებთ აგრე ბუნდრუპი არ იცოდე სოფელში“ (მდრ. ჩუბ., შარამ., გლ.).

ბუნტაქლ-ი ბუმბული ფრინველთა. „ოქში წადი იქით თუ არა, გაგცინდება ბუნტყლი, მე ვიცი!“ „ქორს წოუბთენია ვინცხას ქათამი, ბუნტყლი ყრია ქვეით ეკლბში“ (მდრ. ძოწ.).

ბუნძალ-ი ნ. ბონძალაი.

ბურ-ი ვაზის სასხურებელი მანქანის მკლავის ბოლო, რომლიდანაც შაბიამან-კირნარევი ხსნარი ესხურება ვაზის ფოთლებს (მდრ. გლ., ძოწ.).

ბურ-ი2 ნისლი. „ღრუბელმა შამეიარა, ცას მიაყარა ბური, ქალიშვილის მეპატრონე, რამ შემოქყარა გული?“ (ხალხ.). მდრ. საბა, ჩუბ., გლ., ძოწ.

ბურანა სქელი კვამლი, ბოლი (მდრ. გლ.: ბურანი).

ბურღ-ი ეკალ-ბარდიანი მცენარეები (მაყვალი, ბამბიმაყვალა, კატაბარდა, ფშალა, ეკალა და მისთ.) ერთმანეთში ან სხვა მცენარეებში გაცმულ-გახლართული და ბურქად გაზრდილი. „თლათ შამევიხე ტანისამოსი ბურღებში“ (მდრ. ჩუბ.: ბურღო; ბერ.: ბურღუ; ძოწ., ქაეთ.: ბურღი, ბურღები).

ბურკა კურკა (მდრ. ბერ., ჟღ., გლ.). **ბურნა** მოშაო მატლი, ჭია, შენახული მარცვლეულის გულის მჭამელი; როცა მარცვლიდან გამოდის, ფრენას იწყებს

(მღრ. საბა, ჩუბ., გლ., ჯანაშ., ქავთ., ძოწ.).

ბურნაბი-ი კოლო (ნ. საბა; ჩუბ.: ბურნა; მღრ. გლ.).

ბურულა-ი ყოველგვარი შენობა გადახურული. „მაგ რა მეოჯახება, ერთი ბურული არ უღვია ეზოში (ნ. ძოწ.; მღრ. გლ., ალაუ., მას. 133).

ბურუსკუნა კუნთმაგარი, ჩასხმული, ჩასკენილი (აღამიანი). „ისეთი ბურუსკუნა ბიჭები ყავს, ქე გავიკვირდება“ (მღრ. ქავთ.: ბურუსკუნა).

ბურღვალა, **ბურღვანა** ფართოფოთლებიანი მცენარეა ერთგვარი, — ბურღა (მღრ. ჩუბ.: ბურღლო; წერ.; ბურღვეენა; შარაშ.: ბურღვაეაი; ქავთ.: ბურღველა; ძოწ.).

ბურცხალა-ი ნ. ბურცხალი (მნიშვ. 2).

ბურცხალა ბალახია, ნორჩი მხლად იხმარება, შემდეგ მწარდება, — ხაურტა (მღრ. საბა, ჩუბ., ჟღ.: ბურჩხა; ქავთ.: ბურცხალია).

ბურძხალა-ი 1. წაბლის ან წიპწიას ეკლიანი ბუდე. 2. ორი და მეტი თხილი თავის ჩენოში (მღრ. საბა.: ბურძხიერი; ჭყ., ალაუ.: ბურძხევი; წერ.: ბურჩხი; შარაშ.: ბურძხატაი; გლ., ძოწ.).

ბურძღანა-ი ნ. ბონძღალი.

ბურძღენა-ი ნ. ბონძღალი.

ბურჭალა-ი ბავშთა თამაში წყნარად. „მაგრე არ ჯობია ბურჭალი, ზანდახან რო ჭამთ ერთმანეთს?“ (ნ. გლ. ჭყ., ძოწ.; მღრ. ჯაჯან.).

ბურჭალობა-ს თამაშობს წყნარად, მშვიდად (ბავშვი თავისთვის). „ბოეშები ჩილოში ბურჭალობენ“ (მღრ. გლ.; ძოწ.: ბურჭალოფს).

ბურჯენი-ს ხელის წაველებით ეარშიყება, — ჯღვლემს, სრესს, ებღლაძუნევა (მღრ. გლ.).

ბუსკუნაშლა ჩასკენილ-ჩასუქებული, ჩამრგვალებული. „იკაი ბუსკუნაშლა ბიჭი ქყოლია, გავიზარდოს ღმერთმა!“ (მღრ. ბურუსკუნა).

ბულაღა-ი მკებნარი, ტილი (მღრ. წერ., გლ.).

ბუში-ი 1. დაუქორწინებელთა შვილი.

2. სიმინდის ძირში ამონაყარი სიმინდი (ნ. გლ.; მღრ. საბა, ჩუბ.; ბერ.: ბუშიტიკაქაე).

ბუსი ეტყვიან ცხვარს ან თხას — დაეჯახეო.

ბუსაობა-ს: ბუსაობენ თხები (ცხვრები) თავებით ნელა ეჯახებიან ერთმანეთს. „ვერძები ბუსაობენ ზომე“.

ბუსაობა თხათა და ცხვართა თავებით ნელა დაჯახება (ნ. ბუსაობს, ებუსაეება; მღრ. გლ.: ბუსაობა).

ბუძმე-ი ზღარბი. „ღვდას ენახა გაღაღამა ეენახში ბუძმევი, რავა მიქონდა ყურძნის კუმღები“. „ბუძმევი კია თურმე ბოსტანში“ (ნ. საბა, ჩუბ., ძოწ.: ბუძმევი; ალაუ., ძოწ., გლ.).

ბუძმეძლი 1. იგივეა, რაც ბონძღალი. 2. ფრინველთ ხერხემალი ნეკნებიანად (მღრ. გლ., წერ.; ჭყ.: ბუძმეძლი; ძოწ.).

ბუხრის ბული ბუხრის უკანა კედელი შიგნიდან (მღრ. ძოწ.).

ბუხრის ზურბი ბუხრის უკანა კედელი გარეთა მხრიდან (მღრ. ძოწ.).

ბუხრის თაპი ბუხრის თაღს ან საყრდენებს ზევით წინ წამოწეული ნაწილი, რომელზედაც რიშეს (ლაშხისა და მისთ.) დადგმა შეიძლება (ნ. ძოწ.; მღრ. მენთ; გლ.: ბუხარი).

ბუხრის აირი ბუხრის წინა მხარე თაღის (საყრდენების) მხრიდან.

ბუხრის ძული ბუხარული კრაველის ქული, — ფაფახი.

ბუჯარი-ი იგივეა, რაც თარო (მღრ. საბა, ჩუბ., ბერ., ჟღ., ალაუ., გლ., ჯაჯან. მას. 134, ძოწ., ნიჟ.).

ბღვირი-ი **ბღვირი**-ი მტკერი. „გეიქვა დევი, მიწასე უბრაგუნებს ფეხებს... მარა იმდენ ბღვირს რავა აადენს, ტყულია“. „ზოო, ზო ვერ აადინე ბღვირიო!“ (მღრ. საბა, გლ.).

ბლინკი-ი ცუდად შენახული, გამხდარი, მუცელგაბერილი გოჭი ან სხუა პატარა ცხოველი (მღრ. ბერ., ჟღ., გლ., ძოწ.).
ბლურკულ-ი მოუმარჯველად საქმიანობა. „გლახა ბლურკული იცის, გლახა!“ (მღრ. ქაეთ.: ბ უ რ კ უ ლ ი).

ბოქალ-ი ერთი თავიდან გაპოხილი ნეღლი ჯოხი, რომელშიც თავებით ჩაწყობილია შესაწვევი ახალი თევზი; გაუპოხელი თავისაკენ ხელს ჰკიდებენ და თევზს ცეცხლზე მიფიცებებით წვავენ; ასე თევზის შეწვა თევზაობისას იციან (მღრ. ჩუბ., გლ.).

ბ

ბაბაბაჯაჯგინებ-ს ფეხებს გადვამს და მკვიდრად დადგება. „გაბაბაჯაჯგინებს ფეხებს და კი აღარ გეიმძრევა ოჩანნი ხარითო“.

ბაბბლარღებ-ა წვიმა მოვა, აედარი დადგება, — გაედრღება. „ერთი რო გააბლარღებოდეს, ეშველება ყანებს“.

ბაბბდღნიერებ-ს ცოლს მოუყვანს ან გაათხოვებს, — დაქორწინებს. „მამამ ყველა გააბდღნიერა, ყველას ქალები უთხოვა“.

ბაბბღნიკებ-ს ძლიერ გააცივებს, გაყინავს. „გაგაბღიკა ღმერთმა, თუ გოუგონო კაცს!“ (მღრ. ქაეთ.: ბ ლ ი კ ი).

ბაბბჭორებ-ს გააქარებს, გააქრობს. „მერე ჭამე კამფეთი და გააბჭორებს ხახვის სუნს“.

ბაბბღირაჯებ-ს სიმღიდრე გააუკადრისებს, მედიღურს გახდის, გაამეტრირებს. „შეილო, ქონებამ, კი არ უნდა გააღირაჯოს კაცი, არც სტაულამ!“ (წ. ძოწ.: გა დ ი ღ რ ა ჯ დ ე ბ ა; გა დ ი ღ რ ა ჯ ე ბ ა, გა დ ი ღ რ ა ჯ ე ბ უ ლ ი).

ბაბზიზინებ-ს ძალიან, მეტისმეტად გაავსებს, დატვირთავს. „ხელათ გააზინებს ზომე ინდიო ურქს“. „გაგაზინებს ფარღები სიმღით (ტაროთი) და წამუეეთი სახში საღამორულე“.

ბაბთოთინებ-ს ციებ-ცხელებისაგან ააკანკალებს, აათრთოლებს. „გუშინ ისე გაათოთინა, რომ კიღმე განწვიტა წელში“.

ბაბაკოპიტებ-ს ხეს უხეშად გამოთლის იმ ფორმის მიხედვით, რაც საბოლოოდ უნდა მიეცეს საგანს. „ნაჯახის სატარე გააკოპიტა“ (წ. გლ.).

ბაბლულ-ი ალით გახუხული ნამცხვარი. „გააღლული ჭადები“.

ბაბმთებ-ს სილას გააწნავს, — გაართვამს. „ისე გაამთო ყბაში, რომ სამჯელ გადააბრუნა ვირაზე!“

ბაბმორღებ-ს სიმინდის ყანას მეორედ გათონის. „მერე გაგამორღებთ (სიმინდს), როცა... ზოგი თაულობს, ზოგი კი არა“. „სიმინდს პირველათ გაემარგლით, მერე გაგამორღებთ“ (მღრ. ძოწ. გა ა მ ო რ ა დ ე ფ ს).

ბაბმტყელებ-ს გააბრტყელებს. „გაამტყელა ცომი“.

ბაბნათებ-ს სილას გააწნავს. „ისე გაანათა, რო თითები დაანათა ლოყაზე“ (მღრ. გა ა მ თ ე ბ ს).

ბაბნათსომრებ-ს რაიმეს ვაცემს დროებით სარგებლობისათვის. „რომ გავანათხოვრებ რამეს, დროზე უნდა მამიტანონ, თუ არა მორეთ აღარ უნდა?“ (წ. გლ.).

ბაბპარებ-ს დაავსებს, ჩააქრობს (ცეცხლს...). „ცეცხლი არ გააპარო!“ (მღრ. გლ.).

ბაბპიკინებ-ს ჭურჭელს სითხით გაავსებს პირამდე. „გააპიკინა ჭურები ღვიინით“ (წ. გლ.).

ბაბსაპათებ-ს არაქათს გამოაცლის, ძლიერ დაღლის, დაქანცავს. „ქე არ გამასავათა ამ სამგლემ (ძროხამ), სულ

საწუწკარში იწიკება, დამაწევიტა ხელელები!" (ნ. გლ.).

ბაბასარსალმბ-ს ტირილისას ხელეებს გააქნევს (ბაეშვი). „აჟი ბოეშია, თუ გული მოუეღა, გაასარსალებს ფეხეუს!“

ბაბასმენებ-ს მიცვალებულს დაასაფლავებს ტრადიციით დაღვნილი წესების მიხედვით. „ღიდებულათ გაასვენეს საწყალი, უზღვაჟი ხალხი ყავდა“ (შდრ. გლ.).

ბაბაშორიამებ-ს უშედეგოდ მიფანტა მოფანტაჟეს, გაანიავეს. „საწყალი ბაბუამისი მჭამელი კაცი ყოფილა და ქეც ისე გოუფორიაქებია ცხოვრება“.

ბაბაშმამებ-ს: სულს ბაბაშმამებს სული წაუთა, ვერ მოითმენს. „სული გააფუქვია, ისე უნდა საჭმელი“ || მოკვლება, გარდაიცვლება. „საფუთქელში მოხვთა ქვა და გააფუქვია სული“.

ბაბაღანღალმბ-ს წყალში ვაელებით გარეცხავს, გაბანს. „გააღანღალა ლეჟი წყალში“.

ბაბაშანშალმბ-ს კარგად დაწერს (განცხადებას...). „იშან იცოდა კარგათ წერა, გააშანშალმბდა სომე თხოვნას“ (შდრ. გლ.).

ბაბაციინებ-ს პირამდე გააქნებს (ჭურჭელს). „წრეულს ქე გააციინა ჭურბი“.

ბაბაცურაქებ-ს აივლებს, გაამახხრებს, გააცურებს. „ისე ლამაზათ გააცურაჟა შენი კოწიე, რომ მეგეწონებოდა“. „ქე არ გამაცურაჟა ამ გლახამ ამხელა კაცი?“ (შდრ. ძოწ.: გააცურაქეუს).

ბაბაძოძინებ-ს გააკანკალებს, გაამაძაგებს. „ნასა თავის მამის ბეჭვლი და, რო იცნო, ერთი გააძოძინა თურმე“ (შდრ. ძოწ.: გააძოძინეუს).

ბაბაჯაჯბინებ ფეხების გაღმობი მიკვირდა დაღვომა. || ვაჟატ. გაჯიუტება, გაყინიანება (ნ. გააბაჯაჯბინებ; შდრ. საბა: გაბაჯანი; ი. გოგ: ბაჯაჯგუნა).

ბაბანეძლილ-ი უშნოდ გაბერილი, ღიღლიანი ადამიანი. „აგრანოი შემეღარიო ცხენზე გაბენძლილი“ (შდრ. ბეცდელი).

ბაბამილ-ი ძლიერ გამაძლარი. „ისე ვარ გაბევილი, რო ვერ ვიმძრევი“.

ბაბიღნილ-ი ძალიან გატენილი, გაჭვდილი. „ე ჰაპიროზი ისეა გაბიღნილი, თუ არ მოხრისე, ვერ მოუკიდუფ“ (შდრ. ძოწ.).

ბაბლმსილ-ი იგივეა, რაც გაბლიხული. „ბრიგადილი არ გინახავს? — გამგეობასან იყო გაბლუხილი“.

ბაბლიძებ-ა ძლიერ გაცივდება, ვაითოშება, გაიყინება. „გაბლიცდება ე ბოეში გარეთ!“ || ნამცხვარი (მჭაილი...) გაცივდება, გახმება. „გაბლიცა ჭადუბი რალა შეჭამს ამას!“ (შდრ. ძოწ.).

ბაბლიძებულ-ი ძლიერ გაცივებული, გათოშილი. „ხელები გაბლიცებული შიქ“ (შდრ. ქეთ., ძოწ.).

ბაბლიხმ უშნოდ, უდაგილოდ გაჩერება, დაღვომა, გაჩხერა, დაყუდება (ნ. იბლიხება, გა/ე იბლიხება).

ბაბლიხსულ-ი უსაქმოდ დაყუდებული, გაჩხერილი. „სტანციაზე ვანყალი არ მოყინჭტა, სულ იქ არი გაბლიხული“. „ეინ იქნებოდა! შ-ა იყო ჭიშკართან გაბლიხული, შემამინა, კიღმე გული გამიხკტა“.

ბაბრუსილმბ-ა თავბრუ დაეხვევა, — გაბრუდება, დარტყიანდება. „რო მოხვთა საფუთქელში, გაბრუსილდა და ლეშა“.

ბაბრუსილმბულ-ი თავბრუდახვეული, გაბრუებული, დარტყიანებული. „გაბრუსილმბული იყო ერთხანს“.

ბაბუნაგებულ-ი ბუნაგადებული, დაბუნაგებული; გახვეული. „თურმე წყნული ეშმაკია შეპარული სახლში, ქე არის გაბუნაგებული ქვეშაგებულში“.

ბაბუნაუნდა-ა გაჩუმდება, გაიტრუნება. „შენ გაბუნუნდი მადანა, თუ არა მე უცი, მოქხეთება!“ (ნ. გლ., ძოწ.).

ბაბუსუნება გაჩუმება, გატრუნვა. „თუ დღუცაცხანე, ქე იცის გაბუსუნება მერე“ (ნ. გაბუსუნდება, გაბუსუნე ტულე).

ბაბუსუნებაულ-ი გაჩუმებული, გატრუნული. „ქეა გაბუსუნებული თავისთვის და რა მოუვიდა დღეს, არ ვიცი“ (ნ. გლ., ქავთ., ძოწ.).

ბაბვიზულ-ი ძალიან გამამდარი. || ვადატ. გაბერილი; ღიბიანი (ნ. გეიზი).

ბაბვირიტინებაულ-ი გაბანილი, ვასუფთაებული, ვალამაზებული. „ქე არის ახლა გაგვრიტინებული ბოში“ (მდრ. ძოწ.: გაგვრიტინილი, გაგვრიტულე).

ბაბჯანილი-ი გაგზანილი. „დღიდასთან შეყვს გაგზანილი, ზვალ დილას ჩამოეა“.

ბაბკლეხ-ს ძალით წართმევს, — გაძარცვავს. „ვიცხა გოგულეჯიათ წუხელ ჭასთან“ (ნ. გლ.).

ბაბნენილი-ი გაგლესილი. „გაგნესილი ჩაფით მე ვერ წვალ წვალზე, ვერა“.

ბაბნისამ-ს გაგლესს. „ჩაფი გაგნისა აყალო მიწით“. „ორშიმო გაგნისა ორგან“.

ბადაბარკიმიშ-ს: სატზე ბადაბარკიმიშს ხატზე გადასცემს. „ხატზე გადაგაბარკიმიშ, კაცი თუ ვარ“.

ბადააშუშენი-ს გადაამხებურებს, გადაამტერებს. „ჭკუით იყავით, თუ არა ამ ჩაფს გადააფუშენი თავზე“.

ბადააქვინანბიშ-ს გულიდან გადაავლებინებს, — გადააიწყებს. „ნაშვილები ვიყავი მამიდასთან. დედა რო მამუნატრებოდა, მამიდა გადააქვინანბიშდა“.

ბადაასპირინებ-ს ნაკლულ ტომარას ხეირჯინით მოაწყობს მზარზე გადასაკიდებლად. „ჩაყარა ეორი ბათბანი სიმილი ტომარაში, გადაახვირჯინა და წვეიდა წისკილში“ (ნ. გადახვირჯინებ).

ბადაბარბაშეშულ-ი აბიბინებული, ნაყარები (ნ.). „გადაბარბაშეშული აქ

ბოსტანი, მოქცემს ერთ ვორ ძირ ნიახურს“ (ნ. ქავთ.; მდრ. ძოწ.: გადაბობაშეშული).

ბადაბარძქაშელმა ბარძქით გადაეა, ძლივძლივობით გადაეა, — გადაბორძიკება. „იქნება ზვალ გადაბარძქაშელეწენებთან“ (მდრ. ჯაჯან.: გადაბარძქაშება).

ბადაბაქაშ-ს ხის ტოტებს გადაჭრის, გადაკაფავს. „კოპიტებს გადაებულაუ და წრეულს ხარდნათ შეყოფა“ (ნ. გლ.).

ბადაბაქილი-ი გადაკაფული ხე, ტოტებადაჭრილი ხე. „ეს კოპიტები შარშანდელი გადაბელილი არის, წრეულს აღარ შეიჭრება“ (ნ. გლ.).

ბადაბაქაშ-ს წინდასა და მისთ., კალათს, გოდორსა და მისთ... თავს ისე მოაქსოვს, რომ არ დაირღვეს. „გადაბეჭავ ბარე მერე წინდასაც“.

ბადაბაქილი-ი წინდის..., გოდრის, კალათისა და მისთ. თავი ბეჭვით გადაქსოვილ-გადაწული ისე, რომ ადვილად არ დაირღვეს. „კატაბარდათი აქ კალათს თავი გადაბეჭვლი“.

ბადაბილაქაშ-ა ყირაზე გადაეა, — გადაყირავდება; გადაგორდება. „მევიოთ ერთმანეთს და გადაბილაქავით და გადაბოვბილაქავით და ქე შევექციე ზეიდან“.

ბადაბოლოქაშ-ა გადაშენდება, ამოიფლიტება. „გადაბოლოქა და ამოვარდა მაგის გვარი“.

ბადაბდის-ი გადავლებული(?). „ამართეთ ძელი მაღალი, ზედ ბეჭან გადაბდისიო“.

ბადა/მეშახნებ-ა გადაეფარება, დაფარავს. „გადაეფახა კალათს და, რაც ლევი იყო შიდა, შეჭამა“ (მდრ. ქავთ.: გადაეფაქქება).

ბადა-კ-მარაშ-ა: გულზე ბადაკ-მარაშება ვერ გაიხსენებს, გადააიწყვდება. „გადამვარა გულზე და ვერ იქნა, ვერ გვეხსენე მისი სახელი“.

ბადაპლილი-ი მოდებული, მოცული, მორეული. „ჩვენ ნავენახები ახლა ეკ-

ლებით არი გადავლილი“ (ნ. გაღაიელი).

ბაღდადიანი-ა გადაშენდება, ამოწყდება, მოისპობა. „უი, შენ გადავლინდი, შენე, უბედური შენ ხარი“

ბაღდადიანი-ს მოიციავს, მოედება, დაფარავს. „ბოსტანი უნა გაეშარგლო, თუ არა გადივლის ბაღასი“ (მღრ. გლ).

ბაღდადიანი-ს: ბაღდადიანის თავეს სასტიკ უარზე დადგება, გაჯიუტდება. „თუ გადავიკანა თავი, შერე ტყვილია, აღარ მობრუნდება“.

ბაღდადიანი-ა გაღიშდება, გადაიხსნება, გადაიხლინება. „წაბლირო გადივინახლება, მაშინ არი კარგი“.

ბაღდადიანი-ს: მისამე დღე არ ბაღდადიანი ეთნ. ნ. გაღახთა. „მესამე დღე არ გაროხთია, ალბათ, მიტოვევა ასე ხშირათ“.

ბაღდადიანი: თამის ბაღდადიანი სასტიკ უარზე დადგება, გაჯიუტება.

ბაღდადიანი-ი გამოდარებული, წვიმაგადაღებული. „გადაკარებული იყო და იხველე დეიწყო წუმა“ (ნ. გლ).

ბაღდადიანი-ს გადაკრეკს. „ერთი მიხას თხოვე და ამას გადაიწავს თავს“.

ბაღდადიანი-ი გადაკრეკილი. „გადაიწავილი თავი“.

ბაღდადიანი-ს ჯოხს, ხეს ლამაზად. გარდაუთლის თავს (დანით, ნაჯახით). „ტაფელა გადაიკანა კობტათ“ (ნ. კოკნი).

ბაღდადიანი-ი ლამაზად თავგადათლილი ჯოხი, ხე. „ისე უნდა ქონდეს თავი გადაიკანილი, რო ხელი რა მოუხე, არ მოვედვას, გასრილებული იყოს“.

ბაღდადიანი-ა 1. მეტი სიცილისაგან ძალა გამოეცლება, დასუსტდება. „გადაკრეკება ხოლმე სიცილით“. 2. ტყვილით გამოწვეული მწუხარებისაგან აღამიანს სახე გაუღურჯდება.

„აღამიანი რომ შეწუხდება, დიდხრობამდე აღარ მობრუნდება, გადაკრეკალო, — იტყვიენ“.

ბაღდადიანი 1. მეტი სიცილისაგან ძალის გამოეცლება. 2. ტყვილით გამოწვეული მწუხარებისაგან გაღურჯება აღამიანის სახისა. „აგრე იცის ხომე მაგან გადაკრეკება“ (ნ. გაღაკრეკება).

ბაღდადიანი-ა იგივეა, რაც გადაკრეკება (მნიშ. 2). „ბოვეში გადაკრეკება აკვანში და ძლივს მოვაბრუნეთ“.

ბაღდადიანი იგივეა, რაც გადაკრეკება (ნ. გაღაკრეკება).

ბაღდადიანი-ს იშპალებს ბაღდადიანს თვალებს უკან გადატრიალებს, გადაიტანს (გულშეწუხებული აღამიანი, ცსოველი... მომაკვდავი). „საწყალმა არივმა ერთი გაღანარა თვალბო და მოკვდა“.

ბაღდადიანი-ა დაწყნარდება, დაშოშმინდება. „გაღარინდა ქვეყნიეროა და გაგზავნეს ბუზი სისხის საპრომავათ“.

ბაღდადიანი-ი ხე ტოტებადასაგრელი, გადასაკაფი. „მზოში თვლები მაქ გადასაბელი“.

ბაღდადიანი-ი ნავეობის სახურავის საყრდენი ხე ზღუდის სიბრტყეზე; ერთი თავით სარტყელზეა დაყრდნობილი, მეორეთი — გოგზე; ზღუდეებზე და გადასაკიდებლებზე აჭედებენ ლარტყებს, რომლებზეც ეწყობა კრამიტი, ან ეჭედება ყაყარი (ნ. ზღუდე, სარტყელი (მნიშ. 1); ჯაჯან.; ძოწ.: გადასაკიდი, გადასაკიდელი).

ბაღდადიანი-ა ბეჭეტი ტირილისაგან მოიქანება; ფეხებისა და ხელების ქნევით ქანცის გაწყვეტამდე იტირებს. „იქლში ბოვეშია, გადასარსადღება ხომე და სულს ვეღარ შეითქვამს“.

ბაღდადიანი-ი სასიკვდილი; მოსასპობი. „სად წადი, გოგო, შე გა“

დასასარსალებლო, შენე!“
ბადასასურამ-ი ეთნ. მიცვალეულის ოჯახისათვის ვასვენების დღეს მიმსვლელთაგან შეწირული ფული; გადასახურეს იღებს და აღრიცხავს საგანგებოდ გამოყოფილი პირი. „გადასახურაჲი, შეილო, ვალა ოჯახისთინ, ტერს და ავს სხვას რო მოუკეტეს ვინმე, შენც უნდა მუუტანო მაგიერთ“ (შდრ. ვლ. ძოწ.).

ბადასმლა სალაობის (თამაშის) დროს სამიზნე ქვიდან სასალაო ქვის (სალის) ვადასროლა იმ მანძილზე, საიდანაც მოთამაშეს სურს, ესროლოს თავის სალა სამიზნეს. „ბიჭო, ახლა ჩემი ვადასელა არი, ზო?“ (შდრ. ვლ. ჯაჯან.).

ბადასინინი-ს ბასრი იარაღით ვადაჭრის. „უკ, რა ჭრის, ბიჭო, ე ხერხი, არ ვადავისინეთ ხელათ?“

ბადასკანწულ-ი ვადატ. ვადაბმული, ერთმანეთზე დაახლოებული, დამეგობრებული. „შან არიენ ერთმანეთზე ვადასკანწული, ლუკმას არ ჩვიღებენ პირში უერთმანეთით“.

ბადა/ოშმაქამ-ს წინდასა და მისთ., კალათა, გოღორსა და მისთ. თავს ისე ვადაქსოვ-ვადაწნავს, რომ არ დაირღვეს. „რათი ვინდა, ბიძია, ვადალუბეკი თავი კალათს?“

ბადა/ოშლოცავ-ს: ბატონებს ბაღოშლოცავს ეთნ. ბატონები რომ გაიეღის, ხონჩას (ნ.) წაიღებს და ხაღმე ბურქებში დატოვებს, ვითომ ბატონებს გააცილებს (ნ. ვლ.).

ბადაფუშქამ-ს ვადაწვევს, ვადაბუგავს. „იმ სასახლეს მიცა ცეცხლი და ქე ვადაფუშქა“. „იღმე ვადაფუშქებს ტყე ამას წინათ“.

ბადაფუშანა მცენარის ძირზე ამონაყარის მიწაში ვადაწვენა ისე, რომ თავი ამოყოფილი ჰქონდეს და მიწაში ჩაუღულმა ნაწილმა ფესვები გამოიღოს. „ღუღვის ვადაფუშანა“.

ბადაფინხალამ-ს ვადაშლის, ვადახსნის,

ვადაწვეს. „ნუ ვადაფინხალე ეგ სურათი, ვოგოია!“

ბადაქსუბულ-ი იხ. გაქსუებული. „ვადაქსუბულია მაგ საქორე!“

ბადაღნარამ-ს ხარბად ვადაკრავს, ვადახუხავს, ვადაყლაპავს (სასმელს). „სულ ვადაღნარა ერთი თუნგულა წყალი“.

ბადაქინინიღება: ვულის ბადაქინინიღება (სიმშობლით) გულის შეღონება, შეწუხება (შდრ. გულის ყვინცილი; ძოწ.: ვადაყვინცილდება).

ბადაყლწნავ-ს ნდომით ვადაყლაპავს, — ვადაყლაწნავს. „სულმოუთქმელათ ვადაყლწნა ერთი ბოთლი ღვინო და კიღეყაც გამოთავდა“.

ბადაციფშარაბულ-ი მეტად ფერწასული, ფერდაკარგული, გაფერმკრთლებული. „შარშან, რავა არა, ფეხბურთის თამაშის მერე ვადაციფშარებული მოდიოდა ზომე სახში“.

ბადაწიგმნა ვაზის რქის მიწით ისე ვადაწრავს, რომ თავი ამოშეერილი ჰქონდეს, რათა ცალკე მცენარედ ვადაწრეს (ნ. ვადაფშანვა; შდრ. კლ: ვადაწიღენა; ძოწ.: ვადაწინდარი).

ბადაწმება ვაქრება, ვადაშენდება, ვადაჯიშდება. „აქანა ქე ვადაწმეა ღუმიანი კობი“ (ნ. ძოწ.).

ბადაჭრი-ს: ვინასს თაშს ვადაჭრის ვაზს ყლორტებს წააჭრის სარს ზემოთ. „ხვალ ვენასს თავი უნდა ვადაჭრათ“.

ბადასმირჯინება ნაკლული ტომრის ზვირჯინივით მოწყობა მხარზე ვადასაკიდებლად (ტომარას ზევით მოკრავენ თავს, მარტელეულს ნაწილს მოკრული თავისკენ მოაქცივენ, შუაში დარჩინილ სიცარიელის ადგილს ვადაგრეხენ და ტომარა ზვირჯინივით ვადასაკიდებელი ვახდება).

ბადასმირჯინებულ-ი ნაკლული ტომარა ზვირჯინივით მოწყობილი მხარ-

ზე გადასაკიდებლად (ნ. გადახეი-
ჯი ნე ბა).

ბადახთია: მისამე ღღის ბადახთია
ეთნ. ძე. ახლადშეძენილი შვილის
მშობლები (ან ბებია-ბაბუები) ბავშვის
დაბადებიდან რამდენიმე ღღის შემ-
დეგ აწყობდნენ პატარა ქვიფს, რასაც
„მესამე ღღის გადახთა“-ს ეძახდნენ.
თუ მესამე ღღე არ გადახადე ბავშვსო,
ამბობდნენ, ბავშვი ხშირად დაეცემა
ხოლმეო.

ბადახტენდი II პ. (I პ. გადახტენ-
დი, III პ. გადახტანა, გადახტა) ვა-
დახტი. „აჰა, ჰე, გადახტენდი, თუ ბი-
ჭი ხარ!“

ბადითურმიანებ-ს რამეზე გულის
გადაყოლებით დაივიწყებს ჩვეულს,
ანეშებულს. „ე, მადურ ხორცი, ქარ-
თოფილი, ის ჭამე და პაპიროზი გა-
ლითურმიანე“.

ბადიპარებ-ს ცუდი ამინდის (წვი-
მის...) შემდეგ გამოიდარებს. „ცოტახ
გადიკარებს და წვეილოთ შერე“
(შდრ. ძოწ.: გა დ ი კ ა რ ე ფ ს).

ბადიძცვა-ა გული წაუვა, შეწუხდება,
შეღონდება. „ის ოჯახაშენებულის შვი-
ლი ერთ ბეწვა რამეზე გადოქცევა
ხომე, წოუვა გული“.

ბადიშენ-ს გადაისერის, გადაადებს.
„მოდი რომელი ლაკატკა უფრო გადი-
შენს ქვას, შევეჯობროთ!“

ბადმოპილავდება-ა ყირაზე გადმო-
ვა, — გადმოყირავდება, გადმოგორდე-
ბა. „ვევით ერთმანეთს და გადაბი-
ლავდით და გადმოვბილავდით და ქე
მევექციო ზეიდან“ (შდრ. გა და ბ ი-
ლ ა ე დ ე ბ ა).

ბადმო/მიწლანება-ა თვალის უკეები
(ან უკე) გადმოუბრუნდება. „რა ვიცი,
ამდენ უბედურობა-ყილაში ქე გადმე-
ქნლანა თვალეში და“.

ბადმოწლანაწულ-ი უკეებ გადმობრუ-
ნებული. „წითლათ აქ თვალეში გალ-
მოწლანული და ქვეით წამწამები კი
არ ეტყობა“.

ბადუქლიაპდება-ა: გული ბადუქ-
ლიაპდება გული შეწუხდება, გუ-
ლი შეუღონდება. „ერთ მინუნი გა-
დუქლიადა გული, სისხლი რო ღეი-
ნახა ბოუშის თავზე“.

ბადლაშამ-ს უშნოდ გაშლის, გაშხ-
ლართავს მიწაზე, ლოვინზე. „იხე გალ-
ლაშა მიწაზე, რომ შენგან მოწონებუ-
ლი!“ (ნ. ქავთ.: გა დ ლ ა შ ე ა).

ბადლაშულ-ი უშნოდ გაშლილი, გაშ-
ხლართული მიწაზე, ლოვინზე (აღამი-
ანი, ცხოველი). „ვეველშამი ავერ არი
გაღლაშული“ (შდრ. ძოწ.).

ბა/ვემთება-ა გამოეღვენება, გამოეკა-
დება. „ვემთო უკან, მარა მაგ შეწე-
ვოლა შალიოსუ“

ბა/ვემთება- არ ვემთება არ და-
ენახება; ვერ ვეპარება. „თოფის სას-
როლზე არ ვევეთება პაპუნას თათა-
რი“ (ნ. ქავთ.).

ბაპარაქოშ-ი ცხენის თეძოებზე, კურ-
ტნის უკან, გადადებული ტყაყის გრძე-
ლი ნაჭერი, რომელიც თავებით იქით-
აქეთ დამაგრებულია ბალღუზე (ნ.) და
იჭერს ამ უკანასკნელს ქვეით ჩა-
ცურებისაგან.

ბაზინტულ-ი უშნო მოყვანილობის, —
გაბერილ-გაბლენძილი. „არისია გაზინ-
ტული? ვიცი რავა არა“.

ბათარანებულ-ი ძლიერ სიცხიანი
(ავადყოფი). „შულამეზე რაცხა ხეია-
გი ღეიწყო, ნავზე, გათარანებუ-
ლი არ იყო სულე! ვაფინე ქმრიანი
ჩილო თავზე“ (ნ. გლ; შდრ. ძოწ.).

ბათარაქანებულ-ი ძალიან გასუქე-
ბული, „უკან გავა რო ეწენება სუქანი“.
„გათარაქანებული იყო ხეო“.

ბათივაპ-ს ხეს გახვერეტს თივაით.
„გამოსხორეე ხის თავს გათევავენ და
შიდ ჯაჭვს მოაბამენ“.

ბათიარძაპ-ს უსწორმასწორო ნათობარის
ხელმეორედ მოსწორება თობით (შდრ.
გლ, ნიყ.; საბა.: თ ე რ ძ ე უ ლ ი).

ბათივისდ/თება-ა: ბათივისთებიანი
გაშორდებიან ერთმანეთს, — გაიყრები-

ან. რას აკლავენ თავს ერთმანეთს, გათვისთენ და ის იქნება!" (ნ. გლ.: გათვისდება; ძოწ.).

ბა/თპინსება გაყრა, გაშორება; გაყოფა ნ. გათვისდ/თება, გა/ო/თვისდ/თება; გლ.; შდრ. ჯავან.: გათავითავისება).

ბა/პინალმბა-ა ნამცხვარი ალით გაიხუხება. „გვეილა ჭადი, დახიე ცოტათი უკან“.

ბა/პინბაყმბა-ა ძლიერ გაძლება. „ერთი სკომამდე გეიბეყება მურა ძაღლივით და მადლობასაც არ იტყვის“.

ბა/პინბლისმბა-ა უსაქმოდ დაეყუდება, გაენირება. „წავა და გეიბლიზება მალაზიასთან ან სახადილოს წინ“. „რო გაბლიზულხარ, გეიწი ცოტა გვერმე!“ (ნ. გაბლიზული).

ბა/პინდარიმბა-ს წასულს დაიგულებს, წასულად იგულებს, დარწმუნდება, რომ შინ არ არის პატრონი. „თუ გაგიდარია მავან, კი არაფელს დაზოგავს, გახიკავს სახლს“.

ბა/პინდლაშმბა-ა უშნოდ გაიშლება, გაიშლართება მიწაზე, ლოგინზე. „გეიდლაშება ხომე და აღგომას აღარ იფიქრებს“ „მასხობლათ გადლაშულა დევი და მინავს“.

ბა/პინთანგმბა-ა გაქრება, მოისპობა. „ხელათ გეითანგა საჭმელი“ (შდრ. გლ.: გაითანგება).

ბა/პინაჰალმბა-ა თხილსა და მისთ. ჩენო გაეცლება. „თხილი რომ მომწიფდება, კარქათ გეიკაჭდება“.

ბა/პინაჰმთაჰმბა-ს მუწუკს გაიჭრის ჩირქის გამოსადენად. „ბზუკა უნდა გეიკეთოს და ეშინია“.

ბა/პინაჰინტარიმბა-ს გაიკუნტრუმებს. „გოუშვი, ვახო, ზფოი ეზოსკენ, გეიკინტარიმებს, მუხს შეიმაგრებს“.

ბა/პინაჰილმბა-ა კილს (ნ.) გამოიღებს, გალივდება. „თუ ამიღი იქნა, წუმა, გეიკილება სიშიდი“ (ნ. გაკილადება; შდრ. გლ.).

ბა/პინიბნმბა-ა ტალახში გაისერება, —

გაითითხნება. „ტალახი სულ რომ არ იყოს, მაინც იშონის და გეილივდება“.

ბა/პინილურიმბა-ა ძლიერ დასველდება, გაიწუწება. „წუშამ მამისტრო და გევილურთხე უბედურათ“.

ბა/პინიჰაჰლომა თესლი გაღვივდება. „თუ ამისანა სიციხე იქნა, არ გეიჰაჰლოვა სიშიდი“.

ბა/პინიპარამბა-ა ჩაქრება, დაივსება (ცეცხლი). „შოურთე ცოტა, არ გეიპაროს ცეცხლი“ (შდრ. გლ.).

ბა/პინისპმბა-ა ძლიერ გაძლება. „გეიხისხეა ჩემი ძროხა მავრათ“.

ბა/პინსურამბა-ა განუმდება, გაიტრუნება. „იტირა, იტირა და გეისურდა, რომ არაუინ მიხედა“ (შდრ. გლ.).

ბა/პინსუნბლა! ხმა გაკმინდე! ენა გააჩერე! „გეისუნგლე, შენ, მანა, ხანამღი არ მოქსეთერია შენც!“ (ნ. გასუნგლული; ძოწ.: გეისუნგლება).

ბა/პინსუსმბა-ა განუმდება. „გეისუსა, შეეშინდა, არაფელი წამამცოთესო“ (ნ. გლ.).

ბა/პინიჰინსმბა-ა ძლიერ გაივსება რითიმე (ჭურჭელი). „გეიჰკისინა ეს გოლოროც“.

ბა/პინილუმბა-ა ძლიერ დასველდება წვიმით, — გაიწუწება. „ნელი წუმა იყო, გევილურთე გეარიანათ“. „გეილულა წიწილივით“.

ბა/პინიუნს-ს გაისერის, გატყორცნის. „გეიშინა ისარი და დეეცა ტაჰში“.

ბა/პინიანდაჰმბა-ს ზერეულად, უბრალოდ გაიკვრავს, — გათლანდავს. „გეიუნსდე, გოგო, ეგრებაშკა, სირცხვილჰა“

ბა/პინიციტი-ს: არ ბაიციტიის არ დაენახვება; არ დაინდობს. „ჩამტყრებული არიენ, არ გეიციტიენ ერთმანეთს“.

ბა/პინიჰაჰმბა-ს სწრაფად გაიხდის, გაიშვლდება. „გეიჰკეჰიჰა ტანისამოსი და გადახტა წყალში“.

ბა/პინიჰიჰმბა-ა გაიწვეს, გაიზიდება. „რო გეიწიკება, ველარ დეიკაჰება“.

ბა/პინილმბა-ა კისრის წაგრძელებით გაიჭიმება, გაიწელება, წაიზიდება. „გე-

იწილეა ჩიტი და პირი დააღო, შიდ მაყვალი ჩამიდევიო“.

ბა/ნიფუნუნება-ა გაიწუნება. „სოტა თუ არ მოშრა, გეიწუნებები ამ ღილით ტყუ-ბი, ცვარი იყო წუხელი“.

ბა/ნიძჳალებ-ა პარკოვანი მცენარის პარკი მზისაგან დაიწება; პარკი გაფუჭდება. „წრეულს სულ გეიჭჳალა ლობიო“.

ბა/ნიხვითაქება-ა ძლიერ გაოფლიანდება. „სულ გევიხვითქე, დაცხა ძალიან“.

ბაქაშჳა თხილისა და მისთ. ჩენწოს გაცლა, — გაკროლება.

ბაქაჭჳულ-ი თხილი და მისთ. ჩენწოგაცლილი. „სულ გაკაჭჳული თხილით მქონდა უბე საშხე“.

ბაქპირტა 1. კვირტების გამოსვლა მცენარეზე. 2. ზედმეტი კვირტების გაცლა (უშთაერესად ვაზისა). ნ. გაკვირტული.

ბაქპირტულ-ი კვირტებგამოღებული მცენარე. „ქვეით ახლა ყოლიფერი გაკვირტული იქნება“.

ბაქილარება-ა თესლი გავიელება, ღივს გამოიღებს. „ლობიო მალე გაკილარდება ვენახში“.

ბაქილარებაულ-ი გავიეებული, ღივგამოღებული. „სიმიდი გაკილარებული ყოფილა ფართობში“.

ბაქილულ-ი ნ. გაკილარებული.

ბაქოპიტაბა ხის უხეშად გამოთლა იმ ფორმის მიხედვით, რაც საბოლოოდ უნდა მიეცეს საგანს; აკოპიტებენ იმიტომ, რომ გათლამდე შეინახონ კასახ-~~მოხად~~ (ნაკოპიტებს, გააკოპიტებს, გააკოპიტებული; შდრ. ვლ.).

ბაქოპიტაბულ-ი უხეშად გამოთლილი ხე იმ ფორმის მიხედვით, რაც საბოლოოდ უნდა მიეცეს საგანს. „გაკოპიტებული სატარებუ, მაქ შენახული“.

ბაღამბაშ-ს საეკრავს წინასწარ გაბლანდავს, რათა მორგების შემდეგ მკვიდრად გაეკროს. „ამას გავლაშავე

ამინუჩი და მოვალ“ (ნ. ვლ.: გაღამბაშეა).

ბაღამბაშულ-ი წინასწარ გაბლანდული საეკრავი, რათა მორგების შემდეგ მკვიდრად გაეკროს. „ჯერ ვაღამბაშული არ მაქ, შე ქალო!“

ბაღაღაღება-ა ღვინო ან ძმარი გაწყალდება. „სოტა ღვინო იყო ჭურში ღარჩენილი და ისიც ვაღაღა“ (შდრ. ვლ; ნ. ძოწ.).

ბაღაღაღება ღვინის ან ძმრის გაწყალება. „ღვინომ იცის ვაღაღება, შერე წყალივით არი“ (ნ. ვაღაღაღება, ვაღაღაღებული; შდრ. საბა, ჩუბ., ვლ; ქათ.: ვაღაღაღება ღვინისა).

ბაღაღაღაშულ-ი ღვინო ან ძმარი გაწყალებული. „ვაღაღაღებული ღვინო რაღათ ვარგა“.

ბაღიბაშულ-ი იგივეა, რაც ვაბლაშკებული.

ბაღიბენა ტალახში ამოსერა, — გათითხვანა. „ამის გარეთ ვასვლა და ვალიგენა ერთია!“ (ნ. ვალიგენის, გა/ეილიგენება, ვალიგენილი).

ბაღიბენი-ს ერთიანად ვასერის, გათსერის. „მიტიე, მიტიე, ვავლიგენის ვოჭი!“

ბაღიბენილ-ი ტალახში ამოსერილი, — ამოთითხნილი. „რაფერაა ე ბოეში ვალიგენილი, ეუი ღღა!“

ბაღოპილშინილ-ი ვაზის ერთი ჯიში, შავია, საშუალო სიმაგრის ღვინო უღება, — მგალობლიშვილი.

ბაღოპილ-ი 1. ნეღლი ხე კანშემოცლილი. 2. სწორად ვაზრდილი ხე უტოტებოდ (შდრ. საბა, ვლ: ვაღოპრილი; ჩუბ.: ვაღოპერა).

ბაღურთისაქ-ს ძლიერ დაასველებს, გაწუნავს. „ვადაასხა წყალი ჩაფით და ფეხებამდი ვაღურთხა“.

ბაღურთისულ-ი ძლიერ დასველებული (ჩაცმული ადამიანი), — გაწუნული. „ვაღურთხული მევედა სახში“.

ბამბულ-ი 1. ვამბული. 2. ადვილის სახელია (შდრ. ძოწ.).

ბამთენია გათენების დრო, — რიყრა-
ჟი (ნ. ნიჟ.: გა მ თ ე ნ ი ა მ).

ბამირი-ი ფლანგა, ხარიზა. „ხელაურ-
მის გამირები დათალა“ (შდრ. ვლ).

ბამირ-ი აკენის ხელი (შდრ. ვლ).

ბამობაშპაპ-ს ლობიოს პარკიდან მარ-
ცვალს გამოიღებს კეტის ცემით. „გა-
მობეგეონ ლობიოი, არ ღვეუქებ, მარა
ღანამბულებული იქნება“ (შდრ. ძოწ.:
გ ა მ ო ბ ე გ ე ა მ ს).

ბამობაქმა „სამუშეერის, საქმიანობის
გამოსწორება“.

ბამობლისკინილ-ი გამოგლეხილი, გა-
მოთითხნილი (ჭუჭყით...).

ბამობრუშდ/თიბ-ა საკმაოდ შეზარ-
ხოშდება, — გამოთერება. „მოფა ხომე,
ღამაზათ გამობრუშთება ხომე და წავა
სახში“ (შდრ. ვლ: გ ა მ ო ბ რ უ შ ე ა).

ბამობრუშებულ-ი საკმაოდ შეზარხო-
შებული, — გამომთვრალი. „მამიდადან
რო გამევეით, კი ვიყავით გამობრუშე-
ბული, მარა მერე აქეთ უფრო შეგვეტ-
ყო, შეგვერია... ღვინოი“ (შდრ. ვლ:
გ ა მ ო ბ რ უ შ ე ბ უ ლ ი).

ბამობვრი-ს გამოიყვანს. „მერე, მარ-
ტვა ეს (-აღამი) რავა გამოღვებო და
ცოლი გამოგვარა გვერდში!“ (შდრ.
ვლ).

ბამო/ვაითება-ა გამოლევენება, გამოე-
კიდება. „გამამეშოთ, ძლივს გამოეას-
ტარი!“

ბამოზმანს გამოლოცვა შესინებული-
სა, მოყოლილისა, — შელოცვა. „გულის
გამოზმანა“ (ნ. გ ა მ ო უ ზ მ ა ნ ე ბ ს).

ბამოთესილ-ი სხვა ნათესში ან ნარ-
გაეში დათესილი. „ვენახში ლობიო მაქ
გამოთესილი, გვიბარდა უბედურათ, ვერ
გვივლი შიდა“. „ახალშენში აქა-იქა
ქართოფილია გამოთესილი“ (შდრ. ვლ:
გ ა მ ო თ ე ს ა ე ს; ნიჟ.: გ ა მ ო თ ე ს -
ვ ა).

ბამოთი შედეგად, გამო. „სუ რო მეკაოს
ცოცხი, ამ ღიხის გამოი მაინ არ არის
სისუფთავე ეზოში!“

ბამო/ვისაღებებ-ს გამოიყენებს, მო-

იხმარს. „ყველაფერს გაშეისაღებებს
მამაშენი“.

ბამო/ვიშვინილივბ-ს ძილიდან გა-
მოურკვევა, გამოფხიზლდება. „რო გა-
მევიშვინილივ, ქე დაღამებულიყო“.

ბამოკოპიტება ივიევა, რაც გაკო-
პ ი ტ ე ბ ა (შდრ. ვლ, ძოწ.; ნიჟ.: გა-
მ ო კ ო უ ი ტ ე ბ ა).

ბამოლოცნი-ს ხბო ძროხას ცოტას
მოწოეს (მიუშეებენ ხოლმე მოწველის
წინ). „ოუშვი, გოგო, ხფო, გამოლოც-
ნის“.

ბამოწულეულ-ი ძალიან მოშიეებული,
ფერღებნაცვიენული. „გამოწულეულია
საქონელი“.

ბამონალოც-ი თესლი, ნახშირი და
მისთ, რითაც შეულოცავდნენ ხოლმე
აუღამეოფს; შემდეგ ყრიდნენ გზაში,
ტყეში ან წყალში. „წვიღებდენ გამო-
ნალოცს და გადაყრიდენ ღელეში, სა-
დაც შეშინებული იყო ბოვში“.

ბამორაწვა: თვალბების ბამოკ-
რაწვა თვალბების ზედმეტად დაჭყეტა.
||გ.დატ. ძლიერი სურვილის გამომჟ-
ღაენება, რაიმეს მონდომება (ნ. გ ა -
მ ო უ კ რ ა წ ვ ა ე ს; შდრ. ჯაჯან., ვლ.).

ბამორაღება ივიევა, რაც გა მ ო რ ო -
ღ ე ბ ა (ნ. ძოწ.).

ბამოროღება მეორედ გათოხნა (სი-
მინდის ყანისა). „ლოუგვიანდა ყანას
გამოროღება, გაყვითლდება, თუ არ
მოხუთა თოხი“ (ნ. ვლ, ძოწ.).

ბამოროღებულ-ი მეორედ გათოხნი-
ლი (სიმინდის ყანა). „ყანები გამორო-
ღებული გეაქ“.

ბამორჩაპ-ს ეაზს ზედმეტ კვირტებს
გააცლის. „ვენახს გამორჩაპთ და მე-
რე აეაკრაეთ ხარღანზე“ (ნ. ქაეთ.,
ძოწ.).

ბამორჩაპ ვახისათვის ზედმეტი კვირ-
ტების გაცლა. „ვენახს გამორჩაპთ და
მერე აეაკრაეთ ხარღანზე, გამორჩაპ
მერე უნდა“ (ნ.: გ ა მ ო რ ჩ ა ე ს, გ ა -
მ ო რ ჩ ი ლ ი; ძოწ.).

ბამორჩილ-ი ვენახი, რომელსაც ზედ-

მეტი კვირტები გამოაცალეს. „გამორჩილი უენახი ჯობია, ყურძენი უფრო მწიფობა“ (ნ. საბა, ჩუბ.).

ბამოსანენი-ი ლობიო პარკიდან ხელით გამოსარჩევი. „ლობიო მერე გამოსანენი იქნება“.

ბამოსისტიკინდება-ა საუბ. გამოძლება. „ბამოსისტიკინდა გემოიანათ და გოუღვა გზას“.

ბამოსისტიკინებაულ-ი საუბ. გამომძლარი. „მეტყობა, კარქათ არი გამოსისტიკინებაული“.

ბამოსკანინაულ-ი გამოყვანილი, გამოსკენილი. „ძველათ ჩოხებს ვიცვამდით, წინ ქილები ქონდა, უკან ჩიბუხები, წელში გამოსკანინაული ვიყავით“ (ნ. ვადასკვანელი).

ბამოტხაპ-ს 1. კვერციხიდან წიწილს გამოჩეკს. „წიწილები გამოტეხა კრუხმა“. 2. შერჩევით მოტეხს სიმინდის ტაროებს. „ქვედა ყანაში კაცი ქე გამოტეხავს სიმინდს ამ კვირეში“ (ნ. გლ: გამოტეხს).

ბამოტხაპ 1. ფრინველთ გამოჩეკა კვერციხიდან. 2. სიმინდის ტარების შერჩევით, აქა-იქ მოტეხა (ნ. გამოტეხავეს, გამოტყვ/ტეხა; შდრ. გლ: გამოტეხა).

ბამოტირილი-ი ტირილით გამოვლოვება მიცვალებულისა, ჩეულებრივ, დასაფლავებიდან რამდენიმე ხნის შემდეგ (ნ. გლ).

ბამოტყვ/ტეხა-ა კვერციხიდან წიწილი გამოიჩეკება. „ჯერ ერთი წიწილი გამოტყვა მარტვა“ (შდრ. გლ).

ბამოუზამანება-ს შეულოცავს. „დედუში შეშინებია და ბიცილამ გამოუზამანა“.

ბამოუპარაფამ-ს თხალებს ბამოუპარაფამს მრისხანედ მიაჭყეტს თვალებს. ||გადატ. რისმე სურვილა აღეპურება, რამე ძალიან მოუნდება. „ქე გამოუპარაფა თვალები, მარა ვერ მიაართვს“.

ბამოუსონხაპ-ი მეორედ (ან მესამედ)

გაუთონაეი (ვენახი). „შარშან გადაყვეი იმის მუშაობას, წელს ქე დამრჩა გამოუსონხაეი“.

ბამოუწონეთკოლებულ-ი გამოწყობილი სუფთად, კარვად.

ბამოქაშენა შიგადაშიგ გამოჭრა, გამოკაფეა (ტყისა, ბუჩქნარისა, ცალკე ხის ტოტებისა...). „ტყეს უხთება გამოქაშენა“ (შდრ. ქათ: გამოქაშენა).

ბამოქაშენა-ს შიგა და შიგ გამოჭრის, გამოკაფავს (ტყეს, ბუჩქნარს, ცალკე ხის ტოტებს...). „ჩვენ ტყეს გამოქაშენდა ხომე ბაბუაშენი“.

ბამოქანაშენაულ-ი ავადმყოფობით, დაღლილობით ფერგამეტალი, გამხდარ-ვაყეითლებული. „ამ დღილაზე რაცა გამოქანაშენულივით მამჩენენ“.

ბამოქანარაპ-ს ნდომით სულ მთლიანად გამოცლის სასმელს. „რო შეიღვამს პირზე ამ ჭიქას, თუ არ გამოქანარა, კი არ იზამს ისე“. „გამოქანარავეს რომელიცხას ღვინო“.

ბამოქორუჭინი-ს პატარაზე გამოთხრის, გამოხერტვს. „გამოქორუჭნეთ მიწა და შევლევით შით სალა და ჭიკორი“ (შდრ. გლ: გამოქორუტინი).

ბამოქორუჭინაულ-ი პატარაზე გამოხერტილი, გამოთხრილი. „ვორგან იყო ფიცარი გამოქორუჭინული“ (შდრ. გლ: გამოქორუტინული).

ბამოუშინდილება ძილის შემდეგ გამოფხიზლება (ნ. გამოუშინდილება; შდრ. ქათ., ძიწ.).

ბამოშინებაულ-ი სხეისი საქმის გაგებით დაინტერესებული; გამოშინებაეი. „დიდი გამოშინებული აღამიანია, რომ არ გევიგოს რამე, არ იზამს (შდრ. გლ).“

ბამოწყილი-ი გამოწყეებული, დაწყეებული. „...ქე მიმიტოვა გამოწყილი საქმე“. „ფარდი მაქ გამოწყილი და წინელი მინდა ცოტა“.

ბამოსხლავ-ს მოზელილ თიხას, ცომს საჭირო საენის ფორმას მისცემს.

„ათი კეცი გამოხეულე, გამოსაწვაი მაქ ახლა“. „გომჯეები გამოხელა ბეში-ამ“ (მღრ ძოწ.).

ბამონელვა მოხელილი თიხისათვის, ცომისათვის საჭირო საენის ფორმის მიცემა. „კალინკამ იცოლა კაი კეცე-ბის გამოხელვა, ქოთნებისც“.

ბამონსიპნა მთლიანად გამოცლა, ვამოთაევა (ჩეულებრივ, სანოვაგისა). „ასე გამოხიკენა რავა იქნება, ფერფლი ქფილი აღარ არი სახში“ (მღრ. ნიუ.: გამოხიკეა).

ბამონსიპნილი-ი გამოცლილი, დაცარიელებული; გამოფხეკილი. „ასე გამოხიკნილი არ ვყოფილვარ ჯერე.“ (ვამოცხეკარი არაფერი აღმოჩნდა). მღრ. ნიუ.: გამოხიკეული.

ბამონსიპნა ვენახის მეორედ ან მესამედ თონხა.

ბამოჯანდრაპ-ს ქონიან ქვაბს გაახურებს და ისე გამორეცხავს ქონის გასაცლელად. „ქვაბი გამოჯანდრა“ (ნ. ქაუთ., ნიუ.: გამოჯანდერა).

ბამსსპაპეზა განსხვავება, სხვაობა. „არაფელი გამსხვავება არ არი, გაკეთებული ღვინო უკეთესიც კი არი“ (ნ. ძოწ.).

ბამტლიძულ-ი ივიევა, რაც გამწვლეკილი. „გაგისმა, შენ, მაგ გამტლიკული ენა“.

ბამტყაღებულ-ი გაბრტყელებული.

ბამწლეკილი-ი გატლექილი, პრანჯია. „ღიღი გამწვლეკილი გოგოა!“ (მღრ.: გამწლეკული).

ბამწლიძულ-ი ივიევა, რაც გამწვლეკილი. „იმწლიკება რამახს, შავის გამწვლეკული ლაპარაკით გამაკვირებს ახლა მაგე მე?“

ბამწყმარ-ი გაღაშენებული, მოსპობილი. „თედოზი... არსად არ გეიჩინება, თუ არ ქვავს კაცი გამწყმარი“ (მღრ. გლ.).

ბანათსოვრება რაიმეს ვაცეცდღარობით სარგებლობისათვის (ნ. განათსოვრებს, განათსოვრებული; საბა, ჩუბ., გლ.).

ბანათსოვრებაულ-ი დროებით გამოსაყენებლად მიცემული რაიმე. „განათსოვრებული მაქ გოდრები, თუ არა რავა დაეიკავებდი!“ (ნ. გლ.).

ბანარაპ-ს ვაცურავს, ვატოპავს. „განარა და გევიდა ვაღმა“.

ბანიძულ-ი ვაჭვეჭვილი, ჩაჭვეჭვილი. „განიძული ქონდა ცხვირი“.

ბანორღვილ-ი გაბარდული, ხშირფოთლებიანი, ბარდებიანი (მღრ. ლორდი).

ბანძი შუშა ვამძლე, მავარი შუშა. „განძი შუშა უნდა ლობიოს, ღორის წყალსაც უნდა განძი შუშა“.

ბაპარება ვაქრობა, დავსება (ცეცხლისა და მისთ.). ნ. გააპარება, გაქეიპარება; ნიუ.; მღრ. საბა: გაპარევა; ჩუბ., გლ.; ღლ.: ჩაპარება).

ბაპიპინღემა-ა სითხით პირამდე გაივსება ჭურჭელი. „გაპიპინღა თაღარი, აგვრას ვადმოვა“

ბაპიპინებაულ-ი სითხით პირამდე გავსებული ჭურჭელი. „ქვაბი გაპიპინებული იყო“.

ბაპტპნა ბუმბულის ვაცლა, — ვაპუტვა (ნ. ვაპტკენის, ვაპტკენილი; მღრ. გლ.: ვაპტყენა).

ბაპტპნი-ს ბუმბულს ვააცლის, ვაპუტავს. „პტკენა ვიცი ქათმისა, ღორის, ვაპტკენი, ვავრეცხავ და შეეჭამო“.

ბაპტპნილი-ი ბუმბულვაცლილი, ვაპუტული, ვაფტკენილი.

ბარაპ საცრის, ჩსაკისა და მისთ. ის ნაწილი თხელი ხისა, რომელზედაც ვამოქსოვილი ან ვამოკერებულაი ძუა, ტყეწი და მისთ (მღრ. გლ., ძოწ.).

ბარაპ2 ქვაბის, კალათისა და მისთ. პირი; ქვაბის, კალათისა და მისთ. სახელური, — კარბა (მღრ. გლ.).

ბარაპ ხაფანგის ნაწილი — ნახევარწრის ფორმის რკინის ორი სალტე, რომელიც იჭერს ნადირს საყცის (ნ.) დაჭერის საშუალებით (ნ. რკინა; მღრ. გლ.).

ბარაბერძენი-ა ძალიან დაბერდება, — გადაბერდება. „დიდი გეაღუა არიხ, გარაბერდა ყორიფელი“. „თუთუნი თუ გარაბერდა, მერე აღარ ვარგა“.

ბარაბერძენი-ი გადაკიდებული. „ვინ არის აგრე ეული, ძელზე გარაკიდებული?“

ბარასაქიმელი-ი იგივეა, რაც ვადასაკიდელი.

ბარბანი-ი დიდი ჯოხი, — არგანი. „ლოუკავია გარგანი და დადის გადაროულივით“ (ნ. საბა, ჩუბ.: არგანი; ნიჟ.).

ბარდაბაძე კების უკანა ნაწილზე მიმაგრებული ქსოვილი, რომელიც ცხენს თეძოებზე ეფარება.

ბარძალა-ი ვარეთა კანი, — გარკანი. **ბარძალის შემოქმედი** ვადატ. ძლიერ შეწუხება, — გამწარება, გაწინმეტება.

ბარო წენიანი საკმლის თავზე მოყენებული ცხიმი. „მოქერე, გოგო, მარა გაროს კი ნუ მოართმევ!“ (ნ. გლ, ძოწ., ბერ., ჟღ., ალავე. ლენხ.).

ბასაბლიმპაძე-ი ვასაცივებელი; მოსასპობი. „გოგოია, გოგო! მოდი აქ, შე გასაბლიკებლო, შენე!“ (ნ. ვაბლიკდება).

ბასაპატიძე-ა არაქათი გამოცვლება, ძლიერ დაიღლება. „გაგავათიდი წისკვილიდან აქამდი ორი ბათფანის (ფქვილის) ამოტანაში, დაებერიდი, შეილო!“

ბასანსალღე-ა პირუტყვი ძლიერ გასუქდება. „წრეულს, კაი ბალახობა არი ფთაზე, გასანსალღებენ ხარები“.

ბასანსალღე-ი ძლიერ გასუქებული პირუტყვი, — გაქურავებული. „გასანსალღებული ჩაპევიდა საქონელი ფთიდან“.

ბასარსალღე-ა ხელ-ფეხის ქნევით დაოსებად იტირებს. „მან გასანსალღა, მარა ვერაფელი ქა“. |ძლიერ გაჯავრება.

ბასაწვემი-ი რაიმე საერთო, სახალხო საქმეზე სამუშაოდ ვასვლა უფასოდ. „გასაწვემი ვიყავით ზომე ხარ-ურმით,

გზას ვაკეთებდით“ (შღრ. ვლ).

ბასახოსარი-ი ნ. ვასახოსანი (შღრ. ხოსნა). „ბებერი დაქნა ვასახოსარი?“

ბასახოსანი-ი მეორედ (მესამედ) ვასათხონი ეენახი. „ვენახი ვასახოსნია, ვანა საპარგული“

ბასაქმედი მიცვალებულის დასაფლავება ტრადიციით დაღვენილი წესების მიხედვით. „გასვენებაში მიდიენ, თუ იცი?“ „გასვენებაში რო კაცი დათვრება, სიგლახეა და მეტი არაფელი“.

ბასისე ძლიერ გამძღმა (ნ. ვა/ეისისეება; შღრ. ჯაჯან.: ვასესეა, ვასისეა).

ბასისელი-ი ძლიერ გამაძღარი. „გასისული მეიყვანა საქონელი“.

ბასსინელი-ი სულგანაბული, ხმაგაკმენდელი. „თელი დღე გასუნგულია, ხმას არ იღებს!“

ბასურსუმაღელი-ი იგივეა, რაც ვასანსალღელი.

ბასუსელი-ი გაჩუმებული, ხმაგაკმენდილი. „სანამდი არ მოვარტყვი, არ გაჩერდა, ახლა ხომ არის გასუსული?“

ბასსლიპა-ს საქონლის ტყავს დრეკადი ჯოხებით ვაჭიმავს ვასახმობად. „ცხერის ტყავი ვასსლიპა თხილის ჯოხებით და სახურაზე შეაგლო“.

ბასსლიპა საქონლის ტყავის ვაჭიმვა ვასახმობად დრეკადი ჯოხების საშუალებით. „იმ ტყავს ახლა ქე უნდა ვასსლიპა“ (ნ. ვასსლიპავს, ვასსლიპული; შღრ. ჯაჯან., ნიჟ.: ვასსლექვა).

ბასსლიპა-ი ვასახმობად ვაშლილ-ვაჭიმული (ჯოხებზე) ტყავი. „ცხერის ტყავი მაქ ვასსლიპული“.

ბატანე-ი მთლიანად დასეულელი (წვიმიხვან). „გატანებული ვარ სულ ერთიანთა!“

ბატანი ფეხბურთი. „გატანია ვითამაშო“ (შღრ. ვლ).

ბათესა-ს: **საბანსალღე** **ბათესა**ს დაბაგულ (ნ.) საწნახელში ყურძენს მთლიანად ჩაჭყლებს. „საღამომდი

თუ გაეტეხე ეს საიანახელი, მერე ღამე დაეჩინაუ“.

ბატონბაშ-ს ცურვით გაეპა, — გაცურავს. „გატობეს ხარებმა ურმიანათ“.

ბატრიშულ-ი გაბლენძილი, გაჭიმული, გაბერილი. „ისე გატრიშული დადის, რო ქვეყანა მისი გონია“ (შდრ. ვლ.: გატრიშავება).

ბატრ.შხულ-ი მზისაგან დამწვარ-გამავებული. „გატრუხული შევიდა. ფთი-ღანი“.

ბა/ოუბრაზღმებ-ა გაუჯავრდება, გაურისხდება. „შე კაი კაცო, ამაზეღაც თუ გამიბრაზდი, რა იქნება?“.

ბა/ოუთვისღ/თიბა-ა გაშორდება, გაეკრება, „გოუთვისთა ცოლს“.

ბა/ოუკვეთამ-ს მუწუკს გაუჭრის და ჩირქს გამოადენს. „ბზუკა გოუკვეთა და ცოტა საღაეთი მიეცა“.

ბა/ოუკილაშ-ს დაუწუნებს, აიგდებს მისას. „რომ არ გოუკილოს კაცს რამე, ისე არ იზამს!“

ბა/ოულამბაშ-ს გაღამბავს მისას. „გამიღამბე ეს ბლუზა“.

ბა/ოულუბღმებ-ა სიცივიტ მოუდუნდება, — მოეყინება, გაეთოშება. „ხელეტი ვამილუგდა“.

ბაურამბაშულ-ი საქონელი მეტი ბატივით განებიერებული. „გაურავებუ-ლი ხარები ყავს“.

ბა/ოუუჟღ/ტიმბ-ა დაუმუშავებლობით უყად ექცევა, — გაუყამირდება. „გამი-უყტა ვენახი“.

ბა/ოუუზამბაქებ-ს გადატ. უღემურად შეარგებს, — წაამწარებს. „თუ ქე გამი-უწამაქე, რაც მასიაშუნე, რაღა გამევი-ღა?“

ბაუღვალაქმებ-ა ბარაქა, ყაირათი მოაკლდება, უბარაქო ვახდება. „—მოუსვ-ლედი ქართოფილი არ უნდა ამიდილო, შვილო, უღვალაქმება. — ქო, მართა-ლია, გაუღვალაქმება“.

ბაუჟღ/ტიმბ-ა უყად იქცევა (მიწა), გაყამირდება. „ამღენი აღგილი გაუყტა,

კაცი არ იყო დეემუშავებია“.

ბა/ოუშტილაშ-ს სილას გააწნავს, — გაარტყამს (ან ქეას ესერის). „გოუშტი-ალა ქეა და კილმე თავეში მოარტყა“.

ბა/ოუსანღამ-ს გაცანდავს მისას. „რაღა გამიცანდა ბლუზა! დეეკერა კარ-ქათ, რა იქნებოდა!“ „გამიცანდე ეს სახელო!“

ბა/ოუშამბრაშ-ს მაგრად შეუკრავს, — გაუკოჭავს. „გოუშამგრეს ხელეტი“.

ბაუზამბაქმებ-ა უეგემური ვახდება, — გაუგემურდება. „ფშალა თუ გაცივლა, გაუნამაქდება და გამწარდება“.

ბაუშიქამბულ-ი ფიქრში წარსული, — დაფიქრებული. „ქეა ახლა ეს კაცი გა-ფიქრებული, რა ქნას, არ იცის“ (შდრ. გლ).

ბაუშორიამება განიავება, გაფანტე-ქონებისა. „ახე რაღა შეიძლება ყორიფ-ლის გაფორიაქება?“

ბაუშუშამ-ს მჭრელი იარაღით შიგენ-ულს გამოაყრევინებს, — გაფატრავს. „ხანჯლით კილამე გაფუშა თურმე ცხე-ნი“.

ბაუშუშულ-ი გაფატრული, შიგანგამოყრევინებული.

ბაუშშიქღ/ტიმბ-ა ძალიან ვახშება. „გაფ-შიქფს ყორიფელი სიცხით“ (ნ. ქაუო: გა ფ შ ი კ ე ბ ა).

ბაუშშიქმბულ-ი მეტად გამხმარი. „რა-ვა გაფშიქებულია ე ბაყაყი“ „გაფშიქე-ბულ ჭადს რა შეჭამს?“

ბაუშცაშინ-ს, ბაუშცაშინ-ს ქათამსა და მისთ. ბუმბულს, ღორს ჯავარს გააც-ლის გაფუფქვით. „აგერ, ხელათ გე-ფუქენი ქათამს“. „სიხლს ხელით გააც-ლის კანს. „გაფუქენი ლღვი და ისე ჭამე“. „არ გაფუქენე ლღვი?“ (შდრ. გლ: გა ფ ც ქ ე ნ ი ს; ქაუო: გა ფ უ ც ქ ე ნ ა).

ბაუშცაშინ-ს სულის გაფცაშინ-ს სუ-ლის წახელა, მოუთმენლობა (ნ. გა-ა ფ ც ქ ე ე ს). „სიკედილი. „უი შენ და, სულის გაფცაშინ, თუ გეიგონო ვერთხელ დამახილი!“

ბაჰსლიყამ-ს გაფხრეწს. „გაკრა ხელი და გაფხლიწა ბლუხაი“. „გამედეღა ლუსმანს და გაფხლიწა შარეღი“.

ბაჰსარამ-ს ქარ-სიცხე ხის მასალას გა-
ახმობს ერთბაშად და დახეთქავს. „ხე გა-
უქარავს“. „სამანახელი არ გაქაროს,
შეიტანე მარანში!“

ბაჰსარმა ქარ-სიცხისაგან ხის (მას-
ლის) გახმობა და დახეთქვა (ნ. გა-
ქარავს; ჩუბ.: გაქარევა).

ბაჰილა-ს მოხრილი საწვენებელი თი-
თით და ცერით ბალანს გააცლის (სა-
ქონელს). „გაქვიღვით ხომე საქო-
ნელს და ბალნის ბულთს ეაკეთებდით“
(შდრ. გლ.; ძოწ.: გაქილეა).

ბაჰირინი-ს განწეწავს, ქერქს (კანს) გა-
აცლის. „ტარო გაქირინა“.

ბაჰსუბაზო-ი 1. გაგარელებული, გა-
ველურებული. „ერთი ქათამია გაქსუე-
ბული და, თუ მეუიკიდე ხელი, იმას ეა-
ნახებ სეირს!“ 2. გამხდარი, დამკლევე-
ბული. „ეგ გაქსუებულია, რათ ვარგა
დასაკლავათ“.

ბაჰსუბაზა-ი 1. გაგარეულდება, გავე-
ლურდება. „ეს საქორე ქათამი გაქსუე-
და, ახლოს აღარ ეკარება სახს“. 2.
გახდება, დამკლევდება. „საჭმელს არ
ჭამს და ქე გაქსუდა!“ (შდრ. გლ).

ბაჰსრაბაბაზო-ი იგივეა, რაც გახსან-
საღებული. „გაქურაგებული ყავს
ხარები!“

ბაღანღალღა-ა წყალში გავლებით
გაირეცხება. ||წყალში ცურვით გაიბა-
ნობა. „გაღანღალღა გემოინათ“.

ბაღმითაშო-ი იგივეა, რაც გახვით-
ქული.

ბაღულულო-ი ნელი წვიმით ძალიან
დახველებული, —გაწუნული. „შუაღა-
მეზე ძლივს მოატანეს სახში, სულ გა-
ლულულები იყვენ“.

ბაშმეტიბა-ს ნელ ბატარა ტოტს (წვე-
რიდან თავისაკენ) ერთბაშად ხელის ჩა-
მოსმით ფოთლებს გააცლის. „გაშმე-
ტე შხოლარი და, იცოცხლე, მოვიტყე
კანჭებში!“

ბაშოშნილი-ი გაწმენდილი, გასუფთავე-
ბული (ბალახ-ბულახისაგან, ტოტებისა-
გან). „გაშოშნილი მაქ ყანა“. „გაშოშ-
ნილი ხე“.

ბაშტირამბაზოლი სიხსე ძლიერი, დამ-
ღვარი სიცხე, — ჰაანაქება. „ღღეს ძა-
ან გაშტერებული სიცხეა“.

ბაშტიალღა-ა სიწითლემდე გახურ-
დება, — გაეარეარდება. „ხელათ გაშტი-
ალღა კეცები და ხელათ დააკრეს ჭადე-
ბი“. „გაშტიალღა საწეაი“ (ნ.).

ბაშტიალღა 1. სილის განწევა. „შენ
ერთი გაშტიალღა ხომ არ მოგინდა
ყაში?“ 2. ძალიან გახურება, გაეარეა-
რება (ნ. გაშტიალღება).

ბაშტიალღაზო-ი განთილვამდე გახუ-
რებული, — გაეარეარებული. „ახე გაშ-
ტიალღაზო კეცზე ჭადის დაჯენა არ
ვარგა, გულს დეილაუს“.

ბაჩინილულო-ი გადატ. გაუპარსაი,
გაბუძგული. „დაღის განინღლული, პირი
ვერ გოუქარცია“.

ბაჩინინღა-ა მაკე ცხოველს მუცელი
უკიდურესობამდე გაეზრდება. „გაჩინინ-
ღა ძროხა“.

ბაჩინინღაზო-ი მაკე ცხოველი ძალი-
ან მუცელგაზრდილი. „ეს ძროხა ისეა
გაჩინინებული, რომ მალე შეიგებს“.

ბაჩხაჰამ-ს მოხარშულ ტყეშალს ჩხაკში
(ნ.) გატარებით კურკებს გამოაცლის.
„ღღეს უორი ქვაბი ტყეშალი გაეჩხაკე“
(შდრ. ძოწ.: გაჩხაკევა).

ბაჩინინაშო-ი მეტისმეტად გამხდარი
(შდრ. ჩხინკი). „საწყალი ხულ მაგ-
რეა მაგ განხინკული, ახლა რა გაასუ-
ქებდა“. „ერთი განხინკული გოგუა,
მარა, რაც მაგ საქმეშია, სხეა ვერ
იზამს“.

ბაცანღამ-ს ზერელედ, უბრალოდ გაკე-
რავს, — გაბლანდავს. „კაბა გაცანღა“.

ბაცანღა ზერელედ, უბრალოდ გაკერ-
ვა, — გაბლანდავს. „რა გაგიჭირდა, შე
კაი ქალო, ამის გაცანღვა?“ (ნ. გაცან-
დავს, გაეციცანდავს, გაოო-

ცანდაეს, გაცანდულა; შდრ. ცანდი).

ბაცანდულა-ი სახელდახელოდ, უბრალოდ გაკერილი, — გაბლანდული. „კაი მოუვიდა შაგას, კაი დაკერიშტებული ეს იყოს, გაცანდულია!“

ბაცდნი-ს გამოცდის, შეამოწმებს, დაცდის. „შე შენ გაცადა, თუ მიხეთო“. „ხენწიფეს უთქვამს: კიდე სამჯელ უნდა გაცადოთ“.

ბაცთა დანახვა, შეხედვა (ნ. გა/ე იც-თის, გა/ე ეც-თება; შდრ. ძე. ქართ.: განცდა).

ბაციცინელება-ა პირამდე გაიხსება. „გაციცინებულა თლარი და გადმოსულა ტპილი“ (ნ. ქავთ.: ვაციცინება).

ბაციცინებაულ-ი პირამდე გაესებული. „გაციცინებული აქ ჭურები“.

ბაცუდავ-ს სახელდახელოდ გაკერავს, — გაბლანდავს.

ბაცუსურაპებაულ-ი ადგებული, გამახსარაებული, გაკურებული, მოტყუებული. „ქე დარჩა ლამასათ გაცუსურაებული“.

ბაცაქაშ-ს ვადატ. გამარცხავს. „იღახეთრიენ ყაჩაღები და გოუტყუფიათინცხები“.

ბაცაქაშვილი-ი ვადატ. არაფრის მქონე, — ღარიბი, ღატაკი. „შავისანა გაცქეფილს ქალს ვინ გაატანდა!“

ბაქანძულ-ი ძლიერ მსხმოიარე ხებილი, — ღამანძული. „ეაშლი ისე არის გაქანძული, რო ბიგები ჭირდება“.

ბაქაროქა ბურთი-ი ბურთის ერთგვარი საბავშვო ოამში — ნახევარკალად არჭობენ მიწაში თავებით მოქნილ წველს და შიგ ამერენენ ბურთს განსახლერული მანიძილიდან სროლით.

ბაწკაპ-ს საწვავით (ნ.) გახვრეტს. „გაწვი, შე კაცო, საწვავით, რას წვალოფ ადღენს“.

ბაწიპა 1. გაწევა, გაქაწევა. „თაეში გაწიქვა იცის ამ სამგლემ, ხელებს დაგაღვტს ბაწრით“ (ნ. გა/ე იწიქე-

ბა). 2. გაზიდვა, გადატანა ბუერის.

ბაწილულ-ი კისრის წაგრძელებით გაჭიმული, გაწული, კისერწაწული. „გაწილული აქ კისერი“.

ბაწივაროქა ვაწავრება, გაეცხლება (ნ. ჩებ.; შდრ. გლ.: გაწიწმატება).

ბაწმეაულ-ი გაწუნული. „ისე იყო გაწმეული, წყალი გადიოდა ვოლიფერში“ (ნ. გლ.; შდრ. ნიფ.: გაწმეკელი).

ბაწნეწულ-ი გაწუნული. „რაეა დეიფულები გაწუნული წიწილიფით!“ (ნ. გლ.).

ბაწმობა მოსპობა, გაწეება. „მევეტბარი შაგთ გაწმობას, მევეტბარი!“ (ნ. ჯაჯან., ძოწ.; შდრ. გლ.; ჯაჯან.: გადაწეობა).

ბაშპაღ პარკოვანი მცენარის პარკის მზისაგან დაცვა; პარკის გაფუჭება (ნ. გა/ე იჭეალებს; შდრ. გლ.).

ბასაღამაშეაულ-ი გასუფთავებული, გაკრიალებული; გაღამაშებული. „რაფერ არი გასაღამაშებული გოჭი!“

ბასღა: შაპრის ბასღა ყურის ამოღება, გაკეთება ზომაზე გადახერხილი შორიდან (საგანებო დანა აქონდათ დამით აპობდნენ მორებს თხელ-თხელ ყაერებად).

ბასმარეა გაუხეშდება (მცენარეული). „ხაზე გახებერდა“.

ბასმლაპ-ს ვაზს ფოთლებს გამოაცლის მტეენების ირგვლივ. „ვენახს ორჯელსამჯელ გაუხეშაეთ ხომე“.

ბასმარეაშეაულ-ი გაუხეშებული; გაშეგებული. „თავისაბანი მიწა უნდა წევისუა, თუ არა ისე შაქ ბაღანი გახერეგოებული, ვერაფელი დაალობს“.

ბასმითმინებაულ-ი ხორცსაგე, მომწიფებული. „გახვითქინებული გოჭები ყავს გრემას ღორს, ბარე ცამეტია, გონია“ (შდრ. გლ.: დახვითქინებული).

ბასმითაულ-ი ძლიერ გაოფლიანებული, ოფლით გაწუნული. „სულ გახვით-

ქული ვარ“.
ბანკისნა რაიმეს (ჩვეულებრივ, აბრე-შუმის პარკის) გასუფთავება ზედმეტი ბეწვებისაგან. „ამდენი პარკის გახვისნას ცოტა რამე კი არ უნდა“ (ნ. გახვისნის, გახვისნილი).

ბანკისნილი-ს რაიმეს (ჩვეულებრივ, აბრეშუმის პარკს) გაასუფთავებს ზედმეტი ბეწვებისაგან. „პარკი გამოფერიფე, გახვისს და ჩაუბარე“.

ბანკისნილი-ი ზედმეტი ბეწვებისაგან გასუფთავებული (ჩვეულებრივ, აბრეშუმის პარკი). „გახვისნილი თუ არ მუტანე, არ ჩიობარებენ ისეთ პარკს“. „ვახტანგის გახვისნილია, აჰა ნახე!“

ბანკისნა ვენახის მეორედ თონხა (ზერელედ) ბალახეულის მოსაშორებლად. „ამას (-ვენახს) უნდა ახლა გასოსნა, თუ არა შეერევა შალტაში“ (შდრ. ძოწ.: გახვისნა).

ბანკისნი-ს ვენახს მეორედ გათონხის (ზერელედ) ბალახეულის მოსაშორებლად, — ზოხნის (ნ.). „ვენახს ჯერ დათონხით, მაშინ ვთვსავთ შით, თუ რამე გვინდა, ლობიოს, სიმინდს. ესენი რო სამარგული შეიქნება, მერე გავ-ზოხნით, მაშინ ისე ღრმით თონხა არ უნდა“ (შდრ. ძოწ.).

ბანკისნა ნ. ხელის გახვისნა.

ბაბულოზ-ს იგებს; ატყობს. „გლახა ჩო-ულობა აქ მაგას, რო შოვა და მეფით-ხნის, დაღამებას კი ვეღარ გებულობს“. „რომ დათერება ს...ი, ვეღარაფელს გებულობს მერე“ (ნ. გლ.).

ბაბანება ძლიერი ცეცხლი, გენია, კე-პენია. „შამოუშთებს ცეცხლსა და გეგე-ნებას, დასწავეს და დასაგავს“ (შდრ. საბა: გენია).

ბაზელი-ი ერთი ჯიშის ქორს ეძახიან. „გეზელი ქორია მაგ გამჩენძალი“ (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.).

ბაღ-ი მგელი. „გელი გეება ზარათა, გელი აპურათა, გეწება გელი, გახტა გელი...“ (ხალხ). ნ. ძოწ.

ბაღა რკინის კეტი, დიდი ლურსმნების

ამოსაძრობი; ერთი თავი ოდნავ მოხრი-ლი და ჩაჭრილი აქვს, თანაც სოლი-ვით წაბრტყელებული; ლომსაც ეძახი-ან. „ერთი კი გევა შქონდა, ეთხოვე ვინცხას და აქ შეირჩინა“ (ნ. გლ, ქაუთ., ძოწ.).

ბაღაზ-ს დაჭვნობს, ნავარდობს (ცხენი). „ისე გელავს ეს ცხენი, რო თვალს მოჭკრის“.

ბაღა ცხენის ჭენება, ნავარდი (ნ. გე-ლაეს; შდრ. საბა, ჩუბ.: გელეება).
ბარბილი-ი მოფერება, მოვლა (ნ. უგერგილებს; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.).

ბარბი-ი იფიქვა, რაც გეში.

ბაშ-ი მოკლული ნადირის ხორცი (უმე-ტესად შიგნეული) მონადირე ძაღლისა-თვის განკუთვნილი. „ძაღს გეშს რო მიცემ, უმფრო მოძებნის ნადირსო“ (შდრ საბა, ჩუბ., გლ, ძოწ.: გერში, გეში).

ბაშისთაშ-ი ადამიანის (ცხოველის) სწორი ნაწლავის თავი (კვამიდან ვა-რეთ გამოშავალი). „გაშისთავი ტყეო-და, უმბობდენ, ვითამ ბუასილიაო, მარა მერე თქვეს ექიმებმა, არ უნდა იყო-სო“.

ბაშარაღ-ი მრგვალი რამე, რაც შეიძ-ლება დაფორებულ იქნეს. „გვარაღვი გორდებოდა, ნადობი შევლდებოდა...“

ბაშარაღა გორველას მსგავსი სარევე-ლა მცენარე.

ბაშარაღი ნაღვინევი ქვერის გვერ-დებზე გარჩენილი მწვანე ფერის ობისე-ბური მასა. „ჭურს როცა გვარაღია აქ, მეტი რეცხვა უნდა“ (შდრ. გლ.).

ბაველითაზა ერთგვარი წერილი თევზი, ეენახას (ნ.) ჰგავს, მხოლოდ ბრტყელია; ტუჩზე აქეთ-იქით წვეტიანი ძვლები აქვს წამოზრდილი, ხელს როცა ჰკიდებენ, ეს ძვლები ერჭობათ, ექმნებათ შთაბეჭდილება, რომ იჭინება (რ. ელანიძის განმარტება). ალბათ, ამიტომ არ ჰკამენ (ნ. ჩუბ.: გველი; შდრ. გლ: გველთევა).

გველიკუდა: გველიკუდა ხნარხი ფიცრებში უიგურების გამოსაჭრელი წერილწერიანი ხერხი ცალი ხელით მოსახმარი (ნ. მუჭის ხერხი; ძოწ.).

გველის წამსი მწერი ერთგვარი; აქეს მსხვილი თავი, გამჭვირვალე ორი წვეილი ფრთა, მუდამ აშვერილი, გრძელი და წერილი მუცელი; წყლისფერი, მოყვითალო ან მომწვანოა (შდრ. გლ.: ნემსიყლაპია).

გვერდის წინელი ნეკის ძეალი, — ნეკი. „ენა გააჩუბე, თუ არა ხვთის წყალობა მაქ, ჩაგმტკრევე მაგ გვერდის წყნელბს“ (ნ. ძოწ.).

გვერდო ფერდობი (ნ. გვ; შდრ. საბა: გვერდობა; ჩუბ.: გვერდობა).

გვერდსაკიდ-ი ორხლით ზურგზე მოსაკიდებელი ეოდორი. „გვერდსაკიდი — ეოდორია ზურგზე მოსაკიდებელი, წოწოლეი არი“ (შდრ. ძოწ.: გვერდსაკიდი, გვერდსაკიდი).

გვერდითა-ი ეაშლის ჯიში ერთგვარი (მსხალიც არის ამ სახელით).

გვიბ-ი მთის წვერსა და კალთებზე დამდგარი ნისლი, — ბურუსი. „იმისანა გვიბი წაშეიდა, რო არაფული იხედებოდა არმინზე“ (ნ. ძოწ.; შდრ. ქავთ.: გვიბიანი ამინდი).

გვიზ-ი ღიდი მუცელი, — ღიბი (შდრ. გაგვიზული).

გვირმობ-ი „უკანგლებით კერვა“ (საბა); საკერავში ნემსს რომ ამოუყრიან, უკან ჩაუყრიან და პირველად ამოყრილის წინ ამოუყრიან, ამის შემდეგ უკან ნანემსარში ჩაყრით და წინ ამოყრით კერავენ; წაღმა მხრიდან ნაკერი მანქანით ნაკერს ჰკავს, უკუღმოდან ძაფები ერთმანეთზეა გადახლართული (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. გლ.: გვირისტბი).

გვირმან-ი ფერგადაკრული თეთრი, არა სუფთა თეთრი. „სარეცხი გერემანია, კაი იყო, რო გამამეზარჩა“

(შდრ. ძოწ.: გერიძალი, გერიძანი).

გვირმინა კარგად დაბანილი, სუფთა (ხელები, ფეხები, სახე...), „გვირმინა ხელები აქ“ (ნ. გაგვირმინებული; შდრ. ძოწ.: გვირმინა).

გვირმინ-ი მაგრად, კარგად დაბანა.

გვაბობაქალ-ი გვაგასაყარი, „გვაბობაქალზე დაყარე გამონალოცი“ (ნ. გლ.).

გვაპარა სოკო, გზის პირებზე იცის, ჭამენ. „ახლა გვაპარა იქნება ბუერი“ (შდრ. ძოწ.: გვაერიო).

გვობა ბზობა. „გვობას თებზის ჭამა შეიძლება“.

გვობაზე ზობაზე, მდგომარეობაში. „დამატყოფთა იქიდან; როესაც რო შივიდა იმ გვობაზე, რო აღარ იყო კაცი, მაშინ გაამხილა“.

გვირმალა მხალი, ნაყანე ადგილებში იცის (ნ. გლ.).

გვირმალ-ი იგივეა, რაც გრიგალა (ნ. ალავე. მას. 132).

გვირმაქა გირეანქა. „აქანა იყო ბორავაშლი, თითო გირმაქა მოდიოდა თითოი“.

გვან-ი მრგვალი, გასხებილი (უტოტო) ხე, — მორი. „ჯირკების შაგიერ კაი გვანებით ღვეჭვირთა ურემი და მოქონდა“ (ნ. ჭყ.; შდრ. ძოწ.: გვანა).

გვამურძ-ი ღიდი და შეძლებული, შოსული, ძლიერი (ხარი, ადამიანზეც იტყვიან). „ილიკოს სულ გვამურძი ხარები ყავს ზომე“. „არისია არი გვამურძი“ (შდრ. საბა, ჩუბ.; ნ. ჭყ.; ძოწ.: გვამურჯა).

გვინსა-ი თინიანი (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, ძოწ.).

გვინს-ი მრგვალი ღარის ამოსადები შალაშინი, კარ-ფანჯრების ჩარჩოების დამზადებისას ხმარობენ (შდრ. საბა: გლუვი; ჩუბ.: გლუ. გლუვი).

გვინსა-ს ქვეერის თავზე აყალო მიწას ავლესს, წყალი რომ არ ჩაიედეს.

„ჰურს აყალო მიწით ვგნისავთ, ურო გვაქ მაგისთვინ“.

ბოშ-ი ზღუდე-გადასაკიდელთა ზედა თავების საყრდენი — დირუზე დადგმული ერთი ან ორი დაბალი ბოძი, რომელზეც პორიზონტალურად დაჭლობილია მომსხო ხე, ამ უკანასკნელზე ედება ზღუდე-გადასაკიდელთა თავები (შდრ. საბა, ჩუბ., ივ. ჯავახ. მასალ. I, გვ. 169, 170, გლ; ნ. ჯავახ.: ი გ ო გ ი).

ბოდორ-ი წნელით მოწნული ჭურჭული. თიბზის ბოდორი გიღლის მაგვარი გოდორი, რომელსაც ფართო თავიდან ძაბრისნაირი მოწნული ნაწილი აქვს ჩადგმული და ეწრო მხარე ღია აქვს. ასეთ გოდორს ვაზაფხულზე ძაბრისნაირი თავით წყლის დინების მიმართულებით ჩადგამენ (ჩააწვენენ) მდინარეში შერჩეულ ადგილზე ისე, რომ წყლის დონე ძაბრის ნახვრეტის შუამდე აღწევდეს, ხოლო გოდორის ეწრო ღია მხარეს ფოთლებით დაუცობენ. თევზი ღამე წყლის დინების წინააღმდეგ მიცურავს, მოხედება ძაბრიდან გოდორში და ემწყედევა შიგ; დილით ამოიყვანენ (ნ. გლ).

ბოწინაშა-ი ჩურჩხელა, ჯანჯუხი (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, მოწ.).

ბომიჯ-ი უსაფუერო, შუაგულ ჩაზნეკილი და ნაპირებამოწეული პური, ჩეულებრივ, ცხელ ნაცარს აყრიან გამოსაცხობად (ნ. საბა, გლ, ალაფ. მას. 151; ჩუბ.: გ ო მ ი ჭ ი, მოწ.).

ბომვაშო გომეშო, ბოსტნის ბაყაყი. „ვენახში გომვამოს ქვა დაეარტყი, გამოასხა რაცხა თეთრი, მამეშხიდა სხეზე და სულ დამასივა“ (ნ. მოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ: გ ო მ ვ ა შ ო).

ბოზბურ-ი ხელსაწყო ღურგლისა — გონოს მსგავსი, ირიბკუთხა (შდრ. გენო., გლ).

ბონიობურ-ი იგივეა, რაც გონებური.

ბოო გოგო. „ექვს ალაგია არი, გოო.

ასალები“.
ბორიბალი-ი მრგვალი რაიმე, რასაც გორვა შეუძლია. „გორიალი გორლებოლა“, (ნ. გეკარაღეი; შდრ. საბა: გ ო რ ა ლ ი).

ბოჭიწველა-ი ბალახია ერთგვარი, წერილ, გახლართულ, მაწითალო ბარდისანი (შდრ. მოწ.: გ ო ჭ ი წ ვ ე ლ ა, მაყ.: ხ ე რ თ ქ ლ ა).

ბოს-ი მკვახე, მაგარი ხილი. „ბიჭო, რა გაჭმევს მაგ გოს ბიას, კილები არ ქტკივა?“ (შდრ. გლ: გ ო ხ ი-2, მოწ.).

ბოჯილა სიმინდის ნაქურისავან აშენებული ხოხოლა; ბაეშეები თამაშობენ ხოლმე (ნ. საბა: გ ო ჯ ი ლ ა).

ბოჯიჯ-ი ჭუჭყი ტანზე, ხელ-ფეხზე სქლად და შუად დაღებული (ნ. დავაჯება).

ბოჯოლია იგივეა, რაც გოჯილა.

ბრიბალ-ი წნელის თავების შეცმით და სარებზე გადაგრებით წენა ღობისა და მისთ. გრივალსა და გრივალს შორის მანძილი დამოკიდებულია წნელის რაოდენობაზე. „გრივალთ ნაქსოვი ღობე ზოლბიანივით არი“. „მესერას თავზე გრივალს გადააულებენ ხომე“ (ნ. საბა, მოწ.).

ბრიბალ-ი ერთ ადგილზე დატრიალებული ქარი, რომელიც მტვერს სვეტივით აიტაცებს ხოლმე ჰაერში. „ქლიერი ქარი. „ამოვარდა გრივალი, დაღეწა ყოლიფერი“ (ნ. ჩუბ., გლ. მოწ.).

ბრუზულა ხუჭუჭი თმა; ხუჭუჭთმიანი (ნ. დავრუზულებული; შდრ. ჩუბ., გლ: გ რ უ ზ ა).

ბუბულა წისკვილის ზედა ქვის ნახვრეტი, ყელი, რომელშიაც მარცვლეული ცვივა ჯამჯამიდან (ნ. გლ; შდრ. მოწ.).

ბუბულის ნაშურთხი ბალახის ძირებში (ვაზაფხულობით) ქაფის მავარი სითხე, რომელშიც მატლია ჩაბუღებული (მატლის საცაეია); ხალხი გუგულის ნაფურთხს ეძახის (შდრ.

მაკლ. მთ. გვ. 125).
გულაზიზი-ი ყველაფრის ჭამაზე გული რომ არ მიუვა, აზიზად მჭამელი. „გულაზიზი არი, ვაგლაზათ არ მიეცანება საჭმელს“.

გულბანდი-ი გუმბათი (ნ. ძოწ.).
გულბანდი-ი ბარაქიანი, ხვეარიელი, მოსავლიანი. „ეს აქან გულბანდი ვენახია, ამ ერთ ჭრახზე... ბევრს იხსამს“.

გულზე გადაპარდნა ვერ გახსენება, - გადაეწყება (ნ. გადაქვარდება).

გულზე დასივება (ლუქვა, საჩქე-ლი) გადაყალბული ლუქვა გულმკერდის არეში ვაუნერდება, თითქოს დაანეება და შეაწუხებს (წყლის მიყოლება შევლის). „არიქა წყალი, გულზე დასივება... ვიხრობი!“ „უჰ, ბია დასივება გულზე, შრალია ეს ოსერი!“ (მდრ. გლ: ყელზე დაადგება; ნ. გლ: დაადგება).

გულის აბორება გულის აყრა რაიმეზე, გულის აცრუება (ნ. ა/ეიგორებს, ა/ოუგორებს, ა/ოუგორდება).

გულის გადაქლივება გულის შეწუხება, შეღონება (ნ. გადაქლივა ედება).

გულის ყვინძილი-ი გულის წუხილი, გულის სისუსტე. „გულის ყვინძილი იცის ზომე სშირათ, სუსტია“ (მდრ. ძოწ.: გული უყეიანთოფს).

გულის შექარაშება მწუხარების შესუბუქება, გაქარება; გამხიარლება (ნ. შეაქარაფებს).

გულმაღალი-ი დიდგულა, ამაყი. „ეზ ბრმა თურმე გულმაღალია და უთხრა: - რა გინდა შენო?“

გულდაზოიანი-ი გულღვარძლიანი, გულგაუნემნელი; ხარბი, შურიანი. „მაგ სულ მაგისანა გოუტანელი და გულდაზოიანი ყველასთან“.

გულდალაპი-ი მანე, ეშმაკი. „შეგილოცავ თვალარმისაგან... გულდალაპისაგან...“

გუნბრუში-ი მზრუნველობა, მოვლა ალერს-მოფერებით (ნ. უგუნგრუშებს; მდრ. ჯაჯან: გუნდრუში).

გუნჯალი-ი მოზრდილი ნატები, ნატერი (რბილი რამესი). „ერთი გუნჯალი ყველი და ცხელი ჰური დეიკავა ხელში, ვეიქცა სათამაშოთ“ (ნ. ძოწ.).

გურკა კურკა (ნ. საბა, ჩუბ.).

გუშინეწილა გუშინწინ. „შენთან ვიყავი გუშინეწილა“ (ნ. ჯაჯან; ძოწ.: გუშინეწილა...).

ღ

დაბბესქება-ს დაახეთქებს, დააბერტყებს. „დევიჭიღეთ და დაეაბესკე გემოიანათ მიწაზე“.

დაბბლოყინება-ს დააბოყინებს. „ისე დააბლოყინებს, ბოღისაყ არ შეიხთის“.

დაბბუბება-ს დააბუბებს, შეაბუბებს. „წყალი დააბუბა“.

დაბბუღრება-ს შინაურ ფრინველს დაბინავებს ღამის ვისათუვად. „დაბბუღრე ე წიწილები, რო ზიაქობენ!“ (ნ. გლ).

დაბბურულება-ს თივას დაზვიანავს, შესანახად დადგამს, - დააბულულებს.

„ბლახს მოვითბავთ და, რო გაშრება, დაეაბურულებთ, დაუშვინავთ შესანახათ“.

დაბბმირმინება-ს დააქორწინებს. „მამილოცავს, გოგო დაგივირევიენბია!“ (მდრ. გლ.).

დაბბმირტინება-ს კარგად დაბანს, გაასუფთავებს, გაალამაზებს. „დააგვრიტინა ბოეშები და ჩააძინა-ყე შერე“.

დაბბმირჭინება-ს ივიევა, რაც დააგერიტი ენებს. „ხელათ დააგვრიტინებს ზომე ბოეშებს დელეში“.

დაბბინება-ს ჩხუბის, დავის დროს ერთ-ერთი მოღავე იმას შეაგინებს, ვინც

მათ შორის მტყუანია. „დავაგინო ახლა მტყუანს?! ვინც ჩვენში მტყუანი იყო...“ (შდრ. გლ).

დაბანინიანებ-ს ინდივიდ. ვინები მოიხსენიებს, — შევაინებს. „ირემა დეივიანა და ტაბუშაქემ აღარ ატალა (ეკლესიის) შამოულა და დაგინიავა ირემი“.

დაბატულებ-ს აჩვენებს, მისწავლის თავის დაგულებულს (ნ.). „დამაგულე შენი და მეც დაგაგულე შაშვის ბუღეს“.

დაადგამ-ს: თამს დაადგამს კურკელს ისე გაავსებს, რომ პირზე ააცილებს ზევით. „მე რო გავატანე, თავი დაუადვი ქოთანს, იმან არც კი გატენა, ისე შამიტანა“.

დაადგინსაბარცხლებ-ს საქსეალს (ნ.), ქსელს დგომსა და სუარცხელსა გაუყრის, საქსოვად ჩადგამს. „დაადგინსაბარცხლა სანაბალახე და ჩეიდგამს ახლა“.

დაადღუშვებ-ს დიდს დააფურობებს. „ისე უზღელათ დაადღუშვებს ზომე სხვის წინ, რო გული ეერევა კაცს“.

დააპლვებ-ს: (რუსმაღლს დააპლვებს მურსს გააულებს, — შემურსავს. „თუ რომე წამოგვდგომოდა, ყველას დაგვავლებდა რხმალსა“. „პირდაპირ რო მიესულიყავით, სუყველას დაგვავლებდა ხმალსო“.

დააპანკალებ-ს დაასუფთავებს, დააკრიალებს, დაწმენდს. „თუ შეინდომა, ხელათ დააკანკალებს სახს“.

დაბატატომებ-ს გამოამწყედეეს, დაიჭერს; შინ ამყოფებს, არსად გაუშვებს. „მარტვახელობამ დამაკატოვა სახში, გარეთ ვერ გავდივარ!“

დააპპარკაპლიტებ-ს ხგიევა, რაც და სკარსვლიტებს. „ცომი პატარ-პატარა დააკვარკვალიტა“.

დაპკიანლებ-ს კონწილით დიანქეს, დაქყავს. „კატაი დაკიანლებს ცინტლებს ერთი ადგილიდან მოორუზე“ (სანამ კნუტები ბრმები არიან, კატა

ხმირად უცელის მათ ბინას, დაეცებს პირს და მიქყავს; ამბობენ, ცხრა მოსახლე უნდა მოატაროსო).

დააკოპიტებ-ს გააკოპიტებს (ნ.) ბევრს. „ნაჯახის სატრები დააკოპიტა“ (შდრ. გლ).

დააკოტაპებ/შ-ს კედლის ფიცრებს კოტებით დაამაგრებს. „ამას დავაკოტავეფ ახლა“.

დააკოქაპებ-ს სახლს თავ-თავის ადვილზე კოჭებს გაუკეთებს. „— რა ქნეს შენმა ვოსტატებმა, დააკოჭავეს სახლი? — დღეს გაათავებენ, აღმათ“.

დააკოქებ-ს დაერლომის გახდის, — დააკუტებს. „დააკუნტოს ღმერთმა და არ ააყენოს ზეზე!“ (შდრ. გლ: დააკუტებს).

დაალამბებ-ს რამეზე დალამბავს, ლამბით დააკერებს. „დაალამბე ე ჯიბე და გვეიშინჯავ მერე“.

დაალსამ-ს სიცხე შეაწუხებს, — დასიცხავს. „დაალსამ საქონელი“.

დაალსამ სიცხისაგან შეწუხება, — დასიცხება (ნ. დაალხავს; შდრ. ჯაჯან., გლ: დაალხება).

დაამარქაშებ-ს მხედარი თავის ცხენზე გამოაბამს სხვა ცხენს წასაყენად. „ცხენი დაამარქაშა და წეიყანა“.

დაამოშენებ-ს კვერცხს გააფუჭებს, — გაალაყებს. „გლახა კრუხია ეს საქორე, სულ დაამგუნა კვერცხები“.

დაამისებ-ს მისად გამოაცხადებს, მას მიაკუთენებს. „ერთი წიწილი დაამისა ბოვშს“ (ნ. გლ).

დაამიწყებებ-ა დააიწყდება. „ზღაპარი? რავა არა, ვიცოდი, მარა დამამიწყა“.

დაამტყოფებ-ა დაავადყოფდება, დასნეულდება. „დაამტყოფთა იქიდან, როდესაც რო მივიდა იმ გზობაზე, რო აღარ იყო კაცი, მაშინ გაამხილა“.

დაამყრობ-ს: ხელს დაამყრობს საგულდაგულოდ მოუელის, ზრუნავს

არ მოაკლებს. „დაამყვრე ახლა შენე საშობაო გოჭს ხელი“. „ჩემსოულ ძროხას მერე დაამყრო ხელი ი ქალმა“.

დაამცნავს-ს ნემსსა და მისთ. ტანსაცმელზე ან სხვა რამეზე დაარჭობს. „ნეფსი ბალიშზე დაამცნიე?“

დაამცხიკმპებ-ს ცხვირს დააცემინებს. „რო დაამცხიკვებს ზომე, აქიდან სატობაზეუ გეიგონეუ“ (ნ. ქავთ.: და მცხიკეება).

დაამწუწმებ-ს მეტად მარილიანს გახდის, —დაამლაშებს. „დოუმწუთხეზია ლობიო“.

დაამწყვარიპს-ს დაამწყვედებს. „იგოგოია! დაამწყვარიე თხებიო!“

დაანდღვამპ-ს ძლიერ დაანჯღრევს. „მარშინით მევეით და სულ დამანდღია იმ უოხერმა!“

დაანეშორებ-ს ფოთლიან ტოტებს, ნემოს დაფარებს. „დაენეშოვე ოხრახუში, ქათმებმა არ ამოკეკოს“.

დააქდებ-ა დააჯდება. „ფითქინა ტრეღმა, არაფელ ადამიანს არ დააქდა“.

დაარაკოლებ-ს დააბრკოლებს. „აბა, შენ იცი, არ დამარაკოლო!“

დაასპარსპალღიტებ-ს მიწას, ცომსა და მისთ. ხელით დაამრგვალებს. „დასეფარსევალიტა... მიწა“.

დაასპორებ-ს მოსკორავს, დაასკინტავს. „ქათამს დოუსკორებია პოლზეუ“

დაასტამებ-ს ხე-ბუნჩებს ჩაჩებავს და ლობელ დააწყობს. „ჩემ ბიძიას დოუსტევებია აქანა ეს“.

დაასხლავს-ს: თავეს დაასხლავს არ მოეშვება, თავს შეაკლავს, დააკედება. „დაასხალი მაგ თავი მაგას, რამდღი არ გააკეთო მანა“. „თავს თუ დაასხლავ, გამოათავებ, მარა გავიჭირდება“.

დაბბანას-ს ესერის, მიაყოლებს. „პაიდერ, გამექეცი, არაბო, მი(=მე) ერთას მეტს არ დაგატან (ჯირითს), მასაც

ესთი სამართალზედა“.

დაავოლაღებ-ს ნაჯახს, ცულს, თოხს და მისთ. პირზე ფოლადს შეადუღებს, — შეჭვდავს და გალესავს. „ცულდს დავაფოლაღებ, თუ არა აღარ ვარგა“ (შდრ. ვლ).

დააღალბათებ-ს დაასუსტებს, დააჩიკებს. „იმ ავანტყოფობამ დააღალბათა და მერე ვეღარ მეიკეთა“.

დააინარბიღებ-ს ჩალის კონებს ჩერგილად დღვამს. „ჩალა უსდა დავაჩერგილო, ლეება მიწაზე!“ (შდრ. ძოწ.: და აჩერგილეფს).

დააქმობიღებ-ს ვადატ. საბნის ზედა და ქვედა პირებს ერთმანეთზე მიკეკებს ზომით. „დააქმობიღა პირეზი“. „რამდენიმე წვერ ძაღს შეატოლებს და შეგრებს. „მატყლის და ბამბის ძაფი უნდა დავამობილო“ (შდრ. ვლ).

დააწმებ-ს ხეიმერაში საფქეავს ჩაყრის, წისქვილს მომართავს და ფქეავს დაწყებს. „წუხელი დავაწყე ჩემი და ამ დილას ჩამეილევა, მერე შენ დაქეფი“. „დააწყე, თუ არა დეიწყო წისკვილმა ზრიალი“.

დააჭღ/ტობ-ს დააჭდობს. „ერთი ყურე (სახლია) ქე დააჭტო ეოსტატმა, მარა აჯერ სად არის გათავება!“

დააჭამამებ-ს თითებს, ხელს... რამეში მოატანინებს და ატყენს. „მომიგდო კარი და დამაჭეკვა ხელი“.

დაასენერიკმებ-ს დაასახინრებს. „ბიძია, მაგ ქეებს რო უსერით ერთიმეორეს, დაახეჩერიკებთ ერთმანეთს და მერეუ“

დაახინჩებ-ს დაასახინრებს. „ბატონებმა (= სენმა) დაახინჩა მაგე, აგრე კი არ ვოფილა თაეიდან“ (ნ. ძოწ.: დაახინჩეფს).

დაბბაბამ-ს საწნახელს იქით-აქეთ ფიცრებით, ჩელტით აამაღლებს და ძალიან გაავსებს ყურანით. „სამწახელი დავბაგე და უნდა ჩაეღვე ახლა“ (შდრ. ვლ, ძოწ.).

დაბაბა საწნახლის კედლებზე ფიცრების, ჩელტის დამატება და საწნახლის ძალიან გავსება ყურძნით. „ისე იცის საქნახლის დაბაგვა, რო ორი საქნახელი გამოა“ (მდრ. გლ, ქათ., ძოწ.).

დაბაბაშა-ი ყურძნით ძლიერ გავსებული, თავდადებული საწნახელი. „დაბაგული აქ საქნახელი, შენ რას გათხოვებს?“ (მდრ. გლ, ძოწ.).

დაბაზღმა-ა მარცვლეული შემწიფდება. „დაზღა ლობიო, მალე გახმება“ (ნ. გლ.).

დაბაზმა მარცვლეულის შემწიფება (ნ. დაბაზღემა, დაბაზებული; ალავ. მას. 136, გლ, ნიჟ.).

დაბაზმაშა-ი შემწიფებული მარცვლეული. „დაბაზებული ტარო შესაწავად რათ ვარგა“ (ნ. გლ, ნიჟ.).

დაბაზმაშა-ს ფულაობის თამაშის დროს სასროლ ფულს მოახვედრებს დასმულ ფულს. „დაბაჟა! ახლა ჩემია სროლა!“ (ნ. დაბაჟევა; მდრ. ჩუბ. ძოწ.).

დაბაზმაშა-ა ლეღვი შემწიფდება. „დაბაჟდა ლეღვი, მალე დამწიფდება“.

დაბაზმაშა ლეღვის შემწიფება (ნ. დაბაჟღემა, დაბაჟებული, ბაჟე).

დაბაზმაშაშა-ი შემწიფებული (ლეღვი). „ლეღვი დაბაჟებულია უკვე“ (მდრ. გლ: დაბაჟული).

დაბაზმაშა ფულაობის თამაშის დროს სასროლი ფულის მოხვედრება დასმულზე, ამ შემთხვევაში ყველა მონაწილე ხელახლა ესერის თავის სასროლ ფულს დასმულ ფულებს (ნ. დაბაჟაგვა).

დაბაღურა გაუგებელი, უთავბოლო. „დაბღურა კი არ უნდა იყო კაცი, უნდა გამეიხელო თვალფში“ (მდრ. გლ, ძოწ.: დაბღური).

დაბაღლაშა-ს ხის ტოტებს გადაჭრის. - გადაკაფაეს. „თელი ბეოლები დაბელეს აბრეშუმის ჭიხისთინ“ (ნ. გლ).

დაბაღლაშა ხის ტოტების გადაჭრა, - გადაკაფვა (ნ. დაბელაგვა; მდრ. ნიჟ.).

დაბაღლაშა ფიცრების ერთმანეთზე დაწყობა გარდიგარდმო ცოტა ერთი მეორისაგან დაშორებით; ასე დაწყობილი ფიცრები სწორად ინახება და კარგად შრება (ნ. დაბელაგვა, დაბელელი; მდრ. დათაკურა; გლ).

დაბაღლაშა-ს ფიცრებს დაწყობს ერთმანეთზე გარდიგარდმო ერთიმეორისაგან დაშორებით, რათა ფიცრები სწორად შეინახონ და კარგად გაშრეს. „ხეები დახერხა და დაბღლა ვზოში“ (ნ. გლ).

დაბაღლაშა-ი გასაშრობ-ვასახმობად გარდიგარდმო დაწყობილი ფიცრები. „როცა დაბღლაშა ფიცრები, კარქათ ინახება“ (ნ. გლ).

დაბაზნა უქმის დაღება, - დაუქმება; უქმის წინა დღეს საქმიანობაზე ხელის აღება (ნ. დაეიბზნის; მდრ. გლ).

დაბლატუნობა-ს იგივეა, რაც დაბლაყუნობა. „ჯერ ისე დაბლატუნობს და რო დათერება, მაშინ ნახე შენ...“

დაბლაყუნობა-ს უშნოდ, მოუქნელად, მძიმედ, ბლყუნით დაღის. „ევილის და ჩევილის, დაბლაყუნობს ორღობში“.

დაბლაყუნობა დაბოყინება. „სტუმართან დაბლაყინება საგაგიია შენე!“

დაბნეშა-ი რძე შეველებული, შედეგებული (ნ. ძოწ.; მდრ. საბა.: დელამუტი; გლ).

დაბნეშაშა-ს უჭკუოდ, უაზროდ დაღის, - დაჩერჩეტობს. „თელი დღე დაბნეშტრობს, მისი გაკეთებული საქმე არევის უნახავს“. „სა დაბნეშტრობ, გოგო შენე, სახს ევლარ მოაგენი?“

დაბნეშაშა-ი დაბრაწული, ბროწი. „სტოლი ქონდათ გაწყობილი დაბრაწკული თხილით, სხალით“.

დაბნეშაშა შინაური ფრინველების დაბნეწვა ღამის გასათევად საქათმეში იან ხეზე (ნ. დაბნეშტრებს, დაეიბნეშტრებს; ჩუბ.: დაბნეშტრა; გლ, ძოწ.).

დაბურენა მარცვლეულის გაფუჭება (დახვრა) ჭიისაგან (ნ. დაბურნაეს, და/ეიბურნება, დაბურნული).

დაბურენამ-ს მარცვლეულს გააფუჭებს (გამობრავს) პატარა ჭია. „უნდა გაანაიო სიმიდი და აღარ დაბურნავს“.

დაბურნულ-ი ბურნისაგან (ნ.) გამოხრული მარცვლეული. „დაბურნული სიმიდი რაუა იყიდუ, შე კაცო!“

დაბურულმება თივის დაღვმა ზეინად, — დაბულულება (ნ. დაბურულებს, დაბურულეხული).

დაბურულმებულ-ი თივა შესანახად დაზეინული, — დაბულულებული. „თელი თივა დაბურულებული არი ფერმასთან“.

დაბჯღალულ-ი ხილი (ჩვეულებრივ, ლეღვი, ბროწეული...) სიმწიფისაგან დახეთქილი. „გოგოთა, დაბჯღალული ლეღვი არ გინდა?“

დაბანძულ-ი ვანძის მქონე, — მდიდარი. „რა უჭირს, რა! მამამ დაგანძული დატოვა და!“ (მდრ. გლ).

დაბმძება დაკეტვა, მიხურვა (კარისა...). ნ. და/ო უგდებს, და/ეიგდებს, დაგდებული (მდრ. გლ).

დაბმძებულ-ი დაკეტილი, მიხურული (კარი...). „კარი დაგდებული იყო, ვიძახე და არეეინ გამცა ხმა“ (მდრ. გლ).

დაბმერმება ღელერჭისაგან გვერგვის გაკეთება (ნ. დაგვერგვაეს).

დაბმერმება-ს ღელერჭისაგან გვერგვს ვაკეთებს. „დაგვერგვა ღელერჭი და ჭიშკრის დასაკეტი გააკეთა“ (ნ. გლ).

დაბმირპვინდება-ა დაქორწინდება. „პირველათ რო დაგვერგვინდი, 14 წლის ვიყავი, არაფელი არ ვიცოდი“ (მდრ. გლ).

დაბმირპვინება გათხოვება-თხოვება, — დაქორწინება (ნ. დააგვირგვინებს, დაგვირგვინდება; მდრ. გლ).

დაბპრიტინება კარგად დაბანა, გა-

სუფთაება, გაღამაზება (ნ. დააგვრიტიწებს, და/ეიგვრიტიწებს, დაგვრიტიწებულ; მდრ. გლ: დაგვრიტნა; ძოწ.: დაგვრიტნის).

დაბპრიტინებულ-ი კარგად დაბანილი, გასუფთაებული. „დაგვერტიწებული აქ ხელები“ (მდრ. გლ: დაგვრიტნილი).

დაბპრიტინება იგივეა, რაც დაგვრიტიწება (ნ. ქავთ).

დაბპრიტინებულ-ი იგივეა, რაც დაგვრიტიწებულ.

დაბინიპვება ინდივიდ. გინებით მოხსენება, — შეგინება (ნ. დააგვინიკებებს).

დაბლიჯინობ-ს გლიჯინით, ხლანა-ხლუნით დადის, — დაშლიჯინობს (ნ.). „გადარეულივით დაგლიჯინობს შუადლისას ღელეში, არაფლის არ ეშინია, თითვან არი ქაჯი და!“

დაბმნსება ქვეერის თავზე აყალო მიწის დაგლესვა (ნ. დაგნისაეს, დაგნისილი).

დაბმნსილ-ი ქვეერი, რომლის თავი აყალო მიწითაა ვადაგლესილი და ზედ ფხვიერი მიწა (ან ქვიშა) აყრია. „ჭურვი დაგნსილია?“

დაბმნსამ-ს ქვეერის თავს აყალო მიწას დააგლესს, რათა წყალი და ჰაერი არ ჩაივდეს ქვეერში. „ბიჭო, ჭური დაგნისე? არ დაგამიწყდეს, თუ არა გააბადრება და წყალი ჩაუა შიდა“.

დაბმოჯიჯება 1. გოჯიჯის (ნ.) ვაინენა უსუფთაობით (ნ. და/ო უგოჯიჯდება, დაგოჯიჯებული). 2. გოჯიჯის (ნ.) ამოცლა (ნ. და/ეიგოჯიჯებს).

დაბმოჯიჯებულ-ი გოჯიჯჩამჯდარი, ჭუჭყიანი. „არც კი ცხენია, დაგოჯიჯებული აქ ფეხები“.

დაბრუხულეხულ-ი დახვეული, დახუჭუჭებული თმა. „სულ დაგრუხულეხული ქონდა თმა ერთ ბიჭს“ (მდრ. გლ: დაგრუხული; ჩუბ. დაგრუხეა).

დაბულებულ-ი ანიშნული, დასწავლილი, დამახსოვრებული რისაჲ ადგილსამყოფელი. „იმდენი ბულები მამ დაგულებული, რო შენ არც გინახავს“ (ნ. გლ.: დაგულებული; ჩუბ.: დაგულებული).

დადარება შეხვედრა, შეყრა, დამოსხვევა. „გზაში ვინმეს დადარება კაცი არის, ორ ხიტყვას შინიც იტყვის კაცი“ (შდრ. გლ; ქათ.: დადარება; ნ. უდარებს, და/ეუდარება, დადარებული).

დადარებულ-ი 1. შემთხვევით შეყრილი, შეხვედრილი (გზაში თანამგზავრად). „ერთათ წამევეით სვირიდან დადარებულები“. 2. გადატ. ერთდროული, დაახლოებით ერთი ხნისანი. „ერთიმოორეს დადარებული ქათმები კაია, შეუსხამ ერთი მოორეს და კრუსი გათავისუფლდება“.

დადარებულება დადარაჲება, ყარაულობა, ჩასაფრება.

დადამსაბარცხლება საქსელის (ნ.), ქსელის დგომსა და საყარცხელში გაყრა, საქსოვად ჩაღმა (ნ. დაადვიმსაბარცხლებს; გლ.: დადვიმსაყარცხლებს; ძოწ.).

დაღმ „შუახნის ქალი, რომელიც ახალგატხოვილს მიყვება პირველი ღამის მტყეღად, მეთალყურედ“ (ნ. საბა: მღადო; ჩუბ., გლ).

დაღმება ღიღის დაფურთხება (ნ. დაადღმეებს, ჩუბ.).

დაღმწებულ-ი უწონოდ დათხეკებული მოსქო რაიმე. „ისტოლზე თაფლია დაღმწებული“.

და/ემახსიკება დაეწებება, დაეკრება. „ცომი დეგებსკა და დაახმა ვობზე“.

და/ემაღარება შეხვდება, შეყვრება, დაემეზავრება. „სვირში მივღოლი და ვის დამედარა.. ბურჯანაძე“. „ბიძი დამედარა და ხაბაკი წამოვადები“ (შდრ. ელ.; ნ. ძოწ.: დეედარება).

და/ემაჭარება შეეაჭრება. „გასულა

ხენწიფე, დაეჭრებია კურდღელს“. „დევეაჭურ ძროხას, მარა მან ძვირი დააფასა!“

და/ემაჭვალება დაეჯახება, დაეტაკება, დაეტყვრება. „სახში მარტვა ყოფილა, მოსულა ეინცხა და უკანიდან დაეჯალბია კარფს“.

და/ემაწითება შეშინდება, დაფრთხება. „ფეთიანია ეს სამგლე (=ცხენი), ყოლიფურზე დეეფეთება ხომე“ (შდრ. გლ.: დაეფეთება).

დამაღო ნ. აეაღო.

დამარბება მწნილად ჩაღებული ბოსტნეული კარვად დამჟაუდება. „წითელი ფხალი მქონდა ჩაღებული და ქე დაყარვებოდა ამღენხანს“ (ნ. გლ).

დამარბება მწნილად ჩაღებული ბოსტნეულის კარვად დამჟაუება (ნ. დაეარგდება, გლ).

დამაჭრება შეეაჭრება (ნ. და/ეეეაჭრება).

დამითის ქარები დაბალი კარები ეკლესიისა, დასავლეთის მხრიდან, — „დაბალი იმიტო, რო კაცი რო შანუა, თავს მოხრის და თაყვანისცემით შამოაო; დაეთის კარები, ალბათ, შიტო ქვია, რო დაეთი იმ ეკლესიის თაყვანისმცემელი იყო“.

დამაღ დამლა. „დავლა დაცემა საწყალს, რადამ უნდა გადაარჩინოს ისი, მოსუცებული“.

დამაღება: ხმალის დამღება მუსრის ვაულება, — შემუხვრა (ნ. დაადველებს; შდრ. გლ).

დაშაპებულ-ი ცუდად გამომცხვარი, გულგამოუცხოებელი პური ან მჭადი (შდრ. გლ: დაშეპილი).

დაშაპულ-ი 1. ივიუა, რაც დაშაპებული 2. სისეელისაგან, მეტი წყლისაგან დატკეპნილი, დამღვარი მიწა (ნ. შაპე; შდრ. გლ: დაშეპილი).

დაშეპილ-ი 1. ხშირი წვიმების შედეგად დამღვარი, დასქელებული, დამძიმებული სახნავ-სათოხნი (მიწა). „გადაღმა ეენახი დაშეპილია და ვლახა

სათოსარია“ (მღრ. დაზაკული). 2. მჭადი (პური) ცხობისას სიმბურეა-ლის ნაკლებობას გამო გულგამოუცხო-ბული (მღრ. დაზაკული).

დაზურზურტობ-ს ზურზურტით (ნ.) დადის. „კაი საქმეზე დაზურზურტობს მაგ ყოველ დღე სტანციაზე?“

დათათისუნობ-ს ტალახში, ლაფში დადის, დატყაპუნებს მოურიღებლად. „დათათუნობს ტალახში, ამოლოგნი-ლია კისრამდი“.

დათაქმრა ფიცრების (ლამფის) დაწ-ყობა გასაშრობად ისე, რომ ფიცარსა და ფიცარს შორის არე დარჩეს ქარას სამოძრაოდ (ნ. დათაქრავს, და-ბეღლევ; ნიჟ.: დათაქრვა).

დათაქრავ-ს ფიცრებს (ლამფას) და-აწყობს გასაშრობად ისე, რომ ფიცარ-სა და ფიცარს შორის ქარი მოძრაობ-დეს. „სახლის უკან ლამფა დათაქრე“. „დახერხეს მასალა და დათაქრეს სყო-ლის ეზოში“.

დათვი რკინა ნ. რკინა.

დათვი ნიბოზა-ი ზეა ერთგვარი (მღრ. გლ: დათვინიგოზა).

დათირავ-ს თირად აქცევს, დაფხენის, დაშლის. „დაგთირავ მე შენ ჩხირიოული ჭურიეთო, იქოური (=ჩხირიო-ლი) ჭური ითირება და იმიტო ამ-ბობენ“ (ნ. თირი).

დათირვა თირად ქცევა, დაშლა, და-ფხენა (ჩვეულებრივ, თიხის ჭურჭლი-სა). ნ. დათირავს, ითირება.

დათოთსავ-ს უშნოდ დადის, დაეთრე-ვა, დაეხეტება. „თავის დღეში მაგრე დათოთსავს, ვერსა შეიციდა ფეხი“.

დათოთსავილ-ი თომდაღებული, დათრთ-ვილული (მღრ. გლ: დათოთსავილი).

დათოთსავახება გაწყრომა, შეტევა; და-ფრთხობა, შეშინება (ნ. და/ოუთოხ-მახება; მღრ. ჯანაშ.: თოთსავახ).

დათოთსავალა მცენარეა, ნეკერჩხალს ქვავს.

დათოთსავალ-ი იგივეა, რაც დათუ-ხალა.

დათქავ-ს დანთქავს. „დათქევი ამღე-ნი წამალი! ერთი ვერ წამოგორკოტ-ლი...“

დათაზაბით დაწერილებით, ნელა-ნე-ლა, შეუშლელად. „დათაზაბით იცის მოყოლა“ (მღრ. ძოწ., ქათ.: დათა-ზაბი).

დათაზაზინ-ს უქმე დღის წინა დღეს საქმიანობაზე ხელს აიღებს, - დაიუქ-მებს. „აღღობის შაფათს ადრე დევიბ-ზინლით ზომე“.

დათაზაზაბ-ს: პირში დამბაზაბებს პირში ჩაიგუბებს (წყალს...). „დევიბუა პირში ეოტა და შეახსა ცეცხში“.

დათაზაზაბ-ს შინაური ფრინველი დაბინადება ღამის გასათეად. „ქათ-მებმა დეიბურეს, დაღამებულა“.

დათაზაზაბ-ა მარცველულს ბურნა (ნ.) გაუჩნდება და გამოხრავს. „სიბი-ლი ქე დეიბურნება ზომე ზაფხულში, მარა რა უჭირს მაგითი, გლახა კი არ არი“.

დათაზაზაბ-ა კაკლის წენგო დას-კლება სიმწიფისაგან. „ნიგოზი რო დე-იბჭყალბა, მაშინ კაი საჭმელია“.

დათაზაბ-ა დაიკეტება, მიიხურება. „კარი დეიგდება და გეილება თურმე თავისით“.

დათაზაზაბ-ს კარგად დაიბანს, გაისუფთაებს. „დეიგვიტიჩენ ზელები, დელოკო, დეიბანე კარქათ!“

დათაზაზაბ-ს ივიევა, რაც „და-ეიგვიტიჩინებს. „დეიგვიტიჩინა თავისით ფეხები!“

დათაზაზაბ-ს ჩხუბის, დავის დროს ერთ-ერთი შეიგინება მათ შორის მტყუენის მისამართით. „დეიგვიტიჩინა? იმის... ასე და ისე, ეინც მე და შენ-ში მტყუანი იყოს!“

დათაზაზაბ-ს გოჯიჯს (ნ.) ამო-იცლის, გაიბანს. „დეიგვიტიჩენე მაგ ფე-ხები, რას გიგავს!“

დათაზაზაბ-ს თმას დაიხვევს, დაიხუჭუჭებს. „ბალანი დეიგვიტიჩენა“.

დათაზაზაბ-ს აღნიშნავს, დაისწავ-

ლის, დამახსოვრებს რისამე ადგილ-სამყოფელს. „შაშვის ბუდე დევიგულე ერთხელ და წყველი ბარტყების გაღმოსასხმელათ“ (მღრ. გლ.).

ბა/ვიკპიშაბა-ა კვიე (ნ.) ნაყოფს მო-ისხამს, გამოიღებს. „ღვიკვიჭა ხიში-ლი, არაფელი შოვა წრეულს“.

ბა/ვიკირჩხნი-ს დაივარცხნის მსხე-ლებილებიანი სავარცხლით. „ჯერ დე-იკირჩხნე, გოგო, ეგ თშები და შერე ღვიბარცხნე წმინდით“.

ბა/ვილირსაბა-ა სითხე დაილექს, -დაიწმინდება. „აბა, თხლე რო ღვი-ლირსოს, შერე გაღმორწურე ღვინო“.

ბა/ვიმარქაშაბა-ს მხედარი თავის ცხენზე სხვა ცხენს გამოიბამს წასაყ-ენად. „ორი ცხენი ღვიმარქაშე, ერ-თი აქეთ, შორე იქით“ (მღრ. გლ.).

ბა/ვიმღღვევა-ა ძლიერ დაიხჯღრევა. „უბულო ცხენზე არ შევდე, ღვიმღღვე-ვი, შე სულელი“

ბა/ვიმთირაბა-ა ლითონის ჭურჭელი სიმკაეთით გაფუჭდება - გამწვანდება და დაიხორკლება. „კობში თუ დაქჩა ტყეშალში, ან გოურეცხელი, ღვიმ-თირება“.

ბა/ვიმისაბა-ს თავისად გამოაცხადებს, თავისად მიიჩნევს, -მისიასკუთრებს. „ჩემი ჭკუი ღვიმისა, მარა, კილო კარ-ქი, ჩემსხს ნიშანი ქონდა ფეხზე“. ბლ-ბილს ღვიმისაბს ხუმრობით იტყვიან, სადაც დაეცა, ის ადგილი მიი-საკუთრა ვითომ. „პარვენას ადგილი კინაღამ ღვიმისზე“.

ბა/ვიმპატაბა-ა ობი გაუნდება, -დაღდება. „სანამ არ ღვიმპატა, არ ღვეჭერი და...“

ბა/ვიმუღრეაბა-ს იგივეა, რაც და/ვი-ბუღრეაბს. „ღვიმუღრეს ქათშებ-მა, დაღამებულა!“

ბა/ვიმყრობა-ს დაიყრობს. „ღვიმყო ქვეყანა“ (მღრ. და ა მ ყ რ ო ბ ს).

ბა/ვიმჩინაბა-ა დაიჩინდება. „ამისანა ნოხი ღვიმჩინა მოუვლელობით!“

ბა/ვიმცნევა-ს დაამცნევს (ნ.) თავისა-ზე. „(კაბის) ვულზე ღვიმცნიე ეს ნეფის და რო ვეღარ ნახე?!“ (ნ. გლ.).

ბა/ვიმწულაბა-ა სიმძილისაგან შეწუხ-დება, შერდები მიეკრება. „ღვიმწულა საქონელი, ბიჭო, წაღენე ახლა დრო-ზე!“

ბა/ვიმეპაბა-ა დაილექება. „დაღამდა წყალს, ღვინეკობდა; კრახმალს ასე აკეთებდა ღვდი“.

ბა/ვიმურეაბა-ს საქონელს საურველით გაასუფთაებებს, გაწმენდს. „ზარები ღე-იურეე და წყალზე გეიყვანე!“ (მღრ. გლ.).

ბა/ვიმურწყაბა-ს დაურწყებას სახსნი-ლოს ჭამს. „დაურწყებას ღვიმურწყე-ბით ზომე და გახსნილებამდე ზორცო-ულს აღარ ეჭამდით“.

ბა/ვიმუჟარაბა-ა დაიწვეება. „ღვიმუჟ-რა ჭადები“

ბა/ვიმარღამ-ს ფრჩხილებით (ექ-ლით) დაიკაწრავს. „სოკოზე ვიყავი, თლათ ღვიქარღე ხელები ბამბიამყ-ვალაში“.

ბა/ვიმღვიპაბა-ა ღვიპებს (ნ.) დაისხამს გოგრა, კიტრი და მისთ. „ნაბრუნებ-ში ღვიღვიპა უკვე კიტრები, ორ-სამ ღღვიში ღვიზრღვიპენ“.

ბა/ვიმჩრინა-ს: თაბს ღვიმჩრინს მუწუ-კი ღამწიფდება - დაიჩრქდება გამოსა-ღენად. „ცოტა კიდე უნდა აცალო, ღვიყროს თავს და გამოვა შერე“.

ბა/ვიმჩინება-ა დაიჩრჩილება. „შაგ ნოხი გააბზევე ხომე, თუ არა ღვიჩინ-ჩება“ (მღრ. და/ვი მ ჩ ი ნ ე ბ ა).

ბა/ვიმცნეხაბა-ა დაშლით გაცუთება ქსოვილი. „რომ დაჯგება რამე, ღვი-ცინცხება, შაფები გაშეეცლება“.

ბა/ვიმპურწყაბა-ა დარცხენილი და-ღის ჩუმად, მიიპარ-მოიპარება. „სო-ფელ-სოფელ ღვიმპურწყაბა ძაღლივით“.

ბა/ვიმწაწაბა-ა დაივრახება, დაიღე-ლარება, დაიკლავება. „საწაწალი გოჭი ქე არ ღვიწმანა წელში!“ (ნ. გლ.).

და/ნიტოქაქაძე-ს თითებს, ხელს... რა-იმეში დაატანს და იტყენს. „შეაფის უკრაში დეიჭეჭკა ხელი“ (მდრ. გლ: და იჭეჭკაქს).

და/ნიტვირთაძე-ა დიტივირთება. „ქაან არ დეიჭვირთა ეს ურემი, ა?“

და/ნიტრამაძე-ა ლახტის თამაშის დროს წრეში მყოფის ფეხი მოხედება თავ-დამსხმელს (მუხლამდე), დაჭრილების მხარე წრეში დგება. „დეიჭრა! რატო არ გურობს?“ (მდრ. გლ).

დაქანქალაძე-ბ დასუფთავება, დაკრი-ალება, დაწმენდა. „იხე იციხ ყოლიფ-რის დაქანქალაძე, ძალიან კარქათ“.

დაქაპტოძე-ბ გამომწყვდევა, დაჭერა; შინ ყოფნა, გაუსვლელობა (ნ. და-აკატოქებს, დაქაპტოქებსუ-ლი).

დაქაპტოძე-ბულ-ი შინ გამომწყვდეუ-ლი, - გამოუსვლელი. „თელ დღეს სახ-ში ვარ დაქაპტოქებული“.

დაქაჭლამ-ს თხილს, კაკალს, წაბლსა და მისთ. გარეკანს (ჩენჩო, წენგოს...) გაცლის. „ერთი ბათმანი თხილი და-უკაჭლუ“ (ნ. გლ).

დაქაჭლულ-ი თხილი, კაკალი, წაბლი და მისთ. გარეკან (ჩენჩო, წენგო...) გაცლილი. „დაკაჭლული თხილით აქ ჯიბე სამსუ!“ (ნ. გლ).

დაქანჭამ-ს 1. ხელს (ან სხვა რამეს) დაკრავს; ბავშვებმა იციან ერთმანეთის დამორებისას; ერთი დარტყამს და გაიქცევა, მეორე ცდილობს სამაგი-ეროს გადახდას, ვინც ბოლოს დაარტ-ყამს, ის გამარჯვებულია. „დამკენჭა და შე ქვა ვესროლე, რა ვიცოდი, თავში მოხვდებოდა!“ 2. ეთნ. სხვის სახლს კენჭს მორატყამს (ღამით) - ვითომ სახლში მცხოვრებთ ცუდი რამ მოუვითო. „ვინცხას წუხელი იმათი სახლი დოუკენჭია“ (ნ. დაქეეჭვა; მდრ. ძოქ).

დაქანჭამ-ს 1. ეინმეზე ხელის (ან სხვა რამის) დარტყმა. ბავშვებმა იციან, როცა ერთმანეთს დამორდებან; მო-

ულოდნელად ერთი მეორეს დაკრავს ხელს და გაიქცევა, მეორე ცდილობს სამაგიერო გადაუხადოს. რომელიც ბოლოს დაარტყამს, ის გამარჯვებუ-ლია, მეორე - დაკენჭილი. 2. ეთნ. სახლზე კენჭის მოხედრება, მოხედ-რა - აეისმზრახველი (წინათ) კენჭს ესროდა სხვის სახლს (ღამით), ვითომ ამით სასლში მცხოვრებთ ცუდი რამე მოუეილოდათ; თუ სახლის პატრონი გაივება კენჭის მოხედრას, დიდად შემინდებოდა. „ცუდია, შვილო, სახ-ლის დაკენჭვა, არ ვარგა“ (ნ. და-ქეეჭვა; ქაქო).

დაქმარამალიძე-ბ იგივეა, რაც დასვარსვალიძე-ბა (ნ. და-აკეარკეალიძებს).

დაქმარტნილ-ი ერთმანეთში ჩახლარ-თულ-ნაგრებილი. „სინები სუ დაქმარ-ტნილია, რა გამოსსნის იმა“.

დაქმარჩხულ-ი მიხრილ-მოხრილი, - დაკლანჩილი (ნ. გლ).

დაქმალაძე დაღუქვა. „შაქარს რო წაყრი შიდ, თუ ბეურია, იმან იციხ დაქველბია“.

დაქმინფილძე-ბ ადტრიალდება. ||ვა-დატ. სწრაფად, ხელად გააკეთებს, მო-ამზადებს (საჭმელს...). „ახლა რო დაქვიწიალდება ნაოვლი, ხელათ იქ-ნება ზაქუსკა და მერე სხვაც მოყობა, განდრი, თუ კაცი ხარ!“

დაქმირული ქარაძი აბრეშუმის პარკი (ავადმუფი), რომელსაც კირივით ფხვნილი აყრია ვარედან.

დაქმირჩხნილ-ი მსხვილკბილებიანი სავარცხლით დავარცხნილი. „შეიცა, გერ თმბიც არ მაქ დაკირჩხნილი“.

დაქმინდამ-ბ დასუსტდება, დაჩიავ-დება. „დაჩაგრეს ეს გოჭი სხეებმა, ძუ-ტუსთან არ უშობენ და ქე დაკოინდა“.

დაქმინდამულ-ი დასუსტებული, და-ჩიავებული. „ეწოში მუჭის ზელა გო-ჭი იყო, დაკოინებული“.

დაქმორღნა სასაზღვრო ნიშნის ჩას-მა, - დასაზღვრა (<რუს. курган).

6. გლ.: დაკორღნილი.
დაკორღნილი კედლის ფიცრების კოტებით დამაგრება (ნ. დააკორღნილებს, დაკორღნილებული).

დაკორღნილი-ი კოტებით დამაგრებული. „ჩველი დაკორღნილი უნდა იყოს“ (შდრ. გლ).

დაკორღნილი-ს მოკლე-მოკლედ დაჭრის მორს. „დაკორღნილი უშველებელი მუხები და დავხეთქეთ მერე“ (შდრ. ძოწ.).

დაკორღნილი-ს ერთ მხარეზე დაძლევა, დაყნობა. „ურემი არ დაკორღნი, თუ არა თავს დაკრავს ძირს და ხელის თავი გატყუება“ (ნ. გლ).

დაკორღნილი ერთ მხარეზე დაძლევა, დაყნობა (ნ. დააკორღნი).

დაკორღნილი/ტმბა-ა დაერღობილი გახდება, დაყრდება, დაკუთდება. „დაბერდება კაცი, დაკუთდება და რაღათ ეარგა მერე!“ (შდრ. გლ).

დაკორღნილი-ს ლამბვით გაკრავს, გალაშავს. „კაბა ჯერ არ გოულამბია ღედას, რო გვეიშინჯო?“ (ნ. გლ).

დაკორღნილი-ი ლამბით შეკერილი, გალაშავილი. „საბანი დაკორღნილი მაქ და ვეღარ შევიტალე შესაკრათ“ (ნ. გლ, ნიჟ.).

დაკორღნილი-ს: კვირცხს დაკორღნილი-დაკორღნილი კვირცხს სინათლეზე გახედავს იმის გასაგებად, ვარკა თუ არა საწიწილედ. „ღეღამ კვირცხები დაკორღნილი და დაჯინა კრუხი“. „შე ათასჯერ უნდა და დავლანლო კვირცხი, მეუნე არ იყოს“ (ნ. გლ).

დაკორღნილი: კვირცხის დაკორღნილი სინათლეზე გახედვით კვირცხის გასინჯვა ვარკა თუ არა საწიწილედ (ნ. დაკორღნილებს, გლ; შდრ. ნიჟ.).

დაკორღნილი-ს იგივე, რაც დაკორღნილებს. „ერთი მორემი დაკორღნილი, არა უმაქს, ქე დევიჭირეთ გეარინათ თებზები“.

დაკორღნილი-ა შედეგდება, გასქელებს.

დება. „სისხლი რო გაცივდება, დაკორღნილებს“.

დაკორღნილი შედეგდება, გასქელებს (ნ. დაკორღნილებს, დაკორღნილებს, დაკორღნილებს; ჭკუთ: დაკორღნილებს სისხლი).
დაკორღნილი-ი შერბილებული, დაბალი. „დაკორღნილი თოული კარქა იყინება ხომე“.

დაკორღნილი-ს ბევრ ტვირთს დაყრის (ურემს), ზედმეტად დატვირთავს. „დაკორღნილი ურემს და კი არ კიახულოფს, ხარები წიკავს თუ არა!“ „ოაიისი რო იყოს ეის ხარები, მაშინ კი არ დაკორღნიდა ასე ურემს“.

დაკორღნილი ბევრ ტვირთის დაყრა (ურემზე), ზედმეტად დატვირთვა. „უღმერთოთ იცის ურმის დაღიხვა, კი არ ეცოდება ხარები“ (შდრ. ლიხი).

დაკორღნილი-ს მაშალი (ქათამი, ინდაური...) გაანაყოფიერებს ღედალს, დაკუთლებს. „ინდური თუ არ დოუჭირე, ვერ დამაშლავს“.

დაკორღნილი კვირცხი განაყოფიერებული კვირცხი, ასეთი კვირცხიდან გამოიხეკება; დასახლისებმა იციან ასეთი კვირცხის გამოცნობა (ნ. კვირცხის დაკორღნი).
დაკორღნილი-ს სარს, ხარდანს წიერს წაუთლის. „ორი ურემი ხარდანი დეკორღნილი ღედას და გუშინ“ (ნ. ძოწ.).

დაკორღნილი-ი სარი, ხარდანი და მისთ. წიერწათლილი, წაწიერებული მიწაში ჩაარკობად. „ცოტა ხარდანი მაქ დამაშლელი და მისარიგებელი“.

დაკორღნილი-ა გოუჭდება, გალაშავება (კვირცხი). „სამი კვირცხი დამაშლელი“ (ნ. გლ).

დაკორღნილი (კვირცხის) გალაშავება, გალაშავება (ნ. დაკორღნილებს, დაკორღნილებს, გლ; შდრ. ნიჟ.).

დაკორღნილი-ი დანჯღრეული. „გვერდები მაქ დამაშლელი ავტობუსით აქიდან მაიაკოვსკში სიარულით“.

დამდღოზებულ-ი დამალი ხილი ან სხვა რაიმე აზელილი.

დამოაპრდებ-ა ასაკში მოვა, გიზრდება; მთავარი განდება. „ამ ახალგაზრდას გოუნთა სამი ვაჟი, რომ დამთავრდენ, საცოლო შეიქნენ, მამამ ყველა გააბედნიერა“ (შდრ. გლ).

დამთირება ლითონის ჭურჭლის სიმკვავით გაფუჭება — გამწვანება და დახორკვლა (ნ. ჯა/ე ი მ თ ი რ ე ბ ა).

დამინება თვისად (ან სხვა) მინევა, გამოცხადება რისამე (ნ. და ა მ ი ს ე ბ ს, და/ე ი მ ი ს ე ბ ს, და მ ი ს ე ბ უ ლ ი; საბა, გლ).

დამინებულ-ი თავისად (ან სხვისად) გამოცხადებული, მინეული. „თელი კვირე ყავდა დამისებული ჩემი ინდოური“ (ნ. გლ).

დამიწყება დავიწყებული. „მუდამ იყავი, ჩემო ბიძიკო, დამიწყებული სიკვდილის და ყოლიფერი სივლახისაგან!“

დამპატულ-ი დაობებული. „დამპატული ჭადი რავა იჭმება!“ (ნ. მკატი, ძუწ; შდრ. ქავთ.: დაკაპტული).

დამპიქულ-ი კეიქად (ნ.) გამხდარი. „დამპიქული სიმილი მოეტეხე ვორი გოდორი!“

დამპირახულ-ი კარგად დამწიფებული ხალი (ჩვეულებრივ, ყურძენი). ||გადატ. კარგად შემწვარი (შდრ. გლ: დამკრაახული).

დამპილავ-ს მკელი (ნ.) გაუჩნდება. „ახალ თვარეზე ჭოჭრილი ხე არ ვარგა, დამპილავს, მასალათ არ ივარგებსო“ (ნ. გლ).

დამპილულ-ი მკელისაგან (ნ.) გაფუჭებული, დახრული (ხე, ფიცარი...). „ეს ფიცარი თლათ დამპილული არ ყოფილა!“

დამპრახება კარგად დამწიფება ხილისა (შდრ. დამკერახული; საბა: დამკურახება).

დამსხილულ-ი რასაც მსხილი (ნ.) აყრია, — მსხილმიყრილი. „ბეოლის ფოთო-

ლი სულ დამსხილულია“. ||გადატ. ჭუჭყითა და მოუეღელობით დაპატარაებული, დარჩაებული. „დამსხილული გოჭები“. ||ჩია, პატარა (აღამიანა). „დამსხილული ბიჭი“.

დამპდრება იგივეა, რაც დაბუღრება. „ქათმები ხეებზე შევლიენ, დამუღრება რო უნდათ“ (ნ. და/ე ი მ უ ლ რ ე ბ ს).

დამუსულ-ი სიმინდი, პური და სხვ. მარცვლეული მცენარე მუხლნაყარი. „დამუსულ სიმიდს რო მოჭამს საქონელი, კი აღარ ამეიყრის, გათავდა მისი საქმე“ (ნ. გლ).

დამპიქულ-ი იგივეა, რაც დამკილული. „აფრა ხულ დამქიქული ყოფილა, აღარ ვარგა“ (შდრ. მქიქი).

დამდილულ-ი 1. იგივეა, რაც ნადრიბალა, დამსხილული. 2. იგივეა, რაც დამკილული (შდრ. დამქიქული).

დამყრობა დაყრობა (ნ. და/ე ი მ ყ რ ო ბ ს).

დამყრობა: ხელინს დამყრობა ერთგულად, გულდაგულ ზრუნვა, საგულდაგულოდ მოვლა-პატრონობა (ნ. დაამყრობს).

დამჩინავ-ს დარჩინილავს. „მაგ შალის კაბა ხანდახან უნდა გააბზიურო, თუ არა დამჩინავს“.

დამჩინვა დარჩინილვა (ნ. დამჩინავს, და/ე ი მ ჩ ი ნ ე ბ ა, დამჩინული; ქავთ.).

დამჩინულ-ი დარჩინილული. „ეს დამჩინულ არ ყოფილა?“ ||გადატ. ჩამოხეული, ჩამოფლეთილი. „ესა, დამჩინული კაცია, ე იმას ქალს რავა გავუტანო!“

დამსენება ნემსისა და მისთ. ტანსაცმელზე ან სხვა რაიმეზე დარჭობა (ნ. დაამსენებს, და/ე ი მ ც ნ ე ე ს).

დამწიფვ/თება — მუწუკი დაინიქლება გამოსადენად. „კაციყურა (ნ.) ღაღევი მაგ მირმაგარას და დამწიფება მალე“ (შდრ. გლ).

დამწკლულ-ი „პირდაღებული წაბლის ჩერჩი (ნ.), წაბლი რო ჩანს“.

დამწკლვა სიმშლისაგან შეწუხება, გვერდების ჩაცენა (ნ. დ/ე ი მ წ ლ ე ვ ა).

დამწყვრება დამწყვეტეა (ნ. დ ა ა მ წ ყ ე რ ე ე ს, დ ა მ წ ყ ე რ ე უ ლ ი).

დამწყვრეულ-ი დამწყვეტელი. „თელი დღე დამწყვერული ყავს ღორები, მარტვა გოჭები მოკეტებიენ შიშშილით!“

დამწყნარდება-ა დაწყნარდება. „ღოუნანავე მაგ ბოემს, შე ქალო, დამწყნარდება“.

დამხრობაზე გაყოლებაზე, მხარეზე. „ამ დამხრობაზე კაი ფანები იცის“.

დამჯვალება დაჯახება, დატაკება, დაძვება (ნ. დ ა / ე ე მ გ ჯ ა ლ ე ბ ა).

დანა მერ ბატარის ღვინოს კარგი, მაგარი, სქელი ღვინოა. „დანა ვერ გაჭრის მისანა იყო ღვინო“.

დანა კაილს არ უხსნის ძლიერ შეწუხებულია, ჯავრიანად არის, დადარდიანებულია მეტად. „ისეა, რო დანა კაილს არ უხსნის!“ (შდრ. ვლ: დ ა ნ ა).

დანამბულდება-ა ნამით დაღება, — დანამიანდება. „ამაღამ ცუარი თუ იქნა, ჩალა დანამბულდება, ზვალ კაი საკონაი იქნება“. ||თოელი დნობას დაიწყებს (შდრ. ძოწ.).

დანამბულდება ნამით დაღობა, დარბილება, — დანამიანება (ჩალისა და მისთ.). ||თოელის დნობის დასაწყისი (ნ. დ ა ნ ა მ ბ უ ლ დ ე ბ ა, დ ა ნ ა მ ბ უ ლ ე ბ უ ლ ი; ვლ. ნიე).

დანამბულდებაულ-ი ნამით დაშალი, — დანამიანებული (ჩალა და მისთ.). „დანამბულდებული ჩალა კაი საკონაია“. „ლობოიო... დანამბულდებული იქნება“. ||დნობადაწყებული თოელი (ნ. ძოწ., ნიე).

დანამხამ-ს ავი თვალთ ისე შეხედავს, რომ ხიფათს, ფათერაკს გადაკიდებს; არ ახეირებს. „დანამხამს იმ კაცმა, დღეს ვეღარ ვიხეირე!“

დანამსვა ხიფათის, ფათერაკის მომასწავებელი შეხედვა, ავი თვალთ შეხედვა (ნ. დ ა ნ ა მ ს ვ ა კ ს, დ ა ნ ა მ ს უ ლ ი; შდრ. მენთ.: ნ ა ე ს ი).

დანამსულ-ი ვინც დანამსეს (ნ.). „ის თუ შექვთა წინ, დანამსული ზარ თელ დღეს და ეგ არი!“

დანანამება ნანას თქმა, ნანათი დაწყნარება, დამშვიდება. „როცა ბოემს ბატონები ჭირს, ნანას უმღერიენ ზომე, ეგ არის დანანაება“ (ნ. დ ა / ო უ ნ ა ნ ა ე ე ბ ს).

დანასისხლ-ი: დანასისხლათი გადამტარებად სამკედრო-სასიცოცხლოდ გადამტერებული. „დანახისხლათ არიენ გადამტერებული, მაგენი კაის არ უზამენ ერთმანეთს“ (ნ. ვლ: დ ა ნ ა ს ი ს ხ ლ ა დ, შდრ. ქავთ.: დ ა ნ ა მ ა მ ა ს ი ს ხ ლ ა დ გ ა დ ა მ ტ ე რ ე ბ ა (ყოფნა)).

დანაღრიბულ-ი იგივეა, რაც ნაღრიბალა (შდრ. ძოწ.: დ ა ნ ა ღ რ ი ბ ა ლ ე ბ უ ლ ი).

დანამარ-ი ტანზე (სახეზე) გამოხული წერილი მუწუკები, — გამოხაყარი. „წითელამაც ქე იცის დანაყარი ყვაილივით, ამა არა!“ (შდრ. ვლ).

დანაჭამ-ს წყალს (მორეუს) მოწამლავს დაჩეჩქილი წენვითი (ნაჭით), ან ლაფნის ფოთლით თევზის დასაჭერად. „ღელეში ერთი მორეში დაენაჭე, მარა ვერაფერი დევიჭირე“ (შდრ. ძოწ.).

დანაჭამა წყლის (მორეეის) მოწამლვა დაჩეჩქილი წენვითი (ნაჭით) ან ლაფნის ფოთლით თევზის დასაჭერად (ნ. დ ა ნ ა ტ ა ე ს, დ ა ნ ა ტ ე უ ლ ი; წერ.; შდრ. ვლ).

დანაჭულ-ი დაჩეჩქილი წენვითი (ნაჭით) ან ლაფნის ფოთლით მოწამლული წყალი (მორეეი) თევზის დასაჭერად. „ამ დაყოლებას ყველა მორეში დანაჭულია ერთიანათ“.

დანდალ-ი ხელნის ბოლოს იატაკის ზევიდან სიმაგრისათვის დაჭდობილი მოს-

ქო ფიცარი (ნ. საბა, ჩუბ. 1; შდრ. ჯაჯან, გლ, ძოწ., ნიფ).

ღანმანძილ-ი ლობიოსა და მისთ. ყვა-ვილიდან გამოსული ნემსივით წერილი პარკები. „ლობო ზოგი ახლა არი დანემსილი, ზოგი ახადებია“.

ღანმშობებულ-ი ფოთლიანი ტოტებით დაფარული, - ნემოდაფარებული. „ეჭურისთავები ახლა დანემოებული უნდა იყოს და კაია, არ გადასმება“.

ღანოშამ-ს ზედმეტი წყალი დადგება და ხათეს გააფუჭებს, - დაჭაობებს. „ყანები დანოყა ამდენმა აბდარმა!“ ||ვა-დატ. ცუდ ხასიათზე დაყენებს (ცუდი წყლის დაღევა). „ჭერი წყალი არ დალიო, დაგნოყავს!“

ღანოყმა ზედმეტი წყლის დადგომა, - დაჭაობება. ||ვა დატ. ცუდ ხასიათზე დადგომა (ჩვეულებრივ, ცუდი წყლის დაღევი). ნ. დანოყავს; შდრ. ქავთ.

ღანშარამ-ს სანთლის ნამტერეებს ვადადნობს. „შოურით ზომე თავს ხამთლის ნამტერეებს და დაენუკრავთ“.

ღაორმეცხიმბი-ენ დაორმოების (ნ.) წესით დანამლელებია. „გუშინ დავორმოცთით და ქე არ შემაცთინა?“

ღაორმეცხი შეცდენაჲ დანამლევა. ერთმანეთს ნეკებს გამოსდებენ და სანამ-ლეოს დადებენ. რომელიც პირველად შეატყუებს რაიმეს ხელში და ეტყვის: „შე და შენი ორმოცა, ვითხარი და გეოცა“-ო, სანამლეოს იგებს, თუ კი მეორემ მიწოდებულის გამორთქვამდე არ უთხრა: „მახოს“-ო (ნ. დაორმოცთები ენ)

ღაოშამ-ს მსხვილად დაფქვავს მარცვლეულს, - დაღერდავს, დაროშავს. „ორი ბაჟმანი სიმილი დაოშა და გაატიალა!“ (შდრ. გლ).

ღაპარშამა მეორე ან მესამე უღელი ხარის შებმა ურემში (ნ. და/ოუჭარუკებს).

ღაპაყულ-ი ნორმალურ სიმაღლესთან შედარებით ძალიან დაბალი, ყუყა

აღამანი. „იმახ ერთი დაპაყული ბოეში ყავა“ (ნ. წერ., ჯაჯან).

ღაპორჭყნი-ს დაკარავს (ფრხილუბით). „დაპორჭყნა სულ ბოეში“. „გოუშეი, თუ არა დაქორჭყნის მაგ საჯ-ლაღოვე (=კატა)!“

ღაპაშამ-ს დაშლის, დაბურდავს (ძაფს, შნურს...). „მეიცა ახლა, ნუ დაპუწავ მაგას“.

ღაპაშულ-ი არეულ-დარეული, დაბურ-დული (ძაფი და მისთ.). „დაპუწული ძაფია, ამა სხვა რა იქნება!“

ღაპაშალმა ლეღვის, ბროწეულის... დასკლმა სიმწიფით.

ღაშამალმა მოთრთვილვა ხილულისა.

ღაშამაშულ-ი იგივეა, რაც დაჟეჟეჰი-ლი.

ღაშამაშამ-ს კეტის, ხალის დაუზოგავად ცემით ჩამოყრის ხილს (ჩვეულებრივ, უმწიფარს), „ლოუჟეჟია ვინცხას ქვედა ვაშლი, სულ დაფარულია მიწა!“ ||უზომოდ მოკრეფს „სულ დაჟეჟეჰი კიტრები?“

ღაშამაშილ-ი მკვახე ხილი მოკრეფილი, ჩამოყრილი.

ღაშაშალამ-ს გაოეღავს, მოსრესს, ფოთლებს დაყრევიანებს, მიღწე-მო-ლეწავს მცენარეებს (ჩვეულებრივ ხილზე და ბოსტნეულზე იტყვიან). „სულ დოუეღოლია წუხელის ვინცხას ჩვენი კიტრები!“ (შდრ. ქავთ.: დაშხოლვა).

ღარმბა მოვლა, შემოვლა; დათვლიერება (შდრ. დასარები).

ღარმშამ-ს დაწვენს, დაფენს (ბეერს), მიყრი-მოყრის. „რო დეიჭირა კეტი ხელში და გადავარდა ჩხუბში, სულ დარეშა თურმე ყველაი“. „უბედური ქარი იყო, სულ დარეშა ვენახი, რასაც ძველი ხარდანი ქონდა“ (შდრ. ძოწ.).

ღარიმანობ-ს უთავბოლოდ, უგზო-უკვლოდ, უსაქმოდ დადის, - დახეტილობს. „იმახ ჭყვიანი კაცი რავა ავეება, თელ დღეს დარიკინობს უსაქმით“.

დარკინება რძის შედედება ყველად.
დარკოლდებ-ა დაბრკოლებდა. „თუ არ დაერკოლდი რამეთი, ოუცილებლათ წაშალ“.
დარღალ-ი სუსტი, უღონო, ძალაგამოცლილი. „დარღალი ბოუშია“ (შდრ. საბა: დარღალა; ძოწ.).
დარწებ-ა ნ. ხათრი დარჩება.
დარჯაპ-ი თონეში ლავაშის ჩასაკრავი პალიში. **დარჯაპში** მოწყვანა წესრიგში მოყვანა; გამოსწორება (ნ. მოციყვანს; შდრ. გლ).
დარჯილ-ი დასჯილი. „შე, შვილო აგერ ხუთი წელიწადია, რო დარჯილვარ ასე უხინათლობით“.
დასადგომათ ყოვან ნათესაოვან ხანგრძლივად ყოფნა (ქალისა ან ბავშვისა), ჩვეულებრივ, სამუშაოს სეზონას შემდეგ.
დასანთებბა დამარჯვება, დამხრობა; გაყოლება. „ამ დასანთებაზე სულ გააფუჭა გვალვამ ყანები“.
დასარამბ-ი შემოსაველი, დასათვალიერებელი. „წვეილა ვაჟი დასარამბთ ბაღში და ნახა ხიდი ჩამტროული“.
დასარამბ-ს პირუტყვებს, ჩვეულებრივ, ხარებს, ერთმანეთზე გადააბამს რქებით. „დასარამბ ხარები გძლათ“.
დასარამბ პირუტყვების, ჩვეულებრივ, ხარების, ერთმანეთზე რქებით გადაბმა (ნ. დასარამბს, დასარამბული; ვაჯან.).
დასარამულ-ი რქებით ერთმანეთზე გადაბმული პირუტყვები, ჩვეულებრივ, ხარები. „დასარამული ხარები მეიყვანა“.
დასაჯერი-ი დასაჯერებელი. „კაცს უნდა შესრულებოდა 30 წელიწადი და იმას ექნებოდა ჯერი, მისი ნათქვამი დასაჯერი მაშინ იქნებოდა“ (ნ. გლ).
დასპარსპალიტება მიწის, ცომისა და მისთ. ხელით დამრგვალება (ნ. დასპარსპალიტებს).
დასპორება მოსკორვა (ნ.), დასკინტვა (ნ. დასკორებს; საბა: სკორე).

დასნატულ-ი მიწას გაკრული, — გართხმული. „წყერი დასნატული იყო მიწაზე“ (შდრ. ჩუბ. ვარ).
დასრაინენ-ს ბასრი იარაღით წერილ-წერილად დჭრის, — დაკუწავს. „მაშეცი აგერ მაგ ზორცი, მისანა დანა მაქრო სულ დავსრაინი“
დასრუტნულ-ი ნასვრეტებიანი. „დასრუტნული ყველი“.
დასტამება ჩაჩხილი ხე-ბუჩქების დალაგება ღობედ (ნ. დასტამებს).
დასტურა ჩართული სიტყვა: დიად, მართლა. „უი, დასტურა, კაი რამე გამახსენდა შენთან სათქმელი“ (ნ. საბა: დასტურად; ჩუბ. გლ: დასტურ).
დასუნულ-ი ერთგვარ სიმსიენეს ემახიან, ამბობენ, გველის (ან თავვის) დანაყნოსი რამე თუ მოგვება სხეულზე, გაგისივდებაო (შდრ. გლ).
დასწრება ახალწლის წინა დღე. „დასწრებას... ქათამს დაკვლებდით“ (შდრ. საბა, ჩუბ.).
დასხრამულ-ი პატარა და მობღუნძული. „წვეილა და დასხრამული გოჭი იყიდა! (ნ. საბა: დასხრამული; შდრ.: ნიჟ.: დასხრამული).
დატაბანება ტაბახის (ნ.) ამოწვა.
დატალულ-ი ჭუჭყით, საღებავით, ცხიმითა და მისთ. დალაქული, — დაქებიანი.
დატატყუნობ-ს იგივეა, რაც დათათხუნობს. „რამ შეაყვარა ე ტაბახი ამ ბოვშს, რო დატატყუნობს შილა!“
დატინტამება სითხის (ჩვეულებრივ, წყლის) უადგილოდ დაღერა. „მაქანა შეიძლებოდა ახლა წყლის დატინტამება, ახალ მორეცხილ პოლზე?!“
დატნეულ-ი დატანებული, დაყოლებული. „ამ ქვიტკირის სახს ქონდა დატნეული თოფის გასაყრელი ჭუტიები“.
და/ოუბლუქება — სიცივისაგან ხელფეხი მოუღუნდება, გაუბუჭდება. „ამვიყვიენე, დამბოლუქა ხელები“.
და/ოუბრუშობა — დაუბუჭდება, დაუბუხდება. „გლახათ ვიჯქვი, ფეხი და-

მიბრუნება, დამარტყი ხელი: „სხვა გვარი ვართქვა“ (ნ. გლ).

და/ოუპრეზბ-ს დაკეტავს, მიხურავს (კარს...), **ილოუგღე** გოგო, ებ კარი, ერთი!“ (შდრ. გლ).

და/ოუპოჯიჯღეზბ-ა გოჯიჯი (ნ.) გაუწინდება, ჩააჯდება სელ-ფეხზე, ტანზე. „ხელები რაფა უნდა დაგიგოჯიჯღეს შენ ხელა ქალს, არ ქცხეენია მანინც?“

და/ოუპრუზულეზბ-ს თმას დაუხვევს, დაუხუჭუჭებს. „ლოუგრუზულელი ხომე ჩემ ბიჭიკოს თმას“.

და/ოუთოხმანხანბ-ს გაუწყრება, შეუტევს; დაფრთხობს, შეაშინებს. „ისე დაუთოხმანხან, რო მოორეთ აღარ გეივლის აქეთ“.

და/ოუპარაპ-ს: თმას დოუპარაპს მორჩილებას გამოუცხადებს, — დაემორჩილება. „ეტანებოდენ ამათ (=კიკნაველიძეებს)... ჩხეიძეები, უნდა ყოფილიყენენ მათი აწნოუშვილები, ამათ არ დოუკრეს თავი“ (შდრ. გლ).

და/ოუღეკერტღეზბ-ა დაღეკერტღეზბა მისი, — შეუღედღეზბა, გაუსქელღეზბა. „ღამიღეკერტღეზ სისხლი დაბევიღეკერტღეზში“.

და/ოუღიანღაღაღაზბ-ს დაღიანღაღაღებს მისას. „შენ გათხოვიდი და საბნებს მე დაღიანღაღაღებ“.

და/ოუფაფთხაღ/თაზბ-ა მეტად მარილიანი გაუხდება, — დაუმღაშდება. „საჭამალი ღამიშფუთხა ცოტა“.

და/ოუნანანამზბ-ს ნანას უმღერებს, ნანაო დაწყნარებს, დაამშვიდებს. „ლოუნანანავე მაგ ბოვშს, შე ქალო, დამწყნარაღება!“

და/ოუპარუპამზბ-ს მეორე ან მესამე უღელ ხარს შეაბამს უღელში. „ლოუპარუპეს და გეიტანეს ისე“.

და/ოუორთაზბ-ს ზედიზედ დაარტყამს, — დასცხებს. „მეიგლო ხელში და დოურთო მუჭები ცხვირ-პირში“.

და/ოუარპოღეზბ-ს დაუბრკოლებს.

„ღამირკოლა ჩემი საქმე და თავისი ქე გეიკეთა!“

და/ოუპოლაპ-ს დაუწუნებს, სხვისას აიგლებს, დაუწიხლავს. „სხვას თუ არ დოუფოლა რამე, გული არ უზამს“.

და/ოუღარღიღეზბ-ს არახმამაღლა გადასძახებს, დაუძახებს, დახმინანება. „დოუღარღიღე შენი რგოლის ხალხს და ადრე ჩაშოდით სიშიღის სატეხავათ“ (ნ. დარღიღი; ძოწ.: დოუღარღიღეფს).

და/ოუშაბაპ-ს დაშაბავს მისას ან მისთვის. **დაბიშაბაპ, არ ბინდა?** ირონ. მოგართმევ, არ გინდა? არ მოგცემ! არ შევისრულებ!

და/ოუშანძაპ-ს შანთით ამოუწვავს. „ამითი, ბიძია, ცხენს ტაბანს დოუშანთამ, ამოუწვამ“.

და/ოუშუშტუპარაპ-ს თითის, ხელის ქნევით დაემუქრება, გაუწყრება. „ღამიშუშტუკურა ერთი და გამაგლო იქით!“

და/ოუსარიპაპ-ს დაუფხვნის, დაუნაყავს, დაუგლის. იბიჭო ეს (=სტრეპტოციდი) დამიხრისე შენე“.

დაშარცხოზბ-ს ფარცხით (ნ.) დაღის, — დაფარფატებს. „საწყალი ექვთიმე ძლიე დაფარცხოზბს“ (შდრ. ძოწ.: და ფარცხოფს).

დაფთიანღეზბ-ი ვადატ. რაც არა აქვს, იმის ნდომით შეპყრობილი; დახარბებული. „მაგ ცოლის შვილები საჭმელზე არიენ დაფთებული!“ „დაფთებულებით დოუწყო ჭამა“ (შდრ. გლ მნიშვ. 2).

დაფთიანღეზბ-ა ფრთები ამოუეა, წამოეზრდება. „რო დაფთიანღეზობა ბარტყები, უნდა გაღამეძსხა, მარა ვეღარ მუუსტარი“.

დაფოლაღეზბა ნაჯახის, ცულის, თოხისა და მისთ. პირზე ფოლაღის შეღეღება-შეჭეღვა და გაღეღვა (ნ. დაფოლაღეზს; შდრ. გლ).

დაფოლაპ-ს არად მიირჩევს; ნაკლს გამოუძებნის, დაიწუნებს. „მაგან სხვი-

სი თუ არაფელი დაფოლა, რაეა იქნება“ (მდრ. გლ: დააფოლეებს).

დაფოლემა დაწუნება, აგდება; დაწაგვრა, დაწხელა. „დაფოლევა? ქერო განგეფუ დეიწუნება, ის არი“ (ნ. დაფოლეებს, დაფოლეებს; მდრ. გლ: დაფოლეებს).

დაფორდება— ფორი, ობი დაედება, — დაობდება. „დაფორებულია სიმიდი“. „დაფორდება ჭადები“ (ნ. გლ.).

დაფორება ფორის, ობის დადება, — დაობება (ნ. დაფორდება, ფორი; ჯანაშ; მდრ. საბა., გლ.).

დაფშანაშ-ს მცენარის (ჩეუულბერიე, ვაზის) ტოტს, რქას მიწაში გადაწვენს და თავს ამოაყოფინებს ზეუით, ერთი-ორი წლის შემდეგ დამოუკიდებელი გახდება. „დათოხნის მერე დაფშანათ (ვენახს), წაეკტეეთ ვენახს და ლერწებს ამოვყოფიფო თავს“.

დაფშანდება— ფხებად იქცევა, ფხებილა შერჩება. „შეეწეით ტარანი, არ ვარგოლა, ისე დაფშაედა, მარტვა ძელეები დარნა“ (მდრ. გლ, ძოწ.: დაფხავებული).

დაქარაშ-ს ქარ-სიციხე მასალას (ფიცარს...) დახეთქავს. „დოუქარავს ფიცარი“. ||სითხის ჩასახმელ ხის ცარიელ ჭურჭელს მეტისმეტად ვამოაშრობს, ვაახმობს. „ბოჭკას დაქარაედა, ასლა დასალბობი იქნება“.

დაქარდაშ-ს ფრჩხილებით (ეკლით) დაკაწრავს. „დაქარდა ბოუში ამ მოსახლობმა გომბიომ“ (ნ. ქავთ.: დაქარდება).

დაქარდული-ი ფრჩხილებით (ეკლებით) დაკაწრული. „დაქარდული მაქხელები“.

დაქარული-ი მასალა (ფიცარი...) ქარსიციხისაგან დახეთქილი. „დაქარული ფიცარები რალათ ვარგა“.

დაქანწენლის მორბილება, მოქნა სახრედ (ნ. დაქანის მდრ. ჩუბ., გლ.).

დაქანი-ს წნელს მორბილებს, მოქნის

სახრედ. „ამას დაქანი და მისანა სახრე იქნება, რო შენსას ქე აჯობებს!“ (მდრ. გლ.).

დაქონილი-ი სიძველისაგან გაუქუბული, დაშლის პირად მისული. „მაგისანა დაქონილი სახლი რათ შინდა, თუ ვიყიდე, ხეირიანი უნდა იყოს ბარემას!“ (ნ. გლ.).

დალაღბათიმბა— დასუსტდება, დაჩიადება. „რაცხა ეს გოჭი დალაღბათთა, ვერ არის ამის საქმე კარქათ!“

დაღარლილება იგიევა, რაც, დარლილი. „ერთი დაღარლილება და მამინათეე წამოვალ მეც“.

დაღმიპაშ-ს ღვიბებს (ნ.) დაქრეფს. „დოუღვიპია კირტები მაგ არდასაცალებელს, კი არ აცლის დაზღას!“

დაღმეაული-ი დაქრეფილი ღვიბები (ნ.).

დაყინება წყალში ჩაყურყუმელაევა, — დაყინთვა. „მოდი, ვინ უფრო კარქათ იცის დაყინევა, ენახოთ“ (მდრ. გლ: დაყეინთვა).

დაყლურჭდება— ძლიერ დამწიფდება (ხილი). „სხალი რო დაყლურჭდება, ღვირბლივით გახთება“.

დაყმეღა ბევრი და მსუყე საკმლით მადის დაკარგვა. ||ვადატ. უკუნებოდ, უხალასოდ ყოფნა (მდრ. საბა, ჩუბ., ვლ: ქავთ.: დაყმეღილი; ძოწ.: დაყმენდილი).

დაყურული-ი ხეხილი, რომელსაც ბევრი ასხია და დამწიფებულიცაა კარგად. „ჩენი ღვღვები დაყურული არის“ (მდრ. ალაე. მას. 153: მიყურული, გლ: დაყურული; ძოწ.).

დაყუნდ/თიბა— ფრინველი ჩაჯდება ორივე ფეხების მოკეცით. „ხოვ ქათამს რო გამეეკიდები და ეტყვი: — ყუჩი, ყუჩი-ო, დაყუნთება“ (მდრ. გლ.).

დაყუნება ფრინველის ჩაჯდომა ორივე ფეხების მოკეცით (ნ. დაყუნდ/თიბა; მდრ. გლ.).

დაშაბაშ-ს ახლადაგამერალ ტყავს შივა (უბეწეო) პირზე შაბის ფხენილს მო-

აყრის. „კაცო, დროზე დაშაბე ე ცხერის ტყაეი, თუ არა აყროლდება!“ (მღრ. გლ).

დაშაბაპა ახლადგამპერალი ტყაეის შიგა პირზე (უბეწოზე) შაბის ფხენილის დაყრა (ნ. დაშაბაეკს, დ/ო უ-ნ. ბაეკს; მღრ. კლ).

დაშაბანბაპა-ს მცენარის ფოთლიან ტოტებს (ბარდებს) დაამტერეკეს, დაგლეჯს. „უინცხას ხულ დოუშვანგავს ჩუენი კიტრები, ერთი კაკალი აღარ არი შიდა“.

დაშაბანბაპა მცენარის ფოთლიანი ტოტების (ბარდების) მიმტერეკე-მომტერეკეა, დაგლეჯა. „ბალის ასე უღმერთოთ დაშვანგა იქნება? ვინ იყო ნეტა ზელე!“

დაშლიმინობა-ს შლიგინით დადის; დაგლეჯინობს. „— მეიცა, რაცხა ზმა ისმისი — ...არაფელია, საქონელი დამლიგინობს ბურდებში და ის ისმის“.

დაშმორდება-ა ლობის სუნი აუვა, — ამშორდება. „დაშმორდა ქფილი“ (ნ. ჩუბ.: დაშმორდება).

დაშშტუქურება თითის, ზელის ქნევით დამუქრება, გაწყრომა (ნ. დ/ო უ-შუშტუქურება).

დაჩმირნილბაპა-ი ჩერგილება დადგებული ჩალის კონები.

დაჩმინაპა-ს საწნახელში ერთხელ ჩაჭყლელტელ ყურძენს (ჭაჭას) ხელახლა (ცოტა-ცოტას) დაჭყლელტს ფეხებით, რათა მთელი მარცვალი არ დარჩეს. „სალამობდი თუ გავტეხე ეს სამნახელი, მერე დამე დაჩეჩაე“ (მღრ. გლ: დაჩეჩეს; ძოწ.).

დაჩმინაპა საწნახელში ერთხელ გადავლით ჩაჭყლელტელი ყურძენის (ჭაჭის) ხელახლა (ცოტ-ცოტას) ჭყლელტა ფეხებით, რათა მთელი მარცვალი არ დარჩეს (ნ. დაჩეჩაეკს; მღრ. გლ: დაჩეჩა).

დაჩინინაპა დაჩრჩილვა (ნ. და/ეიჩინჩეკა, ჩინჩი; მღრ. ნიჟ.: დაჩინჩეკა, დაჩინჩული; დაჩინჩეა, დაჩინჩული).

დაჩლახხუნობა-ს უშნოდ, კოკლობით დადის, — დაჩლატუნობს. „საწყალი, ძლიეს დაჩლახუნობს!“ (მღრ. ქავთ.: დაჩახუნობს).

დაჩლითაპა-ს წერილ-წერილ გრძელ ნაწილებად დაწიწკნის (აკაციის, თელის, კანს). „სახოვი დააღებ და დაჩლითე“. „თან დაჩლითთე და თან ავახოვ“.

დაჩლითილა-ი წერილ-წერილ, გრძელ ნაწილებად დაწიწკნილი (აკაციის, თელის... კანი). „სახოვი მაქ დაჩლითილი, ბარემ გამოვთათეფ და წამუაღ“.

დაჩმახლ/თიბა-ა ჭურჭელში დარჩენილი ღვინო, ძმარი, ტყეშალი და მისთ. ამტყეუება, ცუდ სუნს აუშეებს. „ძმარი დაჩმახებულა დოქში“. „ცოტათუა შიდ ღვინო, ქე დაჩმახებულა“.

დაჩმახაპა-ა ჭურჭელში დარჩენილი ღვინის, ძმრის, ტყეშლისა და მისთ. ამტყეუება, ცუდი სუნის აღენა (ნ. დაჩმახლ/თეება; მღრ. ქავთ.: დაჩმახებული).

დაჩრატუნა-ი წერილად დახერტილი.

დაჩსარულა-ი დამრუდებული ფიცრების კელედი (ფიცარი შეიძლება ნელი იყო და შემდეგ გახშობისას დაიბრცა). მღრ. გლ.

დასდინა-ს გამოცდის, გასინჯავს, შეამოწმებს. „იქედ დაცადე, სხუა რა დააკაუებსო“ (მღრ. გლ).

დასომეხაპა-ი ცხოხდაკლებული გაციეებული პური ან მჭადი.

დაძანაპა-ი იგივეა, რაც გაძანაქული. „ჩუენი ვაშლი ერთ წელიწადს რო დაძანაქული არის, მეორეს ერთიც არ აბია“ (ნ. ვლ).

დაძახილა-ი დაძახება. „უი შენ და, სულის გაფუქოვა, თუ გეიგონო ერთხელ დაძახილი!“ (ნ. ძოწ.).

დაძაბა დაზება (ნ. ძოწ.).

დაძმობილა-ა გადატ. საბნის ზედა და ქვედა პირების ერთმანეთზე მიკე-

რება ზომით. ოროი და მეტი წყერი ძა-
ფის შეტოლება-შეგრება (ნ. დაა ძ-
ფობილებს; ჩუბ.; გლ).

დაძრომიძალიობა-ს უპატივე. ძრომიით
დადის, — დაძვრება. ოგადატ. დადის,
რომ რაღაც სასარგებლოს წააწყდეს.
„რკინიგზაზე დაძრომიძალობის თავი სი-
ცოცხლე, კაიკაცობით თუ ავკაცობით
ქე იშონა რაცხა“.

დაწაძვამობა-ს დაწაწალებს, დაძრ-
წის. „ხოფელ-სოფელ დაწაწაყობს
გლახა ძაღლივით, წააწყტება საცხა
დასალებს და დათვრება, ამა რა იქნე-
ბა“.

დაწამამაქებულ-ი ძალიან დამარილებუ-
ლი, დამლაშებული (შდრ. უწამამა-
კო).

დაწაძვალა-ს საწაწაელში ტკბილს გა-
მოწურავს ჭაჭიდან. „ამას დაწაწაელავ
და ამევილებ ჭაჭას“.

დაწაძვალა საწაწაელში ტკბილის გა-
მოწურვა ჭაჭიდან (ნ. დაწაწაელავს,
წაბელვა, წაბელი; შდრ. ჯაჯან.:
დაწაწაელვა; გლ: დაწაწაერვა;
ქაეთ.: დაწაწაბელვა).

დაწაძვანი-ს დაგრებს, დაღლარჯნის,
დაკლანის. „გადაკრა სახრე, დაწაწაწა
ძალიანი“. „მუცლის ტკივილმა ისე
დაწაწაწა, რო ვეღარ აღგა ზეზე“ (ნ.
ძოწ.).

დაწარიტა-ს მღინარის ტოტს (ან
თვით მღინარეს) გადაწურავს. „დაწაწა-
რიტეთ წყალი და უმოწყალო თებში
ამოვყარეთ“ (შდრ. გლ: დაწარეტს).

დაწაწა საფუქვავის ჩაყრა ხვიმერაში
და წისკვილის გამართვა ფუქვისათვის.
„ნაპურალზე სიმიდის დაწაწა არ
ვარგა, ჯერ უნდა გამოაკეთო წისკვი-
ლი“ (ნ. ძოწ.; შდრ. გლ).

დაწაწაქა თითების, ხელის, ფეხის...
რაიმეში დატანება და ტკენა (ნ. და-
აჭეჭეჭებს, და/ეიჭეჭეჭებს;
შდრ. გლ: დაჭეჭეჭა; ნიე.: დაჭე-
ჭეილი).

დაწაწარაქა ჯოხის, ფიცრისა

და მისთ. ამოჭრით, ამოწვით დაჭრე-
ლება (შდრ. გლ).

დაწაწარაქა დატყირთავს. „დაწა-
ჭვირთვით ურემი და წვევით საღამოს“.

დაწაწარა გადატ. ლახტის თამაშის დროს
თავდამსხმელი მოთამაშის ფეხზე
(მუხლამდე) წრიდან ფეხის დაღმა-
მობეჭდრება; დაჭრილის მხარე წრეში
ღებება (ნ. დაჭრის, და/ეიჭრე-
ბა; საბა, ჩუბ.; შდრ. გლ).

დაწაწარი-ს გადატ. ლახტის თამაშისა
წრეში მყოფი მოთამაშე თავდამს-
მელს ფეხს დაადგამს — მოახეჭდრებს
ფეხზე (მუხლამდე), დაჭრილების მხა-
რე ღებება წრეში. „დაეჭვირო, ძმაო, აი,
აქ მოხუთა“ (შდრ. გლ).

დაწაწობა დაჭდობა (ნ. დააჭლ/-
ტობს).

დაწაწარაქა დასახიჩრდება. „და-
ხეჩერიკა ამისანა კაი ბიჭი!“

დაწაწარაქა დასახიჩრება (ნ. და-
ახეჩერიკებს, დახეჩერიკ-
ღებბა).

დაწაწისნა ბევრის ვახვისნა (ნ. და-
ვისნის, ვახვისნა).

დაწაწისნი-ს ბევრს ვახვისნის (ნ.).
„ორი ბათმანი პარკი დაეხვისნე“ (ნ.
ძოწ.).

დაწაწინა დასახიჩრდება. „ცხენ-
ზე გადმოვარდა და დაწაწინა“.

დაწაწინა დასახიჩრება (ნ. დააწინ-
ჩებს, დაწინაღთება).

დაწაწინა ნ. ხლიწინობს.
„დაწაწინაბენ სოველ ტვეში, მარა
სოკო არ არი და...“

დაწაწისა-ს დაფხენის, დაწაწავს, და-
ღლის. „დაწაწისე, ბიჭო, რო მოგეცი
ჭტრებტოციდი?“ (ნ. და/ოუხრი-
სავს).

დაწაწალა-ს სახნავ ან დახნულ მი-
წას ხტულებად (ნ.) დაყოფს, — დაკვა-
ლავს. „წანას ჯერ დაეხტულაუთ ზო-
მე და მერე მივევობით ხენას“.

დაწაწულა სახნავი ან დახნული მი-
წის ხტულებად (ნ.) დაყოფა, — და-

ვალვა (ნ. დახტულავს).
დაჯარჯამ-ს ჯარჯს (ნ.) დაადებს, ჯარჯით დაფარავს. „ღობეს რო დაჯარჯავ, არც წუმა წაახოუნს მალე და ვერც რამე გადმუა ადვილათ“.

დაჯარჯვა ღობას სარებზე ლერწის კონების ჩამოცმა, რათა ღობე დაცული იქნეს წვიმის წყლისაგან და ზედაც ვერაინ გადავიდეს (ნ. ჯარჯი; შდრ. გლ).

დაჯარჯულ-ი რასაც ჯარჯი (ნ.) დაადებს, — ჯარჯდადებული. „დაჯარჯული ღობე ვითთ სულ, ახლა ბევრი არ არის, მარა ქეარი კილო, ეგერ მიშოკოს ჭურის თავზე ხოა“ (ნ. გლ).

დაჯამამ-ს გატკეპნის, გათულავს (ნათესს...). „ბოეშეებო, მაანა ლობით არი ამოსული, არ დაჯგოთ, თუ არა კი ვერ გამასტრებო!“

ღბა-ს: ქისიყზე **ღბას** თავაწეული დგას, — აყაღყულია. „(აბრეშუმის) ჭიეები ქისიყზე დგალარიენ, შითაო!“

ღბაშუნ-ი წყალზე რაიმეს დაკერით ან შიგ ჩქარი სიარულით გამოწეული ხმაური. „ღგაფუნით დაღის ვინცხა დღეში“ (შდრ. გლ).

ღბმემლ-ი გრდემლი (ნ. ძოწ.: დგემლი...).

ღბმე-ი დაგრებილი ძაფისაგან ორჯოხზე გაკეთებული ხელსაწყო, რომელიც საქსვალს ჰყოფს აწევე-დაწევეით, რათა საქსვალის დაშორებულ (დადებულ) ძაფებს შორის მაქოთი სასხმის ძაფი გატარდეს (ნ. საბა, ალავე. მას. 155; შდრ. გლ, ძოწ.).

ღბმეიარამბა მღვომარეობა, ვითარება. „მისანა დგომიარებაშია, რო...“

ღმდაბმრა მოზრდილი სოკოა ერთგვარი, მსხვილი ძირი (ფეხი) და შავი მოყვითალო ქული აქვს; არ ჭამენ (ნ. გლ).

ღმდალ-ი ლითონის ფულის გერბიანი გვერდი (შდრ. გლ).

ღმდობილ-ი ქალი (არა დედა) მისთვის, ვისთვისაც ძუძუ უწოვებია ბავშ-

ვობისას. ||დედად მიღებული, დედას მაიერი (ნ. საბა; შდრ. გლ).

ღმდომიწა დედამიწა. „ღმდომიწაში რო ჩაძერეს, ვერ დემემალბა!“ „საბძელს უკან კვახია, დმდომიწა გახია“ (ვამოცანა — თხუნელა). ნ. ძოწ.

ღმდუბ დედა, დედიკო. „ერთი ხინკვალი ჭადი არ დოუტოვებია დედას გამამცხვარი“.

ღმდულ-ი დედის სახლობა, დედის მშობლები და და-ძმობა შეილისათვის. „ჩემი დედული წაქაძეობა“. ||დედეუთი. „მე დედულში დაებადებულვარ“ (ნ. საბა; შდრ. ჩუბ.: დედა; გლ).

ღმდრობა ირემთა მაკობის პერიოდი, 14—30 სექტემბერი.

ღმდრბ-ი ერთ-ორფუთიანი ქევერის მაკვარი დასადგმელი ჭურჭელი თიხისა, ხმარობენ, უმთავრესად, მარილ-წყალში ყველის შესანახად. „ერთი დერგი ყველი ქონია გადანახული“ (ნ. საბა, ჩუბ., ჯაჯან, დლ.; შდრ. გლ, ძოწ.; ნიქ.: დერგულაჲ).

ღმიამც (? დმიამც < დიდ არსმცა) დაახლოვებით, ბევრი რომ ვთქვათ, დიდი-დიდი. „ღმიამც, ათი აკილო თუთუნი შევიდეს აქანა“ (ნ. საბა; შდრ. გლ).

ღმიღ-ი მრავალი, ბევრი. „ყარამანს შამეხვია დიდი, უზომო დევი“ (შდრ. უზომო).

ღმიღთოშა ნ. კენჭაობა.

ღმიღი ჯმარა ნ. კენჭაობა.

ღმიღრაჟ-ი მედიდური, გაბღენძილი. „ღმიღრაჟი კაციაო, იტყვიენ მისანაზე, ქერო თავი დიდი გონია“ (შდრ. გლ: დიდრაჯობა).

ღმიღრუან-ი დიდროვანი, სიდიდის მქონე, — დიდი. „ღმიღრუანი გოგუები იყვენ წყაროზე“ (შდრ. პატრუანი).

ღმიღვამ-ი კარგი მოსავლის მომცემი, ნოყიერი (მიწა). „ღმიღვამი მიწებია ამ დაყოლებაზე“.

ღმიღმელა ფუტკრის ნაწარმი — შავი, სანთლის მსგავსი მასა; ფუტკარი იყე-

ნებს სკის კედლების ჭუჭურუტანების გამოსავლესად (ნ. საბა, ჩუბ., გლ: დინდგელი; შდრ. ჯანაშ.: დინდგელი; ძოწ., ნიჟ.).

ღირმ შენობის მოპირდაპირე კედლებზე სარტყლებს ზევით გადებული მსხვილი ხე, რომელზედაც გოგის (ნ.) ერთი ან ორი ბოძია დადგმული (ნ. საბა, ჩუბ.: დვირე; ჯანაშ.; შდრ. გლ).

ღიშლა 1. ქვის პირის მოსასწორებელი ფართო პირიანი წერაქვი (შდრ. ალავე. მას. 157: დიშლი). 2. მოკლე ხელნა, უჭერო და უჭაღებო, ორი სანწულურით (ნ.), ჩეულებრივ, ბოჭკების საზიდავად ხმარობდნენ (შდრ. რუს. дѣшало).

ღიხაშო ქვიშანარევი მიწა (შდრ. საბა: დიხაშხი; ჩუბ.: დიხაში უშქურა; გლ: დიხაშხო).

ღობილი-ი ვაჟისთვის დედობილის (ნ.) შვილი, ან დედის შვილობილი ქალი, დად მიჩნეული, დად მოკიდებული (ნ. საბა; ჩუბ.: დობა; შდრ. გლ).

ღობილო დაბალი, ჩაჰარდნილი ადგილი, უპირატესად მდინარის პირას (ნ. გლ; შდრ. ჩუბ., ჭყ., ჟღ., ალავე, ჯაჯან.).

ღობვი-ი მღოვვი.

ღოთი, **ღოთინა** ძროხას ეტყვიან მოფერებით: „ღოთი, ღოთი, ღოთინა“ (ნ. ქათ.: ღოთინა).

ღოლაბის წიხაქმილი-ი დიდქვიანი წიხქვილი (ნ. ჩუბ., ძოწ.).

ღონდღვა უშნოდ, სულხევადა ჭამა (უმეტესად ყურძნისა). ნ. ილონდღვაბა.

ღონდღვაბი-ი ვაზის ჯიში (თუთრი და შავი), იცის მრეველმარცვლიანი, თხელი მტევანი; ბევრი გამოსავალი აქვს და შედარებით მდარე ღვინო უდგება (ნ. გლ, ძოწ.).

ღოფსოჭი-ი სოიოს ფქვილის ფაფა (შდრ. საბა, ჩუბ.: დოფსოჯი, გლ).

ღოქი-ი ღვინის მომცრო ჭურჭელი თიხისა ნისკარტიანი და ხელიანი (წყლი-

სას თუნგულა ჰქვია). შდრ. გლ, ძოწ. **ღოქი**-ი **ღოქი** აქვს (პინიშვი) ვულში ვისმეს მიმართ ავი უძვეს, ვისიშე მტრობა აქვს. „მაგას ჩემზე ღოქი აქ, ერთხელ გაულახე და მიტო“ (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, ქათ., ნიჟ.).

ღონი-ი დაახლოებით ერთი წლის მოზვერი ან უშობელი, რომლის დედას წველა ან შეწყვეტილი აქვს ან მალე უნდა შეწყვიტოს (შდრ. ნიჟ.).

ღონინა უშობელი (დეკეული) ერთ წლამდე.

[ს]-**ღრიქაშ**-ს ძირს დაადებს, დაცემს. „უჭიდავა ნიქალასა, სღრიქა ძირს, ეჭიდავა გოგიას და სღრიქა გოგამა ძირ“.

ღროულ-ი ხანში შესული, — მოხუცი. „ხენწიფე დროული კაცი შეიქნა, მოხნედა“ (ნ. ჩუბ.).

ღუბი ისეთი ეკე ადგილი, რომელსაც ირგელიე ვორაკები ავლია. „საქონელი ღუბეში არიენ დაბული“ (შდრ. დობილო; ნიჟ.: დეიბე; ნ. საბა, ჩუბ., გლ, ძოწ.).

ღუმიანი კიბო კიბო, რომელსაც სევმენტებიანი მოგრძო უკანა ნაწილი აქვს. „აქანა ქე გაღაწყვა ღუმიანი კიბო“.

ღურბალ-ი ავადმყოფობა (სიმსიენე) ყულ-ების ჯირკვლებისა; შთამომავლობაზე გადადის. „ღურბულმა კისრის (=ყელის) გამოჭრა იცის“.

ღუტარი-ი უვერგილო, მოუხერხებელი, უცოდინარი. „სა დოქარქა ე ღუტარი ამღენხან, ერთი საინი ვერ შეიტანა?“ „უქ, ღუტარი ხარ შენხელა გოგო, შენი თავი ვერ უნდა დეიბარცხნო!“ (შდრ. ქათ., ძოწ.).

ღლიბინა მოელვარე ჭრელი. „ღლიბინა აბრეშუმი იქნება ან ჩითი“.

ღლინულ-ი გათენებული, დღე: „ღღისუღლი შემოვიდა — გათენდაო“. **ღღისულ** დღით, სანამ დღეა, დაღამებამდე. „ღღისულ მოღი ხანში, არ დეიგვიანო, თუ კაცი ხარ!“ (ნ. ძოწ.).

დღლაჯმა გადმოქანვა, დაპარწვა (თვალებსა). ნ. უდღლაჯავს, იდღლაჯება; გლ.

ეპისო! ცხერის გასარეკი სიტყვა (ნ. ქეთ.: ეპის).

ეპსკაპამბა თხა (ცხვარი) თავით ნელა ეჯახება შეორეს. „ეპსკაპამბა ღელამის თიანი“ (შდრ. გლ.: ებუჩაეება; ნიფ.: ებუჩეება).

ეპოზა ეგებ, ეგების. „ეგოზა ქე შამევიდა (რძალი)“.

ეზარ-ი იგივეა, რაც გეზელი.

ეზო-რიპლაბე კარ-მიდამო, ეზო, სახლი. „ეზო-რიპლაბეს ვერ ტოვებს ცაბოი, აღარ ჩამევიდა“. „არ ღვეინახო ჩემ ეზო-რიპლაბეზე მაგე გავლილი!“

ეიშო! ეიშო! ხენის დროს ხარების მოსაბრუნებელი შემახილი.

ეკენია ნ. ბეკენია.

ეკლუბ-ი მრ. ცრუკაციის, ეკლის ხის ქლანტაცია. „ეკლუბში მივდივარ ხარღნის სასხეპათ“. „ძროხა ეკლუბშია ჩამპული და შუადღეზე გადააბი!“

ელ-ი „მელი“-სთან ერთად შელოცვის დასაწყისი სიტყვაა. „ელი ელებდა, მელი ელებდა, რას ხნებდა, ზღვას ხნებდა...“ (შდრ. გლ.).

ელამ-ი პატარა ბრტყელი თევზია, ცურვისას ზოგჯერ შეტრიალებით თეთრ მისებს ელვარედ გამოაჩენს ხოლმე.

ელამ-ი 1. ცალი ან ორივე თვალით გვერდზე მხედველი. „ელამია, სტორათ კი ვერ ხედავს“. 2. იგივეა, რაც ელავი (შდრ. გლ.).

ელამუნებ-ა ენას (ტუნს) უსეამს. „გადატ. ზერელედ, უგულოდ ეკიდება. „რავა ელამუნები საქმეს?!“ (შდრ. გლ.).

ელიობა დღესასწაული იელისის თვეში. ამ დღეს კაკლის ხეს კატაბარდას შემოახვევენ და შიგ ქვას დაატანენ, ვითომ კაკალი არ მოელოსო (ნ.). შდრ. გლ.

ელტოვება ეტანება, მისდევს (საკბენად...). „ჯერ ლეკია, არ ემტოვება ღო-

ღლიწ-ი ფაფისებური მცირე მასა რამეზე დასხმული (მისხმული), მოცხებული (შდრ. დადღოწებული; გლ, ძოწ.).

ე

რებს, ეშინია“. ||იგივეა, რაც ეტოვეება (შდრ. ძოწ.: ენტოვეება).

ემპრობ-ა ეყურობა, ექცევა. „ძალიან გლახათ ემპრობიენ რძალს, საწყალი ეიყვანეს პა და პა!“ „რავარც ის ემპრობოლა, ისე ემპრობა ახლა მავასაც“.

ემჯაპრამბ-ა ეჯაერება. „ემემჯაერება სტორეთ მაგისანა ლაპარაკი“.

ენა ხაფანგის (მახის) ნაწილი, რომელზედაც დაწოლა უნდა მოხდეს, რომ ხაფანგი დასხლტეს (ნ. რკინა; შდრ. გლ.).

ენაჯე მადღია გადაეიწყებული თითქოს მაგონდება, აკერ-აკერ გამახსენდება. „დაწყველოს ღმერთმა, ენაზე მადღია მისი სახელი“.

ემჟანა საქონელი რუხ-წითელი ან შავ-წითელი. „ემჟანა ხარები ქვეყადა მაშინ“ (შდრ. საბა, გლ.: ეეჟანა).

ეპიწკამბ-ა ცოტ-ცოტას ჭამს, — კიენის, ციციქნის. „რას ეპიწკები, გოგო, ჭამე, შიერი არ დარჩე!“

ერულ-ი ნ. არული.

ერული — ქუდიანებ-ი იგივეა, რაც არული. „შევაგროვეთ ჩალიდგროები და დავაძეთ ერული-კუდიანები“.

ერჟან-ი სახენელის (კაენის) სახელური, რომელიც კაენის ხის უქანა მიმაგრებული და კავთან ერთად ქუსლში ჩადებული (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა: ერქუანნი; ჩუბ., გლ.).

ერძო ერდო. „ესროლა თოფი და გადმოაგდო ერძოიდან“ (შდრ. ძოწ.: ერდო).

ერჯაქობას ერთხელაც, ერთხელ მაინც. „ეიშასაც შეხედე ერჯელობას, სულ მე რო მხედაე!“

ესანთამბ-ა ემარჯევა, ეხერხება. „კაი მუშა გოგო არი თინაი, მარა მარტვა ერთ გვერძე ესანთება (თონით) მუშაობა, ძნელია გაძლება თელ დღეს“.

ქსროლულუბა-ა უსერის, რამდენჯერმე ესერის. „შე რა ვქა, მესროლულუბა ვახტანგი ქვებს!“

მტომეობა-ა ეტანება, ესწრაფვის. „მაგ ბოეშობაში ქე ეტოეობოდა სტაელას და ქეც ისტაელა“ (მდრ. ემტოეება; ძოწ.: ენტოეება).

მტონიება-ა ემუქრება, ექადება. „- რახ მტონიები! მაგიითი ვერ შემაშინეფ, ვერა! - შენ თუ შეგეტონე და შეგაშინე, ღიღი ამბავი მაშხთარა!“

მუთიება-ა 1. შიში იტანს, ფრთხება. „ჩიტმა რო გოუფინოს, იმაზედაც ეფეთება შაგ გლახა!“ 2. ისე უნდა, თითქოს ჯერ არ ენახოს; მოუთმენლად ეტანება. „ყოლიფერზე რავა მუთება მაგ უბედური, ვითამ არაფელი უჭამაო“ (მდრ. გლ.).

მეპანტორიშება-ა მოფერებით, აღერით ეთამაშება. „ეხ ზურაბის ცოლი... ჩონგურს უკრავს, თამაშობს, შამოუარს ამ ბოეშს, ექვანთრიშება“.

მელაბუტება-ა ხუმრობით ებღლაძუნება. „ნუ მელაბუტები, თუ ღმერთი ქწამს, არ მცალია შენთინ!“ (ნ. გლ.).

მელიცინება-ა უშნოდ, შეუფერებლად ეხუმრება. „რო მელიციენები, რა, შენი ტოლი ვარ!“

მერუჭნება-ა სიცილის ან ლაპარაკის დროს ლოყაზე პატარა ორმო - ჯუტა უჩნდება. „რო გეციენებდა-ხოშე, მარცხენა მხარეზე ცოტა ეღრუჭნებოდა და ძან შენოდა“.

მუადიპაება-ა ედავება, ეკამათება. „ემადიპაე ახლა, აღარ გაათაო, ხო!“

მეშვი-ი სახენელის ქუსლის წინა ნაწილი,

მეპლახ-ი სიბინძურე, ნეხვი. „იმახ ჩაცვინდა საფლავეში ვაგლახი და ვადაღარა!“ (მდრ. გლ.).

მადადარა ნეხვი, სიბინძურე, ვაგლახი (ნ. გლ.).

მამიშვილი-ი ვაევი, ვაევიშვილი. „ის ხენწიფის ვაიშვილი იყო ახალგაზრდა“ (ნ. ღლ.).

რომელზედაც სახნისს აგებენ (მდრ. გლ.).

მეშლაპება-ა ეკამათება, ედავება. „რამადეღამთილი სულ ეშოლაეებენ ერთმანეთს, ჭამენ ერთმანეთს“.

მეშაპის შვა ხორკლებიანი თეთრი ქვა, მომრგვალო, მინდორში იპოვება იშვიათად; მეშაპის ნასროლსაც ეძახიან.

მინო 1. საღურგლო იარაღი. 2. სახენელის ქუსლის საკეეითი ნაწილი; სახენელის ქუსლის ეშვის (ნ.) უკან და ზევით თხელი პირი ვერტიკალურად (მდრ. გლ.).

მირუტნება-ა იგივეა, რაც ეღრუჭნება. „ქალს ლოყა როცა ეჩრუტნება, უხდება კიდევაც, არ ღეიწუნებს კაცი!“

მეშალტება ეტანება, ეძალდება. „ძალიან მეშალტება ღეინოს გრიში“.

მეშინება-ა იგივეა, რაც ეღრუჭნება. „გოგუებს ეჭიენებათ ხომე უმფრო ლოყები“.

მეშინება-ა ეჭიენება, ეძალდება. „მეჭიფება ვეულას, ვერ გაჩერდება?“ (ნ. ძოწ.).

მეხეჩრიკება-ა ეუცხოება, ეხამუშება. „რაცხა მეხეჩრიკება ასე წოლა, მიჩოული ვარ აქეთ თავის ქნას“ (ნ. ხეჩრიკი).

მეხიშება-ა ეჩოთირება, ეხამუშება. „ახალს რო ჩეიკვამდა, ქე ეხიშებოდა არ იყო მიჩოული“. „მეხიშება რაცხა გეული კაბა, უწინ ქე იცვამდენ გოგოები ჩასტონს“ (ნ. ძოწ.).

მეხინება-ა ეღიტიენება, ეხიციენება. „ღლიაში ეხიჩიენება ძალიან“.

3

მარი-ი უარი. „შენ გოუცხადე იმას ვარი...“

მარჭა თეთრი, მომწარო რძიანი სოკო, შეშწარი იჭმება (ნ. საბა, ჯაჯან., ვლ.).

მარცხლ-ი ხის გობი ან რიფი ცომის მოსაზელად, - ვარცლი (ნ. საბა, ჩუბ.: ვარცლი).

მეშლა ატამი-ი ატმის ერთი ჯიში, ნა-

ყოფი უბუსუსო აქვს ვაშლივით, მწიფე გარედან მოწითალოა, შიგნით ყვი-თელი, საპობია, — ვაშლატამა. „ვაშლა ატამი ვადაშენდა ერთიანათ, აქა-იქა თუა დარჩენილი ცოტაი“ (ნ. გლ: ვაშლატამა).

პაპი-ი ორ-სამ წლიანი თხა დაკოდილი (ნ. საბა, ჩუბ., გლ).

პეპეა 1. დიდი, უზარმაზარი. „ვეება კაცი იყო თურმე ბაბუაჩემი“. 2. უწმიდურობა, ნაკავი, ნეხეი. „...და ვეება ჩაცერნდა იმას კისერში“ (შდრ. გლ).

პეპაობა დღესასწაული სულიწმინდის მოფენის მეორე დღეს, წმინდა გიორგის სახელობის სალოცავზე (ს. ხანში) იკრიბებოდნენ შესაწირის მისართმეად.

პენახს წერილი თეუზი ერთგვარი, მრგვალია, ფარფლები მოწითალო აქვს (გველანას ჰგავს), ჭამენ. „ჩვენ ლაშილე-ღეში ვენახს მეტი რა არი“ „ვენახს გველთებზას (ნ.) გავს, არ მიყვარს“ (შდრ. ძოწ.).

პენახის აპიმოობა ვენახის შეწამვლა შაბაიპან-კირნარევი წყლით ან გოგირდით.

პერსპა ვერხეი (ნ. საბა, გლ: ვერხეი; ძოწ.; შდრ. საბა: ვერხეა).

პელარსა ვერსად. „ველარსა ვერ წვილო“.

პეპე ავეჯი, ნიუბები; ქონება (მობრავი). „კილო თოფი ვოყილე, ვეჯი იქნება შინცო“.

პინამ სანამ, სანამდე. „უინამ ცოცხალი იყვენ, დიდი... მეგობრობა ქონდათ“.

პინცხა, პინცხა ვილაც. „უცხო კაცია ვინცხა, ვაჭრობს და არ ვიცი, ვინ არიო“. „ვინძახა იძახის, გეიხედე!“ (ნ. ჯაჯან., გლ; ძოწ.: ვინძახა).

პირიპუდა ბალახია ერთგვარი (ნ. გლ).

პირიპიტხა ველური პიტხა, არასასიამოვნო, მყრალი სუნი აქვს; იცის ლენისპირებში (ნ. ჩუბ.: ვირიპიტხა; ძოწ., გლ.: ვირიპიტხა).

პირმოჰვიპარა ვირული, შეუსმენელი ადამიანი (შდრ. საბა: ვირმოჰვიპარი).

პოლა მაღალზე დადგმული ერთ ან ორ-სართულიანი სახლი, — ოდა.

პოსტატ-ი ოსტატი. ||მოხერხებული. „ვოსტატი შენ ვოფილხარ, რაფერ მა-მიქციე ფხარიო“.

პუსტა უფროსი, მიმართვისას ამბობენ ზოგჯერ. „სა მიხვალ, ეუსტა?“ (შდრ. ჩუბ., ნიფ.: უსტა).

ზ

ზაბაპ-ი ნაკლი, ნაკლოვანება, ხინჩი (ნ.). შდრ. საბა, ჩუბ., გლ., ქავთ.

ზაბუთ-ი საბუთი, დოკუმენტი. „მერე კიკაველიძეებს ზაბუთი ამოუჩათათ ხარის ტყავზე დაწერილი“.

ზად-ი მცირე რამ ნაკლი ფიზიკური (შდრ. ზაბაკი; ნ. საბა, ჩუბ., გლ.).

ზამთ-ი ძალა, შეძლება, ღონე. „ვაამეულია ზავთიო, იტყვიენ, როცა კაცი დეიქანცება“ (შდრ. უზავთო; საბა, ჩუბ., ვაჟა I, III, მენტ., გლ).

ზამბორ-ი სამოვარზე საქონლის თავმოსაყარი ადგილი, აქ სუფთა პაერია და საქონელი თავისით იყრის თავს.

ზაპე 1. გულგამოუმცხვარი პური ან

მჭადი. 2. წყლის დგომით დამძიმებული, დატკეპნილი მიწა (ნ. ღაზაპებული; შდრ. მენტ.: ზანტი მიწა).

ზარნაშო „ქორის მსგავსი ფრინველი, ღამე დაფრინავს, თუ ქათამს წააწყდა ხეზე, მოკლავს და ძირს ჩამოაგდებს, არ წვილებს“ (შდრ. საბა; ჩუბ.: ზარნასო; გლ).

ზენარ-ი, ზერან-ი პურის ცომისაგან გამოძერწილი ფიგურები (ადამიანის, ცხოველის, ფრინველის...), რომლითაც გამოვლოცავდნენ ხოლმე შემინებულს და შეშლევ, სადაც შეეწინადა, იქ დაალავებდნენ ან, თუ არ იცოდნენ, სად შეეწინადა ადამიანს, გაატანდნენ მდინა-

რეს (მღრ. საბა, გლ: ზ ე ნ ა რ ი; ქავთ.:
ზ ე რ ა ნ ი).

ზერანი-ი ნ. ზ ე ნ ა რ ი.

ზესაღბარი-ი ხელნა, რომელზედაც კა-
ლებია დარკობილი, პორიზონტალურად
ფალანგები აქვს გაყრილი, ფალანგებზე
ურმის ჭერი არის დაგებული (მღრ. ჯა-
ჯან., გლ, ქავთ., ძიწ.).

ზესხანანი-ი ოჯინჯალის (ნ.) ჩამოსაკი-
ლებელი ღირე სახლში (მღრ. ჯაჯან.:
ზ ე ს ხ ო ნ ი, ზ ე ს ზ ე ა ნ ი; გლ: ზ ე ს-
ხ ე ე ნ ი; ძიწ.).

ზეწანი-ი, **ზეწანი**-ი „გოჭი“ (?). „იქით
ზოცა, ღორი ზოცა, აქეთ ზოცა, ზეწ-
ნი (გოჭი) ზოცა“.

ზიბაძი-ი წიწილების ხმაური, — წიქი.

ზიბაძობა-ს წიქობს, წივის. „ღაბბურე
ე წიწილები, რო ზიბაძობენ“.

ზიბაძობა თვალის ქუთუთის მუწუკი, —
ჯიბლიბო. „ზიბაძობა მაქ თვალზე და
ვეღარ ვიხედები, იხე გასიუდა“ (ნ. გლ).

ზილხანი-ი „ჯავშანი“.

ზისხა გოჭის (ღორის) ავადყოფობა,
მოუვლელობითა და ჭუჭყით გოჭს
(ჩვეულებრივ, ფეხებზე და კისერზე)
ტყავი ასკდება და ზედ სისხლი ახმე-
ბა შავად. „აცი, ღორო, გაგინთა ზის-
ხა!“ „მეგონა, თუ ექნებოდა ზის-
ხა, მარა არ აქ“. **ზისხასაპიცი**
მწარე ძალიან მწარე. „ზისხასხვით
მწარეა ეს წამალი და ქე მინც მაძის-
თებოდეს“ (მღრ. ქავთ., ძიწ.).

ზმირსლი-ი, **კმირსლი**-ი „ჭყორის მაგ-
ვარი მცენარე, ბუჩქად იზრდება; ფო-
თოლს ზამთარში პირუტყვის საკვებად
იყენებენ“.

ზნუკი-ი ზმუკი. „ეაი, შენ და ზნუკი!“
„გაგინთა ზნუკი!“

ზონიკი-ი ნელი, აუჩქარებელი მოძრა-
ობა, საქმიანობა, — გვიანობა. „ლ-იმ
იყოლა ზონიკი — ნელა ამეიღებდა ქი-
სას, დაყრიდა თუთუნს ქახალზე, გა-
ახვევდა და როის-როიცა მოუკიდებ-
და“ (მღრ. გლ).

ზონიკოვსი ნელა, აუჩქარებლად მოძ-

რაობს, საქმიანობს, — გვიანობს. „სულ
ზონიკოვს, ცეცხლი რო კეიდებოდეს,
მინც არ აჩქარდება“.

ზურგი-ი ზურგი. „შეიჯინა ზრუგზე
ცხენმა... დელოფლი“.

ზუზა შეუელი (ნ. ძიწ.; მღრ. საბა, ჩუბ.,
გლ. მნიშვ. 3).

ზუზარი, **ზუზარი**-ი **ზუზა** ჭარბად
აწონილი რაიმე. „ეს ყველი ერთი ვო-
ყა არი ზუზარე“ (მღრ. გლ: ზ უ ზ ა,
მნიშვ. 1; ქავთ.: ზ უ ზ ა რ ა).

ზუზარი-ი ნ. ზ უ ზ ა რ ე.

ზუზა ნ. ზ უ ზ ა რ ე.

ზუზია ტუზია, ძუძვია (მღრ. საბა, გლ).

ზურგი-ი იმდენი შეშა, ფინჩი და სხვ.
მისთ, რამდენსაც მხრით წაიდებს ერ-
თი კაცი. „მარკოზამ დღეს სამი ზურ-
გი წყნელი გამეიტანა ტყიდან.“ „უშ-
ველებელი ზურგი ღერწი მობოჭა ვე-
ნახში“ (მღრ. გლ: ღ ა ზ უ რ გ ა ე ს,
ღ ა ზ უ რ გ უ ლ ი; ნ. ძიწ.).

ზურგუტი-ი მიყურადებით, თვალთვლით
სიარული; ხეტილისას თვალის დეწე-
ბა. „იმის აქანა ზურგუტს თუ ბოლო
არ მოუღე, ქეც მამკეტარეარ, ვერაფელს
გააკეთეფ ხახში, თუ თვალი არ გაღა-
ბლო!“ (მღრ. გლ).

ზღმამლი-ი გარეული ვაზი და ყურ-
ძენი.

ზღუდე სახურაეის საყრდენთაგანი
მსხვილი ხე, რომელიც ერთი თავით
(ქსხვილით) დაყრდენობილია სახლის
კედლის კუთხეში სარტყელზე და მე-
ორე თავით — გოგის ხეზე (ქუღზე),
სახლს ოთხი უნდა. „ვიყოდე ზღუდეები,
სახურაეი უნდა გამოეცვალო, დაბალია,
წყალი ჩამოის“ (მღრ. საბა, ჩუბ., ი. გიბ-
გლ, ძიწ.).

ზღუდე-გადასაკიდლები-ი ზღუდეები
(ნ.) და გადასაკიდლები (ნ.). „ზღუდე-გა-
დასაკიდლები დოუძველდა სახს, გა-
მოსაცვლეოა“.

თ

ტაბაით-ი, ტაბაუთ-ი ცოდნა, გონება. „საქმის თაბაითი არ აქს ხულ“ (ნ. მენთ., ჭყ.: თაბაუთი; შდრ. უთაბაითო).

ტაბვობნა ეთნ. ბავშვების თამაში; მოთამაშენი შეკრავენ წრეს, ორ მოთამაშეთაგან ერთი თავია, მეორე — კატა; „კატა“ დასდევს „თავს“ დასაკურად, „თავი“ დაძვრება წრეში ჩამდგარ მოთამაშეთა ხელებ ქვეშ; „კატას“ დევნაში აფრთხებენ. „თავის“ დაჭერის შემდეგ ახალი წყვილი იწყებს თამაშს.

ტაპლარიძ-ი ფრთხილი, დაკვირვებული. „თაუღარიჲ კაცია“. „თაუღარიჲ იყავი, შეილო, არაფერი შეიწიო“ (შდრ. ძოწ.: თაუღარიჲიანი).

ტაპლაცულ-ი დამაკებული შინაური ცხოველი. „ეის შენი ღორი თაუღაცული იქნება, არა?“ (ნ. ძოწ., გლ.).

ტაპელ-ი 1. სიმინდის ქუჩური, ზევით რომ ამოიყრის ცოცხივით. 2. თაუთავი (შდრ. ალაუ. მას. 137, გლ. ძოწ.).

ტაპელსა ბალახი (ერთლებნანი), რომელსაც თაუთავი აქვს, — ძურწა. (შდრ. ძოწ.: თაუეღა ბალახი).

ტაპაზა ბაღასაბღებში ეთნ. ქორწილში ნეფე-დედოფლის მისალოცი საჩუქარი (ნიეთი ან ფული). „ძაან თაუზე გადასაგდები მოუვიდა“ (ნ. ალაუ. მას. 163, ძოწ.).

ტაპიღანი თავიდან, ხელახლა. „ღვეწივოთ ახლა თავიღანი, ეხ არ ითუღება“. ||თაუღაპარეღად. „ხოიჭი იყო თავიღანი, შერე გამოკეთთა“.

ტაპის ღაპპრა დამორჩილება, მორჩილების გამოცხადება (ნ. ღა/ო უკრაეს).

ტაპის ღაპრა მუწუკის დამწიფება — ღაჩირქება გამოსადენად (ნ. ღა/ე იყრიხ).

ტაპის ღაძაა დამაკება (უპირატესად, ძროხისა). „ღააგეიანღა თავის ღაცუა უშობელს“.

ტაპის მოქასრება თავის მოჭრა (ნ. მოქასრავეს).

ტაპის სოტპრა ინდაურის ჭუკების თავის ბუმბულის ცვივნა; ხდება გამოჩენიდან თენახევარი, ორი თვის ასაკში (ამ დროს ჭუკები ერთმანეთს აკორტნიან თავებში, ზოგჯერ სისხლსაც კი აღენენ, მაგრამ ეს ჩვეულებრივი მოვლენაა, თითქოს ასე უნდა იყოს უთუოდ). ნ. იხოტრავეს;

ტაპლობ-ს თაველს (თავთავს) იყრის (სიმინდი...). „შერე გაუაშოროდებთ ხომინდს, როცა... ზოგი თაულობს, ზოგი კი არა“.

ტაპმიღებულ-ი თვითღინებაზე მინდობილი, — უინციტივო. „ღიღი თაუმიღებული კაცია, ერთი არ მიხედავს საქმეს დროზე“ (შდრ. გლ.).

ტაპმტყალ-ი თავბრტყელი (რაიმე).

ტაპნაყარი-ი ქუჩურიანი სიმინდი. „თაუწყარი კი არა, ხშელია სიმინდი გაღმა ეენახში“ (შდრ. გლ.).

ტაპრაზული სხალი მსხლის ერთი ჯიშია.

ტაპს ღმიძაპს დამაკლება (ჩვეულებრივ, ძროხა). „უშობელმაც წროულს დეიევა თავი, ვორი ძროხა გვეყოლება“ (ნ. ძოწ.).

ტაპს მოქაღლავს თავს მოსჭრის, თავს მოაგდებინებს. „კვერცხი აღარ მინახავს ეიქინა კაი ხანია, მოქაღლავ მაგას (=ბასარას) თავს“.

ტაპტაპიძ-ი დიდი ტაბიკი (ჩვეულებრივ, რკინის), რომლითაც უღელი მოძრავად არის დამაგრებული ხელნის თავში. „ხისიც არი თაუტაპიკი, მარა უმფრო რკინისას აკეთებენ, არ გატყტება“ (ნ. გლ.).

ტაპტაპიძა ნ. კენჭობა.

ტაპტაპიძა ვისაც თავზე თმა არა აქვს, — თაემოტველიძი, მელოტი. „ერთი თაუტველიძა კაცი იყო ტოლიძა-შათ“.

თავტელეფონი თავმოტელებილი, — მელოტი. „ვინცა თავტელეფონი კაცია ბიძიანან სტუმარი“ (შდრ. ვლ: ტ ე ლ ი ფ ი ნ ა).

თავუშ-ი: თავუშად ვიყავი თავისუფლად, დაუღლვად, შეუწუხებლად ვიყავი. „სამი ღღე ვიყავი ჩაიში და ისე ვიყავი თავუშით (=„შედარებით თავისუფლათ, დაძაბულათ რომ არ იმუშავებ და შედეგი, ბარაქა მოხალღღელზე მეტი იქნება“ — ბ. გან.).

თავქედ-ი, თავქედა ამაყი, ყოყონა. „თავქედი ისეთი ადამიანია, რომელსაც თავის თავი ძალზე დიდათ მიანიხია, სხვას არაფლათ არ თელის, თან დასციინის“ (ბ. გან.).

თავქედა იგივეა, რაც თავქედი.

თავქედობა ამაყობა, ყოყონობა. „ვოველთვის კი არ გამოადგება თავქედობა, ერთიც იქნება, უარესი შეხეთება ვინმე და მაშინ...“ (შდრ. ძოწ.: თავქედ უ რ ო ფ ს).

თავნაბე დატვირთული ურემი, რომელიც წინ მსუბუქია და უკან ძლევს. „თავნატეა, ბიჭო, ურემი, დაახნობს ხარებს!“

თავცაცსლა ბალახია ერთგვარი (ნ. ჩუბ., მაყ., ვლ. ნიფ.).

თავქიძე დატვირთული ურემი, რომელიც უკან მსუბუქია და წინ მეტად აწეება ხარებს კისერზე. „ნახე ერთი, თავქიძე ზომ არ მოგვივიდა ეს ურემი?“

თავჭაქილა სოკოა ერთგვარი, მაღალი ფეხი და თეთრი კობლებით ჭრელი ქედი აქეს (არ ჭამენ).

თავხუა სიმინდის დასოკოებული ტარო, რომელსაც მარცვალი არ აქეს, ასეთი ტ:რო შუე მტვერს გამოყოფს, უსარგებლოა, სიმინდისა მარტო ჩალა ეარვა; ზოგჯერ სიმინდის თაველსაც (ნ.) უწილება (ნ. ქვთ., ძოწ.; შდრ. ვლ: თ ა ვ ხ ო).

ოათრულა კვახი გოგრის ერთი ჯიშია, ნაცრისფერი თხელი კანი აქეს,

ღილი იზრდება, საკმელად კარგია (ნ. ქაეთ., ძოწ.).

თათფურა თათბურა, ბაღქონი. „ამ თათფურამ გული მაშიინტა, მეტის ჭამა აღარ შეიძლება“ (ნ. ვლ: თ ა თ ბ უ რ ა).

თაპარა 1. ფიცრები გასაშრობად დაღებული (ნ. დაბეღელა). 2. გამოსაცხობად ერთმანეთზე შელაგებული მჭადები. „ერთი თაპარა გამოფაცხე“ (ნ. შე ლ ა გ ე ბ უ ლ ი; შდრ. ვლ).

თამადა სუფრის უფროსის თანამშემწე, „ტოლიბაშის მოადგილე“ (შდრ. ჩუბ.: თ ა მ ა დ ო ბ ა; ვლ).

თანთქაპ-ს ცხელ საკმელს ჭამს (სულის ბერეთ), თქველეს. „აყალე ცოტა, რო თანთქაჲ, რა გენქარება!“ (შდრ. ვლ: თ ა ნ თ ქ ლ ი).

თარო სურსათ-სანოვაგისა და საოჯახო ჭურჭლეულის შესანახავი შკაფი კუთხეში მოწყობილი ან კედელში დატანებული. **თაროს ანგაქლოზი** ცრუმორწმ. ანგელოზი, რომელიც თაროს მფარველად ითვლება: „აი, იქით მიიხედე, ბატონო, თაროს ანგელოზი რაჲ გამოგვეცხადაო“ (შდრ. ვლ, ძოწ.).

თარჯ-ი საზღერის ნიშანი, საზღერის ხაზი (შდრ. ა თ ა რ ჯ ე ა; ნ. ვლ).

თაღა თალარი.

თაღლაშა აივანზე სარტყლებს ქვეშ და სვეტებს შორის ჩასმული გამოჭრით დაჭრელებული ლამაჲ (ნ. ვლ; შდრ. ალაჲ. მას. 132: თ ა ღ ლ ა შ ა).

თაბჯითირ-ი თევზია ერთგვარი.

თაბჯის ბოღორი ნ. გ ო ღ ო რ ი.

თელათ მთელად, მთლიანად. „გეისაღე თელათ ტანისამოსი“.

თემობა თავყრილობა განსაზღერულ ადგილას კეირა-უქმე დღეებში დროს გასატარებლად. „მეწლათ თემობა ვიცითო ზომე, გვერ ვიყრიდით თავს ჭასთან“ (ნ. ვლ.).

თენგი-ი პატარა სატეხი. „სატეხი და თენგი ერთია, მარა თენგი პატარაა

უფრო“ (ნ. გლ).
თეშუშ-ი პატრა გობი ხის ან თიხისა
(ნ. საბა, ჩუბ., გლ; შდრ. ხ ე ლ თ ე ფ-
შ ი).

თვალაპ-ი მთვალაეი, ავი თვალის მქო-
ნე ადამიანი. „ჩაშვიარა სამმა თვალთა
თვალაემა“.

თვალარამ-ი თვალხარბი, ხარბი, შუ-
რიანი. „შეგილოცავ... თვალარმისაგან
და გულღაღვისაგან“.

თვალაუბადმოღღლაჭულ-ი უშნოდ
თვალეგამოპარწული, — თვალეგამო-
ქანული. „ის თვალეგადმოღღლაჭული
იქნებოდა, ამა, სხვა ვინ გეიმეტებდა
საქონელს მაგრე სარტყმევათ“.

თვალაუბაპონხაპულ-ი ვისაც ჩხაკი
(ნ.) თვალეები აქეს, თურ-ჭრელთვა-
ლება. „იმის თვალეგამოჩხაკულ გომ-
ბიოს ემგეანება სტორეთ!“

თვალეების ბადანარკა თვალეების
უკან გადატრიალება, გადატანა; გულ-
შეწუხებულმა და მომაკედავმა იცას
(ნ. გა დ ა ნ ა რ ა ე ს).

თვალის ალბა გათვალვა (ნ. ა/ე ი ღ-
ე ბ ს).

თვალმამ-ი აუთვალი, თვალარამი (ნ.).
„თვალთა თვალმამმა... შეთვალა“
(შდრ. გლ: თ ვ ა ლ მ ა ნ კ ი).

თვალწამოწინაწულ-ი თვალის ქვე-
და უპეგადმოზრუნებული.

თითო-თითოლა ნ. მ უ ჯ ა მ უ ჯ ა -
ლ ა.

თითოლა ნ. კ ე ნ ჯ ა ო ბ ა.

თიანიჭურა მხალი ერთგვარი, ნაყა-
ნეუმი იცის (ნ. ჩუბ.: თ ი კ ა ნ ი; ალაე.
მას. 152; შდრ. გლ: თ ი კ ნ ი ს-ყ უ რ ა;
ძოწ., ნიე.).

თირ-ი 1. ფხვიერი, მოყვითალო ფერის
მიწა. 2. ქვა, რომელიც ადვილად იფხ-
ენება, იშლება (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ.
და თ ი რ ვ ა; გლ; ქავთ.: თ ი ლ ი ქ ე ა;
ძოწ.).

თირისტარ-ი თითისტარი (ნ. ძოწ.).

თისა გამომწვარი კეცის, ქოთნის, კო-
კისა და მისთ. მასალა (ნამტერეები).

თიხის დანაყმა კეცის, ქოთნისა
და მისთ. ნატეხების დანაყვა-დაფხენა
აყალოში (ნ.) შესარეულ და კეცების,
ქოთნების გასაკეთებელი მასის მოსა-
ზულად (შდრ. გლ).

თილთე მთლიანად, მთლად. „გადაყ-
ლაპა რქეი თლათე“. „ბარტყი კატამ
ქე არ გადასანსლა თლათე!“

თიშის ჩამოვრება მიცვალეზულის
პატრონისაგან თმა-წვერის გაპარსვა
(ჩვეულებრივ, წლისთავზე). ნ. ჩ ა -
მ ო / ე ი გ დ ე ბ ს.

თოქპ-ი ხეზი, მკელი (ნ. ძოწ.; შდრ.
საბა, ჩუბ., ქავთ.).

თოლნ-ი თოხლი (ნ. საბა, ჩუბ., მენტ.:
თ ო ხ ლ ი; ძოწ.; შდრ. ქავთ.).

თოლსო თოხლო (ნ. საბა: თ ო ხ ლ ო;
ჩუბ.: თ ო ხ ლ ო კ ე ე რ ც ხ ი; ქავთ.).

თოშა ნ. კ ე ნ ჯ ა ო ბ ა.

თოშ-ი თრთილი. „იმისანა თოში დო-
უღვია წუხელი, რო სულ დაფარუ-
ლია ყოლიფერი“ (შდრ. საბა, ჩუბ.,
გლ).

თოშია ქერათმიანის ზედმეტი სახელია.

თოხათ-ი მსხვილი ხეზი.

თოხიტარა იგივეა, რაც ბ ო ლ ო ქ ა ნ -
ქ ა ლ ა (ნ. გლ).

თრაქამ-ს მძიმე რაიმეს ეწევა, ზიდაეს.
„თელ დავეს წყალი ვორაქე, ახლა მა-
ინც დამსვენე!“ (შდრ. ქავთ.).

თრაქამ მძიმე რაიმეს აწევა; ზიდავა (ნ.
თ რ ა ქ ა ე ს; შდრ. ქავთ.: გა მ ო თ -
რ ა ქ ე ა; თ რ ა ქ ე ა).

თუნგულა დოქის მსგავსი თიხის
ჭურჭელი უნისკარტო, მხოლოდ
წყლისთვის ხმარობენ (შდრ. გლ,
ძოწ.).

თურთქლებ-ი მრ. წერილშვილი. „დე-
ესია თურთქლები“. იმის თურთქლე-
ბის ცოდვით დეიწეობდა კაცი“ (ნ. ჭყ.:
ო თ ო რ თ ქ ლ ე ბ ი; ჯ ა ჯ ა ნ., ალაე.;
შდრ. გლ: თ უ რ თ ქ ლ ი -2).

თულა „ფაშის ქული, დიდი“ „ერთი არა-
ბი მყავს, შენ თუ იმას ეთამაშები და
გოუშქლავები, თულას დაგადგამ თავ-“

ზეო“ (შდრ. ვლ: თ უ ღ ი).
თუჯინა თუჯის ჭურჭელი, ქვაბი (ნ. გლ, ძოწ.; შდრ. ჩუბ.).
თქველუშაჰ-ს თქლაფა-თქლუფით ჭამს, — თხელუჰს. „რაჲა თქველუფაჲს ღორი-ვით“ (ნ. გლ: თ ქ ე ლ ფ ს).
თსაწჳა თხის ბალანი; საერთოდ თმა, რომელიც თხის ბალანს ჰკავს — წერი-ლი და უხეშია.
თსაწჳპერა ირონ. გრძელწვერა, დიდწ-ვერა.

თხინაჲ, თხინაჲ-ი ქათმის ავადმყოფობა, „ქათმის ხველა“. „თხიპეი გაგინათო, — ეტყეიენ ქათამს“ (ნ. გლ: თ ხ ი პ ა, თ ხ ი პ ე).
თხიფინსალა ხე ერთგვარი (ნ. საბა: თ ხ ი ს-ფ ს ე ლ ა; ჩუბ.: თ ხ ი ს ფ ს ე-ღ ი; მენთ.; ალაჲ. მას. 153: თ ხ ი ფ-ს ე ლ ა).
თხლამ-ი ჩირქი გადმოსული (ნ. საბა, გლ).

0

იანი, იაიი ია, მხლად იყენებენ (შდრ. ჯაჯან.).
იბბანოშ-ს სამკურნალო-მინერალურ წყალზე იმკურნალებს (აბაზანებით ან სმით). „ზეკარს ვიყაით, ვიბბანოეთ და იქიდან მოვალთ“ (ნ. გლ.).
იბლლოჯ-ი სიტყვის გამტეხი, უპირო, ცუდლუტი (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ).
იარაღ-ი: სახლის იარაღი სახლის სახურავის მოწყობილობა — ზღუდეები, გადასაკიდლები, ბარტყები, ლარტყები.
იარახა, იახა ფანჯრის მინის ჩასასმე-ლი ამონაკეთი ჩარჩოში.
იასა ნ. ი ა რ ხ ა.
იბზინ-ს ამა თუ იმ დღესასწაულთან დაკავშირებით უქმობს. „იპველათ ქე ვიბზინდი თოჲ, ახლა ვინ უყურებს შაგას“.
იბლიტებ-ა იფიქვს, რაც თ ვ ა ლ ე ბ ს ბ ლ ი ტ ა ე ს (ნ. ბ ლ ი ტ ა ე ს). „ისი, რაცხა იბლიტება გლახათ, ჭკუით იყოს, თუ არა შამეშელახება ხელში“ (ნ. ძოწ.).
იბლიხებ-ა უშნოდ, უადგილოდ ჩერდებ-სა დამე, ეჩხირება, ეყუდება. „იპეიწი, ვოგო, იქით, ნუ იბლიხები შაგ გზაში!“ (შდრ. ქავთ.).
იბონდღებ-ა უშნოდ, სულხევაად, ხარ-ბად ჭამს (ჩვეულებრივ, ყურძენს). „თელ დღეს იბონდღება, გახეთქავს ამ-დენი ყურძენი!“

იღლაჯებ-ა გაჯავრებით ქაჩავს, პრა-წავს (თვალებს). „იი იღლაჯება კუ-რო მოზვერივით და ვის აშინებს ნე-ტა!“
იშეპებ-ა 1. ხშირი წვიმების შედეგად სახნავ-სათოხნი მიწა ჯდება, სქელდებ-ბა, მიიმე საშუშო ხდება. „აქაჩა იზე-ქება ზოჲე ე დალოცვილო, დაგავლი-ჯავს კლავებს“. 2. მჭადს (პურს) ცხობისას სიმზურვალის ნაკლებობის გამო გული უსქელდება, ცუდად უცხეუ-ბა.
იზლიზნებ-ა უხეიროდ, უგემურად იზი-ლება, ივლისება. „რა არი, ცოშია, თუ რა არი, ეს ჭადი რო იზლიზნება პირ-ში!“
იზოზნიკებ-ს ნელა, აუნჩარებლად იმოძრავენს, იმოქმედებს. „იმდენს იზოზნიკებს, რო აშასობაში დავგავი-ანდება, შოჲა აწი აეტობუსი“.
იშირიბ-ა თირად იქცევა; იფხენება, იშ-ლება. „იქოური (=ჩხირიული) ჭური ითირება“ (ნ. და თ ი რ ა ე ს).
იპაჭლებ-ა თხილს, კაკალს, წაბლსა და მისთ. გარეკანი (ჩენო, წენო...) ძვრებ-ბა, სცილდება (კარვად). „თხილი და ნიოზი რო იკატლება, შაშინ არი კარ-ქი“.
იპირჩხნი-ს ახლადდაბანილ ან დიდი ხნის დაუვარცხნელ თმას ივარცხ-ნის მსხვილკბილებიანი საეარცხლით.

„თმებს იკირჩხნის და სულ მუჭა-მუჭა
ნამოდის“.

იკმაზმბა-ა გადატ. ფერ-უმარილს იც-
ხებს (შდრ. გლ).

იპრინცხმბა- კენესის, კრუსუნებს.
„ნა სულ ავანტურაობს, სულ იკრინ-
ცხება“.

იმიწინი იმ წამში, მაშინვე, „იმ მი-
ნეტში“.

იმტრელებ-ს მტრელობას (ნ.) დაიწ-
ყებს, იცუღაღუტებს. „აღამიანი რო მუ-
შაობაში იმტრელებს, გლახა არი!“

იმიწმის-ი თაიდან ბოლომდე გამწვდო-
მი, მთელ სიგრძეზე ერთიანი. „სარტ-
ყელი იმწმისი ჯობია ფოველთვინ“.

იმწლიკმბა-ა უშნოდ იტყვარტება, იპ-
რანჭება ლაპარაკის დროს. „ისე იმ-
წლიკებოდა, რო გენახა, გული შეგი-
წუხებოდა აღამიანს!“ „ნუ იმწლიკე-
ბი, თუ ქალი ხარ!“ (შდრ. ქავთ).

იმჭამლებ-ს საჭმელს იშოვის და კარ-
გად ჭამს. „სად იმჭამლებს ახლა აქა-
ნა ძროხაი, მოხოხორიკებულია ყო-
ლიფერი“ (შდრ. ძოწ.: იმჭამე-
ლეფს).

ინდურ-ი საწნახლის წინ წაშვერილი
ნაწილი, ფსკერის გაგრძელება, რომე-
ლიც შუაში ამოღარულია საწნახლი-
დან ტბილის სადენად (ნ. აღაუ. მას.
145, გლ2, ძოწ.).

ინტაპ იგივეა, რაც ირეცკა.

ინჯრა 1. ერთ ჯერზე ჭამა, —იჯრა. 2.
ერთ ჭამაზე საყოფი სანოუავე. **ინჯ-**
რის მობრუნებბა სადილის ან ვაზ-
შამის საყოფი საჭმლის გაკეთება, უმ-
ზადება. „ღუტარი ქალა, ინჯრის შობ-
რუნება არ შეუძლია!“ (ნ. მო/ე იპ-
რუნებს; ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ.:
იჯრა).

ირაბა ბალახია ერთგვარი, თეთრი
ყვავილები და მყვარი სუნი აქვს.
„ირაგა საცახეთაა კაი“ (ნ. ჩუბ.: ირა-
და; მყ., ქავთ.; შდრ. ძოწ.).

ირინტაპ ჩიტის მახე, ფეხებით ებმება
შიგ ჩიტი. იირუნჭკას ზამთარში მეს-

კიას უვებთ, აწწლობის დროს ყარა-
ნას“ (ნ. საბა: ირეცკი; ჩუბ.: ირე-
ჯა; ჯაჯან.: ერეცკიკა; გლ;
ძოწ.: ირანცკა).

ირმიტური ერთგვარი, ყვითელქუდი-
ანი საჭმელი სოკო; ქუდის ქვედა მხა-
რეზე წვეტიანი, მოკლე, ხშირი ჩამო-
ნაზარდები აქვს (ნ. გლ; ძოწ.: ირ-
მიტურია).

ირმიცული-ი ირიბი. „ირმიცულათ გა-
დავიჭრია ფიცარი“ (ნ. წერ.: ირმი-
ცულად; შდრ. გლ.: ირმიცი).

ირსანა ხის ჭურჭელი ფქვილის ჩა-
საყრელი. წვისქვილის ქვის წინ მოწ-
ყობილი ყუთი, რომელშიც ფქვილი
იყრება (შდრ. საბა, ჩუბ.: ისარნე-
ბი; გლ.: ისარნა; ძოწ.: ისანა,
ისარნა).

ისანა იგივეა, რაც ირსანა (ნ.
ძოწ.).

ისაველ, ისთაველ ისევე, ხელახლა.
„ისთეველ აქანა ხარ?“ „ბოლო დროს
მეიფიქრა ისეველ სახში წასელა“ (ნ.
ძოწ.: ისთეველ).

ისლიანი- ისლიანი სახლი ისლით
დახურული სახლი.

ისრიმ:მისაყვალ-ი მაველის წვენი ის-
რიმის ნაწურით შეზავებული, ნივრით,
ომბალოთი და მარილით შეკაზმული;
ახალი ქათმის შემწვარ ხორცს ჩააწ-
ყობენ ხოლმე შიგ; სასიამოვნო საჭმე-
ლია. „ისრიმავალი სამხევი საჭმელია,
ღობია ზეთ კაი“ (ნ. ქავთ., ძოწ.).

იტლიზმბა-ა იგივეა, რაც იზლიზ-
ნება. „მოუშუშებელი ღობი იტლიზ-
ნება პირში“.

იტრიზმა-ა იგივება, იჯვიმება, მკვე-
ხარობს, იბაქება. „თაისანა არევი
გონია, იტრიზება გლახათ“.

იტრისმა-ა ითულება, იტკუნება. „ნუ
ღადიხარ კვლებზე, ხო ზედაუ, იტრი-
სება“.

იტუზმა-ა ტუზით მოდის (ღვას).
„რას იტუზები, ბიჭო, მანაი“

ივითქინება-ს იფრთხილებს. „იფთოქინა ტრედმა, არაფელ აღამიანს არ დააჟღა!“

ივულაბა-ა სიცივით, ავადმყოფობით იბურძვინება, იფხორება. „რაცხა ვორი ჭუკი იფულაბა, ვერაა კარქათ იმათი საქმე“.

ივულუპაბა-ა უხეიროდ ტირის. „გოგოია, რას იფულუკები, ჰა, წეილე შენი კენჭები!“ „ახლა რო იფულუკება, რას მიეწევა“.

ივოლენიკაბა-ს ივიევა, რაც იზოზნიკებს. „ვიელოლინიკეფ ახლა, ვილოლინიკეფ და ქე დევიგვიანება“.

ივოლუბა-ა უმნო კბილებს აჩენს სიცილის დროს. „ივოლუბა უმნოთ, ყრის ამ ნაყარტლულ კბილებს, მებისო მაგის თაფი, მაგისი!“

ივარი-ი თოხი ან სახუნელი — თოხი მაშინ, როცა მისი ბრტყელი პირი ტართან მიმართებით სწორ და მეტ კუთხეს ქმნის, ასეთი თოხით ძნელია მუშაობა; სახუნელი — მაშინ, როცა სახნისი მიწისკენ დახრილია მეტად, ასეთი სახნისი ღრმად მიდის მიწაში და ხარებს გატანა უჭირს.

ივარი-ს სკიდან ახალი ოჯახი გამოეკათვის დელაფუტკრით. „სკამ ივარა“.

ივინ-ს ისერის. „ივინტებს იშენს ვირივით“.

ივინტა-ი ცხვირის მოხოცვის დროს უტყვიან ბაუშეს — ფილტვებიდან ცხვირში ჰაერის შემოხრებით ცხვირი გამოისუფთავე-ო. „ივინტე, ბიჭო! კილო, ე, ავრე!“ (ნ. ქაეთ.).

ივო! ხარს შეუძახებენ ასე.

ივხპარი-ი ყარყატი. **ივხპარივით** ფაჰიდა ისარივით სწრაფად და მოხდენილად წავიდა. **ივხპარივით** ძალი მოხდენილი, მაღალი ქალი. „მამილაშენი მაგრე კი არ იყო, ივხპარივით ქალი იყო“ (ნ. ძოწ.).

ივოჩი-ი თოხი ან სახუნელი — თოხი მაშინ, როცა მისი ბრტყელი პირი ტარისაკენ მეტადა მიქცეული; სახუნელი —

მაშინ, როცა სახნისი ზევითაა აშვერილი წვერით; იყერის (ნ.) საწინააღმდეგო მდგომარეობა თოხზე ან სახუნელზე. „იოჩი თოხი მიწას ფხოვნის, ვერ მოთოხნის“. „იოჩი სახუნელი ზეთ-ზეთი მიდის, არ ხნავს კარქათ“ (ნ. ძოწ.).

ივინცხაბა-ა ძაფებად იშლება, ირღვევა. „შარავლი ივინცხება ზოფე მუხლებზე“.

ივურვაბა-ა მიიპარება, მიდის (შერცხვინილი...). „შეხედე, რავა ივურვება გარეთ ბასარა, მიხვთა, ხო იცი, რო გოლუყერი“.

ივინკაბა-ა იწევა, მიიწევის. „(ძროხა) სულ საწუნქარში იწიკება, დამაწკვიტა ხელეში“

ივინვაბა-ა იწევა, იზიდება, იწელება. „ივინვები იქით და არ მიშობენ ეხენი“.

ივინორაბაბა-ს ჭიკორით და სალით ითამაშებს. „...ახლაც ქე ვიჭიკორავეზ ჩემ ტოლებში“ (ნ. ჭიკორაობა).

ივინჭაბა-ა იჭყლიტება, ისრისება. „ავერ ჩვენ ქე ვიჭინჭყებით შუაში“.

ივინშაბა-ა იჭინთება, იჭიმება. „იჭიფხება, მარა ვერაფერს შობა!“ (ნ. ქაეთ.).

ივინჭანაბა-ა უხეიროდ რეცხავს, ჭიჭყნის. „ჯის დელეში და იჭიჭყნება რამახას, რეცხავს თაფის რამეებს“ (შდრ. გლ: ჭიჭყნის).

იხაპაბა-ა უმნოდ ჭამს, თქელეფს. „იხაპება ბალის ვაშს“ (ნ. ხაპავს).

იხილაპს-ს მკებნარას ეძებს თავისაში (ტანსაცმელში...). შდრ. ძოწ.

იხიმხაბა-ს იუცხოებს, იხამებს. „იხრველათ იხიმხებს უღელს მოზეერი, მარა მერე შეეჩოვა ნელა-ნელა“.

იხოტრაბა-ს იხარსავს, იკრეტს თმას. **თაპს** **იხოტრაპს** ინდოურის ჭუკს თაზე ბუმბული ეცლება. „ჩენი ჭუკები თაფს იხოტრავენ, ავათ არიენ“ (შდრ. გლ.).

ინოსუპა-ს აფრინდება და შორს გადაფრინდება (შინაური ფრინველი). „იხობხეხე ინდორებმა და გაღმოვასტენ თავზე“ (ნ. ქავთ.: ი ხ ო ხ ქ ე ბ ს).

იჯაჯღა-ს ჯეჯილივით ამოვა, იყ-

რის. „ქინძი იჯეჯლებს, აღოყდება“.

იჯარიმა-ს იჯერებს, დაიჯერებს. „ეორჯერ მოუგე, მარა არ იჯერია, ჭინჭულობს სულ, არ მიინდა მაგრე თამაში“

კ

კაბისტონ-ი ვაზის ჯიში ერთგვარი; თეთრიცა და შავიც (ნ. ჩუბ., გლ, ძოწ.).

კაპ-ი ღორის უღელი (შდრ. გლ, ძოწ.).

კაძისა ხასლი ფიცრული ხასლი, უჭეროდ, უბუხროდ, მიწის იატაკით; შუა ცეცხლი უნთიათ, ოთახები არა აქვს, გრძელია (ნ. ალაფ. მას. 134, ძოწ.).

კაი ამილი ჭირნახულისათვის ან რაიმე საქმიანობისათვის საჭირო ამინდი (ზოგჯერ წვიმა, ზოგჯერ დარი...)- „მოგვეცი, ღმერთო, კაი ამილი, წუჟაო“.

კაპალ-ი ცალი, ერთეული, ერთი. „კურდღელი არ დაკარქო ერთი კაკალი“ (შდრ. საბა, ჩუბ., ჯაჯან., გლ, ძოწ., ნიუ.).

კაპალა ღორის ავადმყოფობაა, ხორცში რომელიც პარაზიტი უნდება ფეტვის მარცვლივით წერილად. ასეთი ხორცი საჭმელად არ ვარგა. „კაკალა თუ გამოყოზოდა ღორს, სახნათ ვაკეთებდით (შდრ. გლ: კ ა კ ა ლ ა 2; ძოწ.).

კაპარი-ი ძალიან ბნელი ღამე (შდრ. საბა, გლ).

კაპმი-ი 1. გამოჭრილი გრძელი ჯოხი, რომელსაც მსხვილ თავთან დატოვებული აქვს შტოს წანაჭერი, ხმარობენ ხეხილის ტოტების მოსაწყევად. 2. კაუჭი (ნ. საბა; შდრ. გლ).

კაპილა აკვანზე ჩამოკიდებული მძივეები ბავშვის გასართობად. ||ყვილიები ბავშვის ენაზე (შდრ. ქავთ.; გლ.: კ ა კ ი ლ ი, კ ა კ ი ლ ა; ძოწ. კ ა კ ი ლ ე ბ ი ა ნ ი).

კაპლოპრობა ცხრა თავი თესლი. შელოცვის დროს მლოცველს მუჭებში უჭირავს და აელებს ხელებს ავადმყოფს.

კაპულა ცულდი ცული, რომელიც ყვისაკენ ეიწროა, ხოლო პირისაკენ თანდათან ფართოვდება (ქართულ ცულდსაც ემახიან ზოგჯერ).

კალამ-ი სარეველა ბალახია ერთგვარი, — შალაფა (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, ქავთ.).

კალამბა ბოსტნეული-მხალი, რომელიც მიწის ზევით იკეთებს თავს, კომბოსტოს ერთი სახეობათაგანი (შდრ. მაყ.: კ ა ლ ნ ა ბ ი).

კამური-ი „ვაზია, ხეზე აღის, კარგი ღვინო უდგება“ (ნ. საბა, ჩუბ., ძოწ.).

კან-ი ხის ქერქი. „თელის კანი“. „ბლის კანი“ (შდრ. ჩუბ., გლ).

კანასტა ტრაპეზის კედელი ეკლესიაში (შდრ. რუს. ИКОНОСТ).

კანაფხალ-ი იგივეა, რაც კალამბა (ნ. ძოწ., შდრ. ქავთ: კ ა ლ ა მ ფ ხ ა ლ ი; გლ).

კანდრიმა-ი 1. ხის რკალი, ორ ასეთ რკალში შემას ჩააწყობენ, რკლის თავებს შეკრავენ და შემას ცხენს აკაიდებენ. 2. ასეთივე უფრო მომცრო და ღლეერჭით შესაკრავი და საქონლის კისერზე შესაბმელი რკალი; მასზე გამობმული თოკით აბამენ პირუტყვს (ნ. გლ; შდრ. ქავთ.; ძოწ.: კ ა ნ დ რ ი ბ ი).

კანკურაზ-ი (რუს. какраз) ნამდელია; უბადლო. „კანკურაზი ბალშევიკიაო, — იტყვიენ“ (ნ. ძოწ.).

ქანძ- ერთი ალება მატყლი, „ხელს რო მოკიდებ მატყლს, რაც აგვეება ერთმანეთში გატყული, თივა-ბალახზეც იტყვიერ.“ (შდრ. საბა, ჩუბ., მენტ., გლ; შარაშ.: კ ა ნ ძ ი თ თ უ ნ ი ს ა).

ქაპან-ი ქვიანი და ვიწრო, ძნელად გასაელელი, ცული გზა (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ).

ქაპარ-ი (Κηραχκα, Staphylea) ხეა ერთგვარი, ტყეებში და მდინარის პარებზე იცის, მის ყვავილს ჯოჯოლი ჰქვია (შდრ. საბა, ჩუბ., მაყ., გლ, ძოწ.).

ქაპაზ-ი აჩანა ურმის ფრჩხილების თითები, რომლებიც ამოყრილია ზესადვრის თავებში (შდრ. საბა, ჩუბ.).

ქაპარნა ვაზის ჯიში ერთი, შავია, — კაბერნე.

ქაპიტის ფიცრაში საქაჩავის ფიცრები, (სიმაღლეზე) ოთხკუთხად შეკრული, შიგ ყურძენს ყრიდენ და ზევიდან სიმძიმის დაწოლით წურავდენ (შდრ. ალავე. მას. 146: კ ა პ ი წ ი).

ქაპიწ-ი ყვითელი ტირიფის მავარი მცენარე, მის წიკლებს იყენებენ ვაზის ასაკრავად (შდრ. მენტ.; გლ: კ ა პ ი წ ი-ც; ნიუ.).

ქაპულა მამლი ვაშლის ერთი ჯიში (ნ. ნიუ.).

ქაპლა სსალი მსხლის ერთი ჯიში.

ქაპტი იგივეა, რაც ბ ა დ ი მ ი.

ქაპუმი-ი „ქორი დაურიდებელი, გამბედავი“ (შდრ. საბა, ერისთ., ჩუბ. მაყ., შარაშ., ალავე, გლ).

ქარაბან-ი იგივეა, რაც წ ი ნ კ ა რ ი (შდრ. წ ი ნ კ ა რ ა ბ ა ნ ი; საბა: ა რ დ გ მ უ ლ ი; ალავე. მას. 133; ძოწ.: კ ა რ ა პ ა ნ ი; გლ).

ქარბა ხის ან რკინის სახელური ფართობირიანი ჭურჭლისა, — ნახევარკალი კურჭლის ზედა კიდზე (ღიამეტრის ბოლოებში) მოძრავად (ან უძრავად) დამაგრებული (ნ. საბა, ჩუბ., გლ; შდრ. ძოწ.).

ქარის გული კარის ჩარჩოში ჩასკუ-

ლი ფიცარი, — ბაზო (ნ.).

ქარნიშ-ი გამოხერხვით დაჭრულბული ლამფა ხის სახლის ირგვლივ სარტყელზე მიჭვდებული (შდრ. გლ, ძოწ.).

ქასაწ-ი მავარი, ძნელად დასამუშავებელი ხე. „ქასალი ზოჯგი“ (ნ. ძოწ.).

ქასმრა 1. ხის ქერქისაგან შეკერილი ჭურჭული. 2. ხის ჭურჭული ატარაკსრის მავარი.

ქასქას-ი კრიალი, კამკამი. „შეიწმინდა და ცამ ქასქასი დეიწყო“ (შდრ. ჯაჯან.: კ ა ს ქ ა ს ა; გლ).

ქასრ-ი ყვრის მავარი მასალისაგან გაკეთებული კალათი (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, ძოწ.).

ქატიწა მცენარეა, ღერო და ფოთლები ვაშლის ხეს მიუვავს, უნაყოფია.

ქატიცრამლა ბალახია ერთგვარი; მხლად იყენებენ.

ქატიწი ხე ერთგვარი (შდრ. კ ა ტ ი წ ა).

ქატრუ-ი, **ქატრუა** სოკოა ერთნაირი.

ქაუა ნ. კ ე ნ ჭ ა ო ბ ა.

ქაციწურა მცენარე (ბალახოვანი), რომელსაც სქელი, ზორციანი, უეკლო და სრილა ფოთლები აქვს; ოდნავ შემწვარ ფოთოლს მუწუჯზე (მაგ., ძირმაგარის) იღებენ დასამწიფებლად, შეელების (შდრ. ქაეთ).

ქაწანარ-ი კლდოვანი, ღორღიანი, მიუღვომელი ადგილი.

ქაწი! კრავს (თიკანს) ეტყვიან მოსაფერებლად. „ქაწი, ქაწი! ჭამე ბალახი!“ (შდრ. გლ; ქაეთ: კ ა წ -კ ა წ).

ქაწნარ-ი ჯაგიანი, ეკლიან-ბურქნარიანი ტყე.

ქაწუა იგივეა, რაც კ ა წ ი.

ქაწუნა იგივეა, რაც კ ა წ ი (ნ. ქაეთ.).

ქაჭალ-ი თხალი, კაკალი, წაბლი და მისთ. გარე კანშემოცლილი, დაკროლილი. „ქაჭალი ნივოზი მაქ ერთი უბე დამალული“. „რო ესერი ჭოლოკს, სულ კაჭალი ცეივა ძირ!“ (ნ. გლ).

ქაჭაჭა მკერივი, მავარი. „ქაჭაჭა ხორ-

ცი აქო, — იტყვიენ ადამიანზე და ნიშნავს: შაგარი, ამტანი, შემღებული ადამიანიო" (მღრ. საბა, ჩუბ., მენტ., გლ.: კ ა ჯ ა ჯ ი).

ქაჭულა თხილსა და მისთ. ჩენროს კაცლა. „თხილის ქაჭულაში კი ვერ აჯობებ!“ (ნ. კ ა ჯ ლ ა ე ს, ი კ ა ჯ ლ ე ბ ა; მღრ. გ ა კ ა შ ე ლ ა; გლ).

ქაჭულა-ს თხილსა და მისთ. ჩენროს აცლის, — კროლაეს. „ქაჭულაეს თხილს და იყრის ჯიბეში“ (ნ. გლ).

ქაჭუნა ნ. კ ე ნ ჯ ა ო ბ ა.

ქახ-ქახა ნ. კ ე ნ ჯ ა ო ბ ა.

ქპილის ბაღაშარა კბილსაყართ (ნ.) ხერხის კბილების გადაწვე-გადმოწვევა (კენტეს ერთს, ლუწს მეორე მხარეს გადასწვევს, რათა ხერხმა უფრო ფართოდ გაჭრას და თავისუფლად იმოძრაოს განახერხში). „ქპილის გადაყრა უნდა ამ ხერხს, უჭერს ცოტა“.

ქპილსაშარა-ი ხელსაწყო ხერხის კბილების გადასწვე-გადმოსაწვევად (ნ. ალაუ. მას. 158; ძოწ.; მღრ. გლ: კ ბ ი ლ გ ა ს ა ყ ა რ ი).

ქმდარობა მხარე, გვერდი. „თუ გვიხთი მარცხენა კედარობაზე ტანისამოსს..., ღორს გაგატანო“ (მღრ. გლ: კ ე დ ა რ ო; ძოწ.: კ ე დ რ ო ბ ა).

ქმქამს ჭამს ფრინველი, — კენკავს. „ნახე, გოგო, რას კეკავენ ი ქათმები ბარკონში!“

ქმქალა აედამყოფობა ერთგარი, ღრძი-ლებს აფუჭებს და კბილები ცვივა (მღრ. გლ).

ქმქამს მოღუნული ჯოხი, რომელზედაც ქეაბს ჰკიდებენ მწყემსები, როცა რაიმეს ხარშავენ.

ქმქამ ფრინველთ ჭამა, — კენკავს (ნ. კ ე კ ა ვ ს).

ქმქო პატარა თოხი, ჩვეულებრივ, ბოსტნის კვლების დასამუშაველად (სამარგლად) ხმარობენ (ნ. ალაუ. მას. 137, გლ, ძოწ.).

ქმნაობა ბუეშების თამაში ხუთი კენჭით. მთელი ციკლი სრულდება

შემდგენად: თ ი თ ო ლ ა ერთის ოთხჯერ ასროლით ოთხის სათითაოდ აყვანა; ო რ ო ლ ა ორჯერ ორ-ორას აყვანა; ს ა მ ო ლ ა სამისა და ერთის აყვანა ცალ-ცალკე; ო თ ხ ო ლ ა ოთხის ერთად აყვანა; თ ო ფ ა ერთის ასროლით მეორის ძირს დადება და შემდეგ აყვანა ასროლითვე; ო ც ო ლ ა კენჭების ხელის ზურგზე შეყრისა, შემდეგ აყრით და ხელში ჩაჭერით (რამდენჯერმე) ოცი ერთეულის მოგროვება; ფ უ წ თ ი თ ო ლ ა კენჭების ძირს დაყრა, ერთის ალება და ამის ასროლით დანარჩენი ოთხის სათითაოდ აყვანა ისე, რომ ერთის აყვანისას სხვა არ გაინძრეს; ფ უ წ ო რ ო ლ ა იგივე, მხოლოდ ორ-ორის აყვანით; ფ უ წ ს ა მ ო ლ ა იმავე წესით სამისა და ერთის აყვანა; ფ უ წ ო თ ხ ო ლ ა ერთის ასროლით, ოთხის ძირს დაყრა და იმავეს ასროლით ოთხივეს ერთად აყვანა; პ ა ტ ა რ ა კ ა ჯ უ ნ ა თითოლა ისე, რომ ყოველ აყვანილს ასროლილი კენჭი მოხედვს ხელში და პატარა ხმა გამოსცეს; დ ი დ ი კ ა ჯ უ ნ ა იგივე, რაც პატარა კაჯუნა, მხოლოდ ხელში აცალილი კენჭების დაგროვებით და უკრო დიდი ხმის გამოცემით; ჩ უ მ ა ლ ა თითოლას, ოროლას, სამოლას და ოთხოლას ისე შესრულება, რომ კენჭი ხელში კენჭს არ მოხედვს; მ უ ნ ჯ უ რ ა იგივე, რაც ჩუმალა, მხოლოდ მოკენჭავისაგან ხმისამოუღებლივ; ც ე ლ ი ა აყვანილი კენჭის ძირს დატოვება შემდეგის აყვანისას, ასე ოთხივეზე და ბოლოს ოთხივეს ერთად აყვანა; კ ა ფ ა კ ე ნ ჯ ე ბ ი ს ხ ე ლ ი ს ზ უ რ გ ზ ე შეყრა, ზევით აყრით და ხელის გადმოკერით ხელში ჩაჭერა; ბ ა გ ბ ა გ ა თითოლა მუშტის რამდენჯერმე დარტყმით კენჭთან მიწაზე; კ ა ხ კ ა ხ ა თითოლა კენჭის დარტყმით კენჭთან მიწაზე; მ ა გ რ ა ტ ე ლ ა თითოლა საჩვენებელი და შუა თითით აყვანილი ხელისგულით ზევით;

ყველაყრია ოთხის დაწეობა და რიგით აყვანა აყვანილების ზევით ასროლით; ყველაყრია ს თოფა ერთის ასროლით ოთხის ძირს დაყრა და შემდეგ ყველაყრია წესით აყვანა; პატარა ჯუარა ჯვარედინად დაწეობილი კენჭების აყვანა სათითაოდ კენჭის დაბალზე ასროლით; დიდი ჯუარა იგივე, რაც პატარა ჯუარა, მხოლოდ კენჭის ძალიან მაღლა ასროლით; თატეხია თითოლა, მხოლოდ ასროლილის ხელის გადმოქნევით დაჭერით; ცხრათოფა იგივე თატეხია, მხოლოდ ერთი კენჭით ცხრაჯერ; დიდთოფა ერთის ასროლით ოთხის ძირს დაყრა და ასროლილის დაჭერა, შემდეგ იმავეს ასროლით ოთხივეს სათითაოდ აყვანა ასროლილის ხელის გადმოქნევით ჩატერით რიგრიგობით აყვანილებთან ერთად; წიაპა ხელის ზურგზე კენჭების შეყრა და ერთის გარდა ძირს გადმოყრა, შემდეგ დარჩენილის ხელის ზურგზე შენარჩუნებით გადმოყრილი ოთხის აკრეფა.

ამ წესების დარღვევა და ვერ შესრულება ითვლება შემლად და თამაშს მოწინააღმდეგე აგრძელებს შემლამდე ამ ციკლის დამთავრებამდე; მოწინააღმდეგის შემლის შემთხვევაში პირველი აგრძელებს თამაშს იმ იდეითიდან, რაჟღერდებოდა შეშალა. მოგებულა, ენც მთელ ციკლს ადრე დაამთავრებს. წაგებული იხდის დაოკმულ სასჯელს ან სანაძლეოს. თამაში შეიძლება ორისა და ოთხისაც. როცა ოთხი თამაშობს, ორ-ორია (პირდაპირ მსხდომნი) ერთად, ყოველ მოთამაშეს მოწინააღმდეგე უზის გვერდით, თამაშის ჯერი წაღმა უელის (შდრ. გლ).

კპრ-ი კერატო, დაუკოდავი ღორი (შდრ. საბა, ჩუბ. I, გლ: კერატო).

კპრას-ი სხვადასხვა ზომის სანთელი-ხმარობდნენ რელიგიური რიტუალების აღსრულებისას (ჯერისწერის დროს;

მიცვალებულის თავით ასანთებად; ზოგჯერ ტირილის დროს მიცვალებულის ნათლულებსა და შეილიშვილ ბეშმეებს აჭერინებდნენ ხელში ანთებულს ცეხდართან).

კპრია კერა. იღვემვერა იმას კერია, იმან მე შამატეუა! "იგალი გარეთ, ძალო, წამოჯდება კერიაში ეს საბრაზე, ესე!" (ნ. ალუ. მას. 134, გლ; შდრ. ძოწ.).

კპრკპტი-ი მაგარნაჭუჭიანი კაკალი, რომლის გული ძნელად გამოსაღებია ნაჭუჭიდან (ნ. გლ; ძოწ.: კერკეტა ნიგოზი, ნიე.).

კპტანტილა (<კედელტილა) ბაღლინჯო (ნ. ჯაჯან.: კედლისტილა; ძოწ.).

კპაპპალია ნ. სია-სია.

კპალ-ი 1. ერთი გატარება სახენელისა.

2. სათესი ფართობის წინასწარ სახენელის გატარებით დაყოფილი ნაკვეთთაგანი, რაზედაც ხელით მთესველი მარცვალს მიაწვდენდა (სივანეში). 3. ეიწრო, მოგრძო ნაკვეთი მიწისა ბოსტანში, ცალ-ცალკე ამუშაებენ და, ჩვეულებრივ, ყოველ მათგანზე სხვადასხვა ბოსტნეული მოჰყავთ (შდრ. გლ).

კპალის ალმბა მემებარი მადლისაგან ნადირის კვალის მიგნება, ნადირის სუნის აღება (ნ. ა/ე იღებ ს).

კპანდრიპ-ი იგივეა, რაც კანდრიკი.

კპანკპალ-ი ლამაზი, მოხდენილი სიარული (დაბლისა, პატარისა), - ვოგმანი. "კვანკვალით სიარული იცის" (ნ. კვანკვალობ ს).

კპანკპალობ-ს ლამაზად, მოხდენილად დადის (დაბალი, პატარა), - ვოგმანობს. "კვანკვალობს ვუზოში".

კპანტრიშ-ი იგივეა, რაც კვანთრიში.

კპანწხ-ი ხელი ნახევრად მოკუმშული, ღია მუშტი (შდრ. საბა, ჩუბ., ვლ, ძოწ.).

კპაშ-ი იგივეა, რაც კეიჭი.

კპარკპალიტა პურეულის სარეველა

მცენარე; შავი, მრგვალი მარცვლი აქვს. „იყარკვალთა პურში იცის, შამოხოულია ზედ“ (ნ. ჩუბ., გლ).

კმატამუჭა ტანით პატარა (ეშმაკ გოგონაზე იტყვიან, ჩვეულებრივ). „სად არი ახლა ის კმატამუჭა გომბიო?“

კმატიტ-ი, **კმატიტა** პატარა კვახი (ჩვეულებრივ, აყრო).

კმატშუშა ბაყაყის შვილი კუდით და ჯერ კიდევ უყეხო, — თაკომბალა.

კმაწამ-ს კვანწავს. „იკაწავს ზელებს, ენაცვალს ბეზიაა!“

კმაწარახ-ი ტყემლის ნახარში წვენი შეკაზმული და შესქელებული (ნ. ყორაყო; შღრ. ჩუბ.: კვაწარახი; ძოწ.).

კმაწვა კვანწვა (ნ. კვაწავს).

კმაწვი პატარა ქოთანნი (ნ. საბა, ძოწ.; შღრ. გლ: კეიწიანა).

კმანახპრა გოგრის ქერქისაგან გაკეთებული ნილაბი, წვერ-ულვაშით შემკული. „რაგა კვანახპრასათი იჭვანუბა!“ (შღრ. ქავთ).

კმანძიწალა გოგრის (კვახის) ჩირი გამხმარი; ხარშავენ, ნივვზითა და ძმრით კაზმავენ და შეჭამანდად ხმარობენ. „იკახიწელას შაჭამალი ხანდახან კაია, მართლა“.

კმეშო ქვევრის თავის საგლესი ხის ურო სწორ ან მოზრილ ტარიანი (ნ. გლ, ძოწ.).

კმერნა: **კმერნას** დმიჭირაპს სამაგიერო მიეზღეება ცუდისათვის, — დაისჯება. „ზაგისთინ ის კაი კერნას დეიჭირავს, ისე ვიცოცხლე მე“.

კმერცხის დალანდაპ ნ. დალანდაპა.

კმერცხის მოწყება დედლისაგან კვერცხის დების დაწყება (ნ. მო/ე იწყებს).

კმერცხის ჩახალბა ადუღებულ წყალთ ან საცივის ცხელ წვენში ნაკუჭიდან კვერცხის ჩახსმა. „საცივში ვიცით კვერცხის ჩახალბა“ (ნ. ჩახალბებს).

კმერცხის დალანდაპ ნ. დალანდაპა.

კმეს-ი 1. ფოლადის პატარა ნაკერი — კაუზე ჩამოკერით ცეცხლს აჩენს. 2. რკინის მოწყობილობა კარების ჩამოსაკიდებლად, კარზე მიჭედებულს კაუჭი აქვს ქვევით დახრილი, ჩარჩოზე მიჭედებულს ამ კაუჭის ჩასაყრელი რგოლა (ნ. საბა, ჩუბ.; შღრ. გლ).

კმესილა ნ. მკენეტელა.

კმისმ-ი კუმსი. „კუმამ კაი კმისი ტენები იცის“ (შღრ. გლ: კუმსი).

კმინიხ-ი თავის ზემოთა ნაწილი, — თხემი. „ჩოუჩხაკუნა ერთი-ორი კმინიხში“. „გოუტეხა კმინიხი!“ (ნ. ნიჟ).

კმინიხ-ი წიხლის გასროლა, — წიხლი. „ცხენი რომ რამეს წიხს ესვრის, ვიტყვით, რავა კმინტებს იშენსო“ (ნ. გლ, ძოწ.).

კმინტარიშ-ი ენტრუში. „უნა გენახა ზფოს კმინტარიში, რო ააშვირა კული“. ||გადატ. უსაქმოდ სიარული; დროს ტარება. „ასე კმინტარიში არევის არ არგია, შვილო, საქმესაც უნა მიხვდვია“ (ნ. ძოწ.: კმინტარიშოფს).

კმინცხა ხის ჯიში, რცხილას ჰეავს, — ჯაგრცხილა (ნ. გლ, ძოწ.; შღრ. საბა: კეინჩხი, ჩუბ.).

კმიშ-ი წვირილი ნაყოფი (ვაშლი, ტარო...) გაუზრდელი, განუეითარებელი (ნ. დაკვიჟვა; ქავთ.; შღრ. გლ).

კმირისტამ-ი ძველებური საქაჩავის ნაწილი — მრგვალი, ბრტყელი, სქელი, დიდი ქვა, დამაგრებული ხრახნიან ისარზე, რომლის აწვე-დაწვევით ქეაც მოძრაობს ზევით ან ქვევით; ამ ქვის დაწოლით (ძირს დაშვებით) ჭულტნენ და წურავდნენ ყურძენს (ნ. ტაფა; გლ, ალავ. მას. 146; შღრ. საბა, ჩუბ.).

კმითი იგივეა, რაც კვატიტი. „გაგაპობ მუცელზე კვატიტივით!“ (შღრ. გლ).

კმიწილობ-ს ტრიალებს. ||გადატ. სწრაფად აკეთებს, ამზადებს (საჭ-

მელს...), „პატარძალივით კვიწიალობს“
(ნ. ძოწ.: კვიწიალ).

კვიწია-ი იგივეა, რაც კვიწი (ნ. გლ., ძოწ.).

კინა-კინა წაღება რაიმეს დაფლეთა, და-
ნაკუნება (ნ. წა/ე იღებს).

კინალ-ი 1. ძლიერდობით მოკიდება, —
ბეუტება. „ცეცხლის კიალი“. 2. კონწი-
აღით ტარება. „კატამ იცის ცინტლე-
ბის იქით-აქეთ კიალი“ (ნ. დააკია-
ლებს; შდრ. გლ., ძოწ.).

კინბოლია 1. კობო. „ხაღლა ლუხუტა-
ში კიბოლია, წარეცხა წყალმა სტეუ-
ბი“. 2. ცხრაფეხა (კობო). „ჩავალ ღე-
ლეში, ცოტა თებზს და კიბოლიას ღე-
ვიჭირავ და მალე მოვალ“ (შდრ.
ძოწ.).

კიზი, კიზი! დანითე, მოკიდე(!).
„კიზი, კიზი! ნებულა, დანა-სამართებ-
ლა, ჯერ ამასა მოკიდე, მერე ზორის
შეშასა!“ (ასე ამბობენ ბავშვები მინ-
დორში ცეცხლის დანთებისას).

კიზინ-ი ცეცხლის ნელნელობით გაქ-
ლიერება. „დეიწყო კიზინი ცეცხმა“
(ნ. გლ.; შდრ. ძოწ.: კიზილი).

კილ-ი მარტელულის (თესლის) კვირ-
ტის ჩანასახი გაღვივებისას. „კილი
ექნება ახლა გამოღებული სიმიდს, კაი
ვორი კვირეა დათესილი“ (შდრ. გლ.,
ძოწ.).

კილო ნივთის ლებნებს შორის მოთავ-
სებული მაგარი გარსი (ნ. ძოწ.; შდრ.
გლ.).

კილოკავად ნაკლებ სარწმუნოდ, —
საეგებიოდ. „კილოკავად გოვგია, მარა
კარქა არ იცის“ (ნ. ჩუბ.: კილი;
შდრ. გლ.: კილოკავი).

კილონაწვაპ-ი: კილონაწვაპი ნი-
გოზი მწიფე ნიგოზი (კაკალი), როცა
კილო (ნ.), უღელი (ნ.) ყავისფერი გა-
უხდება (ნ. ძოწ.: კილონაწვაპი
კაკალი).

კინკარუშა ეკლას ნაყოფი, ზ-მ-
თარში მწიფდება წითლად, იჭმება (ნ.
საბა; ჩუბ.: კინკრიჭა; შდრ. ქავთ.,

ძოწ.).
კინკიაა მხრის ძვალი, — კიკია (ნ.
ძოწ.).

კინკლაპ-ი ჩხუბი, დავა (არა სერიო-
ზული). „ამ ბოვშეხს სულ კინკლაპი
აქ-ყე“ (ნ. ჯაჯან.).

კინკლაპობ-ენ ჩხუბობენ, დაუბენ (არა
სერიოზულ რამეზე). „სულ კინკლა-
ვობენ, მარა შინც კაი აფხანიკები
არიენ“ (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.: კინკ-
ლაობა).

კინჩხ-ი კისერი კუვის ქვევით. „მეიტე-
ხა კინჩხი და კისერი!“ (ნ. ბერ.,
ჯაჯან., გლ. ნიე.).

კინწალ-ი პატარა ტოტი; წკება
(შდრ. გლ., ძოწ.).

კინწირო ხის წერი, კენწერო. „კინ-
წიროში კილო აბია ბალს“ (ნ. ძოწ.;
საბა: კენწერი; ჩუბ.: კენწერი;
გლ.: კენწერო).

კიოშა საქონელი თეთრი შუბლით. —
ნიშა (ნ. ალაე. მას. 150; გლ.: კიო-
ფი).

კიორაჭ-ი ერთი წერილი ხე ხიდად
გაღებული (შდრ. საბა, გლ.; ძოწ.: კი-
ორაჭიკი-ც).

კიორაჭ-ი თეთრი და მაგარი თაფლა
(ნ. საბა, ჩუბ., გლ.).

კირკილ-ი 1. რუს, ნაკადულის დინების
ხმა, — რაკრაკი. „კირკილით შიდის
წყალი“. 2. იგივეა, რაც კურკული
(ნ. ვლ., შდრ.: ჩაკირკილება).

კირკლმბ-ი იგივეა, რაც თურთქ-
ლები. „იმან მის კირკლმბს მოუყა-
როს, ის ურჩენია“ (ნ. ჯაჯან.).

კირჩხნა ახალდაწილი (ან დიდი ხნის
დაუეარცხნელი) თმის ვარცხნა მსხვილ-
კბილა სავარცხლათ.

კირწ-ი ხილის, ნაყოფის ყუნწი, რომ-
ლითაც ღეროზეა გამობმული (ნ. გლ.,
ძოწ.).

კისპარ-ი ყელი. „უშმაკი... ხენწიფის
ქალს კისერში უჭერდა ხელს და არ-
ჩობდა“. „ელორმა აქკი, სამ წელიწადს
ვიეურებდი, წინა ფეხებით კისერს რო

არ გამეფებოდნენ (შდრ. გლ., პოწ.).
კიტინი-ი შეყოფით ჩხიკინი. „ღუისტავლა ცხვირში თითის კიტინი, ამაზე უმუხრო არაფელი შეზარება“ (ნ. ნიე; ქათ.: კ ი ტ ი ნ ი თ ი ა ი ს ა).

კიშტი-ი ფრანგულია ერთგვარი, მოღურგო ფერის ბუმბული აქვს, წყალში კარვად ყვინთავს, მდინარეებში ცხოვრობს (შდრ. ჩუბ.: კ ი უ ტ ა, კ ი ო ტ ა; ქათ.).

კიშპე კინლაძე. „კიშპე გადავარდა ბუკიან წყალში“.

კიწიქოწი-ი ხელდახელ ჩხუბი, — ბლადუნე. „შეექნათ ერთი კიწიქოწი, მიწე-მოწევა“ (ნ. კოწიწი).

კილაპის რძეპენი ეთნ. ნათლიისათვის მისართმევი ძღვენი (ჩეულებრივ, ხაჭაპურები, ინდაური ან ქათამი და ღვინო), ბავშვის მონათულიდან ცოტა ხნის შემდეგ. „მართვა კაი კლავის რძეპენი ნათლიას ნაოლიმამამ“.

კლაპანი-ი ქვედა და ზედა კბილების ერთმანეთზე მირტყმის ხმა, რომელსაც ბავთა შეხება-დაცლებით გამოწვეული ხმაც ერთვის.

კოღი-ი 1. ხის ჭურჭელი გულამოკრით გამოთლილი, 1—20 ფუთის ტევადობისა. 2. მსხვილი, გრძელი (4—6 მეტრი) ხე გულამოღებულნი, წისქვილისთვის დადგენილი, ზევიდან ჩაღის წყალი, იესება და დიდი წნევით ქვეით გაკეთებული სტვირიდან გასულით აბრუნებს ბორბალს. ||წისქვილის დიდი აუზი ქეიტკირისა იმავე დანიშნულებისათვის (შდრ. გლ., ძოწ.).

კოღალი-ი 1. თავმსხვილი სწორი ჯოხი, საგანგებოდ გამოთლილი, შვილდით სასროლი, — ისარი. 2. ფრინველის მხარი ბეჭვიდან ფრთის პირველ სახსრამდე (ნ. გლ.; შდრ. ძოწ., ნიე.).

კოღალი-ი კოდალა (ფრინველ.), უფრო ჩვეულებრივია კოდალა.

კოღარა კოდალა (ფრინველ.). ნ. ძოწ.

კოღის ფინქილი წისქვილი რომელიც კოღის (ნ. მნიშე. 2) წყლით მუ-

შაობს. „ქვარნალაზე იყო კოღის წისქვილები“ (ნ. გლ.: კ ო ღ ი).

კოძინო ხის პატარა ჭურჭელი, ბათნის მსგავსი (შდრ. ჩუბ., ი. გიგ, გლ.; ძოწ.: კ ო თ ხ ი ნ ა).

კოძი-ი კამერის შვილი, — ზაქი (ნ. გლ.).
კოძანა ჯოხის, მორისა და მისთ. თავის ლამაზად მოთლა დანით, ნაჯახით (შდრ. გლ.).

კოძინის ჯოხსა და მისთ. თავს ლამაზად მოუთლის, აჭრის. „იხე კოჭის საბიჯის თავს შალაშინივით“ (შდრ. გლ.).

კოძინა ისპი პატარა იხე (გარეული). ნ. ერისთ., საბა, ჩუბ., გლ.: კ ო კ ო ნ ა.

კოძინი-ი 1. მიცვალებულის სულის მოსახსენებლად გაკეთებული პატარა ხაჭაპური. „კოკორი საკურთხის 21 ცალი უნდა“. 2. პატარა მჭადი ან პური ღველფში გამომცხვარი (შდრ. გლ.).

კოძინას-ი ცხოველის (აღამიანის) თავის უკან ნაწილი, — კეფა (ნ. გლ., ძოწ.).

კოღინდარი-ი კონდარი (ეზოებში თესენ გასამწვენებლად).

კოღოკოღო კაბა (ქვედატანი) აჭრილი და შეკერილი ისე, რომ ტანზე ზარივით იდგეს, ქვეით ფართოდ (შდრ. რუს. КОЛОКОЛ).

კოღოტი-ი ხარის ან ძროხის ტყავისაგან გაკეთებული დიდი ტიკი, — რუმბი. „ნართლევხ კოლოტი აგორდაო“ (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. მენთ., გლ.).

კომალაობა-ს: **კომალაობა**-ენ უბრალოდ დაობენ, — კინკლაობენ. „არ გეიტეინ ერთმანეთს, რავარც ერთათ იქნებიენ, სულ კომალაობენ“.

კომალაობა უბრალოდ დავა, — კინკლაობა. „გუნარა დამიწყებს ზომე კომალაობას და მე შემხვდავენ ყოველივინ“ (ნ. ძოწ.).

კონფოლი-ი ძაბრისებური ქუდის ან სახურავის წვეტი (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ2), **კოპალა** ვისაც კოპი აზის, — კოპიანი (შდრ. გლ.).

ქოშ-ი გორაკი, გორა, ბორცვი (შდრ. ძოწ.).

ქორიქობ-ს წყნალებს, ირყევა (ქუ-ღად დადებული, დადებული). „გულო, კორიკობს ეგე, არ გადავარდეს!“ (ნ. გლ.).

ქორაქიმელ-ი ჭანჭური (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. გლ.).

ქორომ-ი წნელის მრგვალი (ან ოთხ-კუთხი) ფაცხა, მაღალზე აკიდებული მომცრო ლასტის კარით, ჩალით დახურული ან ზედ ზეინდადებული; შიგთიას, ჩეჩქსა და მისთ. ინახავენ (ნ. გლ, ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ.).

ქორობა მწყემსთა ბინა სამოვარზე, წაშენები ერთ მხარეზე მრგვალი ფიცრით. „ერთი პატარა კორომა უდგია და არი შით“-ო, ამას ამბობენ ღარიბ კაცზე, გლახა სახლი რო ექნება“ (შდრ. გლ: კორომი მნიშე. 2).

ქორღანო საზღვრის აღმნიშვნელი პუნქტი, რომელიც ქეების გროვას წარმოადგენს; მის ქვეშ ნახშირია ჩამარბული (ნ. ნოღ., ძოწ.: კორღანი; შდრ. დაკორღენა; გლ: კორღანი, ქათე.: კორყანი).

ქორძი-ი ხეზე ტოტის მონაჭერი ადგილი; შემხმარი ნატოტარი; ტოტის ნაზარდი მერქანში (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.).

ქოტინა მოფერ. ხბო. „ვორი პროხა ქეყავს და ვორიეხს ყავს კოტინები“. ||ვადატ. დატინე. უზრდელი ყმაწვილი, — მუტრუკი. „ჩფრნი, ჩფრნი, კოტინა, საღ ისტაელე ამისანა ზდილობა, შენე?“

ქოტორ-ი 1. ბაჭია. ||ვადატ. პატარა ბიჭი ან მოზვერი. „კაი კოტორი ყოლია“ (=კაი ბიჭუნა ჰყოლია). „კაი კოტრები ეზღება, შალე ხარები გახთებოენ“. 2. მრგვალი ხის მოკლე ანაკერი (შდრ. საბა, ჩუბ., ჯაჯან., გლ, ძოწ.).

ქოტოტ-ი სახსრის მომრგვალებული ძვალი (გარედან). „მუჭის კოტოტები“

(ნ. ძოწ.; შდრ. გლ).

ქოშ-ი ხის პატარა ჭურჭელი (მრგვალი ან ოთხკუთხი), შინდის ასაღებად ხმარობდნენ წისქილში (შდრ. საბა, ჩუბ., ვაჟა, VI, 182, 23, გლ).

ქოწიწ-ი ერთმანეთზე ჩამოკიდება, — ბლლაქუნი (ნ. კიწიკოწი; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ).

ქოტა 1. კეხის (ნ. მნიშე. 2) რგოლიანი ნაწილი. 2. საძირკელებზე, ან სარტყლებზე გარდი-გარდმო ჩაჭობილი ხე (ხეები) იტაკის დასაჭედებლად ან ჭურის ასაკრავად (შდრ. გლ: კოჭი; ძოწ.).

ქაილ-ი. კბილი. 2. ვადატ. ორ-სამგან გასერილი ყველის ერთი ნაკეთთაგანი. „ერთი კბილი ყველი, ღორის ზორცი,... მართალი ღომი ერთი ხინი უნდა შეეჭამა დიასახლისი“.

ქრაზანა წერილფოთლებიანი, ყვითულყვილიანი, მრავალწლიანი მცენარე (ნ. საბა, ჩუბ., ერისთ., მაყ., გლ, ძოწ.).

ქრისტაბეშ-ი აღსაელის კარების ჩამოსაფარებელი ფარდა, — კრეტსაბეშლი (ნ. საბა, ჩუბ., გლ: კრეტსაბეშელი).

ქროშნამ-ს კრთის. „ქარები ამყვა და კრთუნამს თელი სახსრები“ (შდრ. გლ: კრთება, კრთის).

ქრინცხამ-ს კენესის კრუსუნებს. „გუშინ საღამოს გახთა ავათ და კრინცხავს მერე“.

ქრინცხამ კენესა, კრუსუნი. „მიჩოუ. ლი ვართ შავის კრინცხავს და არაფელათ ვაგლებთ“.

ქრუშქა 1. სახელო ხერხის ქვედა სახელური. 2. ჭრაქი (შდრ. ძოწ.).

ქტმ-ქტურ-ი, ქდმ-ქდურ-ი მთავორიანი, აღმართ-დაღმართი, კლდის (ადგილი). „ქდმ-ქდური ადგილები რა იქნესო, ვერ ვეიტან, ჯაერი შამქლავსო“. „მივიდენ... ქტე-ქტურში“.

ქუღირიქ-ი ცხოველის კულის ბოლო

ნაწილი (შდრ. ძოწ.: კუდის რა-
კი).

კუდის მოზმა რიკ-ტაფელის თამაშის
დროს მომგებისაგან წამგების კუდად
ჯოხის ან ქვის დაღება საყესთან (ნ.
მოაბაბს, კუდური).

კუდმუნა რასაც კუდის ბოლო (კუ-
დირიკი) წაწვეტილ-წაწვრილებულია
არა აქვს, მსხვილად აქვს მომრგვალე-
ბული. „მლოკვია (=ანკარა) კუდ-
მუნა“.

კუდრუსუნ-ი ხერხემლის დაბოლოე-
ბა, — კუდუსუნი. „იციცხლე, ოუწვა
კუდრუსუნი!“ (ნ. ძოწ.).

კუდური-ი რიკ-ტაფელის თამაშის ერთი
სახე — მომგები საყესთან (ნ.) უკან
ჯოხს ან ქვას დაღებს, ვითომ წამგების
კუდიად. თუ წაგებული შეძლებს მო-
გებას, კუდს მოიხსნის; იმდენ კუდს
აბამენ, რამდენსაც მოიგებენ (ნ. კუ-
დის მოზმა; შდრ. გლ.).

კუდქანძალა იგივეა, რაც ბოლო-
ქანძალა (ნ. ერისთ.: ბზეწვია).

კუკუშხი ხერხემლის ძვალი წელს
ქვევით (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ: კუკუ-
ხო; ძოწ.).

კუკუნახ-ი მეტად ძუნწი, გაუმეტებე-
ლი. „კუკუნახია, მაგისგან აღამიანი ვე-
რაფელს იმონის“. ||აეი, გულდრძო.
კუკუნახი ღამე ძალიან ბნელი ღა-
მე (ნ. ჯაჯან.).

კულა აყიროს სასმისი; ყელის სიგრძეზე
ამოჭრილი მოკლე სატურჩიანი და ყე-
ლის დასაწყისთან საგანგებო სულჩარ-
ჭობილი; ღვინო მოზოგვით გადმოდის
საამო რაკრაკით (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ.
გლ, ძოწ.).

კულამი-ი საუღლე (შდრ. საბა, გლ: კუ-
ლანი; ძოწ.).

კუმპალ-ი ყურძნის მარცვალა (შდრ.
გლ, ძოწ.).

კუნიახ-ი გულდრძო, უემური. „იღიდი
კუნიახ ვინმეა!“ (ნ. გლ.; შდრ. ძოწ.).

კუნტულა ლობიო ერთგვარი, მოკუნ-
ტული, სამმარცვლიანი პარკები იცის.

„კუნტულა ლობიოს ბარდი არ აქ“
(შდრ. გლ).

კუნძა თეთრყურძნიანი ვაზის ერთი
ჯიში; მოზრდილი, კუმსი ხშირმარც-
ვალა მტევანი იცის, უფრო საჭმელა-
დაა კარგი (ბევრს არ აშენებენ). შდრ.
ძოწ.; ნიუ.: კუნძაა.

კუნძაულ-ი 1. ღობის კუთხე შიგნითა
მხრიდან; ადგილის კუთხე. 2. ძაბრი-
სებურ ბადეთა წვეტი (ვიწრო მხარე).
3. ქვეერის ძირი. **კუნძაული** ბადე
ძაბრის მოყვანილობის ბადე, ფართო
მხრით დამაგრებულია ნახევარკალად
მოხრილ ჯოხზე; წყალში ჩადგამენ და
მასში თევზებს ერეკებიან ტუკით (ნ.)
ან ფეხით (ნ. ძოწ.: კუნჭულ ბა-
დე; შდრ. გლ).

კუნძაპი კუნჭული, კუთხე. „ახოს
კუნჭაპოში აბია ჩემი პროხაი“.

კურკაწონია მეტისმეტი ძუნწი, —
გაუმეტებელი. „მელასი? ღიდი კურკა-
წონია ქალი იყო, მარა ზოგჯერ ქე
გვიმეტებდა ზომე შინ“.

კურკლა იგივეა, რაც ცურცლა (ნ.
საბა, გლ: კურკლი).

კურკულ-ი კულით ღვინის დაღვეისას
ვამოცებული ხმა, — რაკრაკი.

კურკუმალა ღომში, ფაფასა და მისთ.
შეკრული პატარა-პატარა გუნდა (გუნ-
დები) ფქვილისა (ნ. გლ: კურკუმე-
ლა).

კურნელა-ი კუნელი. „გინდა, ჯემალ,
კურნელა?“ (ნ. ქათ: კურნელა).

კურკმალ-ი ნადირის მომრეკი ნადი-
რობისას. „კურკმალს ათ-ათი ოქრო
დოურიგა სათითაოდ“ (შდრ. აკაკი:
კურკმალა, ტ. I, 40; გლ: კურ-
მალსლი).

კურწი-ი ვუნწი. „ნუგისი კურწი გაძე-
რება, იმნაირია მაგე“. სინსხლის
ქურწი სისხლის წვეთი. „სისხლის
კურწივით წითელი კაბა იყიდა“.

კუტა 1. პატარა ბიჭის ასო, — ტუტუა.
2. აგდებით მიმართვისას ჩართულ
სიტყვად ხმარობენ, მაგ., „რა გინდა,

კუტა, რისთვის მოდი?". „ეიხი ხარ, კუტა?“

კუტულა, კუტულია კუტა-ს (ნ. მნიშ. 2) მოფერებითი ფორმა, ისეთი, რომელშიც დაუფასებლობაც ჩანს მისი, ვისაც მიმართავენ. „ჩემი ჯობია, კუტულია, შენსას!“

კუწუნწრახი კუნწი. „მიეცო, გო, ვაშლი, კუნწუნწრახი ნუ ხარ!“ (შდრ. გლ: კუნწუნწრახი; ქათ: კუნწუნწრახი).

კუჭამ-ს 1. დაკლულ ცხოველს, ფრინველს დანით შეეცლებუ კურის, — ფატ-

რავს. „ქათამ კუჭავს და ახლავე იქნება ფორიფული“. 2. შემოუსვლელ კაკალს კურის გულის ამოსაღებად. „ნიგოზ კუჭავ, ბიჭო? ხომ მოგედვა ნაჭი (ნ.) ხელუბზე!“ (შდრ. გლ: კუჭავა!).

კუჭს მოიწვამს ძალიან მოინდობებს, მეტისმეტად ეცდება. „ახლა კუჭი რო შეიწვა, თეაზს ვერ დეიჭირავ“.

კუსე მკვახე, უმწიფარი. „გადირევი პირდაპირ! რა აჭმევს ამ კუხე ბიას ამ ბოუშს!“ (ნ. ნიე.).

მ

ლაკატკა კენჭების სასროლი სათამაშო ბავშვთა — ხელში დასაჭერი ორკაპა ჯოხი, რომლის კაპებზე გამობმულია რეზინა შუაში თხელ ტყავიმიმავრებული, ტყავზე დებენ კენჭს და რეზინის გაწვლით ისერიან. „ლაკატკით ჩოულენია ხეოლის ფანჯრები“. „იკლმე თვალი წამოაგდება ლაკატკით“ (რუს. погатка; შდრ. ძოწ.: ლაკატკა).

ლალა დიდი, თხელი ტალახი, დამღარი ტბასავით. „ლალაში ჩავარდი და ღორივით ამეიხვარე“ (შდრ. ბერ., ძოწ.).

ლაშუნ-ი ენის (ტუჩების) მოსმა (ნ. ელამუნება, მოლამუნება; შდრ. საბა, გლ. ი. გიგ.; ჩუბ.: ლამუნება, ლამუნეი).

ლანგალ-ი დიდი თუფში, — ლანკანი, ლანგარი (შდრ. საბა: ლანკანი; ჩუბ.; მენთ., გლ: ლანგარი).

ლანდურ-ი ორსართულიანი სახლის ქვედა სართულში გადებული ხე, რომელზედაც კოჭებია დაგრდობილი (ნ. გლ; შდრ. ბერ.).

ლარ-ი: ლარს დაბრტყამს, დაკრავს დასახერხ ხეზე წყალში გაქნახშირში ამოუღებულ ლარს

(მატყლის წერილ თოქს) გაჭიმავენ, შუაში ხეღით ასწევენ, რაც შეიძლება, და გაუშვებენ, ხეზე აჩენენ სწორ ხაზს (რომელსაც ხერხით მიჰყვებიან ხერხებისას; ხაზებს ზოგჯერ ორ მხარეს უკეთებენ ხეს). შდრ. გლ: ლარი.

ლაშატინი-ი საქსლის (ნ.) მოწყობილობათაგანი — სავარცხლის ჩასასმელი მომრავი ჩარჩო (ნ. ალაე. მას. 155; ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., ბერ., გლ).

ლაშშ-ი ცხოვლის (აღამიანისაც) ტური (შდრ. საბა: ლაში; ბერ., ყლ.).

ლაღშ-ი სწორი ჯოხი (ან სხვა რაიმე), რომლითაც მარცვლეულით საესე ჭურჭელს (პირზე ვადასმით) ზედმეტ მარცვალს გადაცლიან ხოლმე (შდრ. ბერ., წერ: ლაღა; მენთ., გლ).

ლაღე: ლაღე ღვიწო (ქმარი) სუსტი, ძალაგამოლეული ღვინო (ქმარი). „ლაღე ღვინოს ხომ არ დააღვეივბლა სტუმარს“ (შდრ. გაღაღებულო; ძოწ.: ლაღე).

ლაღეშოსეშულ-ი ჭურჭელი პირამდე სწორად საესე. ||გაღატ. თანასწორი, ტოლი. „ე ბოუშები პირდაპირ ლაღეშოსეშული არიენ“ (შდრ. ბერ.: ლაღა; ალაე.).

ლაყუნა ლაყუნი (მდრ. საბა, ჩუბ., გლ: ლაყუნი).

ლაშე მლაშე, მარილიანი. „ლაშე ღელე“ (ნ. საბა, ჩუბ.: მლაშე; ფლ; მდრ. ძოწ., ნიჟ.).

ლაშქინე-ი ფრჩხილები, რომელთა სართოულაზე (ნ.) აკრავენ ხეს სათრევედ (ნ. ფრჩხილა; მდრ. საბა; გლ: ლაჩქიში, ლაჩქინი; ალაჟ., ძოწ.: ლიშქინი; ჯაჯან: ლაშქინი).

ლაჩი-ი ნელლი ხის ღერი საერთოდ, კერძოდ—სატკეჩე ღერი ხისა (მდრ. გლ, ძოწ.).

ლაჭამ ოღანვე სველი, ნოტიო (ნ. გლ, ალაჟ.).

ლაჭამარ-ი რაჭველი.

ლახნარ-ი „დანასაეთ არი, სეფისკვერის პურს ჳრიდენ ხომ ღედლები“. „ლახნარი და ღრუბელი შოწირაჟხე თათრებს მაშინ“ (მდრ. საბა: ლახნარო; ჩუბ., მენთ.: ლახნარიჟით; გლ).

ლაქმარტ-ი შესქელებული, შედედებული. „ლქმარტი სისხლი“ (ნ. დაღეკერტება; მდრ. ბერ., ფლ.).

ლაწთიშა თივად გამოსადეგი მალალი ბალახი.

ლაწქიპ-ი ბებერი საქონლის მაგარი ხორცი (მდრ. ყიჟიკი).

ლაწჭყო ჳაობიანი ადგილი (ნ. ვლ: ლენჭყი, ლენჭყო; მდრ. ჳქ.: ლეჟერი; ბერ, წერ.: ლეჭენჭყო; ძოწ.: ლენჭყობი, ლენჭყოჟი).

ლაჟშური-ი ძაღლის სატაკური, რომლის ძირის ნახარშს მუცლის ტყვილის წამლად ხმარობდნენ (მდრ. წერ.; გლ: ლეჟშურა; ნიჟ.: ლემშური).

ლაქ-ი ღვინის დანალექი—თხლე. „ლექი მაქ გამოსახთელი, ერთი ოცი ბოთლი ეოტკა გამოვა“ (მდრ. საბა, ჩუბ.: ლეკი; მენთ.: ლექი; გლ).

ლაქაშ-ი სათივე მალახი თავთავიანი.

ლაქმარტ-ი ძლიერი წვიმა. „მაღიან

ღიდი წუშა რო შოვა, იტყვიენ, ლემკერტი მეიღო“ (მდრ. საბა, ჩუბ., გლ, ძოწ.: ლეშტერი; ჯაჯან.: ლეშტერი ამინდი; ქავთ.: ლელეხი).

ლაქსე-ი სუსტი შუშა, წვრილი ფიჩხი. „ბუერი ლეცაი ჩაჟვარე შილა (=თონეში)“.

ლაინბე-ი ღიდი, უზარმაზარი. „მევიდა ეს ვეებერთულა რაძახა, ეს ლიანგი (გეულეშაი)“ (მდრ. ჳყ., ფლ; ჯაჯან.: ლიანგი ხალხი; გლ, ძოწ.).

ლაინსე-ი მოღადებული წყალი, ტალახი და შლამი რომ მოაქვს. „წვილო ლიახემა ყოლისფერი“ (მდრ. ალაჟ.: ლიდევი).

ლაიქლიქ-ი დედაკაცის ზედმეტი ლაპარაკი, ენის ტარტალი (ნ. ლიკლიკობხ, ძოწ.; მდრ. გლ, ბერ.: ლიკლიგი).

ლაიქლიქობ-ს ზედმეტს ლაპარაკობს, ტარტალებს (დედაკაცი). „თელი დღე ლიკლიკობს, არ წყინდება ეს ენის ტარტალი?“ (მდრ. გლ).

ლაიპ-ი მოთეთრო, ფენებიანი ქვა, ერთიან ღიდ მასივებად იპოვება მიწაში (მდრ. საბა, ჩუბ., მენთ., გლ).

ლაირს-ი¹ ორდაქანებიან-სახურავიანი ნაგებობის კედელსა და სახურავს შორის ფიტრებიან გამომუნებული წინა და უკანა ნაწილი (მდრ. საბა; ნ. წერ., ალაჟ. მას. 135, გლ).

ლაირს-ი² რ:ც დაილექა, — დანალექი.

ლაიშხ-ი ხშირი, გაუვალი ბუნქნარი ან ტყე (მდრ. საბა, ჩუბ.: ლიხი; გლ, ძოწ.).

ლაის-ი შინაური ცხოველები — საქონელი, ცხვარი, ღორი... ქათმები. „შოუშუია ლიხი ყანაში და ოუვოსრებია თელათ“. „სუ რო მეკაეოს ცოცხი, ამ ლიხის გამოი შინ არ არის სისუფთავე (ეზოში)“. ||იტყვიან: „ქვეყნის ლიხი მაკვდა სულში“-ო — გულისხმობენ ძაღლსა და ღორს (მდრ. საბა, გლ; ქავთ.: ლიხერტი).

ლოკორტინა ლოკოკინა (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა: ლოკოკინა, ლოფორთქინა; ფლ: ლოქორია/ე, ალაფ. ლოქორია).

ლონთა-ი იფივეა, რაც ლორთქი (ნ. ძოწ.).

ლონთაოზ-ი, **ლონთაოზა** ნორჩი, კარგად ნაზარდი ბალახეული ან ყლორტი (ნ. ძოწ.).

ლოპარ-ი სისველე, სითხე, რომელიც მცენარეს მერქანსა და ქერქს შორის უდგება გაზაფხულზე (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ.: ლოპარი, ლოპო; ბერ., ფლ: ლოპერა; ჯანაშ., შარაშ., მენთ.: ლოპერი; გლ.: ლოპო).

ლორღ-ი ვაზის ყლორტი (ნ. ძოწ.; შდრ. გლ, ბერ.; წერ.: ლორღვა, გამოლორღვა).

ლორთა-ი ნორჩი, მოუმწიფებელი ყლორტი (ნ. ლონთქი, ლონთქოში; გლ, ძოწ.; შდრ. ბერ.: ლორთქოში; შარაშ.: ლორთქო; ჯაჯან.: ლონთქი, ლორთქი; ნიჟ.: ლორთქო).

ლორული სახლი „პატარა შენობა შუაზე დახეთქილი ხეებისაგან აშენებული, ძველათ სტუმარსაც იმაში იღებდენ ხომე“ (ნ. ივ. ჯაუახ. მასალ. I, 163; გლ., ლორული).

ლორწა-ი პირიდან გადმოსული ნერწყვი, -ღუეი. „მოწმინდე მაგ ბოეშს ეგ ლორწკი, შე ქალო!“ (ნ. გლ).

ლორწაოკინა ლორწო; ლორწოიანი.

„ხის ხმელ ქერქს რო დააღობენ ვენახის საკონვათ, იგი ლორწაოკინა ხთება“ (შდრ. საბა: ლორწო; ჭყ.: ლორწკი; გლ).

ლოქაშ-ი უშნო, დიდი ადამიანი, ლონიერ-შემძლებელი (შდრ. გლ, ძოწ.).

ლურსპანა ხარის ქედის ავადმყოფობა - ერთგვარი მუწუკებია, რომელთაც ძირი წაწვეტებული და გამავრებული აქეთ, ხარს უღლის დაღვმისას ქედში ერჭობა და სტკენს, გადამდება (შდრ. ბენთ.: ლუსპანა; გლ, ძოწ.).

ლურტა-ი, **ლურტაშ** უმწიფარი, თოთო. „ლურტყი ტაროები ლოუტყრე-უია“ (შდრ. ბერ., გლ, ძოწ.).

ლურწაშ-ი ცუდი, საძაგელი, ბინძური. **ლუსტაქანტი**-ი ლუწი თუ კენტი. ბაეშეები ხელში დამალვენ ლუწ ან კენტ ხილულს (თხილს...) და ერთი მეორეს ეტყეის: ლუსტაქენტი. თუ გამოიცნო, რაც ხელში აქეთ დამალული, გამოცნობისაა.

ლუამ დონდლო, უხეირო (კაცი). „ლუაყ კაცია რაცხა მაგ საწყალი“ (შდრ. გლ.).

ლუაშ-ი მწენანესა და ლურჯს შორის ფერი. „ასეა, ბიოლოა, ეს (=ყურმენი) ლუში ფერის“. „ლუში იყო ი კატა?“ „ლუში პამიდორი მწკლატე გამოლის“ (ნ. გლ).

ლუაშარკა ლობიო ლობიო ერთგვარი, ბეწვიანი, ლუში (ნ.) პარკი აქვს წითლით ჭრელი.

3

მაგრატელა 1. ლედეკეი (ღეროს ვაზის საკრავად იყენებენ). 2. ნ. კენჭაობა (ნ. ძოწ.).

მაღმებარი-ი მღებელი. „კვერცხის მაღმბარი ქათამი მოუკვდა“.

მაღმარ მანდ. „ბრაწოული არი მაღმარ, აშეილე და შამიტანეო“ (ნ. ძოწ.).

მაღმური-ი მაგ მხრიდან, მაგ მხრისა.

„მაღური მე კაი არაფელი შინახია“ (ნ. ჯაჯან.).

მათით-ი წვრილი, ღრეკალი ვაზი თავებში ნემსებდარჭობილი, საქსლეში ქსოვის დროს მოდრეკენ და ნემსიანი თავებით საქსოვის ნაწიბურებზე დაარჭობენ იქით-აქეთ, რათა სახხამშა საქსოვი არ მოავიწროვოს (შდრ. სა-

ბა, ჩუბ.: მათითა).

მან:ღან მე მზრიდან, მე ადვილიდან.
„მაიდან ესროლე, წინ არ წვიწიო!“
(შდრ. ჯაჯან.: მაიღანი; ძოწ.: მაიღანი, მაიღანა, მაიღანი).

მან მანც. „მან შეშინებული ხარ, მან შემკრთალი ხარ...“ (ნ. ძოწ.)

მანსა ვახის ერთ-ერთი ჯიში — თეთრი, წერილმარცვალა მტევანი იცის, ადრე მწიფდება, ღვინის დასაყენებლად არ ვარება. „მაისა საადრით ვურძენია, წერილი კუშპალი აქ, ღვინით არ ვარება“ (ნ. ძოწ.).

მაპარიის ძაჴი ნიენი-ნოეგორდიდან („მაკარიის იარმუკიდან“) მოტანალი, იქური წარმოშობის ძაჴი. „მაკარიის ძაჴი უნდა ღვინოს ჩემი ბავის სისხლ და დამახვიო ტანზე არშინის სისქეზე და ის დამაკაეებს მეო“ (ნ. გ. ლეონ., „ბესიკი“ გვ. 76; შდრ. ძოწ.; ნიჴ.: მაკარიად).

მაკიდონელ-ი სურნელოვანი მწვანელი, კერძოდ, ნიახურ-ობრახუში (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა: მაკიდონი; ჩუბ.: მაკინდოლი; ფლ., გლ: მაკიდოლი).

მაღათა ნ. აღათა (შდრ. გლ).

მაღალურ-ი მოღალური. „მაღალური ლეღის მტერია ძალიან!“ (შდრ. საბა, ჩუბ.; ქათ.: მეღალური).

მაღისას(ა) ნ. აღისას(ა).

მაგალ-ი ლითონის ფულის ციფრიანი გვერდი.

მაგალი ძათანაცარა მინდვრის მხალი — ნაცარქათამას ერთი სახეობა.

მაგაჯუჯუ-ი ხელოვნ. საქსლის საეარცხელ-ლაფათინი. „ღედამ შამოგიეთალო: აზი-ღაზი მათხოვეო, შიბრიქინი, შიგაგარდი, მაგაჯუჯუვი მათხოვეო“ (გამოცანასაეითა ნათქვამი სახუმაროდ).

მაგილა ლობიო ერთგვარი ლობიო, მარცვალი სადა აქეს, მკრთალ-წითელი, უბარდოა. „ეს მაგილა ლობიო რაეა ვადაჯიშოა“.

მაგლიყიქილა ერთგვარი ბალახი, რომლის ნაყოფი მსესუმზირას ნაყოფს ქვავს, მხოლოდ ორი ხაოიანი წვეტი-თაა შეიარაღებული; ამ წვეტებით ცხოველებს ეღება სხეულზე, ადამიანებს — ტანსაცმელზე, — ორკილა (შდრ. ძოწ.: მაგლიყიულა).

მაგობილა-ი დედობილის (ნ.) ქმარი (შდრ. საბა).

მაგთან-ი ღა-ძმებში ყოველი უმცროსი უფროსის მიმართ. „ღა მყავდა ჩემი მაგთანი“ (შდრ. შარაშ).

მაგულ-ი ეენახი, ზვარი. „იეანის საქმე მიკვირს, მუშაობას შელეგია, ჯერ არ გოუსხლავს მაგული...“ (შდრ. გლ, ძოწ.).

მაგმარაობა საშუალება, ღონისძიება; ქონება. „აღარაფელი მაგმარაობა აღარ აქ ხალხს, ისე ამოაძრო სული (მეფემ)“.

მაგჭინენ მომჭირნე, ანგარიშიანი (შდრ. საბა: მომჭირნე; ძოწ.: მაგჭინე).

მანათიან-ი საადრეო ვახის ჯიში, მოყვითალო მწიფდება; მსხვილმარცვლიანი ღიღი მტევნები იცის, ღვინო არ უღდება (ნ. ძოწ.; შდრ. ქათ.: მანათიანი ყურძენი).

მანან ერთგვარი სოკოსებრი ავადმყოფობა ფოთლისა (ჩვეულებრივ, თუთისა), წერილ მოყავისფრო ან მონაცრისფრო წერტილებად უჩნდება. მანანა ვიქიმა წყნარი წვიმა, — თქორი (შდრ. ძოწ., გლ!).

მანანაიან-ი მანანით დაავადებულა, მანანა დაყრილი (ფოთოლი). „აბრეშუმს მანანაიანი ფოთოლი არ აწვეწს, ღედა?“

მანობამდი, მანობამდის მანამღე, მანამდის. „მანობამდი არ ოუღვეს იმას გვერდები!“ (ნ. ჯაჯან., ძოწ., ნიჴ.).

მანახ-ი სხვადასხვა ფერის თვალების მქონე (ადამიანი, ცხოველი).

მანძილა სოკოა ერთგვარი (შდრ. საბა: მანძილო).

მანძე-ი პატარა ხრახნილი (შდრ. ჩუბ.: მანჭვალე; ბერ.: მანჭო; კავთ.).

მანძია ჩიტი ერთგვარი, კისერს გრეხს, მანჭავს (ნ. ალავე. მას. 151; შდრ. საბა: მანჭუა).

მანძინანი-ი რიხიანი. „მაოხიანი ლაპარაკი იყის“.

მარა მავრამ (შდრ. საბა, ჩუბ.; ძოწ.: მარამ, მარამა, მარე...).

მარაშლი „დღესასწაული იყო დაურწყების კვირამი, ყვერულს დაკლავდენ თაროსთან და ღმერთს შინაური ფრინველების მოშენებას სთხოვდენ“ (შდრ. ბერ., წერ.: მარეშალი; ძოწ.: მარაშლი).

მართალი ღმერთი ღმობი ღმობი. „ერთი კილი ყველი, ...მართალი ღმობი ერთი ხინი... უნდა შეეჭამა ღიასხლისს“.

მარტვაკალა სხვის უხლებლად, უსხვიოდ, — მარტოდმარტო. „მარტვაკალამ გამევიარე იმ ტყეში, კილამ გაღვირე“ (შდრ. მარაშ.: მარტოკალა).

მარტანა, მარტანე-ი მარტო (შდრ. ძოწ.: მარტენა-ე).

მარტახი-ი ორკაპა ჯოხი ღამით თევზის საჭერი (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა; წერ.: მარტახი, ვლ).

მარხილი-ი ორი გათლილი ხე გამირებ-გაყრილი, აქეთ-იქით 4—6 ჭალით, წინა და უკანა ჭალებზე (ზოგჯერ შუაზეც) ხართოლებით (ნ.) და წინა თავებზე ნახერტებით ფრჩხილებზე ჩამოსაცმელად, ხმარობენ ტვირთის (ჩვეულებრივ, შეშის) საზიდლე უბორბლო სამუარლებად (შდრ. საბა: მარქილი; ჩუბ., ბერ., ვლ, ძოწ.).

მასალა შელოცვაში გვებდება ასალა სიტყვის შემდეგ: „ასალა, მასალა, ფეხები გაასარსალა (შენმა) ავი თვალთ, ავი გულით შემხედვარემ“.

მასაში-ი რეული, გვარი (შდრ. ბერ.; მენტ.: მასაბი).

მასოღმა, მასულმა მას მოღმა, მას

აქეთ, მის შემდეგ (შდრ. ბერ.; ძოწ.: მას ოღმა).

მასარ წერილი ღერწმის ჯოხი (ერთი მუხლი), რომელზეც სასხამს ახევენ და მაქოში ღებენ (შდრ. საბა, ჩუბ., მენტ., ვლ, ძოწ.).

მასულმა ნ. მასოღმა (შდრ. ძოწ.: მასულმა).

მატრაქა-ი მეტიწარა, არამკითხე (შდრ. საბა: მატაროცი, მატრაქეცი; ჩუბ., მენტ., ვლ: მატრაქეცი; ჭყ: მატაროცი).

მაშა მაქო.

მაშაია ქოში. „იტანს ტოლმას წამოიხზამ, მაშაიას ფეხს ჩააღამ...“ (შდრ. საბა, ჩუბ., ვლ: მაშია).

მაშინა, მაშინია ნ. აშინა.

მაშინათე იგივეა, რაც მაშინთე. „წეილა მაშინათე“ (ნ. ჯაჯან.: მაშინათე).

მაშინთე მაშინე. „ღიბარა მაშინთე ღეღამისი...“ (ნ. ძოწ.).

მაშინია ნ. აშინია.

მაშრაშა „წყლის დასაღვეი კრუშა“ (შდრ. საბა: მაშრაშა; ვლ).

მაჩალა კანაფის კანის მავარი მასალა, ხმარობენ მენისას ვაზის საძირისა და კვირტის შეერთების ადგილის შესახვევად. „წარე ვენახსე დამენილია ტკილი ვენახის კვირტი, ნამყენზე შემოხოულია მაჩალა“ (შდრ. რუს. მოვლო).

მაჭინარი-ი გამძლე, დიდხანს საყოფი (საჭმელი); ნოყიერი (ნ. ძოწ.: მაჭიერი საჭმელი; შდრ. საბა, ვლ).

მაჭარა იგივეა, რაც წყალმაჭარა.

მაჭინკალა-ი ნ. მაჭუნკალა.

მაჭუნკალა, მაჭინკალა-ი მანჭუნკალა. „გამზმარი ხის ძირში ამოდის მაჭუნკალა, საცა ჯირი იყო, იქაც იყის, ვახშობთ ზომე საჭმელათ“. „ხოვი სხუას უმახის, ჩვენ მაჭინკალევი ვიეთ“ (ნ. ჩუბ., ვლ: მანჭუნკალა, შდრ. ალავე: მანჭუნკარა; ჭყ: სოკოები; საბა, ძოწ.: მანჭუნკალა).

მასაშილი-ი ნ. მახაშირი.
მასაშირი-ი, **მასაშილი-**ი გველი. „მო-
 ლის აგერ გველი, მასაშირი“ (ნ. ძოწ.).
მასქა წვერის წათლა (სარისა...), —
 წაწვეტება (ნ. მახეაეს, დამახ-
 ული; შდრ. საბა, ჩუბ., მენთ., გლ).
მასქაპ-ს წვერს უთლის (სარს...).
 „სარდანს მახეაეს ეენახში“ (შდრ. გლ).
მასოხ-ი გველი და მისთ., რაც მიწაზე
 ცურავს, ხობავს (შდრ. საბა, ჩუბ.,
 მენთ., გლ).
მაჯაბ-ი გამძლე, შეძლებული, ამტანი.
 „ლოლი მაჯაგი კაცი იყო, ამდენი გაჭი-
 რება რომ გადღიტანა“ (შდრ. ჭყ.: მა-
 ჯაგანი კაცი; ბერ.; მენთ.: მაჯა-
 განი; ქაეთ.).
მამანე მსგავსი. „არაფელი არ არის
 სახში ამისი მგანე“ (ნ. ძოწ.).
მამრიალე იგივეა, რაც გორიალი.
მმუნე ლყე კვერცხი. „მე ათახელ უნ-
 და დაელანლო, მგუნე არ იყოს კვერ-
 ცხი“.
მდეა-ი დაბრძნებული ჭყუის ადამიანი,
 ბრძენი, არა ცეტი. „მდექი კაცი“.
მეამინე ცრუმორწმ. ღმერთი, ქრის-
 ტე, თუ ვილაც „ამინის“ მთქმელი, რი-
 ძელიც ჩამოივლის და თუ ვისმე სურ-
 ეილს, თხოვნას, წყევლას წააწყდება,
 „ამინ“-ს ეტყვის, დაუღასტურებს, რაც
 იმას ნიშნავს, რომ ეს სურვილი, თხოვ-
 ნა, წყველა... ასრულდება. „გაჩრდი,
 ქალო, ნუ იწყევლები, რას ამირობ მე-
 ამინე რომ ჩამეიაროს“. „მეამინე რო
 ჩამეივლის, რასაც ისურვებს, შეგისრუ-
 ლებს“ (შდრ. ქაეთ.).
მე და შენი ორმოცა ნ. დაორმო-
 ცება.
მეამინხალ-ი ნეკერხალი (შდრ. ჩუბ.;
 ნ. მაყ., ძოწ.).
მეამინხალ-ი იგივეა, რაც მეკენჩ-
 ხალი.
მეამირტია პატარა ჩიტი ერთგვარი,
 ვახაფხულზე უფრო ჩანს კვირტობისას
 (ნ. ძოწ.).
მელაშია სკვინჩის მსგავსი ჩიტი ერთ-

გვარი, გულ-მუცელზე ყვითელი ბუმბუ-
 ლი აქვს.
მელისქაპლა მცენარე ერთგვარი, ყვა-
 ეილი კარგ თაფლს იძლევა (ნ. მაყ.:
 ირმისმხალა).
მელისქაპლა-ი იგივეა, რაც მელი-
 სქალა.
მელიძია ბუზი ნაცრისფერი დიდი
 ბუზი, საქონელს კბენს და სისხლს
 აღენს, ამიტომ უფროსის საქონელი
 (შდრ. გლ: მელიქი).
მელქოცოლიკოურ-ი ვაზის ერთგვა-
 რი ჯიში.
მემრი მერე. „მემრე იმას მუუცია ნე-
 ზა“.
მერღეან-ი საურმე გზაზე ურმის
 თვლისავან გაკეთებული ორმო (შდრ.
 ბერ., ნოღ., გლ., ძოწ. ნიქ.).
მერღმი-ი იგივეა, რაც მერღინი (ნ.
 ალაე., ძოწ.).
მერღინ-ი წმინდა საცერი, ზორბლის
 ფქვილის გასაცრელად იყენებენ ჩვეუ-
 ლებრივ (ნ. ჯაჯან., ალაე. მას. 151;
 შდრ. საბა, ჩუბ., ჭყ., მენთ., გლ).
მერჩ-ი ლამფა შენობის ჭერად მიკრუ-
 ლი. „სახურავსა და ჭერს შორის
 არე. — სხვენი, თავნი. „გოზინაყო
 (= ჩურხიხლა) მერჩზე რო იაშვიკია,
 იმაშოა!“ (ნ. ჯაჯან., ძოწ.; შდრ. საბა,
 ჩუბ.: ნერჩი; ბერ., წერ.: მენჩი;
 ქაეთ.).
მესარა, მესარ-ი ერთგვარი ღობე —
 სარები ახლო-ახლო (გვერდით) არიან
 დარტობილი და ზევით გადაწნულია
 წნელით (ნ. ძოწ.; შდრ. ჩუბ.; გლ:
 მესერი).
მესარალე რამდენიმე კაცის სერელის
 (ნ.) მიმართულებისა და სივანის განმ-
 საზღვრელი, დამკერი მუშა, რომელიც
 დასამუშავებელი ნაკეთისკენ ღვას.
 „როცა მაგ არი მესერელეთ, სერელი
 ფართოდება სულ“. „მექთიმე რო
 დაღვებოდა მესერელეთ, არაფელი ემ-
 ველებოდა თავში მისვლას“ (შდრ.
 ძოწ.).

მესკია პატარა, ნაცრისფერი, შავგულა ჩირი (შდრ. საბა, ჩუბ., ვლ).

მესკიურა ქლიაპი ქლიაიის ერთგვარი ჯიში.

მესნაულა იგივეა, რაც ს ნ ე უ ლ ა .

მეზუნია ერთგვარი შავი ხოჭო, — ფუნაგორია.

მეშ-ი ღამუშაეული ტყავი (შდრ. საბა, ჩუბ., ვლ).

მეშეაილ-ი იგივეა, რაც მი შ ე ე ლ ი .

მეჭაქა-ი: საძმე მეჭაქათაბა საქმე გართულებულია, დაძაბულია; გაჭირვებულადაა. „მისეილას საქმე ახლა ძაან მეჭეჭათაა, უჩივიენ თურმე კოღმურნეები“.

მესრამ ვინც ხარებს ჰკილია, ჩვეულებრივ, მეურმე (შდრ. ი. გიგ., ვლ).

მიამამე მოამბე; მოციქული, შიკრიკი. „ეს მიამამე მინური ღვიბაღება (=მივა) შეფესთან“.

მიათულაპეზ-ს ძალას გამოაცლის, დასუსტებს, დაოსებს და მიაწვეს. „აცა, იძინოს, სიცხემ მიათულავა, დაასუსტა“.

მიაკოჭამ-ს იგივეა, რაც მი ა ძ ა გ რ ა ე ს . „ჭამე მაგ ბალახი, თუ არა მიგაკოჭავ ღობეზე და იყავი შერე ისე“.

მიამაქლამ-ს 1. მიაგნებს, მიაკლევს. „უშობელი ღვიკარქა და მის კვალს ვერ მიაქვლია ვერასჯით“. 2. რაიმე პუნქტამდე თოვლში გზას გაკვალავს. „იმხელა მოთოვა ერთხელ, ჭურისთავამდი ვერ მივაქვლივით“.

მიანანებ-ს ოდნავ მიაკარებს, შეახებს (სიღლს...). „ზელი არ მიანანო, მეტყინება!“

მიანაფუშებ-ს მოსპობს, ამოწყვეტს. „ტახეშაძებმა არ აცალა ირემს შამოულა ეკლებიის... ისე დაკლეს და ქე მიანაშუშა (წმ. გიორგიმ) ერთხელ ისინი“.

მიანურუსუნებ-ს უყურადღებოდ მიატოვებს, მიივიწყებს. „შენ ძაან მიანურუსუნე ი პურის ქუფილი იქანა“.

მიამაბრავ-ს მავრად მიბამს, მიაკო-

ჭავს (ნ.). „მიამავრა ბაწრით ბეოლას და, ჭამა თუ უნდა ძროხას, აღარ ახსიონის“

მიდნიილ-მოდნიილ-ი მისხელა-მოსხელა, — სიარული. „ჯერ ისეველე მიდნიილ-მოდნიილი იყო“ (ნ. ძოწ.).

მიდღეანი, მიდღენი მის ღღეში, მის სიცოცხლეში. „წვერი მოპარეული აქ სულ მიდღენი ტენტერას“ (ნ. ძოწ., ნიჟ.).

მიდლოწებბა ფაფისებური მასის მცირეოდნად მითხეება. „მიდლოწებბა თუ გინდა, აი, შენ!“ (და მსხლის ძალიან დამალი ნაწილი მიათხება დას სახეში).

მიჯღება „დაქირაება, ქირა“ (ილ. აბულ.).

მიჯნება იგივეა, რაც მიზღება. „შვილმა ღელას მიჯნება სთხოვა და არ მისცა“ (მთქმელმა განმარტა: „ძუძუს თხოვა ბოვშისაგან უდროვო დროს“-ი. ჩანს მი ზ დ ე ბ ა — მიჯნება აღარ ესმოდა ძველი მნიშვნელობით და ფრანჯას ააზრებდა).

მიჯაზ-ი მიჯაჯათ არი ფეხმძიმობის გამო უგუნებოდ არის, გული ერევა ხოლმე, — მიჯნობს.

მითულაქლამ-ა ძალა გამოეცლება, დასუსტდება, დაოსდება და ძილად მიეკვდება. „იევანშა და მოთულავდა, თელღეს ნაწვალეები და დაღალულია“.

მიიშაქლამ-ა ძლიერ დაიქანება, მოძრაობის უნარს დაკარგავს, — შეღონდება. „ისე მიიშქლა, რომ ფეხსე ვეღარ დაღის“.

მიისულამ-ა მიწყნარდება, მიჩუმიდება, გაისუსება (ნ.); მიიძინებს. „იბორგა, იბორგა და ახლა ქე მიისულა რაცხანაირათ“.

მიიქარი მიქარება, ნირწამხდარი მიიპარება.

მიქოჭილ-ი იგივეა, რაც მი ძ ა გ რ ე უ ლ . „მიქოჭილი საქონელი გაძღებოდა?“

მიიპქლამ-ა 1. აღღომის მილოცვა —

მისალმება; ხელის ჩამორთმევისას ერთმანეთს კვერცხებს შეუცვლიდნენ ხოლმე (6. მი/უ შ კ ე ლ ე ვ ს). 2. მიგნება (6. მი ა მ კ ე ლ ე ვ ს, მნიშვ. 1; შდრ. ჯაჯან.: მი ნ კ ლ ო ვ ა). 3. რაიმე პუნქტამდე თოვლში გზის გაკვალვა (6. მი ა მ კ ე ლ ე ვ ს, მნიშვ. 2).
მიმძლქვა ძლიერ მოქანცვა, მოძრაობის უნარის დაკარგვა, — შეღონება (6. მი ი მ ქ ლ ე ვ ა).

მინანება ოდნავ მიკარება, შეხება. „ხელის მინანება და მისი ტირილი ერთია“ (6. მი ა ნ ა ნ ე ბ ს; შდრ. ბერ., უღ.: მ უ ნ ა ნ ა ე /-ა; ალაუ.: მი ნ ა ნ ი ა).

მინაშუშება 1. მცენარეთა (ნათესის) გახშობა მეტი სიციხისაგან. 2. ვაღატ. ამოწვევება (6. მი ა ნ ა შ უ შ ე ბ ა ს).

მინღ-ი: **მინღს** აძილებს დაფქვის საფასურს აიღებს; ძველად ბათმანზე ერთი გირვანქა მარცვალი მიქქონდა მეწისქვილეს; ახლა თითქმის ყველგან ფულს იხდიან დაფქვისათვის (შდრ. ჰყ., მენთ., უღ., გლ: მი ნ ღ ი; ძოწ.: მი ნ ღ ა ე ს).

მირიამ მეორე.
მირიგება: ხარდნის მირიგება თითო ხარდნის (სარის) ჩამორიგება ყოველ ვაზთან (ჯერ ჩამორიგებენ, შემდეგ დაკევიბიან და სათითაოდ მიუღდამენ ხარდანს (სარს) ეაზს). „ხარდნის მირიგება და დასობა ახლა ბევრი აღარ არი საჭირო, გამბულია ვენახი სინებზე“.

მისანა მისთანა. „გეიზარდა ნიორი თურმე მისანა, რო კაცზე მალაღი“ (6. ძოწ.).

მისარიგებაელ-ი **მისარიგებაელი** ხარდანი ხარდნები, რომლებიც ვაზებს უნდა მიუვლონ შესაღებულად. „ხარდანი მაქ... მისარიგებელი“ (6. მი რ ი გ ე ბ ა).

მისიანება ძაღლის მიტყევა. „ჯერ ლეკვია, მიხიანება არ იცის“ (6. მი / უ უ ს ი ა ნ ე ბ ს).

მისნება იგივეა, რაც მი ზ ღ ე ბ ა.
მისუშამ-ს მიძალავს, მიაფარებს. „მისუფეს მიცვალბული, სანამღი ქორწილი გათავლებოდა, მერე გამოაჩინეს და გაასვენეს“.

მისხმა მიქსოვა ძაფისა ქსელში (შდრ. გლ).

მი/უშამკვლევ-ს აღდგომას მიულოცავს და ხელის ჩამორთმევისას კვერცხს ან რაიმე ხილს ჩაუღებს ხელში (ასევე იქცევა მეორეც). „მეულათ კვერცხებს მუშკვლეულით ხოშ ერთმანეთს“.

მი/უსინანება-ს ძაღლს მიუტყეებს, — მიუსიხინებს. „მეუსიანა ძაღლი ღორს!“

მიყურვა მიყურვა (6. ჯაჯან.).

მიშეაქ-ი რქის ან ხის ღარისმაგვარი, ქუსლზე მისარგები ხელსაწყო ვიწრო ფესაცმლის ჩაცმის გასაადვილებლად, — კაწაბი (6. ქავთ.: მი შ ე ე ლ ა).

მიცხება-ს: **თოვს** მიცხებას თოფს ხედიზედ ესერის, მიაყოლებს. „მაშინ მიცხე თოფი ფეხში“.

მიძაბრულ-ი მაგრად მიბმული, — მიკოკილი (6.). „თელი ღღე მიძაბრული ყოლია საქონელი, ფერღები ჩაყარდნილი აქ-ყე საწყლებს!“

მიწინწილობ/შ-ს იგივეა, რაც მიწინწილობ/ფ-ს. „ბოვშები ქე მიწინწილობღენ ლაშაზათ ამ საღამოს“.

მიწინწინობ/შ-ს თავქუდმოგლეჯილი მირბის, ძაღლიან მირბის. „მე მინახავს ტოლიძაში, მიწინწინობს დავღამართში“. „დედა, დედა, რა ამიდი გამეიდა! ვისაც ჭკუა აქ (ბტუმრებს), სულ მიწინწინობენ სახში“.

მპატ-ი ობი. „ჭადს მკატე მოკიდებია“ (6. ძოწ.).

მპმ პრკე. „მკე გაჩნია ღიდ ჭურს!“ (შდრ. საბა: პ რ კ ე, ბ რ კ ე).

მკვნებთაღა, **მკვნებთაღა** 1. თმის აკდმოყოფა — თმა შეგადამოვითითქოს ცვეება და ტყდება. „მკვნებთაღა რო გოურთება, ბაღანი წყტება, ცვინდება“. 2. ფეხის თითის ქვედა მხარე-

ზე კანის გაწყვეტა, ქაილი იცის (ქველად ცოცხალ მებენარს სვამდნენ ნაპრალში, მოარჩენსო). შდრ. გლ: მკენე ტაკვი, მკენე ტელი.

მამილ-ი 1. ხის ჭია, რომელიც მერქანს ხრავს. 2. ხის ჭიისაგან გამონახრავი მოყვითალო ფერის ფხენილი (ნ. დამკილული).

მკლპური-ი მხ:რული (ნ. ქავთ.: მკლავური).

მამორღნაპ-ი კორღანოს (ნ.) დამღება, საზღერის დამწესებელი. „ხენწიფემ გამოგზავნა მკორღნავი და შამეიკორღნა კიკნაველიძეებმა ფთა და ბარი“.

მოაბამ-ს: კუძს მოაბამს რიკტაფელას თამაშის დროს მომგები წამგებას კუდად ჯოხს ან ქეას დაღებს საყესთან (ნ. კუღერი).

მოაბპურიშლამ-ს დაეგროვებს (თივას), დაბულულებს. „თივას ჯერ მოვაბურულებთ და მერე ზეინათ დავღვამთ ხომე“.

მოაპაპუშამ-ს კაუჭივით მოხრის, — მოაკაუჭებს. „მოაკაუჭა თითი!“

მოაპალიფამ-ს მოკრის, მოკაფავს. „ვენახის ნაპირზე მოაკალიფა ეპალი, ვენახს აწუხებხო“.

მოალროსინებ-ს ხბოს ძროხის ძუძუს მოაწოვებს გამოწველის წინ. „ხფიზ მოვალროსინებთ ხომე და მერე გამოვწველით ძროხას“.

მოარიღამ-ს მიმოფანტავს, მიშაბნევს. „ღორს გადოუბრუნებია დიდი გოდორი და ტარო სიმიდი სულ მოურიადლებია წინკარში, სულზე შუესტარი, თუ არა დააეოხრებდა სულ“. „რო აკრა ზელი სტოლს, სულ შოარიღალა ყორიფელი პოღზე“.

მოახარასალამ-ს 1. მოთელავს, მოსრევს, მოჯეგავს. „მოახარასალა ბოხტანი ცხერებმა, მიხედე, შე ქალო!“

2. წყველა-კრულავს შეუთლის (მიაცირის), — დაწყველის „ბული თუ მოუვიდა, მოგახარსალავს, არ დაგირი-

ღებს“ (შდრ. ძიწ.: მოახარავალეფს).

მოახსურსშამაღამ-ს გულწასულს, შელონებულს მოაბრუნებს, გამოაკოცხლებს. „ქმარი წოუსვი ცხვირზე და ყურისძირებში, მოახსურსშამაღებს“.

მოატრიატამ-ს შემოარღვევს, შემოაკლის (ღობეს). „ვენეხას მოუტრიატებია ვენახის თავი, გასაკეთებელი გამიხთა ახლა ისი“.

მოახსამ-ს მოსახვევს (ნ.) მოხრის და მიაკრავს ხარდანზე (ნ.) ან ეახზე. „ვენახი მოვახვიე“ (შდრ. ვლ).

მოახორიღამ-ს მიმოფანტავს, დაბნევს. „არიქა, ბიჭო, მაძალი შევიდა სახში, მოახორიღებს“.

მოაბაბანიკაბუღ-ი დიდმუცილიანა ცხოველი მაკობის ბოლო პერიოდში. „ჩენი ძროხა მოაბანიკებულია, მაღე შეიგებს“.

მობდლოღამ-ს მობღღენის, ბევრს შიველავს. „ერთი ზურგი ბალახი მოვბდლოღე ერთ მინწი“.

მობტოჭამ-ს დაბნეულს, დაყრიღს სათითოდ აიღებს, აკრეფს. „უშეღელებელი ზურგი ლერწი მობოჭა ვენახში“. „შე ჩამოერევე ნიგოსი და დამსულ მობოჭა ჩემ ნამოსელამღი“.

მობტოჭიღ-ი სათითოდ აღებული, აკრეფილი. „მობოჭილი ლერწი ვენახში მიწყეია, გამოსატანი მაქ“.

მობპურიშლამ ბურულის (თივის) დაღმა, — დაბულულება. „ახლა თივას მობურულება უნდა, თუ არა წუმა მოღის“ (ნ. მოაბურულემბ).

მობტორიღ-ი მოჭორილი, მკვიანილი.

მოზნანსპა მოგლესვა, დაგლესვა. „ჭურის მოგნესა არ დაგამიწვეღს!“ (ნ. მოგნისაკეს).

მოზნისამ-ს მოგლესს, დაგლესს. „ქარქათ მოგნისე ჭური, წყალი არ ჩევიღოს შიდა!“

მოზმომამ მწყემსვა, მომწყემსვა (შდრ. ჩუბ., ვლ).

მოღრანსულ-ი უშნოდ სქელი (შდრ:

შარაშ.: მო დ უ ნ დ რ უ ც უ ლ ი).

მოდრუნსულ-ი იგივეა, რაც მო დ რ ა ნ ც უ ლ ი.

მოდლაქანულ-ი ფართო და უშნო სა- ხიანი, ცუდი შესახედაობის ადამიანი (შდრ. შარაშ.: მო დ ლ უ რ უ ლ ი).

მოკაშანება- დაეისზმრება, სიზმარს ნახავს. „წუხელი მამეზმანა, ვითამ...“ (შდრ. გლ).

მოკაშაშ-ს უამინდობა ხილს გააფუჭებს, სიცხე გააყვითლებს. „წრეულს ლეღვი მოუღა, სულ ერთიანთ ჩამოცივინდა ძირს“ (შდრ. ძოწ.: მო ე ლ უ ლ ი).

მოკაშაშ უამინდობის გამო ხილულის მოკაქნობა; უმწიფრად გაყვითლება (ნ. მ ი ე ლ ა ე ს; შდრ. საბა).

მოკაშაშ მოვდივართ. „შუკარს ვიყავით და იქიდან მოვალთ“.

მოკაშაშ-ს სალაობის (ფულაობის) დროს თავის სალას (ფულს) უფრო შირს გადაისვრის, ვიდრე მოწინააღმ- დევე. „შე უნდა მოგთავნო ახლა!“

მოკაშაშ-ს გადატ. თავის ნებაზე და- იყოლიებს, — დაიმორჩილებს. „სოლო- დამ ცხენი კარქათ მიიხმარ-მეისმარა, მოთოკა კარქათ“ (შდრ. გლ: მ ო - თ ო კ ა ე ს).

მოკაშაშ-ს ხილს (ტყემაღსა და მისთ.) ნახევრად მოხარშავს. „ტყე- მაღს მოთუთქა, ტყლაპი უნდა გააკე- თოს“ (შდრ. გლ; ნ. საბა: მ ო თ თ ო - ქ ე ა; ჩუბ., შარაშ.: მ ო თ თ ო ქ ე ლ ა).

მოკაშაშ-ს ყინვა მოწვეავს, — დააზ- რობს. „კვირტი გამოდის მარა, ყინვა თუ დოუღვა, მოთუშავს ხელათ“ (შდრ. ძოწ.: მ ო თ თ ო შ ა მ ს).

მოკაშაშ-ი ყინვისგან მომწეარი, — დამზრალი. „მომთუშულია ვენახი სულ“

მოკაშაშ-ს ფეხით მოთელავს — მო- სრესს. „ეზოში ვორი ძირი ბალახი იყო და ისიც მოთქირეს ბოეშებამ“. ||გადატ. მაგრად სცემს. „შაგას სანამ- დის არ მოუთქირავ, არ დამანებებს თავს!“

მოკაშაშ-ს ფეხით მოთელავა, მოსრესა (ნათესის, ბალახის). ||გადატ. მაგრად ცემა, — მობეგვა. „მონდომია იმას მო- თქირევა და ის არი!“

მოკაშაშ-ს საჭირო დროს, ალოს გაიგებს. „რო შევიადლოვებ, წიწილები იქნება დამშეული-თქვა, წამოვალ ხო- მე“.

მოკაშაშ-ს ბასრი იარაღით მო- იჭრის, გაიჭრის. „იმდენი ატრიალა სამართებელი, რო ქე შეიბალთა ხე- ლი!“

მოკაშაშ-ს: ინჯრას მვიბრუ- ნებს სადილის ან ვახშმის საყოფ საკემელს გააკეთებს, მოამზადებს. „ხელმარჯვე ქალია, ისე მვიბრუნებს ინჯრას, ვერც კი გვიგებ“. „ქჭილი თავდება, ერთსელ თუ მვიბრუნებო ინჯრას“.

მოკაშაშ-ს დიდი ხნის დაუ- ვარცხნელი იმა მოითელება. „შეიბ- რუსენა ბლანი, გოგო, დეიბარცხნე!“

მოკაშაშ-ს ზურგზე მოიკიდებს. „ხალთა შეიკიკა ზრუგზე და წვეი- და“. „მამიკიკა ზრუგზე და გამიყვა- ნეო“.

მოკაშაშ-ს სიბერით, ავადმ- ყოფობით მოიხრება, მოიკუხება, — მო- იკრუნხება. „ძალიან შეიკრუნცხა რაუღენა, ისე დიდი ხნის კ'არ არის“ (შდრ. გლ: მ ო ი კ რ უ ნ ხ ე ბ ა).

მოკაშაშ-ს თავის რაიმეს მოაე- ლებს ცეცხლზე, ალზე. „შეიკულე ხე- ლები, შე კაცო, რავა გაგბლიკებია“

მოკაშაშ-ს მხარეებს გამოიცი- ნობს; გზას გაავნებს. „ეერთხელ ტყე- ში ვიყავი, ფხარი მამექცა და გზა ვედარ მვიმხარი“ (შდრ. გლ).

მოკაშაშ-ს: ალი მიიპარავს გა- საშრობად ან ვასათობად მიშეერილ ტანსაცემელს ცეცხლი ერთბაშად და შეუძნეულად დაწვეავს ისე, რომ ერ- თი შეხედვით (სანამ არ მოსრეს) არ ეტყობა დამწვრობა. „დეიხი უკან, გო-

გო, შეიპარავ მაგ კაბას ალი“ (მღრ. ძონ.: მე ი პ ა რ ა ფ ე ხ ი).

მრ/მეპირაზი-ა საკმლით დაკმაყოფილდება, — გაძლება. „შეიპირა რავარც იქნა!“

მრ/მეძარაზი-ა უამინდობით (მეტისიციტით) მოჭკნება; უმწიფრად გაყვითლდება. „მეიძარა ნამყოფი, არაფელი არ იქნება წრეულს“.

მრ/მეძირილი-ს საქმისაგან განთავისუფლდება, საქმეს გაათავებს, დაასრულებს (და მოიშორებს). „ხეწწიფემ გაღიხადა ღიღი ქორწილი და მეძირილა საქმე“.

მრ/მეძისათვის სურავს-ს თესლით მოიყვანს, — მოათესლებს. „არევიწ შეისათესაურა აქით ისხანაში“.

მრ/მეძისაქლის სურავს-ს დაკლებას იგრძნობს, მაგრამ არ შეიმჩნევს, არად ჩაადგებს, — მოითმენს, აიტანს. „თუ არ შეისაკლისე რამე, ისე ვერაფელს შეიძენ ვოჯახში“. „მალე გადამაძიყვანე ბოვში, ვერ შევისაკლისიფე, მეხმარება ზომე პატარ-პატარას“.

მრ/მეძისაგაბის სურავს-ს მოირგებს. „შეისამაგისა ჩემი ჩექმები და გახთას კი აღარ ფიქროფს“.

მრ/მეძისაქმები-ს. 1. საქმეს მოათავებს. დაასრულებს. „თუ დროზე შევისაქმე, რაც მიჩნდა, აღრე წამულ სახში“. 2. საუბ. ბუნებრივი მოთხოვნილებისათვის გადავა. — „რას შობი მადო“, — კითხვა აფიცრება (ბიჭს), — „მევისაქმეო“, — (უპასუხა ბიჭმა)“. მღრ. გლ.

მრ/მეძისარიანი-ს მჭრელი იარაღით (გაიჭრის) თავისას (თითს, ხელს, ფეხს...). „მევისარიანე ცერი, ძელამღი დევილა დანაი“.

მრ/მეძისატი-ს: ალი მეძისატიცებს იფიფეა, რაც ალი მეძისარავეს (ნ. მრ/მეძისარავეს). მღრ. გლ.

მრ/მეძისატი-ა მორცხვად, მორიდებით მოვა ჭამისთვის (სხვისი ბავშვი). „ჩვენსა რო მეძისატიბოლა ზომე საჭმელზე, კი აღარ ახსოვს“.

მრ/მეძისანი-ს მოირთხამს; „მეფიფონსა თათარიფით და დევიწყო ჭამა“. ||გადატ. დაჯდება და აღარ წავა (სტუმარი, მეზობელი). „გლახა ჩოლობა აქ მაგას, რო მოვა და მეფიფონის, დაღამებას კი ველარ გეპულობს“.

მრ/მეძისანი-ს მოფიფონს (ნ.) თავისთვის. „მეფიფონსა რაცხა პატარა“.

მრ/მეძისანი-ს: დარჯაქში მეძისანი, მო:წესრიგებს; გამოსწორებს. „კაი პატარანი ქვაფელს, შენ მოგიფიფონს დარჯაქში, ავრე ველარ იხუნტრუტებ შენ ჭკუაზე!“ (მღრ. გლ).

მრ/მეძისანი-ს იყიფებს ღამით, გათენებისას; ყიფილს მოათავებს; „მამლებმა მორრეთ მეფიფელს“.

მრ/მეძისანი-ს ჩუმაღ, გაუხმარებულად გააკეთებს, მოისაქმებს. „შენი საქმე შენ უნდა მეძისათო ხახში, ქვეყანამ არ უნდა გეფიფოს, რას აქეთეფ“.

მრ/მეძისანი-ა¹ დანაგეიანდება. „მეძისატი ხახლი, დანახეტი“.

მრ/მეძისანი-ა² იფიფეა, რაც მრ/მეძისანი ბ ე ბ ა. „მეძისატი ხომე ჭამაზე!“

მრ/მეძისანი-ს: კვირცხს მეძისანი დელალი კვირცხის დებას დაიწყებს. „ქარუნია (ნ.) ქათამაც ქე მეფიფო კვირცხი“ (ნ. გლ: მ რ ი წ ყ ე ბ ს).

მრ/მეძისანი-ა მომმარდება (ღეინო). „სოტა ღეინო მქონდა და ისიცი მეძისანი ჭურში!“

მრ/მეძისანი-ა მოწყენილობით, საინახით, ტყიფილთ მოიჭმუნება, მოიღუფება. „რო მეფიფუნება ზომე, აღარ გინდა დეელაპარიკო? ხმას აღარ ამეფიფებს“.

მრ/მეძისანი კუჭის გაკეთება, — მოხრა, მოკაკვა (ნ. მ რ ა კ ა კ უ ტ ე ბ ს; უჯახან).

მრ/მეძისანი მოჭრა, მოკაფეა (ნ. მ რ ა კ ა ლ ი ფ ე ბ ს; მღრ. საბა, გლ; მენთ: მ რ კ ა რ კ ა რ ე ბ ა).

მოკეპავა-ს მოხარშულ მხალს ჩოგნით ნანეჩქავეს ხის გობზე. „ფხალს ხან მოკეპავეთ და ხან ავცენცათ ხომე“.

მოკეპაშა ადამიანის, ხალთის... ზურგზე მოკიდება (ნ. მოციკიკიკებს; შდრ. ალავ.: მოკოტრება).

მოკოდამა-ს წისქვილის ქვედა ქვას ზედა და ზედა ქვის ქვედა პირს ფოლადის წალკატით რადიუსის მიმართულებით გაუკეთებს პატარ-პატარა ღარის მსგავს ხშირ ჭდეებს, რათა წისქვილმა კარგად ფქვას. „წისქვილი მოკოდა“ (შდრ გლ).

მოკოდვა წისქვილის ქვების პირის მოკეთება — ქვედა ქვის ზედა და ზედა ქვის ქვედა პირის რადიუსის მიმართულებით პატარ-პატარა ღარის მსგავსი ხშირი ჭდეების გაკეთება ფოლადის წალკატით. „წისქვილის მოკოდვა ძნელი საქმეა, ყველამ კი არ იცის“ (ნ. მოკოდავს; შდრ. მენთ., ჯანაშ.).

მოკოქანა ნ. გადაკოქნის, კოქნა.

მოკარუნცხულ-ი სიბერით, ავადმყოფობით მოხრილი, მოკუზული, — მოკრუნჩხული. „იყო ერთი მოკარუნცხული ბებერი, ძლივ დადიოდა თურმე“... (შდრ. გლ: მოკრუნჩხული).

მოლაგუნება იგივეა, რაც ლამუნი.

მოლედვილი-ი მოშვებული, მოთენთილი. „რააცხა მოლედვილი ვარ ღღესე, გონა სიცხე მაქ“.

მოლოცება ხბოსათვის ძროხის ძუძუს მოწოდება. „ქიდვ უნდა ზფოს მოლოცება“ (ნ. მოლოცნიებს; შდრ. გლ: მოლოცნა).

მოლულვა რაიმეს მოკლება ცეცხლზე, ალზე. „ხელების მოლულვა“ (ნ. მოციკიკიკებს).

მოლღე მოთხელი; გამღნარი. „მოლღე თოული“.

მოშთაშნა სალაობის (ფულაობის) დროს სალას (სასროლი ფულის) უფრო შორს გადასვლა (ნ.), ვიდრე წინ გადასული მოთამაშის სალა (ფული) არის (ნ. მოთაენის).

მოშიწნა მიწის იატაკის გაკეთება დატკეპნით. „წინეთ უფრო ხშირი იყო მოშიწნა სახლების, ახლა იქა-იქა თუ ნახავ“ (შდრ. ძოწ.: მოშიწნა; ნიჟ.: მოშიწნული).

მოშიწნა-ს მიწის იატაკს გააკეთებს დატკეპნით. „ქუხნა უნა მოშიწნო, თუ არა თლათ ოღრო-ნოღრო გახთა“ (შდრ. ძოწ.).

მოშხპარ-ი 1. მოსპობილი, განადგურებული. „შისანა ყოფილა კიხი, რომ სულ მოშხპარი ყოფილა ყორიფელი“ — ||ძნელად საშოვნელი, — გამკრალი. „როცა მე შინდა, მაშინ არი სუყოლიფერი მოშხპარი“. 2. გადტ. მცირე, პატარა; შევიწროებული, შეზღუდული.

მოშიშხსება იგივეა, რაც მოჩხება.

მოშხრობა მიმართულების გარკვევა, მხარეების გამოცნობა, — გზის ვაგნება (ნ. მოციკიკებს; შდრ. ჩუბ., გლ).

მონარაპ-ს წყლის ზედაპირს შეანძრევს დოქით (სურით...) და წყალს ისე ამოიღებს. „შალიკო, მონარე წყალი და ისე ამეიღე, არაფელი ამოატანო!“

მონარეპა წყლის ზედაპირის შენძრევა დოქით (სურით...) წყლის ამოღებისას. „ჩვენ წყაროს მონარეა უნდა, ფოთოლი ყრია შიდ“ (ნ. მონარაქს; ქაუბ.).

მონსოროზ-ი იგივეა, რაც მოცოროზი (შდრ. საბა, გლ: მოცოროზი; ჩუბ.).

მოპაინებულ-ი (ინდივიდ.). მოპატიჟებული. „სტუმრები მყავს მოპაინებულ“.

მოპაპალა-ს მამალი (ფრინველი) გაუადღებზე. „ქოჩორა მოპაპლა მამალმა!“ (შდრ. ნიჟ.: მოპაქლვა, მოპაქლული).

მოპპარაპ-ს ქაფს მოაცლის, — მოქაფაქს. „ხორცია ჩადგმული და რო აღუდღეს, მოპაქე ხომე“. ||ზერეულე მოაცლის (ქაფივით), ზეით-ზევით

ააცლის. „ნათელა, მოქერე, შეილო, იჭურისთაეზე ძუბგი“ (ნ. ძოწ.).

მოპარაპ-ს2 საკმლით დააკმაყოფილებს, — გააძლებს. „დიდი ღორია, კი ვერ მოპარავ ჭამით!“ (შდრ. მო/ე-პირებ.).

მოპირაპ-ს: ვერ მოპირაპს ვერ გააძლებს. „მაგას, ბოშო, ვერ მოპირავ, იძენი ჭამა იცის, გაღირევი“ (შდრ. გლ.).

მოპარაპ-ს იგივეა, რაც მოელავს. „სიცხეებმა სულ მოგარა ყოლიფერი!“ (ნ. ქეთ.; ძოწ.: მოქარული).

მოქვალაპ-ს უმწიფარ ხილს მოკრეფს. „ზოგი დაწიფებამდი მოქვალავს ხომე ხილს!“

მოქვალაპ უმწიფარი ხილის მოკრეფა (ნ. მოქვალავს).

მოქვალაპ მოუსვლედი ხილის უზომოდ მოუფრთხილებლად ჩამოყრა, მოკრეფა (ნ. მოქვეკავს).

მოქვალაპ-ს მოუსვლელ ხილს უზომოდ და მოუფრთხილებლად ჩამოყრის, მოკრეფს. „გადასულარიენ და ვენახში რო ვაშლია, სულ მოუქევიათ!“

მორად-ი იგივეა, რაც მორადი (ნ. გლ, ძოწ.).

მორაპ-ი წისქვილის ქვედა ქვის ირგვლივ შემოდგმული ზედა ქვის სისქის სიმაღლე ხის საფარი, წინ ღია ფქვილის გადმოსაყრელად (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, ძოწ.).

მორაპა შემოვლა ადგილისა, მიდამოს მოვლა (შდრ. საბა: მოსარები; ჩუბ., შარაშ.).

მორთვილაპ-ს სიცივე გააჰკნობს, გააზმობს (ნორჩ, მცენარეულს), გააფუჭებს ნაყოფს. „წრეულს ადრე აცივდა, ყურბენი მორთვილა და მჟავე ღვინო დაგვიღა“.

მორთვილაპა ნორჩი მცენარეულის გაჰკნობა, გააზმობა სიცივით; ნადრევი ყინებისაგან ნაყოფის გაფუჭება (ნ. მორთვილავს).

მორილაპა საქმისაგან განთავისუფლება, საქმის გათავება, დასრულება (ნ. მო/ე რილებს, მორილებული; ქაუ).

მორილაპულ-ი გათავებული, დასრულებული; მოშორებული. „მაგას რა უჭირს, მორილებული აქ საქმე, მე აწი უნდა ღვეიწყო კრეფა“.

მორილაპაპ-ა იგივეა, რაც არალოვდება. „ცოტა რო მორილოვდება, შერე საქონელი შეიძლება გოუშვათ საბალახო“.

მორინებაპულ-ი ნაკლები; მცირე; მოსპობილი, მოშპარი (მნიშ. 2). „ამას (=საკაბეს) სულ მორინებული განიქონდა“ (=საკაბეს ძალიან ვიწრო, ატარა განიქონდა).

მორილაპაპ-ს რიყე წარმოქმნის მდინარე. „ჩვენი ვანა წყლის პირზე სულ მოურეყავს წყალიდობას“.

მოროდ-ი (=მეორადი) სიმინდის ყანის მეორედ თოხნა (შდრ. ბერ.: მორადი; ალაუ.: მორედლი; ვლ.: მორადლი).

მორუჯაპ-ს ალზე მოვლებით მოწვავს, — მოტრუსავს. „ეს ქათამი თუ არ მოურუჯეთ, ღინღლები აქ“.

მორუჯაპა ალზე მოვლებით მოწვა, — მოტრუსვა. „მორუჯაპ უნდა ამ ღორს, კარქათ არ გეიფიქენა“ (ნ. მორუჯავს).

მორჩ-ი გაცლილი ან გასაცლელი ზედმეტი კვირტები, ყლორტები ან ფოთლები. **მორჩი ხახვი** ნ. ხახვის მორჩი (ნ. გამორჩევა; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, ჯაჯან., ძოწ.).

მოსათბობ-ი დასამუშავებელი, მოსაწყობი, გამოყენებელი. „თუმცა ვორიყვზე მეტი იყო კიკნაეღვითი, ჩხერზე და ხარაგოულზე, მაგრამ, როგორც ტყიანი ადგილი და მოსათბობი, დახლვა მიტოვრთ ფარდათ“ (შდრ. გლ.).

მოსათბობსაპა მოკლება, ნაკლებობის მოთმენა, ატანა; რისაზე უქონლად, ვისიმე უყოლად გაძლება (ნ. მო/ეისაკ-

ლი ს ე ბ ს; ქავთ.; შდრ. ჯაჯან., ძოწ.).
მოსამაგვისება მორგება (ნ. მო/ე ი ს ა -
მ ა გ ე ს ე ბ ს; შდრ. ქავთ., ძოწ.).

მოსამაგვალლო ნადირის მომკვლელის
ზედმეტი სარგო — თავი და ტყავი, და-
ნარჩენს ნანადირევისას თანასწორად
ინაწილებს ყველა მონადირე. „მოსამ-
კულელო ვოველთის ნადირის მომკე-
ლელის იყო ხომე“.

მოსარსაღება 1. მოთელეა, მოჯგევა.
2. წყველა-კრულეა (ნ. მო ა ს ა რ ს ა -
ლ ე ბ ს).

მოსაძამება 1. საქმის მოთაეება,
დასრულება. 2. საუბ. ბუნებრივი მო-
თხოვნილებისათვის გასვლა (შდრ.
გლ.).

მოსახსმევი — გასხვლისას დატოვებული
რქა ვიხზე 7—10 კვირტით. „ვენახის
გახსვლის დროს ერთ ნეკს უტოვებთ
გაისის საწინაოთ, ორს ან სამს გრძელ
ღერწს უტოვებთ შვილი—ათი კვირ-
ტით, ამას მოხახვევი ქვია“ (ნ. ძოწ.;
შდრ. ქავთ.: მო ს ა ხ ვ ე ვ ი ე ა ზ ო -
ს ა).

მოსახსმევი — იგივეა, რაც მო ს ა ხ ვ ე -
ვ ი. „სამი მოსახსოვი დოუტოვე მაგ
ვენახს, გოუძლებს“.

მოსასურაბი — გარედან ჩასაცემელი,
პალტო (ჩეულებრივ, ქალისა). „წვი-
ლე ჩემი მოსახურაევი და გაყიდე ბა-
ზარზეო“.

მოსისინი — ბასრი იარაღით მოჭრის, —
მოხალთავს. „ჭკუით, თუ არა ქე მო-
გისინის ბიძიანი მაგ ყურებს“.

მოსკორეა ცხოველისაგან გასვლა.

მოსრიანი — ბასრი იარაღის გასმით
მოჭრის, — მოსისინის (ნ.).

მოსურსუმაღლება — გულწასული, შე-
ლონებული მობრუნდება, მოკეთდება,
გამოცოცხდება. „რაეარც იქნა, მო-
ხურსუმაღლა“ (ნ. ძოწ.).

მოსურსუმაღლება გულწასულის, შე-
ლონებულის მობრუნება, მოკეთება (ნ.
მო ა ს უ რ ს უ მ ა ლ ე ბ ს, მო ს უ რ -
ს უ მ ა ლ ე ბ ა; ძოწ.).

მოტრიატაბულ — მორღვეული, შე-
მოცილილი (ღობე...), ღია, გახსნილი,
შემოუღობავი. „ვენახის თავზე ღობე
მოტრიატებულია, გადავა საქონელი და
მოავლურებს იქოურობას“. „მოტრია-
ტებულ ეზოში რაეა გააჩერებ წერილ-
ფებს“.

მოტუხვა სხვისი ბავშვის მორცხვად
მოსვლა ჭამის დროს. „მოტუხვა იციენ
მაგენმა ჭამისთინ“ (ნ. მო/ე ი ტ უ -
ხ ე ბ ა, მო ტ უ ხ უ ლ ი).

მოტუხვალ — მორცხვად, მორიდებით
მოსული ჭამის დროს საჭმლისათვის
(სხვისი ბავშვი). „მოორეთ არ გნახო
აქანა მოტუხული, ვითამ შენ კი არ
გაქ“.

მოტუხვანული — მოთხვრილი, მოთხუ-
ნილი. „ეს ბოეში სულ მოტუტყნული
არ არის“.

მოუბოდიშება — ეთნ. ბატონებთან ავად-
მყოფს (ჩეულებრივ, ბავშვს) უგალო-
ბენ, საწუქარს მიართმევენ; პატიებას
სთხოვენ ბატონებს, ვითომ უფროსთა-
გან ჩადენილი ისეთი დანაშაულის
(ოჯახში ქათმის დაკვლის, ჭრა-კერვის
და მისთ.) გამო, რომელმაც ბატონები
გააჯავრა (შდრ. გლ; ნ. ძოწ.: მო უ -
ბ ო დ ი შ ე ფ ს).

მოუპინტამ — გული მამიძინტა
მეტად ცხიმიანმა (ქონიანმა) საჭმელ-
მა ჭამის მდა დამიკარგა. „ამ თათ-
ფურამ გული მამიძინტა, მეტის ჭამა
აღარ შეიძლება“.

მოუპირამ — ბევრის მჭამელი, — გაუ-
მადლარი, ღორმუცელა. „რო დაჟდება,
ჭამს და ჭამს, მოუპირაეია პირდაპირ“
(ნ. გლ, მნიშე. 2).

მოუსაქება — ძალას გამოუღვეს, — და-
ასუსტებს, დაუძლურებს. „ახე რამ
მოგისევა, ვორ ბათბანს ვერ წიკულობ
ამხელა კაცი“ (შდრ. გლ: მო ს ა ვ ე -
ბ ა, მო ს ა ვ ე ბ უ ლ ი, მო უ ს ა ვ -
ლ ე ბ ა).

მოუსვლელი — 1. ვინც ჯერ არ მო-
სულა. 2. საიდნაც აღარ მოდიან, — სა-

იქიო. „წადი მოუსვლელში და აღარ მოსულხარ!“ (მდრ. 0. ვიგ.: მოუსვლელეთი; გლ).

მონათმშობელს-ს მიუსევს, გამოადვენებს. „მონათმშობელს ზომე ძაღლებს კურდღელს და შეიქნებოდა ერთი ყფილი“ (მდრ. გლ: მიუტყვეს, მიუტოვეებს).

მონათმშობელს-ს ქათმებს დაუძახებს საკენჯე. „აღა ღილას, ქათმებს მოუყიელა“ (მდრ. მოეყიელებს).

მონათმშობელს-ს მოუნათებს. „ქეხას მოუშობა თავი და ჯიბეში ჩაიღვა“.

მონათმშობელს-ი: **მონათმშობელი** ღმრთი ხარშედაუთაერებელი, საჭმელად მოუშადებელი ღმრთი. „მონათმშობელი ღმრთი იტლიზნება პირში“.

მონათმშობელს-ს ფართოდ, მთლიანად გააღებს (კარებს, ჭიშკარს). „რო მოვიფელთა ეს კარები, ამ ყიენაში არ ქცივა?“ „მოფელა ჭიშკარი და მიატოვა ისე, შამოვა ქვეყნის ღიზი!“

მონათმშობელს მორთხმა (ნ. მოეყიფთხნის).

მონათმშობელი-ი გადაჯვარედინებულ ფეხებზეკეციით დამჯდარი. „თათარიეთი იცის მოფთხნილი ჯღომაი“.

მონათმშობელს-ს უბრალო რაიმეს ავებს; გაჭირვებით, ძლიერ გააკეთებს. „რავარც იყო, ქე მოფოხა ქიზი“.

მონათმშობელს უბრალო რაიმეს ავება; გაჭირვებით, ძლიერძლივობით რაიმეს გაკეთება (ნ. მოფოხნავს, მოეყიფოხნავს; ნ. მოფოხნავს; ჟღ: ფოხნავს, მოფოხნავს).

მონათმშობელს-ს: **თავს** **მონათმშობელს** თავს მოსჭრის, მოაცლის. „ბოუშეებმა იციენ თქმა: — მოქქანსრაე თავსო!“

მონათმშობელს-ს ოდნავ წამოწივს, მიწას მოასველებს. „მოდვაფა ღილას, ბეველი და ღვეთხე“.

მონათმშობელი-ი „მოვარაყებელი“.

მონათმშობელს 1. ქათმების დაძახება საკენჯე (ნ. მოეყიელებს). 2. მამ-

ლის ყივილის დრო (ნ. მოეყიელებს).

მონათმშობელს-ა მოყირკდება. „ხტანცი-ახე ყანყალი არ მოყინჭტა, სულ იქ არი გაბლიხული“, „სულ ქათმის ხორცის ჭამაჲ მოყინჭტება კაცს“.

მონათმშობელს-ი მობებრებული, მოყირკებული. „სულ ღობიო და ღობიო! მოყინჭტული მაქ მაგ დალოცილი!“

მონათმშობელი-ი ცრუმორწმ. ნაძრახ (ნ.) ადგილზე ყოფნით ავად გამხდარი, ავი სულთ დაზიანებული (მდრ. გლ).

მონათმშობელი ცხოველისაგან შვილების უდროოდ შობა, დაყრა (ნ. მოყრის; მდრ. საბ, რუბ, გლ).

მონათმშობელი-ს ცხოველი შვილებს უდროოდ შობს, დაყრის. „ღორმა გოჭუბი მოფარა“ (მდრ. გლ).

მონათმშობელს-ს ყელში წაუჭერს; მოახრნობს. „წოჭირა ზელი და კილაშეს მოყრონჭტა ბოუში“ (მდრ. ქეთ: მოყრონჭტეა; ჯაჯან: მოყლონჭტეა).

მონათმშობელს-ს ბალახს, შამბს მოცელავს, აიღებს. „ნიგუზი ძირში მოშამბა“ (მდრ. გლ: მოშამბული; ძოწ: მოშამბავს).

მონათმშობელს-ს მონათმშობელს. „მურთაქის პირი მოშობა“. „ჩადვა კვესაბელი ქეხაში და მოშობა კარქათ“.

მონათმშობელი-ი კარგად დაფარცხული, — გაფხვიერებული (ნახნავი). „შენ კი გქქ მოშიშნილი სიმონიას ვანასავით!“

მონათმშობელს-ს სიცხე გაახმობს, მოწვეავს მტენარულს. „მოშუშა ვოლიფერი ამ ვოხერმა ხიცხემ“ (ნ. გლ).

მონათმშობელს-ა: **ღმრთი მონათმშობელი** ღმრთი მოიხარშება, მოშადდება საჭმელად. „ღმრთი თუ არ მოშუშო, რას ვარგა, ცოში ჭადი ვარგა? ისეა ისიც“ (მდრ. გლ).

მონათმშობელი: **ღმრთის მონათმშობელი** ღმრთის მოხარშება, მოშადება საჭმელად. „ცოტა უნდა კილო ღმრთის მოშუშებას და შუთ იქნება“ (მდრ. გლ).

მონათმშობელი-ი: **მონათმშობელი** ღმ-

მი ხ.რ.შეადამთავრებული ღომი, საჭ-
მელად მომზადებული ღომი. „კაი მო-
შუშებული ღომია, ნახე, აპა!“ (შდრ.
ვლ).

მომშუშულ-ი სიცხისაგან ამხმარი, გა-
დამწვარი მცენარეული. „ამ მოშუშულ
შიღორში საქონელმა რა უნდა იში-
ნოს?“ (შდრ. ნიჭ).

მონჩინნებულ-ი იგივეა, რაც მო ბ ა -
ბ ა ნ ი კ ე ბ უ ლ ი (შდრ. ალაუ: მო-
ჩ ი ჩ ი ნ ე ბ უ ლ ი; ქაეთ: მ ო ჩ ო ჩ ი -
ნ ე ბ უ ლ ი).

მონინინლაპ-ს საუბ. დედალს დაამლა-
ბლებს, — გაუა; მოპეკლავს (ნ.). „მოჩინ-
ჩლა და გოუშეა“.

მონმასღებ-ა ღვინო, ქაჭა, მწნილი ცუ-
დად დამჟავდება, ცუდი სუნი და გე-
მო მიეცემა. „ცოტა ღვინო იყო ჭურში
და მონმასღებოდა, ალბათ, ამდენ ხანს“.

მონმასხება ღვინის, ჭაჭის, მწნილის...
ცუდად დამჟავება, ცუდი სუნისა და გე-
მოს მიეცემა. „ნაკრულ ჭურში იცის
ღვინომ მონმასხება“ (ნ. მ ო ჩ მ ა ხ დ ე -
ბ ა; შდრ. ჩუბ).

მონჩოთ-ი მოზრდილი წიწილა. „კაი
დასაკლავი მოჩოთია“ (შდრ. ბერ..
მ ო ჩ ე თ ი).

მონჩაბათება რაიმეს ჩუმად, გაუხმა-
ურებლად გაკეთება (ნ. მ ო / ე ი ჩ უ მ ა -
თ ე ბ ს; ვლ: მ ო ჩ უ მ ა თ ე ბ უ ლ ი).

მონცანცაპ-ს ზვეით, თავზე მოაცლის,
ზედას აკრფის, აბოჭავს. „მოცენცე ის
ნაფოტები კარქა და შეიტანე, ძირ არ
დააბნო“ (შდრ. მ ო პ ე რ ა ე ს; ნიჭ:
მ ო ც ე ნ ც ე ა).

მონცარვა ღვლერჭის (მავთულის...) გა-
დაგრებით მოჭიმება.

მონცანებულ-ი მოჩვენებით, შეშინებით
უად გამხდარი; მოყოლილი (ნ.). „მო-
ცეცებულის შელოცვა“ (შდრ. ჭყ).

მონცოროზ-ი პრანჯია, კუდაბზიკა. „ღი-
ლი მონცოროზი გოგაა!“ (ნ. მ ო ნ ც ო -
რ ო ზ ი; შდრ. საბა, ჩუბ., ქაეთ).

მონცაპლიშაპ-ს მოტეხს, მოხეთქს
(ღილ რამეს). „მონცაპლიშა უშველებე-

ლი ტოტი ვაშლის“. „მაგას რა გოუ-
მაგრდება, ბოშო, თუ მოკიდა ხელი,
მონცაპლიშა!“

მონცაპულ-ი ინტერესით გამოძიებელი,
დაწვრილებით გამოძიებელი; წვრილ-
მანის გახსენების უნარის მქონე. „ღი-
ლი მოძეული კაცია, რა არის, მაგან არ
თქვას“

მონცაპულ-ი იგივეა, რაც მო ძ ე უ ლ ა .
„რაფელი მოძიებული ბოუშია, იცი“?

მონცაპაპაპ-ს ნაგავს, ძუძვს (ნ.) ღე-
რის, — მონაგავიანებს. „მონცაპაპაპ ეზო
ამ დასაწყებებშია“ (შდრ. ვლ).

მონცაპაპა! ნაგვის, ძუძვის (ნ.) დაყ-
რა, — მონაგვიანება (ნ. მ ო ძ უ ძ გ ა ე ს,
მ ო / ე ი ძ უ ძ გ ე ბ ა, მ ო ძ უ ძ გ უ -
ლ ი).

მონცაპაპა2 იგივეა, რაც მ ო ტ უ ზ ე ა
(ნ. მ ო / ე ი ძ უ ძ გ ე ბ ა 2).

მონცაპაპულ-ი ნაგავდაყრილი, მონაგვი-
ანებული. „სახლი მოძუტული აქ სულ
მუღამ“.

მონცაპაპ-ს მწნილად ჩასადებ ბოსტნე-
ულს ოდნავ მოხარშავს, მღულარეში
ამოაქლებს. „კანაფხალი მონცაპა და
ჩადეა“.

მონცაპა მწნილად ჩასადები ბოსტ-
ნეულის ოდნავ მოხარშეა, მღულარეში
ამოქლება (ნ. მ ო წ ა ლ ა ე ს; ნიჭ; შდრ.
ჩუბ).

მონცაპა მცირედ მოწოვა ძუძუსი.
„გოუშეი ცოტახანს, ერთი მოწვენა რას
დააკლებს!“ (ნ. მ ო წ ი კ ნ ი ს; შდრ.
ჩუბ; ჟღ: მ ო წ ე კ ე ა).

მონცაპანი-ს მცირედ მოწოვს ძუძუს.
„კაწუნე, მოდი, მოწიკნე ახლა!“

მონცაპინოზ/შ-ს წიწინით (ნ.) მოდის
„მოწიწინოფს ფეხშიშეული“ (შდრ
ნიჭ: მ ო წ ი წ ი ნ დ ე ბ ა).

მონცაპაპაპ-ს წრანით (ნ.) დასერის,
დათხერის. „ჩი არ მოწრანეს ამ ბოუშ-
ეებმა ფაფოთ აქოურობა!“ „სულ მოწ-
რანა ინდოურებმა ბალკონი“.

მოწარმულ-ი წრანით (ნ.) დასერილი, დათხერილი. „საქონლისგან სულ მოწარმულია, ბიჭო, ეზოი, შეიტანე სახვეტი ღაფათა და ვედრაი, გაეასუფთაოთ“.

მოქანანამბა ღვინის მცირედ მოქმარება „უჰ, მოჭვანკება არ ღოუწყია! ჭვანკს გოუკრავს ხელი“ (ნ. მო/ე ი-ჭვანკება; შდრ. ძოწ.: მოჭანგდება, მოჭანგებული).

მოჭრამ მომხბოდ დაფუქული. „ქუილი მოჭრეა, კარგათ არ იზილება“ (ნ. ძოწ.).

მოჭრინ-ს: ღომს მოჭრინს მომზადებულ ღომს ჩოგნით ამოიღებს. „ღომს შერე მოვეჭრით ჩოგნით და დავდებო საინზე“ (ნ. გლ.: ამოაგებს).

მოქანანა ნაკეცებად მიყოლება, მიწყობა ერთმანეთზე (ცომისა, მატერიისა...). „ხაჭაპურის მოქანანა ვიციოთ ჩვენ, გოგომ უნა ისტაულოს ოუცილებლათ“ (ნ. ქავთ.).

მოქანანი-ს ნაკეცებად მიყოლებს, მიწყობს ერთმანეთზე (ცომს, მატერიას...) ისე, რომ ერთ მხარეს მოავიწროვოს. „მისანა ხაჭაპურებს მოჭუნის და გამოაცხოფს, რომ ქეც ვერ ღოუწუნებ, ბოეშია ჯერე“.

მოქანანულ-ი ერთმანეთზე ნაკეცებად მიწყობილი (ცომი, მატერია...). „მოჭუნულ ხაჭაპურს ზოგი ღია გულს უტოვებს შუაში“ (შდრ. ძოწ.).

მოსარდენა ხარდის (ნ.) დარჭობა ვენახში ყოველ ეაზთან (ნ. მოხარდნა; შდრ. წერ.).

მოსარდენა-ს ვენახში ყოველ ეაზს ხარდენს (ნ.) დაურჭობს, მიუღვამს. „შევენახეთა ბრიგადამ ახალშენი მოხარდნა სულე“ (ნ. ძოწ.).

მოსენახა ხენჯის (ნ.) მოყრა მდინარისაგან ნაპირზე.

მოსეპარტაპ-ს ცხელ კეცზე ან ტაფაზე რაიმეს ვაცხებლებს არევით. „ქვენ ჭუკების საჭმელს მოეხეპრატათ ზომე კეცზე“.

მოსეპარტაპ ცხელ კეცზე ან ტაფაზე რაიმეს ვაცხებლება არევით. „ხაეიჩის მოხეპრატა“ (ნ. მოხეპრატა; შდრ. ძოწ.: მოხეპრატული).

მოსეპაპა მოსახვევის (ნ.) მობრა და მიყრა ხარდანზე (ნ.) ან თვით ვაზზე (ნ. მოახვეეს; ძოწ.; შდრ. ჩუბ., წერ.).

მოსთომილ-ი მოხდომილი, აეი სული, ეშმაკეული. „მოსთომილო ღვინიანო და მოსთომილო შეილიანო... ძვალში იყო, რბილში გამოდი, რბილში იყო გარეთ გამოდი!“

მოსენედება ხანში შეეა, მოხუცდება. „(ხენწიფე) დროული კაცი იყო, მოხენედა“.

მოსოსპრა ბურდ-ბალახულის თოხით აწმენდა მიწის პირზე. „ეიმ კანაეოს ნაპირებს მოხოსვრა უნა, ღაფარა წალიკამ და წყალს აღარ გოუშობს აბდარში, გადაეა ვენახში“. ||გადატ. საუბ. თავზე თმის გადაკრეჭა (ნ. ძოწ.).

მოსოსრაპ-ს ბუჩქებს ან ბალახს მოწმენდს, აიღებს მიწის პირზე. „ნიგვზუბის ქვეშ მოხოსრა, ნიგოზი უნდა მორეკოს“. ||გადატ. საუბ. თავს გადაპარსავს.

მოსოულ-ი ვაზი (ვენახი) აკრული, მოხეული. „ვენახი მოსოული მაქ“ (შდრ. მოხეეეა, მოსახეეეეი).

მოსოსორიამბულ-ი მოხობრილია, მოძოვილი; გადამხმარი. „საბალახო ხაგვაქ, რაც არი, ისიც მოხობრიეებულია“. „მოხობრიეებული იქნება იქოურობა“.

მოსრამეპა გვაზე ქვიშის, ხრეშის დაყრა და გაშლა (შდრ. ჩუბ.).

მოჯანჯალოზ-ს ჯანჯალით მოღის, მობრბის, — მოძუნძულებს. „ოჯინჯალი მოჯანჯალობს კარსა შეღორისხასო...“

მოჯაყულ-ი ელახა, უშნო, ულახათო. „ილი მოჯაყული კაცია!“ (შდრ. ქავთ.: მოჯაყეა).

მოჯობნა სალაობის დროს სალის უფრო შორს გადასვლა (ნ.), ეიდრე წინა პოთამაშე გადავიდა.

მოჯღუნძული-ი მოწვენილობით, სიბრაზით, ტკივილით მოკმუნხილი, მოღუშული. „რა ღვეგმართა, შე კაცო, ცოტა გვიცინე, მოჯღუნძული რო ხარ!“
მსსილ-ი მწერის კვერცხები (ნ. ძოწ., მენთ.).

მტრამლ-ი მუშაობაში მოღალატე, ცულ-ლუტი ადამიანი. „ერთი კაი მუშა კაცი ღა მტრელი კაცი ბოჭკას კეტით ჯაჭვს უჭირებდა“... (ნ. ვლ.).

მტრამლობა მუშაობაში დღალატობა, ცულლუტობა. „ვერ ენდობოდი იმას, მტრელობა იცოდა“ (ნ. ი მ ტ რ ე-ღ ე ბ ს, უ მ ტ რ ე ლ ე ბ ს).

მტრის მახამ მტრის საწინააღმდეგო, მტრის თვალის დამავსებელი. „ბოუში მტრის მახეაო, ასე იტყვიენ“. „შვილი კაცს არაფელს ეხმარება, მარტუა მტრის მახეაო“.

მტროვა მტერევა, მსხერევა (ნ. ა მ ტ-რ ო ე ს).

მუდრ-ი ორი-სამი მარცვალი თესლი ერთად ჩათესილი (ამოსვლამდე). „ეორი მუდრი ღობიო მქონდა დათესილი ღა თლათ გადაკვეს ქათმებმა“.

მუნჯარა ნ. კენჭაკობა.

მურამ-ი მორგვი (ნ. ალაუ., მას. — 154; ძოწ.; შდრ. ულ.: მ უ რ გ ვ ი).

მურთაძა მურთაქა (შდრ. ძოწ.: მ უ ლ-თ ა ქ ა).

მურამ-ი აუღებელი კალნაბის ან კანაფხლის (ნ.) თაუზე ან ჩარჩენილ ძირზე გაზაფხულზე ამოყრილი კვირტები (შდრ. საბა, ჩუბ.; ბერ.: მ უ რ კ ვ ა; ვლ.).

მუტუტ-ი ცხვირის წვინტლი, — ეღვი-ტი. „ეუ, რანაირი ბოეშია, სულ მუტუტი კიღია ცხვირზე“ (შდრ. საბა: ბ ო ტ ო ტ ი).

მუწახი: **მუწახი** სამამე ძალიან სასწრაფო, აუცილებლად გასაკეთებელი, გღაუღებელი საქმე; გაკეთება თუ

დააყოენე, გაფუცდება. „მუწახი საქმე მქონდა ღა ვერ გამევიშვი თაი“ (შდრ. გლ. ალაუ. მასალ. 138; ძოწ.).

მუშ-ი 1. მუშტი. 2. ცალ ხელში რაც ნამკალი დატევა, — ხელეული (შდრ. საბა, ჩუბ.: მ უ შ ტ ი, მ უ შ ტ ი; ვლ.).

მუშა-მუშალა ერთგვარი გართობა ყმაწვილთათვის; ქვევით მოყვანილი სიტყვების წარმოთქმის შესაბამისად ხელების და თითების მიწყოებით სამი მტკაველის გადათვლა ჯობზე: „მუშა-მუშალა, ოთხო თითო — ოთხო-ღა, სამო თითო — სამოღა, ორო თითო — ოროღა, თითა-თითაღა, ჩემო ძმარ — ზიზალა, ვინ გასვა ღა ვინ გაკამა, ჩემო სამო — ტკაველა (თითადან ბოლომდე რუჯერ ხდება თითის ვადანაცელება). ჯობზე თაიდან ბოლომდე ასე გადაითვლიან, გაზომავენ და სამი მტკაველი გამოდის.

მუშის სმარსი პატარა ხერხი ცალი ხელის მოსაქიდებელი სახელურით (ნ. ძოწ.).

მუშო-მუშოლა იგივეა, რაც მუჭა-მუჭალა.

მუხლ-ი: **მუხლს იყრის** ერთლებნიანი მყენარე (ღერწში, სიმინდი, ზოგი ბალახეული...) ღეროზე რგოლებს იკეთებს ფოთოლთ გამოსაყართან. „სიმიღმა მუხლი იყარა, ცოტა ხანში ქუჩუროს ამვიღებს“.

მუხლის კვირისტაქი მრგვალი მუხლი მუხლის თავზე.

მუხლუხ-ი დიდი ბუსუსებიანი მატლი-მოყავისფრო თეთროლებიანი, ან გამკვირვალე ზურმუხტისფერი თეთრი წინწკლებით, იცის, ჩვეულებრივ, ვაშლის, მსხლის... ფოთლებზე, იკეთებს სქელ პარკს, რომელიც ხის ტოტზე მაგრად მიკრული, პარკიდან გამოდის დიდი ღამაში პეპელა (შდრ. ვლ.).

მუში-ი ბუზისაგან ხორცზე დაყრილი კვერცხები, რომლებიც ძალიან მოკლე დროში მატლებად იქცევიან.

მლაღაპ-ი 1. ეშმაკი. „უაი შენ და ეშმაკი და მლაღავი შენ მტერს!“ ||გადატ. ბოროტი ადამიანი. „მლაღავი რო არ იყოს, მაგას რაუა იზამდა, კაცს გვიშეტებდა?“ 2. აე სულთა სადგომი; ჯანდაბა. „სა მლაღავში ხარ?“

მჩინ-ი ტყავისა და შალეულის მხერუელი, მკენეტელი მატლი (ნ. დამჩინვა).

მძალე სანელეული, „ცოტათი დამალი ნიგოზი ძმარში გაღესილი“ (ნ. ვლ; შდრ. საბა, ჩუბ.).

მძიმე მძივა კარგი, ნოყიერი შავი მიწა (ნიადაგი). „ფთისკენ სულ მძიმე მიწები აქყე, მოსავალიც კაი იცის“.

მძიმეყოფიერი-ი ფეხმძიმე, ორსული. „ქალი მძიმეყოფიერი ვოფილა“.

მწირ-ი ნივების ფესვის ქერქის საღებავი (შდრ. ჩამწერება; წერ.: წე-

რი, დაწერვა).
მწკალტე მწკალტე. „ლუში ჰამილო-რი მწკალტე გამოღის, შეაეე, ქე რომ მწიფობაში შეეა, ისაა კაი დასაქეებულათ“.

მწლქა უშნოლ, გატყლარკვით პრანკვა ლაპარაკის დროს (ჩვეულებრივ ქალეზე იტყვიან: „მწლქა იცისო“). „თურმე აგრაფინა ქალაქში იყო ერო ეორ კვირეს და, რო ჩამევილა, მწლქით ლაპარაკობდა“ (ნ. იმწლიქება; შდრ. ქეთ.: მწლქეია).

მწლქია ეინც უშნო პრანკვა-ტყლარკვით ლაპარაკობს (ჩვეულებრივ, ქალეზე იტყვიან). „უპ, დიდი მწლქია გომბიო იზღება“ (ნ. მოწ.).

მწოსრაპ-ი აუადმოყოფა — თმას აცლის ადამიანს. „გაჩნია მწოსრაპი და სულ გოლოუცლია ბალანი თავზე“.

6

ნაბრუნებ-ი ორ ბარისპირზე დაბარული მიწა (ჯერ ერთ პირს ამოიღებენ, დაყრიან გვერდზე, შემდეგ მეორეს; მომდევნო სერელის მიწას წინაში ყრიან; ვახისათვის ბარავენ ასე ღრმად). „მიშიკოს ნაბრუნებში კაი ნესვი და ხარბუზაკი აქ“.

ნაპარალა/-ი მცენარე, რომელიც წინაწელს მიწაში ჩაუარდნილი თესლიდანა ამოსული (შდრ. საბა, ჩუბ., მენთ., ძოწ.; ბერ.: მონაკვერება; ფლ.: ანაგერაი, შარამ.: ნაგერაი; გლ.: ნაგერალი; ნიუ.: ნაგერალაჲ).

ნაბვალუღე-ი: ნაბვალუღევი მიწა გვალვით გამხმარი, დამსკლარი მიწა, ნიადაგი. „ქე არ გაძღა ე ნაგვალუღევი მიწა წუმით?“ (ნ. ძოწ.; შდრ. გლ.: ნაგვალღი, ნაგვალღევი, ნაგვალღვი).

ნაბვალარა მატყლის ჩეჩვისას საჩეჩ-

ლის კბილებში დარიწნილი მოკლებეწვიანი მატყელი (შდრ. ჰყ.: ნაგულა; ნაგულაქე/-ი; მენთ.: ნაგული).

ნაბვალე-ი შემონახული, მომარაგებული. „ეოტკაი აქანა ნაგულევი მქონდა მე და აღარ არის“ (შდრ. გლ.: ნაგულეებო).

ნაბვარ-ი ორპირი სიმღერა თონხის დროს. ტექსტი სხვადასხვა შეიძლება იყოს, მაგალითად: „ალათასა, მალათასა, ხელი ჩაკარ კალათასა, ამეიღე ეორი კვერცხი, ღმერთი მოქცემს ბარაქასა“... ან: „ფთაში ურევი გავთალე, წამევილა გორებითა, შენი ვოჯახი ეიმსო პურითა და ქონებითა...“ და სხვ. (შდრ. ბერ., შარამ., ფლ., გლ.).

ნაპალა კურტნის ხის ნაწილებზე — ყაშებზე გადაკრებული ტილო (შდრ. საბა).

ნაპარამე-ი კარგად გაზრდილი, მოსული (ჩვეულებრივ, მცენარე). „შარამა

მიშვიკოს ქონდა ნაყარგები ნესვი და წარბუზაკი“. „მან ნაყარგები პამილო-რი არ ქონია ბაგრატას ეენახის პირ-ზე!“

ნაზმიწაზ-ი ადგილი, სადაც ზენებია იღვა.

ნათამაზ-ი ფრჩხილისებური საფარია, რომლითაც თითქოს ადამ და ევა იყენენ შემოსილი პირველად და შეცოდების შემდეგ ვასცივიდათ. „ჩამოცვინდა თურმე მერე იმათ ნათელი“.

ნათამარ-ი ნათლით შემოსილი. „(აღამი და ევა) ნათიერად იყენენ, ტანსაცმელი არ უნდოდათ“ (ნ. ნათელი).

ნათიმწაზ-ი თიკან-ნაყოლი თხა.

ნათომბ-ი ბაეში, რომელსაც ძუძუს წოვის დროს ღელა უთმობდა საჭმელს, ე. ი. ღელა ზოგ რამეს არ ჭამდა, რომ ბაეშვისთვის არ ეწყინა რქეს. „ნათომბი ბოეშია ნათელაი და, ასე მგონია, ახლაც წყენს ყველაფერი-თქვა“.

ნაიბარა სათუო, ალაბელი. „ნაიბარაზე გამოუვიდა ახლა რაცხა“. „ის ნაიბარაზე დავთესე, არ მეგონა, თუ ამევიდოდა“ (შდრ. საბა: ნაიბარი; ძოწ.: „ნაიბარა (ხ) ზე“).

ნაირიან-ი წესიერი, რივიანი, კარგი. „როდის იყო მაგ ნაირიანი რამეში, რო ახლა ყოფილიყო!“ „ღობე ნაირიანათ უნდა გააკეთო და აღარ შამოუხვე გოჭები!“ „სასხელიროს ნაირიანა საჭმელი შაინც გააკეთონ“.

ნაიორძალ-ი კორძის (ნ.) ადგილი ფიცარში, — ნაკუნძარი.

ნაიორძალ-ი კვერცხი, რომელსაც ქათამი კრუხობის წინ მოღვევისას დებს, ჩვეულებრივ, პატარაა. „ნაკრუხალი დასაჯენათ არ ვარგა“ (შდრ. გლ).

ნაიორ-ი მოჭრილი ხის წანაჭერი წვერი. „ნაკუდის ბილეთი ქონდა აღებულ“ (ნ. ჯაჯან; შდრ. ძოწ.).

ნაიორძარა, ნაიორძარა იგივეა, რაც ნაკუდის. „ნაკუდარე დარჩაო“.

ნაიორძინი წყალის ეკლეს. წყალი, რომელიც მღვდელს აკურთხებიანს,

წმინდად ითვლება (შდრ. ი. გიგ; ნაკურთხი).

ნაღია მალალ ბოძებზე შედგმული დაბალკედლიანი (ფიცრის ან წნელის) შენობა სიმიწის (ტაროს) შესანახად (ნ. ალავე. მას. 133; ძოწ., ნიჟ.; შდრ. საბა, ჩუბ., ვლ., ღლ.; შარაშ.: „ნაღიეს შეძერა“; გლ).

ნამამაზ-ი განაყოფიერებული კვერცხი (ფრინელინა). „კვერცხი ნამამალი თუ არ არი, კი არ გამოტყტება“. „რათი ვატყოფთ, რო ნამამალია? გავხედავო სინათლეზე, დავლანდავთ და შიდ ჩანს პატარა რევალი ადგილი, ცალიერი, აბაზიანის ხელა, როცა ნამამალია“ (შდრ. გლ).

ნამაზღარ-ი ქარიშხლიანი, ცუდი ამინდი.

ნამაზაზ ბოლოს, მოღვევისას დადებული კვერცხი, შედარებით პატარაა, — ნაკრუხალი (ნ.) „რო შეიღვეა ქათამი, მაშინ დადებს ნამაზაზ — პაწია კვერცხს“ (შდრ. გლ: ნამაღვეი; ნიჟ.: ნაღვეაჟ).

ნამორაღმბ-ი ნ. ნამორაღმბი. „ნამორაღმბი გავაზმე ცოტა და შევიწახე“.

ნამორაღმბ-ი მორაღმბი (ნ.) დროს გამოჭრილი სიმიწი — ჩალა. „ხშირი დარჩენილა მარგლის დროს, ბეერი ნამორაღმბი იჭებრა ახლა“.

ნამს-ი „სითარხე, ცუდი თვალის, ცუდი შეხედვის ადამიანი, — ნაესი“.

ნამყოფ-ი მოსაველი (ასაღები ან აღებული). „ნამყოფი გავლა არ შეიძლება“. „კაი ნამყოფი მაქ წელსო, იციენ თქმა“. „წახთა წრეულს ნამყოფი“ (ნ. ძოწ.).

ნამყოფიერ-ი ჭირნახული, მოსაველი. „ეს ქარშოშინი კაია ნამყოფიერისთვის“ (შდრ. ნამყოფი; ნ. ძოწ.).

ნამშრალ-ი შენობა რაიმე, — ნაეგობა. „დააქრო ცეცხლი და დარჩათ ის ერთი ნამშრალი (=მარანი) ღოუწვაჟი“ (ნ. ძოწ.; შდრ. გლ).

ნამშრალ-ი მშრალი, სიმშრალე. „(კიკოლა) დათურება საწყალი, მაშინვე გორვას აატანს, ტალახია თუ ნამშრალი“.

ნანახ-ი დიდი ხნის შენახული. „ნანახი ხორცია“ (შდრ. ვლ²).

ნანელა 1. აბრეშუმის წასვლის შემდეგ დარჩენილი აბრეშუმის ჭიები, გვიან აკეთებენ პარკს. 2. ასეთი აბრეშუმის ჭიის პარკი. „ნანელას ფული იყო ესე“ (შდრ. ძოწ.).

ნაწიხნალ-ი ოთხად გაკობილი ხის ერთ-ერთი ნაწილი (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ).

ნაპტქან-ი ფრინველთა ფრთის მთავარი ბუმბული (შდრ. საბა: ნ ა კ რ ტ ე - ნ ი; ალაუ.).

ნაპწკიან-ი ნაპერწყალი. „ნაპწკიანი ჩაყოლდა, სულ მოწიოდა არშიაო“ (შდრ. ძოწ.: ნ ა პ წ კ ი ე ლ ი).

ნაჟინფალ-ი ერთად გაყრილი ნაპერწყლები (ბეერი). ნ. ჟ ი ნ ფ ლ ი; შდრ. ძოწ.

ნარა მინდვრის მხალაი.

ნარბილ-ი დამუშავებული მიწა (საპირისპ.: უ ყ ი, ყ ა მ ი რ ი). „ტყისპირები ახლა სულ ნარბილი არი, წინათ საბალახო იყო“ (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა, გლ).

ნარპალ-ი რუ სადაც იყო, — ნარუალი. „წყალი რო იმონის გზას გასასვლელს, ვიტყვიო: ჩოუღა ნარეალში და მიდის ისეო“ (შდრ. გლ; ნიუ: ნ ა რ ტ ა ლ ი).

ნარიბანდ-ი ფიცრის (ლამფის) ნაპირი ამოღარული სისქეში შუამდე მეორე ასევე ამოღარული ფიცრის მისადგმელად, — ნარიბანდი (ნ. გლ: ნ ა რ ი - მ ა ნ დ ი; მენთ., ძოწ.; შდრ. ჩუბ.: ნ ა რ ი მ ა ნ დ ა).

ნარჩივალა ყველაზე გლახა, ცუდი; ის, რაც არჩევის შემდეგ დარჩა (შდრ. ჩუბ.: ნ ა რ ჩ ე ვ ი; შარაშ.: ნ ა რ ჩ ი - ე ლ ი).

ნასირსვალ-ი ნამცხერის (მჭადის, პურის...) ნამცეცები, ნაფხენი. „ღარღეუტოვებია ჩემთვის ერთი ნასირსვალიც“. „ნასირსვალზე მუუსტარი“ (ნ. ჯაჯან., ძოწ.: ნ ა ს ი რ ს ვ ა ლ ი).

ნასულ-ი ბზარი, რომელიც საგრძობე მიყვება ხეს (ფიცარს). „ნასული რო აქ ხეს, იქიდან კაი ფიცარი არ ამოვა, გამსქტარი იქნება“.

ნასულნიან-ი ნასულის (ნ.) მქონე, შივნი ბზარიანი. „სულ ნასულიანი ხეებია გასაყიდლათ, ფიცრათ არ ვარგა“.

ნატოსარი-ი ნატეხი, ჩეულებრივ, კეცისა (შდრ. შარაშ.: ნ ა ტ ე ხ ა რ ა ი).

ნაუბრი წყალი ეთნ. დიდ ოთხშაბათს ან ხუთშაბათს უბრად მოტანილი წყალი; ერთ-ერთ ამ დღეს ოჯახის წევრი ისე წაიდიოდა წყაროზე და მოიტანდა წყალს, რომ არც შინაურს და არც შემხვედრს ხმას არ გასცემდა. ამ წყალს ვითომც სიკეთის მოცემის ძალა ჰქონდა.

ნაუნიცმპვალ-ი პატარა რაიმე, ნამცეცი. „ერთი ნაფინცქვალი რაუა მეუოფა“ (შდრ. ჯაჯან.).

ნაუოშტ-ი მრგვალი ხის გვერდზე ჩანახერხი, — ნაგვერდული.

ნაჟამ-ი იგივეა, რაც სახარჯო დვინო (ნ. გლ, ძოწ.; შდრ. ბერ.: ქ ა ჩ ე ა; წერ.: ნ ა ქ ა ჩ ი დ ვ ი ნ ო).

ნაჟმარ-ი თოელის დნობით აღიღებული წყალი (მდინარეში). „რაჟმი თოუული არ ჩაჟიღეჟა ფთებში, მანაჟმი დიდი წყალი მოდის და (ნაქერს) იმას უძახიენ“, „ლუხუტას როცა ნაქერი აქ, ჟიქ ყორიფელი“ (შდრ. გლ: ნ ა მ - ქ ე რ ი).

ნაჟჟმტო ნ. ა ნ ა ქ ე ე ტ ო.

ნაღინჭარი-ი იგივეა, რაც ნაღინჭარი.

ნაღმარალ-ი ჩალის ღერო. „ამხელა (თითის ხელა) ნაღმარალები მიქონდა დათუაშვილის ქალს, გარეიწილები სუ“ (შდრ. გლ: ნ ა ღ მ რ ა ლ ა).

ნაღინჭარ-ი „ხილს (მაგ., ვაშლს) კბე-
ლით რო შეჭამენ, რაც დარჩება ის
არი“ (შდრ. წერ.: ნაღინჯალა;
ძოწ.: ნაღინჭალა).

ნაღინჯალ-ი, **ნაღინჯარ-ი** იგივეა,
რაც ნაღინჭარი (შდრ. წერ.: ნა-
ღინჯალა).

ნაღრიბაღა წიწილა, ჭუკი, გოჭი,
ლექვი და მისთ. დაჩიკებული (ნ.
ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., მენთ.: ნაღი-
ტა; ჭყ.: ნაღრიბა, ნიჟ.: ნაღი-
ბაჟ).

ნაშარ-ი 1. ახლადამოყრილი ტოტები
(ერთ წლამდე). „ქინში იჯუჯღებს,
ბევრ ნაყარს ამეიღებს, აღოყდება“. 2.
ირმის ძირითადი რქის განშტოება
(შდრ. საბა, ჩუბ., შარაშ.). 3. სკიდან
გამოფრენილი ახალი ოჯახი, რომე-
ლიც ბინის ძებნაში სადმე დაბინავ-
და. „ჩვენ თელაზე ნაყარია, ჩამეფი-
ვანთო!“ (ნ. საყარი; შდრ. გლ.).

ნაშალ-ი ქაღალდის ფულის უფრო
პატარა ერთეულები (ნიშნები) დიდი-
სათვის, მაგ., მანეთიანი, სამ და ხუთ-
მანეთიანები ნაშალია 10 მანეთისათ-
ვის (შდრ. საბა, ჩუბ., მენთ., გლ;
ძოწ.: ნაშალი მიწა).

ნაშორნობა შონის საშუალება, შოე-
ნის შესაძლებლობა, შოვება.

ნაშური ხის ოთხკუთხედ გათლისას
(გახერხვისას) წიბოს ადგილზე დაყო-
ლებული სიმრგვლე. „ნაშური ბრუნდ
ხეს დოყუება ზომე“ (შდრ. ჩუბ., გლ).

ნაჩიშპარ-ი ადგილი, სადაც ჩირვები
(ბუჩქები) იყო და აიღეს.

ნაძმძარა კანაფის და მისთ. კანი დაჩ-
ლეთილი. „რა არი მისი (=ნაღრძო-
ბის) წაშალი? — დაღეჭილი ნიგოზი,
კანაფის ნაძმძარა, წყალ-ღვინოში და-
ხულა“ (შდრ. საბა; ნაძმძარი).

ნაძირალ-ი 1. ხის მოჭრის შემდეგ
დარჩენილი კუნძი, — ჯირკი. 2. ლექ-
ზე დარჩენილი ღვინო. „კაი ღვინის
ნაძირალიო და კაი კაცის ნაცოლა-
რიო“ (ნ. გლ; შდრ. ჩუბ.; მენთ., შა-

რაშ.: ნაძირი; ქათ.: ნაძროვა-
ლი).

ნაძრახ-ი 1. ეიზედაც ცუდი რამე,
აუცი თქმულა, — დაძრახული. „ნაძრა-
ხი ქალი რავა შეიყვანა ხახში?“ 2.
ცრუმორწმ. ავი, ცნების მომტანი; ავ
სულთა სამყოფელი. „ნაძრახი ღელე“. „ეიმ ბოგირთან იმხელა შალტამი იყო,
რო ძაღლი ჭადს ვერ გეიტანდა შიდა,
ნაძრახი ადგილიაო, ამბობდენ“ (ნ. გლ).
ნაჭ-ი წნეგო (კაკლის), ლაფნის ფოთო-
ლი და მისთ. დაჩეჩქელი მდინარის
წყლის მოსაწამლად და თევზის დასა-
ჭერად (ნ. დანაჭევა; შდრ. ვლ,
ძოწ.).

ნაჭამს-1 1. წყალს ლაფნის ფოთლით ან
წნეგოთი წამლავს თევზის დასაჭერად.
„გახსოვს, მე და შენ რო მორმებს ენა-
ჭავლით?“ 2. ტეირთის სიმძიმე წელ-
ში დრეკს, ზნექს. „ნეტა რა ნაჭავს ამ
ხარეფს წელში, თივა არი ურემზე“
(შდრ. ძოწ.).

ნახმელარ-ი დიდი ხნის უხმარი, გა-
მომშრალი ჭურჭელი (ხისა). ნახ-
მელარის ბემო ასეთი ჭურჭლისა-
გან მიცემული ცუდი გემო მასში ჩას-
ხმული ღვინისა ან წყლისათვის. ნახ-
მელარის ხელი იგივეა, რაც ნახ-
მელარის გემო (ნ. ქათ.: ნახ-
მელარის გემო; ძოწ.).

ნახორხალ-ი საჭმლის (პურის, მჭა-
ლის...) ნარჩენები, ნატეხები, ცივი და
გამსმარი (შდრ. საბა: ნახორხალ-
ი; ჩუბ., მენთ.: ნახორმახა-
რი, გლ, ძოწ.: ნახორხალი).

ნაბალ-ი, **ნაბალო** ნიგვზის გულის
მეოთხედი, ლობიოსა და მისთ. მარცე-
ვლის ნახევარი, — ლებანი (ნ. ძოწ.;
შდრ. საბა, ჩუბ.: ლებანი).

ნაბელა (ნება-ნება?) ნახმარია ლექსში,
რომელსაც ცეცხლის დანთებისას ამ-
ბობენ ბაეშეები: „კიზი, კიზი, ნებელა
დანა-სამართებულა, ჯერ მაგასა შეე-
კიდე, შერე ზორის შესასა“.

ნაკ-ი ორ-სამკვირტიანი რქა ვაზისა, გასხვლისას უტოვებენ სამამულელ (ნ. ძოწ.; შღრ. ბერ.: ნეკეა; მენთ.; წერ: ნეკი ეენახისა).

ნამროულ-ი ნერეული (შღრ. ძოწ.: ნემრული).

ნარნი-ი ჳერი, მერნი (ნ.). ნ. გლ.; შღრ. ალაე. მას. — 133; ნიე.

ნესტურა ძლიაპი ქლიავის ერთგვარი ჳიში.

ნეჳსა ქუბის სახურაზე ზევიდან დაკრული ქოკი ქუბის დასაჭერად.

ნელრო იგივეა, რაც ნიღრი.

ნეშო ფოთოლი; ფოთლები. „(ნიორს) ნეშო აქ თურმე კარქი და ეშმაკა ნეშო ირჩია“ (შღრ. საბა, ჩუბ., გლ).

ნიადაბა მუღმივი, ხანგრძლივი, განუწყვეტელი. „ორი კვირე ჟო ნიადაგა ქარი და იმან გაგვანადგურა“.

ნიბუნაღ-ი მუგუზალი (ნ. გლ, ძოწ.; შღრ.: მენთ.).

ნიკულ-ი ავმარაზე ჩაბმული თოკი ხელის მოსაკიდებლად, როცა ცხენს წინ მიუძღებებიან.

ნიშღ-ი ძლიერ ჩავეჭყილი.

ნიტრა სპილენძის მრგვალი ჳურჭელი ტყვიით სავსე და საგანგებო ყურით ყანთრის (ნ.) უღულზე ჩამოსაკიდებლად; ნიტრის მოძრაობით წონასწორდება ასაწონი ტვირთი და ირკვევა ამ ასაწონის სიმძიმე (შღრ. ბერ., მენთ., ძოწ.).

ნიჳჳი-ი ნიეთი, საგანი (ნ. ძოწ.; შღრ. ეღ., წერ., მენთ.).

ნიჳჳირა დიდტუნა, ჩიჩვირა (შღრ. საბა; ნიჩვრი; ჩუბ.: ჩიჩვირი; მენთ.: ნიჩური).

ნიელმო ყვითელი ფერის, ძაბრის მოყვანილობის სოკო, ქვედა მხარე სიმაღლეზე დასერილივით აქვს, ჳგუფ-ჳგუფად იცის ამოსეღა, — მიქლიო.

ნიელუა-ი იგივეა, რაც ნიქლიო.

ნიღრ-ი თოხის, ბარისა და მისთ. ჳი-

რის ერთ-ერთი კუთხე (შღრ. საბა, ჩუბ., გლ; ეღ.: ნიღური).

ნიჳჳის კაჳრცხი ნიევი გაშლამდე, მრგვალია კჳრცხივით და თეთრ აჳკში გახვეული.

ნიჩზ-ი ღინგი ღორისა (შღრ. საბა; ნიჩვრი; ჩუბ.: ნიჩვირი; მენთ. ნიჩური).

ნიჩზ-ი ცხვირი; ღინგი. „რაჳა წაჳიშგაჳაჳა ნიჩვი ღორივით!“

ნჭაბ ერთიანი ხის ჳურჭელი (ტუნია-ნი) შიგნით ამოთლით გაკეთებულა, სხვადასხვა ჳომისა; ფართოში (დიღში) ძროხებს წველიან, ეიწროში სულგუნსა და ნოგის ყველს აწყობენ (ნ. ჳა-ჯან; ძოწ.; ეღ.: ნიგა).

ნოგის ტუჩი ნოგის პირზე გაკეთებული ნისკარტი სითხის მოხერხებულად გადმოსახმელად.

ნოგის ყჳალი ნოგაში ჩამარილებული ყველი.

ნოთა საქონელი შუბლზე თეთრით, — ნიშა (ნ. კიოფა; შღრ. ალაე. მას. — 149; ნიშა; გლ).

ნოღა დაბლობი და ნაყოფიერი მიწა; ასეთი ადგილის სახელი (შღრ. ბერ., მენთ., შარაშ., გლ2).

ნოჳო ჳობიანი ადგილი. „ნოჳოში ნამჳოფი არ ვარგობს, დანოჳა იცის“ (შღრ. გლ).

ნოჳოში ვარყისნაირი სოკო, ოღონდ მოწითალო ფერი აქვს, მოღის შემოდგობაზე. „ნოჳოში ხახვირობს ტყეში იცის ბეჳი“. „შარშან არ ეიჳავით ჩენს ნოჳოზე?“ (შღრ. ძოწ.).

ნძა! ძაღლის გასაგღები შეძახილი. „ნძა! ძაღლო, გადი იქით!“

ნძიი, ნძიი! ღორის მოსახმობ-დასაძახებელი სიტყჳა. „ნძიე, ნძიე! გაჳიწთა ჳოკი, სა ღეიკარქა, ნეტა, საჳემელი არ უნღა?“

ნძოო, ნძოო! ჳარების გასაჩერებელი შეძახილი. „ნძოო, ნძოო! ბუღია, ღეისეუნთ ცოტა“.

მ

ობობია ობობა. „ობობიას ქსელში გე-
ვები“ (ნ. ძოწ.).

ობოლი ნაკვერცხალი მკერძი ნაკ-
ვერხალი ფერფლ-დაღებული. „ბავშვს
მოთხოვეს ობოლი ნაკვერცხალი პაპი-
როზისათვის“ (ნ. ძოწ.).

ობვინო! შემახილი ძროხის, ხბოს...
გასაგლებად (ნ. ძოწ.; ჟღ.: ო გ ე ი-
ნ ო ო შდრ. გლ: ო გ ე რ ო!).

ობედეო! დედეო! ძროხას ეტყვიან
გასაჩერებლად (შდრ. წერ.: ო დ ე დ ო;
ქათ. დ ე ე დ ო).

ობელა, ობელია მინდვრის მხალია,
ზოგჯერ თესვენ საგანებოდ (ნ. მაყ.:
წ ი წ მ ა ტ უ რ ა; ძოწ.; შდრ. საბა,
ჩუბ., გლ²; ნიფ.: ო დ ე ლ ი ა).

ობის კინარი ოდის უკან მხარის სა-
ძირკელის ზედა ნაპირი კედლის გასწ-
ვრივ.

ობოშ-ი 1. ახალი ამოსული ბლახა,
პურეული. ობოში პური ჯერ მო-
უხვლული, შემწიფებული, შეჭრულე-
ბული პური (ყანა). 2. გადატ. ცოტა
მალაზე გადაკრეჭილი (გადაპარსუ-
ლი) თმა (შდრ. საბა, გლ, ჩუბ.,
მენთ., მაყ.; ქათ.: ო დ ო შ ა თ).

ობსოლა ნ. კ ე ნ ჳ ა ო ბ ა.

ობდო! ძროხას შეუძახებენ ასე.

ობქოლ-ი ღორის აეადმყოფობა, — ხო-
კი (შდრ. საბა, ჩუბ.: ო ნ ქ ო ლ ა; ნ.
გლ: ძოწ.: ო ქ ო ლ ი, ო ნ ქ ო ლ ი).

ობტომვა ბლახა, მომრგვალო, წვე-
ტიან პარკებს ისხამს შიგნით პომიდო-
რის მოყვანილობისა და ფერის მქონე
თითო პატარა ნაყოფით, მწიფე პარკს
მოწითალო ფერი აქვს; ბავშვები ამ
პარკს წვეტიდან სულს ჩაუბერავენ
ხოლმე და შუბლზე მირტყემით ტკა-
ცანს მოადენინებენ; ნაყოფს ზოგი ჭამს
(შდრ. საბა, ჩუბ., მაყ., გლ).

ობჯარო ხის ყუთი, როფი, რომელიც
წისკელის ქვის წინ არის მოწყობილი
ფქვილის ჩასაყრელად, — ირსანა (ნ.).

||როფი საწნახლის ინდურიდან გადმო-
სული ტკბილის ჩასასვლელად (შდრ.
ბერ., წერ., ჯაჯან., გლ, ძოწ.).

ობობძალ-ი ერთ ადგილზე ამოსუ-
ლი ორი ტოტი (შდრ. ჟღ., გლ).

ობობო ქვეერის სახურავი (ნახევარ-ნა-
ხევარ წრეებად ან მთლიან წრედ გა-
მოთლილი) ფიცარი, რომელზეც აყა-
ლო მიწას გლესენ, — სარქველი (ნ.
ბერ., ჯაჯან., ალავე, მას. — 147, გლ).

ობრძიპალ-ი გადახლართული. ||გადატ.
მალაან კოჭლი თეძოებში (შდრ. ჭყ.,
ძოწ.).

ობრამ-ი 1. მორევი. 2. კარტოფილის
შესანახი ორმო.

ობრამც-ი მიცვალებულის სულის მო-
სახსენებელი დღე, ჩვეულებრივ, გარ-
დაცვალებიდან მეორმოცე დღე ან ცო-
ტა გვიან (ნ. გლ).

ობრამცა ნ. დ ა ო რ მ ო ც ე ბ ა.

ობროლა ნ. კ ე ნ ჳ ა ო ბ ა.

ობრვინათ ორფენად, ორმაგად.

ობრვიმო სხალი ერთი ჯიშის მსხა-
ლი, ნაყოფი დიდი და გრძელი აქვს,
სარწყული კვახის (აყროს) ფორმისა,
აქედან: სახელიც (ნ. ქათ., ძოწ.).

ობრწაშახა მალალი და უშნო ფეხები-
ნი (შდრ. საბა: ო რ რ ო ფ ე რ ქ ა; ჩუბ.:
ო რ რ ო ფ ე ხ ა).

ობრჭჭაპა ჯოხი ან ხე ორბოძალი (ნ.).

ობრჭჭიპალა იგივეა, რაც ო რ ჭ ყ ა-
პ ა.

ობრხალ-ი შუაზე გადაჭრილი სარწყუ-
ლი კვახი, რომელზედაც ორი გრძელი
ჯოხია თოკებით მიმაგრებული (ერთი
პირზე — ორგან და ერთიც — გარე-
დან — ფსკერზე); ხმარობენ ქვეერიდან
ნარეცხი წყლის ან ლექის ამოსაღებად
(შდრ. ჩუბ., წერ., ჯაჯან., გლ, ძოწ.,
ნიე.).

ობრჯღაპატამ-ი იგივეა, რაც ო რ ბ ო-
ძ ა ლ ი.

ობსარო მეთევზის კარავი, სახელდახე-

ლოდ მოწყობილი ღამის გასათევად (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, ნიჟ.).

ოსონპარა-ი ძალიან პატარა, უსუსური (შდრ. საბა: უ ს უ ა რ ი).

ოსორა ქლიაის ერთი სახე, დამწიფე-ბამდე მონაცრისფრო თეთრია, მწიფე კი — შინდისფერი (შდრ. გლ: ო ტ უ რ ი; ძოწ.: ო ტ ო რ ა ქ ლ ი ა ვ ი).

-ოსრ- ზოგი სიტყვა-სახელების მწარმოებელი დაბოლოება, ჩვეულებრივ, გეხდება გათხოვილი ქალების ქალიშვილობის გვართ მოსახსენებელ სახელებში, მაგალითად, კვინიკ-ოური (კვინიკაძის ქალი), ხუსკი-ოური (ხუსკივაძის ქალი), ჯუღელ-ოური (ჯუღელაძის ქალი), ტაბეშ-ოური (ტაბეშაძის ქალი) და სხვა.

ოსა ცხენის ფეხის სატიყარი (ნ. საბა, ბერ., ძოწ.).

ოსა2 ბალახია ერთგვარი.

ოსში ივრეა, რაც აქში ოქში, ქათამო, გაგინთა ქათმის ჭირი!“ (ნ. ძოწ.).

ოსლაძე-ი აყლაყუდა, ოყლაყი (ნ.).

ოსარო ჭაობის ფრინველი. „ოყარო მადალფეხებიანი უშნო ფრინველია, ტაფში უყვარს ყოფნა“ (ნ. საბა, ჩუბ.: ო ყ ა რ ი; ალაჟ.; გლ: ო ყ ა რ ი).

ოსლაჟე-ი უშნო მოყვანილობის მაღალი ადამიანი, — აყლაყუდა, ახმახი (შდრ. ბერ., მენთ., გლ, ნიჟ.).

ოსრალშა მყარალსუნიანი ბალახია,

ბღერის წამლად ხმარობენ, — ლემა.

ოსაბა ორწლიანი ვაცი, დაკოდლი.

ოსოლა ნ. კენჭაობა.

ოსიპარა მოწყობილობა ფეხასადგმელი ბავშვის დასაყრდენ-დასახმარებლად — სხეუდასხეუგვარია, მაგ., არის სამ ან ოთხფეხიანი (ბორბლებით ან უძრავი), რომელშიც ბავშვს სვამენ; მეორენაირია: ორი გრძელი, კარგად გათლილი ლატანი დამკვრებელი მიწაში (ან დიდ გრძელ ფიცარში) ჩარჭობილ ოთხ დაბალ ბოძზე (ბავშვის სიმაღლის მიხედვით), ლატნებზე მოწყობილია მოძრავი ჩარჩო, რომელშიც ბავშვი ისმება; ამ ჩარჩოში ჩასმული ბავშვი საითაც მიხვეება ჩარჩოს, იქით გააცურებს და თეთოხაც გაყვება, ბოლოს რომ მიადგება, მობრუნდება და მეორე ბოლომდე მოვა და ა. შ. მუხლს იმაგრებს და სიარულს სწავლობს (ნ. ჭყ. ოჭიორა; ბერ.: ოჭივარი; ჟღ., გლ: ჭ ო ჭ ი ნ ა, ოჭივარი).

ოსლორფ-ი მაღალი და უშნო მოყვანილობის ხმელი ადამიანი.

ოსინჯალი-ი შუაცეცხლის ზევით მოწყობილი (ჩამოკიდებული) ჩარჩო, საქვების ჩამოსაკიდებელი. „ოსინჯალი მოჯანჯალობს კარსა მელორისასაო, მელორემ დაკრა ღორსა, მიდი მეზობლისასაო, რა არი მისი წამალი...“ (ნ. გლ; შდრ. საბა; ჟღ.: ოჯინჯალაჟე, — ი; ნიჟ.).

3

პალატ-ი ორსართულიანი სახლის ქვედა სართული (ნ. გლ, ძოწ.).

პალუღეზე-ი კურტნის შიგნითა გვერდითი ნაწილები ჭილისაგან გაკეთებული სირბილისათვის.

პანტა წერილი ვაშლი, — მთაქლო (შდრ. საბა, გლ, მენთ., ერისთ., ვაჟა-I, მაყ., ჟღ., ი. გიგ.; ნ. ძოწ.).

პაპა მამის მამის მამა, მამის ბაბუა.

პაპასილი-ი ივრეა, რაც ბაბასილი. „ქრისტე ღმერთო, რა შექცოდა, რას დამართე ამ საქონელს პაპასილი. უხუ მეგლსა, გუშუვი და გაგიშოფ“ (მელოციადან).

პაპლაქომ-ი მეტიჩარა, არამკითხე. „პაპლაქი ვინმეა!“ (შდრ. საბა, ჩუბ.,

გლ: პამპლაეაქი; ბარნ.: პამპლაუქობა; შარშ.: პამპლაუქი; მენთ.: პამპლაუშობა).

პარშა-ი საძირის ხარების უღელზე გამოხმული მეორე უღელი ხარი დამხმარედ (ნ. დ. პარუქება; ალაე. მას. - 140).

პარცაპ-ს თმას კრეჭს. „თავს პარცავს“. ||პარსავს (წვერს). „პირს პარცავს ბიძიი“.

პარცაპ თმის კრეჭა (ნ. პარცავს; ელ.).

პატარა პატუნა ნ. კენჭობა.

პატარახან ცოტა ხანს. „პატარახან გოუძელი და მალე მოგეხმარები!“

პატარა ჯშარა ნ. კენჭობა.

პატარაჯან-ი კომიღორი. შაპი პატარიჯანნი ბადრიჯანი (ნ. ელ., ძოწ.; ქაეთ.: პატრიჯანი; შდრ. გლ; მყ.: ბადრიჯანი).

პატარანი-ი პატარები. „დიდრუანი გოგუები იყვენ, პატარანი ბიჭები“.

პაშპ-ი იგივეა, რაც დაპაყული. „შენისანა პაყეის რო შეშინოდეს...!“ (ნ. ჯაჯან; წერ.: პაყეი; შდრ. გლ: პაღვი).

პაჭანიპ-ი პაჭიჭი. „შველათ ვიცოდით პაჭანიყები“. „- ჩემო ნათლიდელო, ჩემოთის რასა ბედაო? - პაჭანიყებს გიშაღებ, ლეკვერთხებსაც ზედაო...“ (შდრ. საბა: პაჭანავი; ჯაჯან, ალაე. მას. - 155; გლ.; ქაეთ.: პაჭანეიქები).

პეპალ-ი ცხერის ავადყოფობა - ფილტვებში რაღაც ჭია უჩნდება, ახველებს, ხდება; ზოგჯერ ხველებისას ცხვირიდან წამოაგდებინებს ხოლმე ამ ჭიას. „ეპისო, გამოით აქეთ, თქვენ გაგიჩათთ პეპელი!“ (ნ. საბა; მენ.: პეპელა; ბერ.: პეპელაე-გ; ნიფ.).

პეტარე პატარა. „ჩაღს პეტერე ბოეში ყავდა თურმე“ (ნ. ელ., ძოწ.: პეტერა).

პეტრეპალობა დღესასწაული - პეტრეპალობა.

პეშპა იგივეა, რაც ყვერა. „პეშპა ვოთხი უნდა ურემს, იქით-აქეთ ღერძას წინ და უკან“ (ნ. ძოწ.).

პიპილია პილპილი, წიწკა. „პიპილიასავით მწარე იყო“ (ნ. მყ.: წიწკა; შდრ. გლ: პიპილი).

პინაილა იგივეა, რაც პიპილია. „გეიქეი ბოსტანში, პინაილა შეიტანე!“

პიპინ-ი 1. ერთგარი სტეენა რითიმე. 2. სითხით პირამდე ვსება ჭურჭლისა (ნ. გაპიპინდება; გლ).

პირი: პირი ხისქენ მიქნია იტყევან ხოლმე საუბარში, როცა მსმენელს ხვისს საგინებელ, საღანძავე სიტყვას ან წყევლას ეუბნებიან. „მოგვივიდა ჩხუბი, პირი ხისქენ მიქნია, შენი დედა, შენი მამა-თქვა, ვაგინე, იმანაც არ დამაკლო“. „პირი ხისქენ მიქნია, - შე ძაღლო-მამაძაღლო, ვის უბედავ მაგას-თქვა“.

პირთხენილ-ი სატეხის მაგარი საღურგლო ხელსაწყო ფართო და თხელი პირით (ნ. წერ., ალაე. მას. - 158, გლ).

პირის ასრულება პირობის შესრულება. „პირის ასრულება იცის“.

პირმოშენილ-ი პირფართო ჭურჭელი. „პირმოშენილი ქოთანი“.

პირნაქნარ-ი რამაც სკდომა, რღვევა, ნგრევა... დაიწყო. „პირნაქნარია და ვერაფლით ვერ ვავაქე“.

პირთხენილ-ი იგივეა, რაც პირთხენილი. „პირთხენილ სატეხსავით არი“.

პირჩენილ-ი მიცვალებულის სულის მოსახსენებლად გამოცხვარი თხელი, ოთხკუთხი პური, რომელსაც ყველი ზევიდან აქვს დაწებებული ხუთგან. „საკურთხს თვლით უნდა ტაბლაც. პირჩენილიც და კოკორიც“.

პირჩენილ-ი იგივეა, რაც პირჩენილი. „პირჩენილი თუთხმეტია“.

პოლწრტიპ-ი შედმეტად გადაპრანჭული ადამიანი, - მტიჩარა (შდრ. საბა: პოლიტიკი; ჩუბ.).

პორტპი-ი ძნელად საეულ რამაზე სია-

რული, — ცოცვა, ფორთხვა. „სულ ხე-
ვბზე უყვარს პორჭიკი“. „ერთხელაც
იქნება, გადმოვარდები და დაგამიწვდე-
ბა მერე პორჭიკი“ (შდრ. წერ., ჯაჯან,
ქათ., ძოწ.).

პორჭიკი კაწერა. „პორჭუნა ისტაელა
ბოეშაჰა“ (ნ. პორჭიკის).

პორჭიკი-ს კაწრაეს. „პორჭუნინენ ერთ-
მანეთს!“

პორჭი-ი მწერის ფეხი, პატარა ფეხი.
|| მოფერ. პატარა ხელები და ფეხები
(შდრ. ბერ., ფლ., შარაშ.: პორჭიკი).

პორჭიკი-ი ფეხი. „მარტვანა ვიყავი ღე-
ლუში, კაცის პორჭიკი არ დამინახია“
(შდრ. გლ.: პორჭიკი, პორჭიკი).

პრასინა პრასას მსგავსი (პატარა) მცე-
ნარე; იზრდება ნახნაე-დამუშავებულ
აღვნილებში, პრასას გემო აქვს; ჭამენ
უმადაც და მხლადაც. „სამწყესურში
ეჭამდით ზომე პრასინას, ჭლავინა არ
ეარგა მარე საჭმელათ“ (შდრ. მაყ.:
ყანის ნიორი).

პრასინა-ს თვალბს ზედმეტად აჭყეტს,
ქაჩავს. „ბუი პრასაედა თვალბს ბო-
ღროში“ (ნ. გლ.).

პრასინა თვალბის ზედმეტად ჭყეტა,
თვალბის ქაჩავს. „რაა! მისი თვალბის

პრასინის ვის ეშინია?! (ნ. პრასინა, სე-
პრასინა; გლ.).

პრინციპი „ქალის მოსახამი, საგრ-
ძით წელამდე, თეძობს ფარაედა, ზა-
რითთ იღვა, უსახელო, ყელთან იბრე-
ოდა“.

პრინცი-ი მსხვილიძეთა გვარში ზოგის
გასახელებელი სიტყვა (სოფ. ხანში).

პრინცი პატარა ნესვი, მკვახე სახამ-
თროს პეავს, მწიფე ყვითლება და სა-
სიამოვნო სუნი აქვს; მოჰყავთ სილა-
მანისა და სუნისათვის (შდრ. საბა,
ჩუბ., გლ.).

პრინცი//**პრინცი**-ს ბურტყუნებს. „რას
ბურტყუნოფ, გამაგებე ქე შინი!“

პრინცი გაფურთხება. „ზოგმა გლახა
ბურტყევა იცის ზომე!“ „ნუ იცის ასე
უხელათ ბურტყევა!“

პრინცი-ს ბურდავს, შლის (ძაფს...)
იღვდა, გოგოე პუნავს შურგვს!“

პრინცი ჩემეტა (ნ. გლ.; შდრ. საბა:
ბრწყენა; შარაშ.).

პრინცი-ი დაწული ყველი ან მოხარშუ-
ლი ყველის ძაფებისაგან მოქსოვილი
რამე (ასეთი ნაქსოვი გარდა ყველი-
სა არაფრად გამოდგება, გასართობად
ქსოვენ).

შ

შალტამ-ი ეკალ-ბარდი გაუვალი (შდრ.
ჭყ.: შალტამი; ბერ., კირ., ფლ.,
გლ.).

შალტამი ძლიერი წვიმა, — თავსხმა.
„სა იყავი, შე უბედურო, ამ შალტამი-
ში?“ (შდრ. ბერ.: შალტამი; ჭყ.: შალტამი;
თი; ჯაჯან.: შალტამი).

შენიშა, შენიშა-ი ძლიერი წვიმა ქა-
რიშხლით, — თქეში. „ამ შენიშაში წაჭ-
ვლა რაეა იქნება!“ „ისეთი შენიშა
იყო გუშინ, რო სულ წვილო ვველაფე-
რი“ (შდრ. შალტამი).

შეპაპე ნ. და შეპაპული.
შეპაპე-ს ხეთქავს, ლეწავს, სთხლემს.

„შეევა და შეევა ზურგში ტაფელა, სულ
ლოუმეფაე ბეჭები“ (ნ. ძოწ.).

შეპინდელა სითხით იყვინთება, იბე-
რება „შეპინდელა ჭაჭაჰ“. „ცერცვა-
ლას რო დაეალობდით ზომე მოსახა-
ლაუთ, ისიც შეპინდელა“.

შეპაპე-ი ბედურა (შდრ. ჩუბ.: შეპა-
პე).

შეპაპე-ს: ხალხი შეპაპემობდა
ხალხი ერთმანეთში ირეოდა, ხმაურობ-
და (შდრ. შეპაპე).

შენიშა-ი ანთებული კვარი (ნ. შენიშა-
დილი).

შინშლილ-ი დაგრეხილი და გამხმარი ჯობი თხილისა; ცეცხლს უკიდებენ, როცა ღამით წისქვილში ან მარანში მიდიან, და გზას ინათებენ (ნ. ძოწ.; შღრ. საბა, ჩუბ., ზო).

შიშიში-ი მაგარი ხორცი საკლავისა (შღრ. ბერ.: შ ი რ შ ი კ ი).

შრუნია ნაცრისფერითა და სხვა ფერით (შავით, თეთრით...) ჭრელი. „შრუნია ქათამი“ (ნ. ძოწ.; შღრ. საბა, ალაყ, გლ: შ რ უ ნ ი; წერ.: შ რ უ ნ ი თ ე ა ლ ე ბ ი).

შუჟი:- შინშივე შუჟის არი ვისიმე მომრევი, დამწარელი, დამჯობნი არის. „მეგრელი ბიჭი არი დათუნას შუჟი-

სი“. შუჟს ბაპველებს მესრს გაელებს, გაწყვეტს. „გააულო ჭირმა შუჟი ქათამებს“ (შღრ. ქაეთ., ძოწ.).

შლალ-ი ძალიან ჭრელი (შღრ. საბა, წერ., მენტ., ჯავახ. II, 489, გლ).

შლარ-ი თეთრგარეული თმა, - ჭალარა. „საწყალი ხოსია ღოგრაშვილი ასომოზ-ღაათი წლის იყო და შლარი არ ქონდა“.

შლვლინტ-ი ცხვირის ნახოცი (შღრ. საბა, ჩუბ., გლ: შ ღ ვ ი ნ ტ ი; ნიჟ.: შ ღ ვ ი ნ ტ ლ ი).

შლვლინტიან-ი ვისაც ცხვირში შლვლინტი (ნ.) აქვს, - ცხვირობოხოცელი. „წადი იქით, შე შლვლინტიანო!

რ

რაბვი-ი ღობე, საერთოდ ღობის მავგარად მოწნული რაიმე (ნ. ჭყ., ძოწ.; შღრ. საბა, ჟღ., შარაშ; ჯავახან.: რ ა გ ვ ა; გლ, ნიჟ.).

რაპა რავგარად, როგორ. „რაუა ბრძანდებით, ხომ კარქათ?“ (ნ. ჯავახან.).

რაპარი-ი როგორი, რანაირი (ნ. ნიჟ.).

რაზა-კოჭა კარის ჩამოსაკიდი რკინის რგოლი და ჩანგალი (ნ. კვეციანი; შღრ. ჩუბ.: რ ა ზ ა გ ლ.: რ ა ზ ა - კ ო ჭ ა კ ი; ძოწ.: რ ა ზ ა - კ ო ჭ ი).

რამელი სანამ, სანამდე. „წადი, იმათხოვე და აჭამე იმას (=ბეჟანს), რამელი ცოცხალი იქნება, რამელი იცოცხლოს შიღო (=ორმოშიო)“ (ნ. ჯავახან., ძოწ.).

რატონ რატომ, რისთვის.

რაჟი-ი ცერამართული ღობე ღამფის, სარების ან დახეთქილი ხეებისაგან გაკეთებული, ხშირად გარეთ გადახრილი (ნ. წერ.: რ ა ჟ ე ბ ი; შღრ. ბერ., მენტ., ძოწ.).

რაღანი 1. რადგან, რაკი „რადღი აგრე დანდა, აგრე იყოს“. 2. რაც. „ადარ გადლთქვა, რადღი ეიჩემა წასვლა“ (შღრ. ჯავახან., ძოწ.).

რაღამს რადგანაც. „შენ რადამც კარქათ ხარ, რას ღვევებ ურმის გადაბრუ-

ნებას“. „რადამც ოუთქვი, აასრულო უნდა კიდევაც“ (ნ. ნიჟ.).

რასსაშურამ როგორმე, რამენაირად. „მოდი რაცხაფერათ მოვკლათ შავიო“.

რამახს რაღაც, რაღაცა, „აბა, რამახს საშვალემა ამოვანინოთ“.

რაწკა-რუწკი-ი წკარუნი, რაწკი-რუწკი. „ბოთლებს სულ რაწკა-რუწკი გაქონდა, ისე იმპროვად შკაფი“ (შღრ. გლ: რ ა წ კ ი - რ უ წ კ ი).

რახს-ი ბოლოს გადმოსული არაყი, სუსტია. „რახს გადაეაბრუნებო და კაი ვოტკა გამოდის“ (ნ. საბა, ჩუბ.; შღრ. ნოღ., გლ, ძოწ.).

რბულ-ა ნერვი; პატარა მცენარე დარგული ან თავისით ამოსული (ნ. ძოწ.; შღრ. გლ).

რმეშუს-ი, **რმემის**-ი ღამფის ან ფიცრის ნაპირის პარალელური ხაზის გასაღებები საღურგლო ხელსაწყო (რუს. рѣшусь; ნ. ძოწ.: რ ე ს მ ი ს ი).

რმე-ი რეცეპტი. „გამამიწერა ექიმმა რეცი, შევიარე აფთიაქები ზესტაფონიდან ქუთაისამდე, ვერ ვიშონე წამალი“. „ე, ბიჭო, რეცს გაგატან, იქნება იქ იშონო წამალი და გამამიგზანო“.

რმილა, **რილა** 1. საქსლეში ქსოვი-

სას ნაქსოვი მატერიის დასახევეი საგანგებო ღერძი საბრუნებელი. 2. სახაპეი ბადის გრძელი, თავმსხვილი სახელური, რომლის მსხვილი თავი პერპენდიკულარულად გახერტილია და შივ ბადის ჯოხები გაყრილი. ასეთი ბადით წყალში ჩაუსვლელად თევზაობენ, როცა მდინარე მოდიღებულია (შღრ. ალაე. მას. - 155).

რთხმელა მურყანი, თხმელა. „რთხმელები იყო სულ ღუზუტის ქირზე, ნაპირებს ამაგრებდა“. „რთხმელამ იცის ზუზურო, თხილმაც იცის“ (შღრ. გლ).
რიბზირაბო რიყრაყი, გათუნების ხანი. „რიბზირაბო რო იქნება, მაშინ მეღეიბება“.

რიპინი-ი ხის საგანზე პერიოდულად რისამე მოხვედრის ხმა, - რაკუნი. „სარეკელას რიკინზე ქე ჩამძინებოდა, ჩამოღუღლიყო სიმიდი და ყვიროდა ქვა“ (ნ. ვლ).

რიპკლე ოღნავ ღია. „კარი რიკლეთ ღარჩენია“ (ნ. ძოწ.: რიკლეთ).

რილქო თოვლჭრელი (ნ. არილოვება; გლ, ძოწ.).

რილქო-ჭრელქო სათუო, საეგებო, საეკვო. „რილო-ჭრელქო გაიევა, რო...“ (ნ. ბერ.).

რისინი-ი გაჯავრებული, გაცხარებული ლაპარაკი, დავა დედაკაცისა.

რისინობა-ს რისინით (ნ.) ლაპარაკობს, დეობს. „რას რისინობდა ნეტა წეხან ისი?“

რიჭკინი-ი იეიევა, რაც რა წკარუწკი (ნ. გლ.).

რიჭკინობა-ს რაწკარუწკი (ნ.) გაუღის, - წკარუნობს. „ე, გოგო, სტაქნეში გაწი-გამოწი, ხეთუბინ ერთამანთს, რიწკინობენ, არ დეიმტერეს“.

რკალ-ი კალია. „მიზა რკალს დეიჭირავდა, დეიკაებდა ხელში, დეინახავდა საჯავრა, მოყრინდებოდა და ხელიდან აცლიდა რკალს“.

რკინა ხაფანგი. შეღვევა საეეცის, გარაეების, ენის, ასაგებისა და ჩონჩხისაგან

(შღრ. დარკინევა; ნ. ძოწ.).
რკინაპულ-ი მჭრელი იარაღი რკინისა, კერძოდ, ნაჯახი, ცული, დანა... (ნ. გლ).

რქო (უ-ნით დაწყებული სიტყვების წინ) რა. „რო უყავი ისიო (= ელო-სიქელიო)?“ „რო უყავი ტაპიკებო?“
როღინი-ი დიდი ქვა მრგვალად ამოკვეთილი; ხმარობენ თიხის (ზოგჯერ მარილისაც) დასანაყად; წინათ ფეტვისა და ღობის გასაცეხვად იყენებდნენ (ნ. გლ).

როღინობა: **როღინობის** კვირა არასდროს, არასოდეს (ავღებით ეტყუვიან ხოლმე, ჩეულებრივ, ბაეშეუს). „როღის მამიტან კაყფეს? - შენ გაჩუნდი ახლა და მე როღინობის კვირეში მოგიტან ეოლიფერს“.

როკინა ღიდთეიანი (ადამიანი). „ქე ვავს ერთი საში როკინა ბიჭი“.

როჭკო წერილი ქეები, - ხეინჭკა. („ღმერთმა) როჭკო ცხერათ გაღოქცია“ (ნ. წერ., ქათ., ძოწ.: როჭკი).

რრუ, რრუუ! ქათმების მოსახმობ-დასამახებელი. „წია, წია! რრუ, რრუუ! ხად გადაციენდენ ე საქორები!“ (ნ. ძოწ.: რრუუ!).

რუსხუნ-ი გაჯავრებულის ბუზღუნი (შღრ. საბა: მორუსხევა, რუსხ).

რუბ ეთნ. როღის ფორმის გამომცხვარი პური, რომელსაც ახალწელიწად დიღას ხარს რაქუზე ჩამოაცვამდნენ და მიულოცავენენ ჯან-ღონეს და პატრონის აშენებას. „რქა გამოაცხო“ (შღრ. საბა, ჩუბ., მენთ., გლ).

რუმილა ქილა, მასრა, რომელსაც ჩოხაზე იკეთებდნენ.

რღნობა დიდწყლობა. „რღნობა იყო ამ კვირეში, წეილო წყალმა ფორიფელი“ (ნ. საბა, მენთ.: რღენა; ჩუბ.: ღრუნა).

რინაბა ნ. ხათრი რჩება.

რინილი-ი რბილი, ჩვილი „რჩვილი ხე“ (შღრ. ძოწ.).

რისა სასროლი ბადის ის ნაწილი, რომე-

ლიც შედარებით უფრო მსხვილი თელეებით არის ნაქსოვი; ეს იმ მხარეზეა, საითაც ბაღე ვიწროვდება და თოკი აქვს მობმული.

რსინი ჯონსი-ი ბაღის საქსოვი ჯოხი, რომლითაც მსხვილ თელეებს სკენიან ქსოვის დროს, რცის (ნ.) საქსოვი ჯოხი.

რძმპენი-ი ძღვენი. „ღიღი რძმპენი მოუვიდა თურმე ამ ბატონს“. **კლავისი** რძმპენი ეთნ. ძღვენი, რომელსაც გა-

ნათლულის ოჯახი (ნათლიმამ-ნათლი-დედა) მიართმევდა ხოლმე ნათლიას. „შენზე ისეთი კლავისი რძმპენი გოუგზანეთ ნათლიაშენს, რო მოწონებუ-ლი“.

რწყვილი-ი წყვილი. „იყიდა ერთი რწყვილი წინდები“.

რხმპალ-ი ხმალი. ||ხმლით ბრძოლა იშველანზე გაიყვანე, მაშინ გასტყვილიდი რხმპალსა“.

ს

საადრიო, **საადრო** ხილი, ნაყოფი, რომელიც სხვასთან შედარებით ადრე შემოდის, — საადრიო. „საადრიო ყურძენი“. „საადრიო ხხალი“ (ნ. ჩუბ.; შდრ. გლ: ს ა ა დ რ ე ო; ნიჟ.: ს ა ა დ რ ე ე ო).

სააქიმო შესაწამლი (შაბაჰმან-კირან-რევი წყლით). „სააქიმო მაქ კენახი გადამა“.

საბაბირი-ი „ერთნაირი ავანტყოფობა არი, ტანზე თეთრად დაებურცება და ქაული იცის; საღორეში გადაგორებენ ასეთ ავანტყოფს ტიტველს და გოუელის“ (შდრ. გლ).

საბარცხალ-ი სავარცხელი. „გადააგლო საბარცხალი“ (ნ. ძოწ).

საბარამი: **საბარამი** კიტრი სათესლედ დატოვებული კიტრი, ყვითლად მწიფდება ნესვივით. „საბარამი კიტრები მოყრიფე, კაკლები უნა გამოვაცალო და ქე გაეშრო“ (ნ. ნიჟ.: ს ა ბ ე რ ო).

საბმჭური-ი აკენის ბეშვის მხრებზე გადასაფარებელი ნაკერი არტახს ქვეშ (შდრ. საბა, ჩუბ., წერ.: ს ა ბ ე ჭ უ რ ე ბ ი; ვლ).

საბზუპალი ერთი ცალი თხილი დაგრეხილ ძაფზე აკეხული, ბეშვები ძაფის განვე-გამოწევიით ატრიალებენ და თხილი ბზუის (მოზრდილ თხილს წვეტის მხრიდან ორ ნახერტს გუ-

კეთებენ, შორე მხარეს—ერთს, ორმოციოდე სანტიმეტრის სიგრძის დაგრეხილ კოჭის ძაფს თავებით გაუყრიან ნახერტებში ისე, რომ ორი ნახერტიდან შედიოდეს თითო თავი და ორივე თავი ერთ ნახერტში გამოდიოდეს, შემდეგ გამოსულ თავებს გადანასკვავენ, თხილს ამ გაყრილ ძაფზე გააშუავებენ, ძაფში იქით-აქეთ ცერებს გაუყრიან და თხილის გადაქნევით გადაგრეხენ, შემდეგ გაწევენ ძაფს, მიუშევენ, კიდევ გაწევენ და ა. შ. თხილი ბრუნავს და ბზუის).

საბნირი-ი ივიეა, რაც სამკვეთო (ნ. ძოწ.: ს ა ბ ნ ი ე ლ ო).

საბრუნავი-ი: **საბრუნავი** გომორა ურმის ის თვალი, რომელშიც ღერძი ტრიალებს (შორე თვალში ღერძი გაჭვილია).

საბორავი-ი მრგვალი, მოკლე ხე, რომელზედაც დიდ ხეს გააგორებენ ხოლმე მოკლე მანძილზე გადატანის დროს (ნ. ჩუბ., ძლ., გლ; შდრ. საბა, ჭყ., მენთ).

სადალალი დაღალისათვის მისაცემი ვასამჯელო. „ხუთი მანათი სადალალი უნდა მომყო“ (ნ. გლ).

სადაურონი დაურწყება დღისათვის განკუთვნილი სანოვავე, საკლავი (შდრ. საბა: და უ რ წ ყ ე ბ ა; ჩუბ.: და უ რ წ ყ ო ბ ა).

სადგამი-ი საოჯახო კურკლეულის ყიდვისას ნაყიდ კურკელში ჩამავალი მარცვლეულის საფასურში აღებული დამატებითი პატარა კურკელი (დოქი, პატარა ქოთანნი...), მაგ., დიდ ქოთანს გაუკუბეჭდ მარცვლით (სიმინდით) და შეკურბულ ამ დიდ ქოთანსა და, დამატებით, პატარა ქოთანს მისცემს. ამ პატარა ქოთანს ეწოდება სადგამი. „სადგამათ ქოთანი მამცა“ (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ; წერ.: სათაეი).

საზამთრო სხალი მსხლის ჯიში, რომელიც მხოლოდ ზამთარში ვარგა (სხვადსხვანაირია).

საზედაო სარცხელი ოფიჭო გრძელ ტარზე დაგებული, ქვეერის ზევიდან სარცხად (ნ. ძოწ.).

საზეითი სარცხელი იგივეა, რაც საზედაო სარცხელი.

საზეითო ხარხი ვერტიკალურად სამუშაო ხერხი, ორი კაცი უნდა—ერთი ზეით, ერთიც ქვეით; ზევიდან დასმის დროს ხერხავს (შდრ. წერ., გლ: საზედაო ხერხი).

საზინე სწორი და მაღალი ხე, მიწაში ჩარჭობილი ზვინის დასადგმელად (ნ. ანძა; ძოწ.).

სათაპე 1. ორფერდიანი სახურავის შესაყარში საყრდენი ხე, რომელიც თვითონ დაყრდნობილია მოპირდაპირე სარტყლებზე ამართულ აფრებზე. 2. წისქვილის არხში წყლის გადასადგები საგუბარი მდინარეში. „სათავე გოუტეხია წყალს, წისქვილი არ იქნება დიდხანს“ (ნ. მენთ., წერ., ჯავახ.—მას. 1, 168, 169, 170; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, ძოწ.).

სათესურა-ი დასათესი მარცვლეული, — თესლი. „სათესური შეინახა“ (ნ. გლ).

სათირისტრა: **სათირისტრა** ქალბათი თითისტარ-კვირისტაის, დანიჩილი მატყლის ან გაპენტილი (დაფთილავებული) ბამბის ჩასაწყობ-შესანახი უკარბო, მოგრძო, დაბალი კალათი.

სათოფურიანი სხალი სხალი, რომელსაც სათოფურები ქონდა კედელში დატანებული (ამჟამად ასეთი სხალები აღარ არის).

სათორიანი-ი ნ. ფჩხილა. „სამოგზობა სათორიანი შემა მამიტანეს ი ბიჭებმა“ (ნ. ფლ.).

საიბედიო სათუო, ბედზე. „საიბედიოთ იყო მისი საქმე, გადარჩებოდა, თუ არა კაცმა არ იცოდა“ — საში მანათის წამამილე, თუ იქნეს — კი წამოვიღებ, თუ იქნა, მეც აღაღებდზე შევიღივარ, საიბედიოთ“ (შდრ. საბა, გლ).

საიდუმლოსა ტრაქების კედლის ყუთი ზიარებისათვის საჭირო საგნების შესანახი.

საილი-ი საილი. „საილი მაჭაქო“. „იგერ საილიც მოაქ ქალსო“.

საქაქლე სათესლედ დატოვებული ბოსტნეული (პრასა, ხახვი...). „საქაქლე პრასი გადატყება, თუ ფარჩხი არ ღოუხვი და არ მიაკარი ზედ“.

საქაქლე-ი დახეულ ტანსაცმელზე დაკრებული (ან დასაკრებელი) ნაკერი (შდრ. ჩუბ., გლ.: საქაქრაეი, საქაქრებელი).

საქაქე 1. ცხელი კეცის გადმოსადგმ-შესაბრუნებელი ხელსაწყო, — მამა. 2. ხაფანგის ნაწილი — ფოლადის დრეკადი სალტე, რომელიც დასხლეტის შემდეგ გარაებს უჭერს და იკაეებს გაბმულ ნადირს (ნ. რკინა; შდრ. გლ).

საქაქირისაქაქო ხილი, რომელიც კვირიკობისთვეში მწიფდება. „საქაქირიკობო ლელი“. „საქაქირიკობო სხალი“.

საქაქა-ი შეკამანდის სანელეებლა მწვანეილეულობა, — საქაქში. „კაი საქაქით კაი გამოვა!“ (ნ. გლ; ჯანაშ.: საქამანხ).

საქაქა-ი, **საქაქა** გრძელი ჯოხის ერთ თავზე დამაგრებული პატარა კალათა, რომელსაც ზედა მხარეს სიმაღლის ტკეჩები წაშვერილი და წაწვეტილი აქვს; იყენებენ ხილის (ვაშლის, მსხლის...) საკრფად; თუ ხილს

ხელით ვერ გასწვდებიან, მას კალათს წაშერილ წვეტებს შორის მოატყევენ, მოსწვენ და მოწყვეტილი ხილი კალათში ვარდება (შდრ. წერ.: საკრეფი; მენი.: გოდროხა; გლ, ძოწ.; ნიჟ.: საკრეფელაჲ).

საკურთხ-ი რელიგ. მიცვალებულის სულის მოსახსენებლად გამზადებული ხორგელი — განსაზღვრული (9—9, 15—15, 40—40) რაოდენობის პატარა ხაჭაპური (კოკორი), პირჩინილი (ნ.) და ტაბლა (ნ.) სხვა საჭმელებთან ერთად (ნ. ჩუბ.; შდრ. საბა: საკურთხი; გლ).

სალაპათ-ი, სალამათ-ი ფიცია. „ფიცია და სალაფათი მისცა, მეტს აღარ ეიზამო“ (შდრ. გლ, ძოწ.).

სალამბ-ს დასმულ დიდ ქვას სასროლ ქვას ესერის მოსახვედრებლად და ამაში სხვას ეჯიბრება. „ბოუშეები თელღღეს სალაობენ და საქონელი ყანაშია!“ (შდრ. გლ).

სალამბა დასმულ დიდ ქვაზე სასროლი ქვის მოხვედრებით თამაშობა (ნ. სალაობს; შდრ. გლ).

სამან-ი ქვა საზღერის აღსანიშნავად, მიწაშია ღრმად ჩასმული და თავი ზევით აქვს ამოყოფილი (ნ. საბა, ჩუბ.; ფლ.: სამანე; შდრ. გლ, ძოწ., ნიჟ.).

სამართალმა პური ჭამა სიბაროლე არ დაიკარგა, უსამართლობამ ვერ გაიმარჯვა. „სხვისთვის რო სულ სიგაბე უნდოდა, თითუნ მოუეიდა, სამართალმა პური ჭამა!“

სამზირ-ი კათხის მაგვარი ჭურჭელი ხისა, ღვინოს სასმელა. „ეს ღვინო სამი სამირი თითონ ღალია“.

სამპოქალ-ი ხე, რომელიც სამ ტოტად იყოფა.

სამბულ-ი საქონლის დასაბმელი ადგილი. ||თოკი, რითაც აბამენ საქონელს,—საბელი (შდრ. ძოწ.).

სამბუნე გულის ბუდე (?) „გადაბრუნებულხარ გულო, გადმობრუნდი და ჩა-

დი საბუნესა“. „გულო მოდი საგულესა, ნურსა წახვალ სამბუნესა“.

სამეძპარი კურბელის (ნ.) წილი ნანადირვიდან (ხერხემალი იყო).

სამშარ-ი თვლი. „წუიქა საბმელი, წავარდა სამზერი (აეი თვალის შქონე აღამიანს)“. შდრ. საბა, ჩუბ.: სამზერელი; გლ.

სამთაპრაპ-ი დაგლეხილი ქვევრას თავზე დაყრილი ფხვიერი მიწა (წვიმის დროს ტალახდება).

სამთოულ-ი ივივეა, რაც ალახი.

სამიდღეფინო სამუღამო, სამარადისო. „რაც მოქოხოფო-ყე, მამეციო და სამიდღეფინოთ გაცხოვრებ-ყე“ (შდრ. ჩუბ.: სამინდღეში; შარამ.).

სამინლო წისპილი-ი წისკილი, რომელშიც მინდს იღებდნენ ნატურით (ზოგჯერ ფულადაც), იყო საზიარი წისკილებიც, რომლებშიც პატრონები უმინდოდ ფქვავენენ (შდრ. საბა, ჯაჯან.: სამინდო; შარამ., გლ: სამინდე).

სამკვეთო რძის შემადეგებელი, —ღერიტა; ღორის კუჭის შიგა აპკს გაახმობენ მარილში, შემდეგ ძმარში ჩაალბობენ და ამ სითხეს ხმარობენ (შდრ. საბა, გლ; ჩუბ.: სამკვეთა; ალაფ-მას. 150: საკიდელი; ძოწ.: სამკვეთლო, სამკვეთო, სამკვეთო).

სამპლაპური-ი საქსლის სვეტებზე დამული ოთხი (ორი სიგრძის, ორიც სიგანის) ჯოხი (შდრ. საბა: სამკლაპე).

სამლი-სუმლ-ი „ლაილაი, მეტი ლაპარაკი“.

სამოლა ნ. კენჭობა.

სამომაკველი ნ. მოსამკველილო.

სამორადო მეორედ გასათოხნი სიმინდის ყანა (შდრ. მოროდო, მორადო).

სამუშე წალის ზედაპირის ტყაეი (ნ. ძოწ.).

სამუშაო ცხენი გასაბმელი ცხენი.

სამუხამაღი ხელსაწყო ძაფის შულოვ დასახვევი — მოკლე ორკაპა ჯოხი, რომელსაც თავზე (კაპებზე) საპირისპიროდ, აგრეთვე, მოკლე და ბრტყელ ჯოხს ადებენ კორიზონტალურად; ბრტყელი ჯოხის — სამუხელის თავის ერთ მხარეზე ძაფს დაამაგრებენ, შემდეგ ორკაპში ამოღებენ და სამუხელის თავის მეორე მხარეზე გადმოაღებენ, ისევე უკან ორკაპში და სამუხელის თავის პირველ მხარეზე და ა. შ.: სამუხველი მარჯვენა ხელში უჭირავთ (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა: სამუხოელი; ჩუბ.: სამუხოველი; ბერ., ალაფ. მახ. — 154; სამუხელი; გლ: სამუხელი).

სამუხენი მისი სამუხელის ნაწილი — ბრტყელი, მოკლე ჯოხი (ნ. სამუხელი).

სამუხურა — აკენში არტახს ქვეშ ბეშვის მუხლებზე გადასახვევი ნაჭერი ქსოვილისა (შდრ. საბეჭური).

სამძლე კერაზე წამოღებული მაგარი (დიდი) შუშა, რომელიც ზედ დაწოებილ კეცებს (და შუშასაც) იმაგრებს და კეცების გახურებამდე ძლებს (ზოგჯერ რკინის ძელით ცვლიან). ნ. ძოწ.; შდრ. კათ.

სამძლვარი — საზღვარი. „რო მისულა შუა სამძლვარზე (ღორი), იმ დროს დაწეოა ბეჟანი“ (ნ. გლ, ძოწ., ნიჟ.).

სამძვალა — სამსკვალი. „(ავსულს) თეალი ეფხებოდეს, წმინდა გიორგის სამჭვალი გულზე ესობოდეს!“

სამძვარაღა საბოძალი (ხე). „ამ სამჭყოლაღა ტოტი მოტეხე და დაჯასოთ აქანა, უმფრო ივარგებს.“

სამძვარა — სახალისო საჭმელი, ისეთი, რომელსაც მაძლარიც სიამოვნებით ჭამს (ნ. ჟღ.: სამხიო; შდრ. კათ.).

სამძვარი ფონ. წვიმის მოსაყვანად გადახდილი წირვა — სოფელი შეიკრიბებოდა, საკლავს იყიდდა, ღვინოს და სხვა საჭმელს მიიტანდნენ, მღვდელს

აწირებდნენ, შემდეგ დასხდებოდნენ და იქეიფებდნენ, ეს ეითომ წვიმას მოიყვანდა (ნ. ჩუბ., კირ., გლ: სამძვართო; შდრ. მენთ.: სამძვართო ფული; ჯანაშ.: სამხტოე).

სამძვარი ჭური ქვერი, რომელშიც ინახავდნენ ღვინოს რელიგიური ხასიათის დღესასწაულისათვის (სოფ. საკრეულაში 11 უძველესი ქვერისაგან, რომელიც ვ. მაჭავარიანის ვენახის ნაპირზეა მიწაში, ერთს სამხტოე ქვეა).

სამჯღაპატი — სამბოძალი (ხე).

სანაადრო სიმილი სიმინდის ერთი ჯიში, რომელიც ადრე შემოდის (შდრ. ძოწ.: სანაადრო, სანადრო).

სანაბაო ადგილი, სადაც ნაგავს ყრიან, — სანავეე (ნ. საბა: სანაგუე; ჩუბ.: სანაგუე).

სანათლა — გასანათლაეი, მოსანათლაეი. „ორი-სამი სანათლაეი რო გააკეთა (ქრისტემ), გახთა სანათლაეი“ (შდრ. ჩუბ., გლ).

სანაშენი დედად გაშვებული ცხოველი. „სანაშენი ცხვარი“ (ნ. შარაშ. 2; შდრ. მენთ.: სანაშენი, სადედეი; გლ: სანაშენი).

სანაბოსრო ბალახია ერთგვარი; საქონელი თუ ნაცობარს ვერ იღებს, აჭმევენ და ცოხნას დაიწყებსო.

სანაწაწა — შუა ფიცარი ახორში (ბოსელში); ამ ფიცარზე იქით-აქითა მხრიდან ნაკელს აგროვებენ და ნიჩბას გასმით გარეთ ყრიან (ნ. ჭყ.: სანაწაწა; ძოწ.; შდრ. საბა: სანაწაწა; ჩუბ.: სანაწაწაველი).

სანაწო მარში ვაშლის ერთი ჯიშია, წითლად მწიფდება (ნ. ჟღ.).

სანთვა მოხერხება, მომარჯვება. „ლამარჯვება, მიღობა; გაყოლება. „ამ სანთვაზე სულ ახმა ყანები, არაფელი აღარ უარგა!“ (ნ. დანანთვა ელსანთვა; შდრ. მენთ., გლ: სანთო; ჟღ., ლლ., შარაშ.: სანთო; ბარნ.: სანთიანი).

სანთიობო ნეფე-დედოფლის დასაწო-
ლი ოთახი პირველ ღამეს. „ამაღამ რო
გაგიფანონ სანთიობოში, იმ ქალს ნუ
დექაპარაკები... და რა მოგეო“ (შდრ.
ჟყ.: სანთიობო; ნ. გლ.; ძოწ.:
სანთიობო ოთახი).

სანიშნე (სასროლი იარაღის) კორა.
(შდრ. საბა, ჩუბ.: სანიშნო; გლ.).

საპანე 1. ზომის ერთეული, უდრის 12
ფუთ ღვინოს ან 100 ფრთა ყაყარს. 2.
ყოველგვარი ტყირთი, რომელსაც
ცხენს აკიდებენ (ნ. ელ.: საპა(ლ)ნე
ღვინო, საპა(ლ)ნე ყაყარი;
შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.: საპალ-
ნე; მენთ.: საპა(ლ)ნე; ქეთ.).

საპონდა ერთგვარი წერილფოთლები-
ანი და მარჯნისფერყვავილიანი ბალა-
ხი, რომელიც დასრუხისას ქაფდება.

საპონ-საპონდა ერთგვარი სოკო, რო-
მელიც იელზე ამოდის ვაზფხულზე.

სარაპუნო ერთიანი ხის მომცრო ყუ-
თა მოძრავი ენით; ზარივით ჩამოკიდე-
ბენ საქონელს კისერზე ტყეში ბალა-
ხობის დროს; საქონლის მოძრაობით
ყუთი ინძრევა და რაკუნობს, რაც აად-
ვილებს ტყეში საქონლის მონახვას (ნ.
ძოწ.; ელ.: სარაკუნაე/ი; ჟყ.: სა-
რაკუნე; შდრ.: გლ.).

სარაპა-ი ფიჭა (ნ. გლ.).

სარაპაზა, **სარაპაზა**-ი ფიჭა (ნ. ბერ.,
ძოწ.; შდრ.: გლ.; სარაპაი).

სარაპაქა, **სარაპაქა** თავისი მა-
ხე, დასხვლტით თავს სიმძიმე ეცემა
და სრესს (ნ. ჩუბ.: სარაგვაეი;
წერ.: სარაგველა, სარაგეი;
შარაშ.: სარაგველაი; გლ.).

სარაპა-ი მომხხო ჯიხი ხელნაზე ბორ-
ბლების წინ ქვევიდან მიმაგრებული,
დაღმართზე ურმის დაგორებისას ხა-
რებს ბარკლებზე ედება და ურმის
სელას ანელებს, ხარებს ბორბლებიც
არ ხედება (ნ. მენთ., ძოწ.; შდრ.
გლ.).

სარაპაქას ჯოხი გათლილი წერილი
ხე, რომელიც ერთი თავით კრეჭაზე და

მეორე თავით სხვა საყრდენზეა დამა-
გრებული პორიზონტალურად და რომ-
ლის ნახვერტში (ან ამონაჭურში) ჩა-
მაგრებულია სარეკლას თავი (შდრ.
ჯაჯანა; სარეკელას უღელი).

სარაპაქა არყის გამოსახდელა
ქვაბი 5 და მეტი ფუთის მოცულობის;
ზოგჯერ სარაგე ქვაბსაც ეძა-
ხიან (ნ. ძოწ.: სარაგეი).

სარაპაქაქა იგივეა, რაც სარაგევე-
ლა (შდრ. გლ.).

სარაპაქაქა იგივეა, რაც სარაგევე-
ლა.

სართოულა ფრჩხილაებზე გარდიგარდ-
მო ჩამოცმული ხე, რომელზეც გამო-
სათრეე ხეს თავს დაუდებენ ხოლმე
(შდრ. ძოწ.: სართულა).

სართოშაქა-ი თავმისადენი, სასთუმალა
(ნ. საბა, ჩუბ.: სართუნალი; ძოწ.).

სართიპა-ი ქვიშიანი ადვილი, რომელ-
ზედაც ნათესი (საერთოდ, მცენარეულო-
ბა) გვალვის დროს ადვილად ხმება
(ნ. არიყევა; შდრ. ძოწ.).

სარაქაქა-ი 1. ოთხკუთხად გათლილი
გრძელი ხე, კედელზე დადებული აფ-
რების თავების დასაჭურად და სახურა-
ვის მოწყობილობის დასაყრდნობად;
ოთხი აქვს სახლს. 2. ეთნ. ვიწრო და
გრძელი ზონარი, ფრჩხილიანი, რომელ-
საც შეშლოცავი ქალები შეშინებულის
შელოცვისას იყენებდნენ — სამ მტკა-
ველს გადაზომავდნენ, დანიშნავდნენ,
დაკეცავდნენ, ხელში დაიჭურდნენ და
ისე ულოცავდნენ, შელოცვის შემდეგ
ხელახლა გადაზომავდნენ, თუ სწორი
(ისევე სამი მტკაველი) გამოვიდოდა,
ვისაც ულოცავდნენ, შეშინებული არ
ყოფილა, თუ მეტი გამოვიდოდა, შეში-
ნებული ყოფილა და მანამ ულოცავდ-
ნენ, სანამ არ გასწორდებოდა. შლოცა-
ვებს, ჩვეულებრივ, მეტი გამოჰყავდათ
ხოლმე ზომში (ნ. საბა, ჩუბ., ძოწ.;
შდრ. ბერ., მენთ., გლ.).

სარაქა 1. რქებზე მოსაბმელი თოკი.
„სარაქე იფიდა კაი“. 2. ცხოველის თავ-

ზე ადგილი, სადაც რქა ამოდის. „ნა-
ნეი ხფოს სარქე ეტყობა ახლავე“.
სარქველი-ი ქვეერის თავის სახურავი
გამოთლილი ფიცარი (წრედ ან ნახე-
ვარწრებად), რომელზედაც მიწას აგ-
ლეხენ (ნ. ო რ გო; საბა: ს ა რ ქ ე-
ლი; შდრ. ჩუბ., ძოწ., მენთ.: ს ა რ-
ქ ე ე ლ ი; გლ).

სარქველა ერთგვარი პატარა თევზი,—
ტაფელა. „ზაფხულში სარქველა რავა
იჭმება, ტუნტყლით არის სამსე“.
„რუშავაში სარქველა კი არა სხვა
თებზით უგემურია, ჭაობის გემო აქ
რაცხანაირი“.

სარქილი ჩოხის მასრების ჩასაწყობი
დანაკერები, — საქილე.

სარციქველი-ი ნ. ს ა ც ი ქ ე ე ლ ი.
„გონჯა მიდგა კარსაო, აყერიალუბს
თალსაო, ვინც სარციქველი არ მიცუო,
გვალვა მის ყანასაო“ (შდრ. გლ: ს ა-
ცი ქ ე ე ლ ი; ძოწ.).

სარციქველი-ი საძირკველი. „თებერვა-
ლი დადგა, ხეში წყალი ჩადგა,
ჩიტმა-ჩიორამ სარციქველი გაფსკვნა“
(ხალხ.; ნ. ძოწ.).

სასადილო **მკლესია** ერთ-ერთი ეკ-
ლესიის სახელი სოფ. ნებიერეთში.
„ნებიერეთის ეკლესიას სასადილოს
უმახოდით, რო გადაცემდი კაცს (ხატ-
ზე), სადილობამდე უწევდაო“.

სასალო **სალო** მსხლის ერთი ჯი-
ში, ადრე მწიფდება (ნ. ალავე, მას.—
153: ს ა ს ე ლ ო; გლ: ს ა ს ა ლ ო).

სასანთლი იგივეა, რაც ბ უ ხ რ ი ს
თ ა ე ი (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ).

სასაპანე ცხენი, რომელსაც ტვირთის
გადასაზიდად (და არა საჯდომად) იყე-
ნებენ (შდრ. ს ა მ უ შ ა ო ც ხ ე ნ ი).

სასაპონე პატარა ჭურჭელი (რქის ან
ხისგან გაკეთებული), რომელშიც გაქ-
ნილი საპონი (ან მახუთი) აქვთ ურ-
მის ღერძის გასაპოხად, რათა ურემ-
მა ჭრიალი არ დაიწყოს. „სასაპონე ქე
არ ღამამიწყტა, კაცო!“ (ნ. ძოწ.; შდრ.
გლ: ს ა ს ა პ ნ ე).

სასტილო სასრილო, საცურაო.
„სასტილოთა კაი“.

სასტორის **უღალი** გამოთლილი სწო-
რი ჯოხი, რომელსაც შუაში ხელის მო-
საიკლებელი რამ აქვს მობმული და
იქით-აქვთ სასწორის ჯამები აქილია.

სასტრაპო პატარა ჭურჭელი, რომელ-
შიც თოფის წამალს ინახავდნენ და
აქედან სწრაფად (საჭროების შემთხ-
ვევაში) აყრიდნენ ფალიას (ნ. ჩუბ.,
გლ: ს ა ს წ რ ა ფ ო).

სასულე 1. სასუნთქივი მილი. 2. ქვეე-
რის საელეს მიწაში ნახერეტი მაჭ-
რობის დროს ქვეერში პაერის მოძრა-
ობისათვის; ზოგჯერ შიგ ლერწამსაც
არჭობენ ხოლმე (ნ. გლ, ძოწ.; შდრ.
საბა, ჩუბ., კირ., ალავე, მენთ.).

სასხლამი-ი, **სასხლამა** წალღის მოყვა-
ნილობის (უწევტო), მჭრელი იარაღი,
გასახებად ხმარობენ (ნ. საბა, ჩუბ.:
ს ა ს ხ ლ ე ე ო; ჯაჯან: ს ა ს ხ ლ ე პ ა,
ს ა ს ხ ლ ა ე ა; ქავთ.: ს ა ს ხ ლ ე ბ ი,
ს ა ს ხ ლ ე ბ ა; ძოწ.; შდრ. გლ).

სასხლამი-ი იგივეა, რაც ს ა ს ხ ლ ა-
ვი (ნ. ქავთ.).

სატხენლა იგივეა, რაც უ წ ყ ვ ე ტ ო.

სატაბურა-ი კანის ერთგვარი ავაღმყო-
ფობა, ფართო-ფართოდ ედება სხეულს
ლორწოიანი მუწუკები (შდრ. გლ:
ს ა ტ კ ბ უ რ ი).

სატრა ნაჯახის, თოხისა და მისთ. ტა-
რად დასაგები, — სატარე (ხე).

საულუყო 1. „მველათ მონადირეები
ერთათ დადიოდენ ხომე სანადიროთ,
თუ ერთი ვერ წვედილოდა, იმისათვის
ნაწილი უნდა ერგოთ, საულუფოს ეტყო-
დენ (=ემახდნენ) იმას“ (შდრ. ჩუბ.:
ს ა უ ლ უ ფ ე). 2. ნანადირეის ხორ-
ცი მთელი სოფლის მცხოვრებლებზე
განაწილებული („წინათ ნანადირევს
მთელი სოფლის მცხოვრებლებზე
ყოფთენ“).

საუნაბირი საჯდომი ცხენი (შდრ. ს ა-
ს ა პ ა ნ ე).

საპარლულ-ი 1. იგივეა, რაც ღირსი (მღრ. მენტ.: საქარე). 2. სარტყლებსა და სახურავს შორის დარჩენილი ცარიელი ადგილი შენობაში კედლის ზემოთ (მღრ. საბა, ჩუბ.).

საშაშხურამ კათხა სახლის (ნ.) საკუაშური. „ეიტაცა თავორჩინანი და შიგავეხა მალა საფაფხურეში“. „ტყლიო, ხმებოდე, ჭენებოდე, საფაფხურეში ძერებოდე!“ (შელოციდან). ||სარტყელსა და სახურავს შორის დარჩენილი ღია ადგილი ძელურ სახლებში (ნ. საფარდული; მღრ. ძოწ.; ჭყ.: საფაფური).

საშენამლ-ი წენიან შეკამადში გასასქალებლად მიმატებული ფქვილი (ნ. ალაჰ. მას. 153: საფენალი; გლ.: საფანელი; მღრ. ქეთ., ძოწ.: საფენალი).

საშარამ ოსხანსარი ვაზის ჯიში ერთგვარი; შავია (მღრ. ჩუბ., ერისთ., ჯავახ.2. მენტ., ი. გიგ., გლ., ქეთ.: საფერავი).

საშხაშ-ი საღურგლო იარაღი, კარისა და ფანჯრის ჩარჩოების შიგა ფიგურული ნაწილის ამოსაღები (ნ. ძოწ.; მღრ. გლ.).

საქალაქმ ეკლესიის დასავლეთის ნაწილი, სადაც ქალები იმყოფებოდნენ ხოლმე წირვა-ლოცვის დროს (მღრ. ჩუბ.: საქალო).

საქანამ-ი იგივეა, რაც საქაჩეელ (მღრ. გლ.).

საქანამლ-ი საგანგებო მოწყობილობა ყურძნის საწურავად; შედგება ტაფისა (ნ.), კაპიტის ფიცრების (ნ.), კვირისტაფისა და ხრახნისაგან; ახლა აღარ იხმარება (მღრ. ჩუბ.: საქაჩაეი; წერ.).

საქანამ ბუხარში ან ოჯინჯალზე (ნ.) ჩამოკიდებული ჯაჭვი ჩანგლით (კაუკთ) ქვაბის ჩამოსაქიდებლად (ნ. ჩუბ., გლ. ძოწ.).

საქონლის გათიშვა მეწველი და

შშრალი საქონლის გატალკეება ერთმანეთისაგან.

საქორიანო ხეზე ან სხვა რამეზე ჩამოშული თოკი საქანოდ, — საქანელა. „საქორიანოთი ქორიანობა ჩთილშია კაი, თუ სიტყე არი შინც!“

საქსპალ-ი საქსელავი ძაფი, რომელიც გაყრილია ღვიმ-საეარცხელში და რომელსაც ებეჭება (ექსოვება) სახსამი (ნ. ძოწ.: მღრ. გლ.: საქსეელი).

საქსლმ მოწყობილობა, რომელშიც კუსტარულად ქსოვდნენ შალს, ხამს და მისთ. (ნ. ძოწ.; მღრ. ჩუბ.: საქსოვარი; წერ.).

საქსლის ჩაღმვა საქსლეში (ნ.) საქსოვის გამართვა, მომზადება საქსოვად (ნ. ჩა/ეიდგამს).

საღაღ საღა. „საღად არი ახლა?!“

საღამორამლ საღამო ხანს, საღამოს. „გავაზიზინეთ ფარდები ზიმილით (ტაროთი) და წამევეით სახში საღამორელე“.

საღმარამ სახურავიდან ჩამონადენი წვიმის წყლისათვის გაკეთებული თხრილი ნაგებობის ირგვლივ (ნ. ჟლ.: საღეარიია, —; მღრ. ჭყ., მენტ., გლ.).

საღლიცინო ღლიცინს (ნ.), რომ გაუბედავენ, ისეთი, — სახუმარო, ასაგდები. „ვინ არი, ნეტა, მაგის საღლიცინო, ვის უბედავს შაგე?!“

საღონამ-ი იგივეა, რაც ღონე (მღრ. საბა, ჩუბ., გლ.: საღონე).

საღორამ 1. მსხვილი წნელით მრგვალად მოწნული ღიბე (ლასტი) მღინარის პირას, შგ ქეებს ყრიან მღინარის ნაპირის გასამაგრებლად, წყალმა რომ არ დააქციოს ნაპირი (მღრ. გლ.). 2. სათამაშო „ღორის“ ჩასაგდები პატარა ორმო (ნ. ღორაობა).

საღუნწამ კისრის სიგრძივი ჩაღრმავებული ადგილი (შუაში), ვისაც დიდი ჩაღრმავება აქვს, ამობენ, ძუნწიაო. „მაგას მისანა საღუნწე აქ, არაფელს ვეიმეტებს“ (ნ. ძოწ.).

საქარ-ი საცერი ან ამგვარი რამ, რომელზედაც ხის ტოტზე მიმსხდარ ნაყარ ფუტკარს დარეკენ სკაში ჩასასახლებლად (მდრ. ჭყ., მენტ., ძოწ.).

საყმ სამიზნე ქუ, სალონის (ნ.) დროს, ანდა ბატარა ჯოხი ჩარჭობილი მიწაში ტაფელის ჩამოსადებად რიკტაფელობის დროს (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., შარამ., ვლ.).

საყვან-ი: **საყვანნი** ქოთანი, რომელშიც რძეს კვეთენ, აცხელებენ და ყველს იყვანენ. „საყვანი ქოთანი მოზრდილი უნდა, ხელები უნდა ჩეგეტოს შიდა“.

საქოლ-ი გათხოვილი ქალის სახლობა, საიდანაც გამოთხოვდა. „ხუთი წელიწადია, საყოლში არ ვყოფილვარ“ (ნ. ვლ., ძოწ.; შდრ. ნიჭ.).

საყუდ-ი იგივეა, რაც **ჭადსაყუდი** (ნ. ჯაჯან.: ქვასაყუდი; ქეთ., ძოწ.: საყუდარი).

საშანდღე 1. შანდალი, სასანთლე. 2. იგივეა, რაც **ბუხრის თავი** (ნ. ძოწ.).

საშაპაშე ხე-ტყის (შეშის) დასაცურებელი ადგილი მთის ფერდობზე. „ლოუშვეს ეს ხეები საშაპეზე და ჩამეიხერგა ხანის წყალში“ (ნ. ძოწ.).

საშაქაშ-ი მარყუტი, ყულუფი (შდრ. ძოწ.; წერ.: საშაქელი).

საშვილარ შულოს ჩამოსაცემელი მბრუნავი მოწყობილობა; ხმარობენ შულოდან მასრებზე ძაფის გადასახვევად (ნ. ძოწ.; შდრ. ვლ.: საშულაქე).

საშუბარ-ი იგივეა, რაც **სამომკელებელი**.

საჩაჩაშ ჩენქის შესანახი, — საბზელი.

საჩაშაშ შემოღობილი ადგილი შინაური ცხოველების დასამწყვდეველად (ნ. ბერ.: საჩეხე, საჩიხე; ვლ. ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., მენტ., ნიჭ.: საჩეხი; ჯაჯან.).

საჩაქაშ-ი ჩქეფის (ნ.) ადგილი, სადაც ჩქეფია, — ჩანჩქერი (ნ. ვლ., ძოწ.).

საბალო თხა თხა, რომლის ტყავისაგან გაკეთებული ტიკი ერთ ცალს, ე. ი. ნახეარ საბაღნეს (ნ. ფუთს) დაიტევს.

საბარ-ი: **საბარის დაბარიალება** (დაბარუნება) წიწილას, ჭუკს ან ბატარა ცხოველს რომ რამე მოხვდება და გაბრუნდება, საცერს გადაამხობენ თავზე და დაატრიალებენ, უხდებაო, თავბრუ გაუელისო. „მაგას ახლა საცერის დატრიალება მოაბრუნებს? მეტი არ იქნა ჩემი შტერი“.

საბაშაშაშ წყალზე (მდინარეზე) გამართული მოწყობილობა ღობის, ფეტვისა და მისთ. საცეხვი, საფშერელი (ნ. ვლ.; შდრ. საბა, ჩუბ., წერ.: საცეხველი; ვლ.: საცეხეაქი, საცეხელი).

საბაშაშ-ი უძირო წაღა, ზედაპირი და საძირე ერთნაირი ტყავისა (შდრ. ჩუბ., მენტ., ვლ.; ნიჭ.: საცეხეები).

საბაშაშ-ი იგივეა, რაც **საბაშარი**. „ჯერ ერთი საცეხითი ჩამეიტანე, მერე შიორე, მერე ღერმა“.

საბაშაშ-ი ძე. მეალილოეთათვის მიცემული საჩუქარი (კვერცხი, ხილი...). „მეალილოებს ხანდახან საციქელათ გოჭსაც აძლევდენ ხომე“ (შდრ. საბა, ვლ.: საციქელი, მოციქელი).

საბაშარი ხელნის ქვედა მხარეზე მიბარებული ხე, რომელზედაც ქვეიდან პეშეებია მირჭობილი და რომლითაც ხელს ვერდნობა ღერძს; საცური ურემს ორი აქვს, პეშა — ოთხი (ნ. ქეთ.: საცურაქი).

საბაშო მეშვიდრე ვაქი (ნ. ჩუბ., ძოწ.; შდრ. ვლ.).

საბაშარი ამერიკული ვაზის რქა, რომელზედაც ტკბილი ვაზის კვირტს ამყნობან, ფილოქსერაგამძლეა (ნ. მენტ.; შდრ. ვლ.).

საბაშარის სარაშბი ყვეარიდან პირველი უღელი ხარები, შებული უშუალოდ ურემში (შდრ. პარუქი; ნ. მენტ.: საბაშარის ხარები).

საძმომ 6. საუღუფო.

საძმანახელ-ი საწნახელი. „საძნახელი დაბაგე და უნდა ჩაუდგე ახლა“ (6. საბა, ჩუბ.: საწნე ხელი; ძოწ.).

საძმანახლის ბატმხა დაბაგულ (6.) საწნახელში ყურძნის მთლიანად ჩაჭყლელა (6. გატეხავეს).

საწანქლაპ-ი გლახა, მწარე, უხიაგი. „საწანქლაგი ენა აქ ამ ბოუშს!“ (შდრ. ქავთ.: საწანქლაგი ენა აქ).

საწაულურ-ი 1. იგივეა, რაც დირე. 2. ურძის ხელნებზე ჭერს ზემოთ დაჭლობილი ხე, მძიმე ტვირთის (მორის, ბოჭკის...) საყრდნობად და სიმაგრისათვის (შდრ. ჭყ.: საწენური; გლ, ძოწ.).

საწაურელ-ი ხელის თითების მძიმე აუადმყოფობა ერთგვარი (6. ჭყ., გლ).

საწაპაპ-ი შამფურივით მრგვალი რკინა, ახურებენ და ფიცარს (ხეს) ხერეტენ საჭიროებისას. „საწაპაით გახერითე, აღარ გაგისკტება ხე“ (შდრ. გლ).

საწაპითა იგივეა, რაც საწვეთური.

საწაპითურ-ი 1. სახურავის კიდე, სადაც წვეთები წყდება. 2. ადგილი, სადაც სახურავიდან წვეთები ეცემა, — საღვარე (6. გლ: საწვეთი; შდრ. მენტ.: საწვეთი; ბერ.: საწვეთელი).

საწაველ-ი: **საწაველი ძოთანი** პირფართო დიდი ქოთანნი, რომელშიც ძროხას წველიდნენ (ბოლო ხანებში ვედროებს იყენებენ). „საწაველ ქოთანს ამსებდა ჩემი ძროხა ერთ გამოწველახე“ (შდრ. საყვანნი).

საწაივნობელ-ი ტრაპეზის წინ (ჩრდილო კედლისკენ) კათედრა, სადაც დიაკონი იდგა (შდრ. საბა, ჩუბ.: საწიგნი).

საწინარე ვაზის გასხელისას ორ-სამ კვირტზე დატოვებული რქა, რომელზედაც შემდგომ წელს ვაზი უნდა დადგეს, საზარდი ვაზისა, სამამულე (შდრ. ჩუბ., საბა, გლ).

საწალო ძე. გარდაცვალებიდან წლისათვის მახლობლად მიცვალებულის სულის მოსახსენებელი საგანგებო რიტუალითა და პურისკამით. „საწალო არ გალოუხთია, გოგო, ჯერე მამისთვინა?“ (6. ძოწ.).

საწაურ-ი 1. რძის გასაწური მოწყობილობა. 2. პატარა გიდელი ქვეერში ჭაჭაზე დამდგარი ღვინის ამოსადებად; ჭაჭაში ჩაფლავენ პირამდე, შიგ ღვინო შედის (ჭაჭა არა) და ორშიმითი იღებენ. 3. მოწყობილობა ურემზე, ჭალებს იჭერს გადაშლისაგან (6. საბა, გლ).

სახაპაპ-ი ნაკლული წყაროდან წყლის ამოსაღები ხაპი ან მსგავსი რამ. „სახაპაპი წვიდე, თუ არა წყალს ვერ ამვიღებ, ხაპავენ!“ (შდრ. გლ).

სახარაჯო **ღვინო** წყლიანი ღვინო — საწნახელში ჭაჭაზე წყალს დაასხამენ, აღუღდება და შემდეგ გამოიღებენ, ამ სითხეს ღვინის სუნი და გემო აქვს, ძალზე სუსტია; ხმარობენ სასმელად წყლის მაგიერად (6. ძოწ.: სახარაჯო).

სახამებ-ი: **სახამები** **ლაშათა** ნაგავის, ნაკელის და მისთ. ასაღები გვერდებამაღლებული რკინის ნიჩაბი. „საქონლისგან სულ მოწარაწულია, ბიჭო, ეზოი, შეიტანე სახვეტი ლაფათა და ვედრაი, გავასუფათოთ“ (6. ძოწ.).

სახლიშვილ-ი ეთნ. გათხოვილი ქალის შეილები ღვინის ოჯახისათვის, ღედულისათვის. „თქვენ ჯადულების სახლიშვილი ხართ, ჩვენ ხათრიძეების“.

სახრე-ი, **სახრე-ი** აკაციის, თელისა და მისთ. კანი გაწმენდილი და დაწლეთილი (6.), ხმარობენ ვაზის ასაკრავ-ასახვევად. „სახრეი დააღებ და დაწლეთი!“ „უახტანგ, მოჭერი ერთი ეკალი, გაატყავე, სახრევი დაჭერი და აეკრათ ეის ახალმენი ვენახი, ფოთელი ძროხებს ვაჭამოთ“.

სახრეპაპ-ი ოთხკუთხი მოსასმელი ბა-

დე, ორ მოხრილ და ერთმანეთზე გადაჯვარედინებულ ჯოხზე დამაგრებული (ნ. საბა: სა ხ ო პ ე ლ ი; წერ., ქათ.: სა ხ ო პ ა ვ ე ბ ა დ ე, ძ ო წ.).
სახსოპქალ-ი იგივეა, რაც სა ხ ო პ ა ვ ე ი.

სახსონარ-ი ნ. გასახოხნი (შდრ. ხ ო ხ ნ ა). „ახლა კი სახოხარი გადაღმა ვენახი“.

სასურიშვილი-ი აზნაური (?). „მეფესთან ოში გამოდიოდენ პირველათ თავადი, მერე სასურიშვილი (მებრძოლი ტრის და მორჩილი მეფის, მას არც გადასახადი ეწერა და არაფელი“.

საჯღაღოქე ჯღაღოსათვის (ნ.) განკუთვნილი, ჯღაღოგასაჩენი (კატას ეტყვიან). „იციხა, ციც! შე საჯღაღოქე, რას შამაშყავი!“ „ქე არ წვილო ქათმის ბარკალი ამ საჯღაღოქეში“

სეპო სოკო (ზოგან გაიგონებ).

სეპარსპალიტი-ი ცომისა და მისთ. მომრგვალება ხელის გულებს შორის (ნ. და ს ვ ა რ ს ე ვ ა ლ ი ტ ე ბ ა, წ ა ს ვ ა რ ს ე ვ ა ლ ი ტ ე ბ ა).

სერპლ-ი დასამუშავებელი მიწის ზოლი, ჩვეულებრივ, ეიწროა და გრძელი, სიგრძე ისეა გამოზომილი, რომ მუშაობით თავში გასვლისას დასვენებაც იყოს საჭირო. „სამი ზერული ამევიტანე“ (ნ. ალავ. — მას, 138, ძ ო წ.; შდრ. ვლ).

სიპლ-ი ახლად ფეხადგმული ბავშვის სიარული, ტარება. „სულ სიალი უნდა რაღაი კი დადგა ფეხსე“ (ნ. საბა, ს ი ა ლ ა; ქათ.: ს ი ა ს ი).

სიპ-სიპ ახლადფეხმოსწავლე ბავშვს როცა ატარებენ, ეუბნებიან: „სიპ-სიპ, კვანკალია“ (სიარული, სიარული, კვანკალი?).

სიღლიშობა სდაური. „ენახე დღეს და გამიკვირდა, ეს დეინო სიღლიშობა არის თქვა“.

სილაშობა(რ) მებაღურთა მისალმე-

ბის ფორმულა — ხ ს ნ ი ლ ა დ მ ც ა - ხ ა რ — ხ ს ნ ი ლ ი ი ყ ო ნ ა დ ი რ ო ბ ა შ ი, ბერი დავჭვიროსო.

სილაშობ-ს სილაშობს თამაშობს. „თელ დღეს ამ მტვერში სილაშობენ“.

სილაშობა ერთგვარი თამაში ყმაწვილთა-ქეიშაში (სილაში) პატარა ჩხირს ჩამალავენ, აურევენ, შემდეგ ქეიშას იმდენ ნაწილად გაყოფენ, რამდენი მოთამაშეცაა; თითოეული თითო ნაწილს ირჩევს, ეისაც ჩხირი შეხედება, შემდეგ ის იწყებს თამაშს; მოგებულია ის, ეისაც დათქმული რაოდენობა ჩხირიანი ქეიშისა აღრე აუთავდება (ნ. ს ი ლ ა ო ბ ს).

სილიო სოკო ერთგვარი, იჭმევა; ქეიშა-ლამიან ადვილებში იცის (ნ. ძ ო წ.).

სილი-სილი-ი გასახლებულად ეტყვიან ბავშვები ერთიმეორეს, ნიშნს უგებენ და თან საჩვენებელ თითებს უსვამენ ერთმანეთზე. „სილი-სილი, ზო ვერ დამეწიე!“ „სილი-სილი, ჩოშპალო, სილი-სილი, ჩოშპალო!“

სიმაპარი-ი სიმაპრი (ნ. ძ ო წ.).

სინა პატარა ქვაბი თუჯისა (ნ. ბერ.; შდრ. საბა, ჩუბ., ქათ.).

სინელიოფულა პატარა მტაცებელი ცხოველი, — დედოფალა (ნ. ჭყ.; შდრ. ვლ.: ს ი ნ დ ი ო ფ ა ლ ა).

სინსილა 1. გველის წიწილი. 2. გვარი, ჯიში, შამომავალი. „გაწეჭა თქვენი სინსილა ამ ქვეყანაზე“. 3. „ზელიკის მავარი მორჩილი მძრომი, ბუზებს იჭირავს, ნაცარა ფერისა“ (ნ. ჩუბ., ძ ო წ.; შდრ. მენთ.; შარაშ.: ს ი ნ ს ი ლ ა ი; ვლ).

სიპ-ი მუცლის ქვედა ნაწილი. „სიპში კრა წიხლი პირდაპირ“ (ნ. ვლ.; შდრ. საბა: ს ი ბ ა).

სირახახა-ი ჩიტი ერთგვარი, ბედურისოდენა, უფრო რუხი.

სირახსობა ჩიტი ერთგვარი, რომელიც ზეზე ისე მოძრაობს, თითქოს დასრიალებს, დაცურავს ტოტებზე (ნ. საბა, ვლ).

სიორვაშლ-ი მცენარე ერთგვარი, დაბალ ბუნქად იზრდება, წვეტინი, პატარა, უხეში, მუქი მწვანე ფოთლები და წვრილი, წითელი ნაყოფი აქვს; ფოთოლს ჩაის მაგივრად იყენებენ (შდრ. გლ: ს ი რ ვ ა შ ლ ა; ნ. მაყ.: ჩ ი ტ ა ვ ა შ ლ ა).

სირისკაშლ-ი ვახშმის შემდეგ ჭამა (ნ. ჩუბ., ყლ.; მენთ.: ს ე რ ი კ უ ლ ა).

სისხ-ი მსხვილად დაფუქლი ან დანაყოფი რაიმე. „სისხეი ფქვილი“. „სისხეი მარილი“ (შდრ. საბა, ჩუბ., ჭყ., მენთ., გლ).

სისხნი-ს ბასრი იარაღით (ჩვეულებრივ, დანით) წმინდად ჭრის. „თუთუნს სისხნს“. ოსტრად ჭრის, მჭრელია. „ნანხ, რა სისხნის ჩემი ჯაყვა, ახლა მოვლეს“ (შდრ. გლ).

სისხლ-ი: **სისხლის ბავშვ** საქონლის აუადმყოფობა — ერთბაშად ეცემა საქონელი, იბერება და კვდება; ყურს გაუჭრიახ, სისხლს გააღენენ და ზოგჯერ ამით გადაარჩენენ ხოლმე (ნ. ძოწ.; შდრ. უ რ ჩ ხ ი).

სიძიმას გვხვდება გამოთქმაში: „სიქიმას, ჯორი ტალახში!“ ნიშნავს: აი, ოპო, ასე (ისე) მოუხდება, ეგ უნდოდა და მიიღო-ო! (შდრ. საბა: ს ი კ ი მ ა).

სისხამ: ჩუმი სისხამ ძლიერი სიცხე მოღრუბლულ ამინდში, „მზე რომ არ ჩანს და ცხელა“. „ჩუმი სიცხე უმფრო გლახა არი, იხრობი ადამიანი“.

სიძ-ი წიწვიანი ხის ერთი სახეობა.

სკა ფუტკარი. „სკამ იყარა“ (შდრ. იყრის).

სკლინტი-ი სკინტი. „ჩიტის სკლინტებით არი ნალია სამსე, იბუდნებენ ღამე შით“.

სლიბინ-ი ცურვა რაიმეზე, სრიალი (შდრ. ჭყ., ვლ: ს ლ ი ბ ი ნ ი).

სნაქ-ი: **ბუღში სნაქპათ** მამ (ჩამჩა) გულში დარდად, ნაკლად მაქვს (ჩამჩა). „რაცხა მისი სიტყვა გულში სნაქვთ მაქ“.

სნეშლა ერთგვარი, ფრთებმტვრიანი პეპელა, ღამით სინათლეს ეტანება, ამბობენ სნეულების გავრცელება შეუძლიაო (ნ. ბერ.: ს ნ ო უ ლ ა; ქაეთ.).

სორ-ი სორო, ხვრელი.

-სოშლ-(<ს-შულ) ერთი რჩეი სახელების მაწარმოებელი დაბოლოება — გვხვდება ადგილის, საგნის პირვანდელი პატრონის გვარიდან (ან სახელიდან) მომდინარე სახელებში, მაგალითად, ჯაფარიძისოული (საყანე მიწა), ჩიკვაიძისოული, პარმენისოული, დიდიძისოული (ძროხა) და სხვ. **სოსანე** მიწის იატაკი სახლში (ნ. ჭყ., ალაუ. მას. 134, გლ, ძოწ.).

სრაპ-ი რომელიღაც მკვირცხლი ცხოველი (?). „ფანდალა თუ იყო ბგრატი, ქე გადახტა ღობეზე სრაივით“. „სრაივით მიდის ზემოური ღორი“.

სრიანის-ს ძალიან ჭრის, — ბალთავს (დანა...). „ნახე, რა სრიანის ჩემი ჯაყვა, ერთი გასმა უნდა მარტვა“ (ნ. მ ო ს რ ი ა ნ ი ს).

სროლულობ-ს ისერის მრავალგზის. „ბიჭო, რას სროლულობ მაგ ქვებს, გაჩერდი!“

სტი ვიწრო (და ვრძელი) ბუნქნარი მინდვრის ან მდინარის გაყოლებით (შდრ. დ ა ს ტ ე ვ ე ბ ა; გლ: ს ტ ე, ს ხ ლ ტ ე).

სტიპირ-ი კოდის (ნ.) ღარი — დახურული (მილი) წისქვილის ბორბლის საბრუნებლად (ნ. ძოწ.; შდრ. გლ).

სტიალა სრიალა. „სტიალა ძაფი“.

სტორიდან-სტორზე დრო დღიდან იმავე სახელის დღემდე, ერთი კვირა. „თითვან მიდიოდა სტორიდან-სტორზე და რევიზიას უშობოდა-ყვ“.

სუთ-ი მრგვალი, მოკლე ჯოხი ღომის სახელად. „ღომს ზელენ სუთით, მერე იღებენ (ჭრიენ) ჩოვნით და დებენ საინზე“ (ნ. გლ, ძოწ.).

სუქიან-ი 1. ერთ მხარეს ბრტყელი და მეორე მხარეს მრგვალი. „სუქიანი ფიცრით აშენებული სახლი“. 2. ასე-

თი უიციროთ ნაგები სახლი, — ძელური (ნ. კათხასახლი).

სულშია-ი ცხოველი, პირუტყვი, საქონელი. „ფარეხი ადგილია, სადაც სულიერს შევერეკეთ“ (ნ. საბა; ჩუბ.: სული).

სულმისაძმე იგივეა, რაც საწლო (შდრ. ჯანაშ.: სულაურ; ძოწ.: სულის საქმე).

სუსთა ტანი წერწეტა, წერილი, კნარი ტანი. „სუსთა ტანი აქ“. „სუსთა ტანის არისო“.

სუსრა ერთი ფართო ფიცრისაგან გაკეთებული პატარა, დაბალი შავიდა (ნ. ჟღ.; შდრ. საბა, ჩუბ.).

სსმარტლ-ი ზღმარტლი (ნ. მაყ.: ზღმარტლი).

ტ

ტაბასკპერა დაბალი, ჩასკენილი ადამიანი (კაცი). „ერთი ტაბასკვერა კაცი იყო იმათსა“ (შდრ. ქეთ.: დაბასკვერა; გლ.: ტაბასკვერა).

ტაბახ-ი ცხენის ავადყოფობა — იცის სასის გასივება, ხორცმეტი ხანაშა; უშლის ჭამა-სმას (ნ. დატაბახება, ძოწ.; შდრ. საბა: ტაბახა; შარაშ., ნიჟ.).

ტაბლა მიცვალებულის სულის მოსახუნებლად გაკეთებული ოთხკუთხი ნამცხვარი ყველით (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., კირ., ჯანაშ., გურამ., ეჟაჟ, შან. — ქეეს., მენთ., გლ.).

ტაპმ-ი ხის კუნძი გამოზრდილი ღეროდან ან ტოტიდან (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.).

ტაღ-ი ჭუჭყის ლაქა ქსოვილზე, ტანსაცმელზე (ნ. დატაღული; შდრ. საბა, ჩუბ., ბერ., გლ2).

ტაღმა იგივეა, რაც ტოლომა (ნ. გლ. ძოწ.).

ტანტრა დიდი, მოყვანილი. „ტანტრა ბიჭი“ (შდრ. გლ.).

ტანტრაბმნ-ი(?) „ასკილი და ტანტრაბენი, გ...ე, რაღას შერჩი“ (ხალხ.). ნ. საბა, გლ.: „კბილთ საჩინქნელი“-ო.

ტანულობ-ს იტანს. „ვერ ტანულობს გველის დანახვას და არც ეშვება“ (ნ. ძოწ.: ტანულღუს; ნიჟ.).

ტარ-ი თითისტარის მსგავსი მოზრდილი, გათლილი, კილოამოჭრილი ჯო-

ხი ძაფის სამახაუად (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.).

ტარაბუზა ბრუს დასხმა, — თაებრუდახვევა. „გაჩე, ბიჭო, ნუ ტრიალოფე, ტარაბუზა დაგესხმება“ (ნ. ჟღ., ძოწ.; წერ., შარაშ.: ტარაბო; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.).

ტარაპეღ-ი საჩრდილობელი, ტალავერი (ნ. ალაე, ქეთ., ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ.: ტალაეარი).

ტარაღ-ი დასახერხი ხის ის ნაწილი, რაც საზედაო ხერხით ხერხვისას პირველ საყრდენამდე ჩაიხერხება, ჩვეულებრივ ამ საყრდენამდე ყველა ღარს ჩახერხავენ ხოლმე, შემდეგ საყრდენ ხეს ჩახერხილი თვისკენ გაწევენ და შივნით ხერხავენ (შდრ. ბერ.: ტარაღი).

ტარაღ-ი რკინის ორპირიანი იარაღი ხის ტარით, პირები ორივე ბრტყელია, ერთი ტარის მიმართულუბითაა ცულივით, მეორე — გარდივარდმო, ეროსავით, იხმარება ქვის სათლელად (შდრ. წერ., ალაე. მას. 157: ტარაღი).

ტატჰან-ი ბეშუის (გოგოს) გაუთავებელი ლაპარაკი, — ტარტარი. „მეყოფა ასლა შენ ტატჰანი, ოუმი საქონელი და წაღენი“ (შდრ. გლ.).

ტატჰანობს ტატჰანით (ნ. ლაპარაკობს, — ტარტარებს. „თელი ღლე ტატჰანობს, ყაბი არ ტყივა?“ (შდრ. გლ.: ტატჰანებს).

ტაშა 1. დაბალ ნაპირიანი კურჭელი რაიმეს შესაწავად. 2. ძველებური საქაქეელის ერთი ნაწილი — ფართო გამოთლილი ქვა ირგვლივ ნაპირით და ერთ მხარეზე სადინართ, ამ ქვაზე დადგმულია საქაქეელის კაპიტის (ნ.) ფიცრები (შდრ. საბა, ჩუბ., ჭყ.; ნ. გლ.).

ტასტ-ი ძველებურ სახლში მოპირდაპირე კედლებს შორის და მათი შემაერთებული კედლის გასწვრივ გაკეთებული ერთიანი საწოლი ფიცრისა (ნ. მენთ.; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.).

ტაშან-ი ეთნ. მოგრობო, მრგვლად დაჭრელებული და ერთ თავში გახერევილი შოთი, რომელსაც ახალ წელიწად დილას ვაზს მიულოცავენ, ნეკზე ჩამოკიდებენ და ვაზის ძირზე ყოინჩილას გადააკლავენ (ნ. ბერ.: მ-ტ ე ე ნ ე ბ ი).

ტიშურა ნაცრისფერი ჭრელი საქონელი (შდრ. ბერ., ულ.; შარაშ.: ტ ი გ რ ე დ ა ი).

ს-ტიშაპ-ს: თაპი სტიმპ მენ ყველას შენაინებში მოიკითხე საშენო, შენი სალაპარაკო, შენგან სახსენებელი, შენი ტოლი.

ტინტრაპა შიშველი, ტიტეული, ტიტელიანა. „შევიდა მიხეილი, დააბლო ამ ტანისამოს ხელი და წვილო, ქიარ დაქებოვა ტინტრაკები!“ „გარბოდენ ტინტრაკა ბოუშები“ (შდრ. ძოწ.: ტ ი ნ ტ რ ა ქ ა).

ტაპილ-ი ყურძნის წვენი დუღილის დაწყება-დამატრებამდე (ნ. საბა: ტ ყ ბ ი ლ ი).

ტაპილი ხალი აპ ისეთი ხელი აქვს, რომ მისგან დაკლული პირუცყვი თუ ფრინველი დიდხანს არ კვდება, დიდხანს ფართხალებს (შდრ. ქაეთ.: ც ი ე ი ხ ე ლ ი ა ქ ე ს.).

ტაქან-ი მუხის, თხილისა და მისთ. ახალგაზრდა ღერი დახლენილი სივრძივ და გათლილი თხლად; ინმარება კალათის, გოდრისა და მისთ. მოსაწ-

ნავად (ნ. ალაე. მას. 141; შდრ. ბერ., ულ., გლ.).

ტაქინ-ი ხის, ძელის და მისთ. ანახეთქი, მთლიანად ან ნაწილობრივ აცლილი. „მოაცილე ეგ ტაქინი, ზერხს უშლის“ (შდრ. ქაეთ.).

ტლატაპ-ს: მნას ტლატაპს ენას ყოფს (გარეთ, ეისიშე გასაჯერებლად). „ლაპარაკის დროს ენას ტლატაქვდა სოშე“. „დამდგარა ამხელა კაცი და ტლატაქს ენას!“.

ტლაქაპ-ს ენით წმენდს, — ლოკავს. „ძროხა რატო ტლეკავს... ზფოს?“

ტლაქაპ ენით აწმენდა, — ალოკვა (ნ. ტ ლ ე კ ა ე ს; ჭყ.; შდრ. ნიფ.: ტ ლ ა კ ე ა).

ტლიქაპ-ი ძროხის ცური ურძეოდ; რაც დიდა, მით ცოტას იწველის ძროხა. „ტლიკვი აქ, გოგო, ამ ძროხას?“ (შდრ. გლ.).

ტლიქაპიანი ტლიკვის მქონე. „ტლიკვიანი ძროხა“.

ტლიღვ-ი წიწილა, ბარტყი და მისთ. ბუმბულით შეუმოსაეი (ნ. ტ ო ლ ო; შდრ. ჭყ.: ტ ო ლ ო კ ი; მენთ.: ტ ლ ა ყ ე ი; ქაეთ. ტ ი ღ ვ ი).

ტლშაპ-ი დიდი, ზორბა მოყვანილობის, შოუქნელი ადამიანი (ნ. ალაე, ჯაჯან.: ტ ლ შ ა პ ი).

ტობ-ი თევზი ქვირითის დაყრის პერიოდში (ნ. ულ.; შდრ. ბერ.: ტ ო ფ ი; ძოწ.: ტ ო ბ ო ფ ს; გლ.).

ტობობა თევზის მოძრაობა, ცურვა მდინარის აღმა მიმართულებით ქვირითის დასაყრელად (ნ. წერ.; შდრ. ბერ.: ტ ო ფ ი; გლ.: ტ ო ფ ო ბ ა-ც; ძოწ.: ტ ო ბ ო ფ ს).

ტოლიბაშ-ი მაგიდის უფროსი, თამადა (ნ. ღლ., გლ.).

ტოლომა ქალის მოსახამი, რომელიც მხოლოდ ყულთან იბნეოდა, იყო გრძელი და მოკლეც. „ტანს ტოლომას წამოისხამს...“ (შდრ. საბა: ტ ო ლ ა მ ა; გლ.).

ტილო იგივეა, რაც ტლიღეი (ნ. შარამი; შდრ. ბერ.: ტიღეელა; ძოწ.).

ტიოსარა მსხვილი და უწონო (ტური, კბილი). „ყოტა ტოსარა ტურ-კბილი რო აქ, იმაზე ამბობ?“

ტრანო-ი იგივეა, რაც წრანო. „ტრანო ხო არ გაქ, ბოშო შენე, რაცხა იხე ხეიავობ“ (აკენის ბავშვს უთხრეს).

ტრანაშაშ-ს იგივეა, რაც წრანაშაშ.

ტრანაშინ-ი იგივეა, რაც წრანაშინი. „მაგისანა ტრანაშინის რო მუშინოლეს, კაი არ იქნება?“

ტრამლი, **ტრამლა** სოკო ერთგვარი, ქუდს მომწვანო ფერი დაქრავს, იჭებდა (შდრ. საბა: ტრელა; ჯაჯანი: ტრედო, ტრელუა; ნ. გლ: ტრედო, ტრელა).

ტრამლა ნ. ტრედო.

ტრიბატრი-ი დიდი, გაშლილი, ვაკე ადგილი, ტრიალი მინდორი. „გვეიღენ ერთ ტრიატრ მიდორში“ (შდრ. მოატრიატებს).

ტრიზა ზედმეტად თავის მომტანი, — ბაქა, მკვეხარა (შდრ. ბერ., ქავთ.: ტრიზა).

ტრიზატი იგივეა, რაც ტრიზა.

ტრიტაშ-ს 1. ფხრეწს, გლეჯს, ფლეოს. „რახ უშობა, არ ვიცი პირდაპირ, სა ტრიტავს ამ ჭინჭებს ე ბოუში“ „ორ კვირეში ტრიტავს ფესსაქმელს“. 2. სთხლემს, ხეთქავს. „ტრიტა თავში ხარდანი“ (შდრ. ქავთ.; ძოწ.: ტრიტაშს).

ტუშაშ იგივეა, რაც მოტუშეა (ნ. იტუშეა).

ტუშინა 1. ეინც ტუშეა, მოტუშეა იცის. 2. მორიდებული, მოხატებული (შდრ. საბა: ტუშ; ჩუბ.: ტუშეა; ქავთ.).

ტუქი-ი 1. თავკომბლა, გრძელტარიანი ჯოხი, ხმარობენ თევზაობის დროს დეილიდან (ნ.) თევზის გამოსარეად. 2. ერთი შეკერა თივა (ნ. ბერ., ჟღ; შდრ. საბა, ჩუბ., კირ., ღლ., ალავე. მას. 137, გლ).

ტუნტრავ-ს მოურიღებლად ჩაქრავს ხელს, ფეხს... რამეტი. „ტუნტრა ხელი დუღარეში“. „ამ სიხნელეში ქი არ ეტუნტრე ფეხი ტლაოში!“ „ლოუბანელი ხელი ტუნტრა ხალაში“.

ტუნტულა მსუქანი (ჩეულებრივ, მატარა გოგო). „ტუნტულა გოგოა!

ტუნტაშ-ი დამძალი ყურძნის მარცვლის მასა ჯანქვეშ, ტურტლი საერთოდ (შდრ. ქავთ.).

ტუნტაშლიანი-ი ტუნტყლში, ტურტლში ამოსერილი, — ჭუჭყიანი. „გადუსვა-გადმოსვა ეს ტუნტყლიანი კული ტუნზე“.

ტურნაშ-ი „დიდი ხერული“. „(ხენ-მნიფემ) გააკეთა თავწერილი ტურნელი, დოუტოვა პატარა ხერუტილეი, ჩაგლო შიდ (ბეყანი) და ზედ დიდი... ქვა დაადვა“ (რუს.: тушела).

ტუტურ-ი მოუფრთხილებლად ქნევა, ჩაყოფა, ჩაქრა. „ხელეზის ტუტური რო იცის, ხო ნახა ხეირი, დეითუქა თითები დუღარეში!“

ტუსამ-ს ერთბაშად, სწრაფად კრავს (ხელს, ფეხს, თავს...). „ტუსა თავი მორეშში და ამოყო მორეე მხარეზე“ (ნ. გლ).

ტაშლა-ი 1. ტყემლის ან ქლიავის ფაფა, თხლად გამხმარი სახამთროდ. 2. ქალამანში გახეულ ადგილზე ქალამნისავე ტყავი გადებული (შდრ. ჩუბ., მენთ., გლ, ნიფ.).

ტაშლათი ტყელიად, უბრალოდ. „მაგრა ვერც იმან (= ზღვისხერეშიაშ) გამამპრია (ქვა) ტყულათე“. „ადარ ავალ ტყულათე“.

ტაშაშლა 1. ხილის ნაყოფი ორი ერთად შეზრდილი. 2. ერთად დაბადებული ბატენები ან თიქენები.

ტაშაშლა ქლიავი ქლიავის ერთი ჯიში, ყოველ ფუნზე ორ-ორი ქლიავი ერთმანეთზე თავებით შეხორცებული.

ტაშაშლა სოკოა ერთგვარი.

უ

უბაყუნებს-ს ძლიერად სცემს მუშტე-
ბით, — უბაყუნებს. „შეიქნებოდა კვიე-
ლი, მივარდებოდით და რაი? უბაყუ-
ნებდა სიღედრს“.

უბლაყუნებს-ს ირონ. (თოხს) ურტყამს
მიწას ძლიერად. „არ ისტაყლა და ქე
უბლაყუნებს ახლა თოხს აყალოში“.

უბმდურ-ი ძალიან, მეტისმეტი. „უბე-
დური აპწილაკია მიშიკოი ჭამაში და
ეისი (=დუშინი კიბო) რაფერ შეჭა-
მა“ (შდრ. ვლ).

უბმჭამს-ს წინდასა და მისთ., კალათს,
გოდორსა და მისთ. თავს ისე აქსოე-
წნავს, რომ არ დაირღვეს. „— რათი
გინდა, ბიძია, ვადოუბეჭო თავი კა-
ლათს?“ — „მე, ჩემო ბიძია, მაგრატე-
ლათი უბეჭე ზომე“.

უბრობა ადღომის წინა კვირაში ხმის-
ამოუღებლივ მოიტანდნენ წყალს და
მწარე ბლის ტოტს; ტოტს ეზოში და-
არკობდნენ, ვითომ ოჯახს აეი თვალი-
საგან დაიცავდა. ამ ჩევეას უბრობას
ეძახდნენ (ნ. ნაუბრი წყალი; შა-
რამ.: უბარი; შდრ. გლ.).

უბრუშდ/თიბა-ა სხეული (ან რომელი-
მე ორგანო) უბუფდება, უდუნდება.
„რაცხა ფეხი მიბრუშთება ხშირათ“.
„ხელი უბრუშთება და უჭირს წერაი“.

უბღვერი-ს ავად, გულმოსულად უყუ-
რებს, უცქერის. „ისე უბღვერის, ვი-
თამ ქვეყანა ღოუქცევია“.

უბერბილიბ-ს ეფერება, უელის. „ადა-
მიანი ესიყვარულება ადამიანს და ამა-
ზე იტყვიერ უბერგილებსო, ე. ი. ეფე-
რება“.

უბვალავს-ს ენას არ უბვალავს
ვადატ. ბევრი ლაპარაკი იცის, ლაპა-
რაკი კარგად ეხერხება. „მაგას, ნუ გე-
შინია, ენას არ უბვალავს, არაფელს
შეგარჩენს“.

უბღიბარაჟ-ი მიგრეხილ-მოგრეხილი
ხე (შდრ. საბა).

უბუნბრუშებს-ს მოფერებით, ალერსით
უელის; ფერებით, შექცევით აწყნა-
რებს. „ბებიას რა უჭირს, არის და
უბუნბრუშებს ბოეშებს“.

უბარამბ-ს შეახვედრებს, დაამთხვევს,
უსწორებს. „რაღა ჩვენ ჩამოსვლას
უღარა გლახა ამიდი!“ (შდრ. გლ; ძოწ.:
უღარეფხ).

უბარიმლაბ-ს ხეის მიმართ სამოქ-
მელოდ ხელსაყრელ დროს არჩევს, მო-
ხერხებულ მომენტს ელოდება (შდრ.
ვლ.: უღარიღებს).

უბღღაზაზ-ს გაჯავრებით უქაჩავს,
უპრაწავს (თვალებს). „რას მიღღა-
ზავ, რო მიღღაზავ თვალებს, მეში-
ნია შენი თუ?“

უზაპით უღონო, უძალო (ნ. ზავთი;
შდრ. საბა, ჩუბ., ვეაჟ, ბარნ., მენთ.:
ზავთი, ქავთ.: უზავთო).

უზარაღ-ი ვინც ზიზლი არაფლის
იცის, რომ არ ეზიზლება რამე. „უზა-
რელია მაგ ქალი, ბოეშის კობზით
შეჭამა მურაბა, ზოგი კი არ იზამს“.

უზომო 1. დიდი, უზარმაზარი. 2. მრავალი,
ბევრი. „ყარამანს შამევეხია...
უზომო დევი“. „უზომო ნადირი და-
ხოციეს, ბევრი ტახი მოკლეს“.

უზურაზუტამბ-ს უტრიალებს და უთ-
ვალთვალებს. „დიდხანს უზურაზუტამბ
წყებებმა თხილებს, მარა ვერ გაბედეს
გაღმოსვლაი, იქნეფ ვინმე ღარაჯობსო,
იფიქრეს“ (ნ. ზურაზუტო).

უთაბაბით უთავბოლო, უხეირო, ვა-
უგებელი (ნ. გლ.: უთაბათო; შდრ.
ნიე.: უთაბითო).

უთირ-მათირ-ი: უთირ-მათირად
ეკიდება უგულოდ, უხეიროდ, განუ-
სჯელად ეკიდება (საქმეს).

უინცრათ უეცრად. „უინცრად მოკე-
ტა“.

უკადრისე, უკადრისე-ი პარკოვანი ბალახი; დამწიფებული პარკი ხელის ხელობისთანავე სკდება და მარცვლები გამოცემა, ამ თვისებიდან — სახელიც (შდრ. საბა: უკადრისა, ძალღისენა; გლ: უკადრისა2).

ულამუნებ-ს ტურებს უსვამს. ||ნელნელა, უხალისოდ, უნდომლად ჭამს. „ულამუნებს პირს ძროხაი ბალახს“ (შდრ. ძოწ: ულამუნეფს).

უმამლო: უმამლო ქმარცხი გაუნაყოფიერებელი კვერცხი, მისგან წიწილი არ გამოიჩეკება. „ერთი მამალი ყელა და ქე ღაკლა, ჩენი მამლის იმელად არი ახლა, უმამლო კვერცხზე ზომ არ დააჯენს ქათამს“ (ნ. გლ).

უმბობ-ს ამბობს, ლაბარაკობს. „ალუგულუგა, კაცი ვერ გვიგებდა, რას უმბობდა“ (შდრ. ძოწ: უმბოფს).

უმბრალე-ს ერთად მუშაობაში უღალატებს. „მიბრელა ხქმეში, მარა კაი არც იმას მოუვიდა“.

უმფრო უფრო.

უმინიწა-ს არ გამოუვა, იმედი გაუცრუდება, უმტუნებს. „შენ სიძესაც ქე უნდოდა (ორი შვილი), მარა უმჩიან“.

უნახაზა ხალამანდრას მსგავსი ცხოველი, წყალში ცხოვრობს (ნ. ჯაჯანი; შდრ. შარამ: უნახეელა; ძოწ.).

უნირო ცული ჩეულების მქონე, — უსაქციელო, უზნეო. „ილი უნირო გახთა ე ბოვი“ (შდრ. გლ).

უნინძვთა-ს სამაგიეროს მიუზღავს, გაღუზდის. „გლახა დროს მინიქთა იმ შეჩვენებულმა!“ (შდრ. ნიქეთი; ქეთ: უნუქეფბს; ძოწ: უნიქეთეფს).

უპარაწა-ს მუქართი თვალებს უქანავს. „რო მიარაწე მაგ თვალებს, შემაშინეფ თუ?“

უქმური-ი ავი სული, ბოროტი, ეშმაკი. „დასცემს მესს... უქმურსა და მაენებელს“. ||გადატ. ჯიუტი. „ილი უქმური კაცია, ვერაფელს დააჯერებ!“ (შდრ.

ჭყ, ეღ, გლ; ძოწ: უქმური ცემა).

ურა განებიერებული, თავაშეებული (შდრ. გაურაკებული; საბა, ჩუბ, ჭყ, ვლ1).

ურთხველა წიწვიანი ხის ერთი სახე, — ურთხელი (ნ. გლ: ურთხველა; ძოწ.).

ურიდალ-ი მოურიდებელი, შეუპოვარი; უსირცხვილო. „ილი ურიდალი ქალია, ...ხუღ გაშობილი ფავს ღორები ევნახში“.

ურმის რიპი გამოთლილი ხეები, ჩარკობილი მორგეში, ამ ხეებზე დარკობილია ფესოები და ყველა ერთად ქმნის ურმის თვალს.

ურმის რაინა ბორბალზე შემოჭერილი რკინა (შდრ. მენთ: ურმის დარკინეა; ძოწ: ურმის კინა).

ურმის ნელტი ურმის წინა ჭალებს შორის ჩასაყენებელი ჩელტი, რომელიც დღმართზე შეშას იჭერს წინ წაცურებისაგან.

ურნალ-ი ბალახია ერთგვარი, მწყერიფხას ჰგავს; უფრო ყამირ ადგილებში იცის; „ურნალი ბალახათ არ ვარგა, საქონელს არ არგია“. „ძალიან გლახა საქრელია ცელით, თხელია, ხშირი არ არი ურნალი“ (ნ. მაყ: ურო).

ურო ერთ მეტრამდე სიმაღლის, მრგვალად გამოთლილი, თავმსხვილი ხე, მსხვილი თავით აყლო მიწას გლესენ ქვეერის (ჭურის) თავზე. „ნელა დაარტყი, ბიჭო, ეგ ურო, ფარული არ ჩატეხო!“ (შდრ. გლ.).

ურინში-ა ურჩენია. „იძან თავის ძუბახ ღელაკაცს მოუაროს, ის ურჩემია“.

ურინს-ი საქონლის ავადმყოფობა — საქონელი იბერება, სუნთქვა უჭირს, ზოგჯერ კედება; ყურს გაუჭრიან; სისხლს გამოუშევენ, შევილისო. „ვაი, შენ და ურჩხი!“ „გაგინთა ურჩხი, რა გაბლაღუებს!“ (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ. ძოწ.).

ურცხა ერთლებნიანი ბალახი ერთგვარი, იცის უფრო ნესტიან ადგილებში, კარგად იზრდება, საქონლის საკვებაა კარგი, დატოტვილ თავთავს იკეთებს (ნ. ძოწ.).

ურცხო უცხო. „ურცხო კაცი“. „მაგრე იცის დამორცხება ურცხოსთან“. „უინცხა ურცხო კაცი მივიდა მიშიკოსთან, გაღმორი იქნება ალბათ“ (ნ. ძოწ.).

უსახო: **უხახო** პირით ბაღანამ-ღამს უშვერი სიტყვებით, დაუზოგემორიდებლად გაღანბლავს, გათათხავს. „მუუვარდა (= მიუვარდა) ვზოში, უსახო პირით გაღანბლა, რაუა გაბედვ ჩემზე ენის დამერაო“.

უსინანებ-ს „სი-სი“-ს ძახლით უტყვებს, — უსისინებს (ძაღლს). „ტყვილა უსინანებ ძაღლს, ჩვენ ღორებს არ უკჟენს“ (მღრ. გლ: უ ს ი ს ი ა ნ ე ბ ს, უ ს ი ს ი ნ ე ბ ს; ძოწ.: უ ს ი ა ნ ე ფ ს).

უსტი-ს უსბლტის, უცურავს, უსრიალებს. „ვერ ამევიდა ირავი, ფეხი უსტიდა“.

უსტირინებ-ს ფეხებს დაუჭერს ზეზე ასვლისას, საყრდენად დაუდგება. „მისტოტინე, ერთი, იმ შტოს შოვაბლო ზელი და შერე შევაო“. „ე, ბიჭო, უსტირინე, ვარდება, ვერ უურებ?“ (მღრ. ძოწ.: უ ს ტ ო ტ ი ნ ე ფ ს).

უსულო ადამიანის კუჭანწყლის პარაზიტი მრგვალი ჭია. „ამ ბოვმს აღბათ უსულო ყავს, მუცელი რო ტკივა და ფერი რო არ აქ“ (მღრ. გლ).

უსურიწილ-ი უსულო. „აღმაღინე მე, უსურიწილი სურიწილად“.

უტლატავ-ს: **ინას უტლატავს** ენას უყოფს (გასაჯერებლად). „დედუა, უთხარი შალიკოს, ნუ მიტლატავს ენას!“ (ნ. ტ ლ ა ტ ა ვ ს).

უტუტუტუტ-ს უწევს, ყოფს, კრავს მოუფრთხილებლად. „ხულ ზელებს უტუტუტუტა ცხვირ-პირში“. „როიელ-ურს უტუტუტუტა ცხვირთან, გესვიროო“.

უშაილო უხეირო, უყაირათო. „დიდი უშაილო კაცია“ (ნ. ფ ა ი დ ა; მღრ. ძოწ.).

უშამშალობ-ს ერყვია, ერხევა, ენარევა. „რაც კილები მაქ, ისინიც ქე მიუამფალობენ და!“

უშახსა ფრინველი მეტად მოკლე ფეხებით, ზეზე დაჯდომა არ შეუძლია, კვერცხებს მიწაზე დებს, მიმინოს ოდენა იზრდება (მღრ. გლ: უ ფ ე ხ უ რ ა).

უშარამებ-ს ბურთს ესერის მოთამაშეს, — ბურთს უდღებს. „მიქვარავე მე!“

უღაღ-ი იგივეა, რაც კ ი ლ ო (მღრ. გლ, ძოწ.).

უღამამამებ-ა უბარაქო, უყაირათო ხდება. „მოუსვლედი ქართოფილი არ უნდა ამეილო, შვილო, უღვალავდება“.

უღიმღამო შეუძლო, სუსტი, უსუსური. „ბოფეი რაცხა უღიმღამო იყო“ (მღრ. ჯაჯან.: უ ღ ა მ უ რ ი; გლ).

უღლაფუნებ-ს წყლიან ორმოში, ჯილღეში... ფეხს (ტუქს...) ხშირად ურტყამს, ურევს. „მეტე რა უყო, უღლაფუნებ ამ ფეხებს ღჯილღეში და მეტი რა ვქნა!“

უყაყუნებ-ს ბეერს, მაგრად სცემს, — უბაგუნებს. „რაც მაგ ბოვმებს უყაყუნებს, კილე კარქა არიენ საწყვლები“.

უყვირინცილობ-ს: **ბული უყვირინცილობს** გული უწუხს, უღონდება. „შომშლით ბული მიყვირინცილობს, არ გვაჭყვეენ რამეს?“ (ნ. ყ ვ ი რ ყ ვ ი ტ ი; მღრ. გლ: ყ ვ ი ნ ც ი ლ ი).

უყუი-ს: **მუცელი უყუის** მუცელი უხმაურებს, მუცლის გვრემა აქვს ხმაურით. „ღაწყველოს ღმერთმა, რას მიყუის ეს მუცელი!“

უყურაუტამ-ს დიდხანს, დაელოდება ვისმე, — დაუცდის. „ბტვილა უყურაუტე (მე), არ მევიდა და ქე წამევიდაი“.

უყველებლუან-ი იგივეა, რაც დ ი დ-რ უ ა ნ ი. „გოგუბი იყვენ უყველებ-

ლუანი“. „ილიკომ იცოდა ზომე ზრონ-
გი ზარები, უშველებლუანები“.

უშმ-ი: უშმი სიტყვა ავი, უხეში
სიტყვა. „უშმი სიტყვა იცის, კ'არ და-
გირიღებს“ (მღრ. გლ).

უწინტებ-ს მისცემს, მიათმევს, მიაგე-
ბებს (ხელში). „თხოვე და ახლავე
გირიღებს ხელში, არ გინდა?“

უცაცოზ-ს: ხელები უცაცოზს
ხელს არ აჩერებს, ცელქობს, მოუს-
ვენრობს. „გაჩერდი, ბიჭო, ნუ გიცე-
ულობს ხელები!“

უწამაკო უგემური, შეუკაზმავი ან ცუ-
დად შეკაზმული საჭმელი. „უწამაკო
საჭმლის გაკეთება იცის“. „უწამაკო
ლობის რა მაჭმევს“.

უწმ-ს: ღუწმანებამ უწმ დაჭედ-
ვისას ხარს (ცხენს) ღურსმანი ზორც-
ში მოხედა (ჩქოვან მასას ასცდა) და
ფეხი ატყინა (უჩირქდება). „უწალი ზა-
რი კოჭლობს რაცხა, ალბათ, ღურსმან-
მა უწია, უნდა ავაპრობიო ნალი და
ხელახლა დაჭედო მერე“.

უწინანებ-ს: ხელს უწინანებს ხელს
ქკრავს. „შიეპარა და ხელი უწინანა, კი-
ლაძე გადააგლო კანავოში“ (ნ. ქავთ.).

უწინაპ-ს უზიდავს, მისთვის მიაქვს.
„წყალს მიწიკავს ვენახის სააქიმოთ“.

უწმპიტ-ი 1. საწმპის თავსა და
ბოლოზე მორგებული მაგრად შერუ-
ლი ჩარჩო, იცავს საწმპხელს გასკლო-
მისაგან; ვერტიკალური მხარეების
ძირს წაგრძელებული თავები გამოყე-
ნებულია საწმპის საყრდენებად. 2.
იგივეა, რაც საწმური (მნიშ. 3).
ნ. საბა; მღრ. ჩუბ., გლ., ძოწ.

უწმრებ-ს უჭერს. „უწმრებს უჭირებდა“.

უხათქანება-ს ხათქა-ხუთქით სცემს, —
უბაგუნებს. „თუ არ ღეიჯერებს, წვეი-
ლოს და უხათქნოს თავი კედელს“.

უხამს-ი გველი. „ჩვენ ძვირშია ვინცა,
უხამსი ვახსენეთ“ (ასე იციან თქმა,
როცა ვინმე საუბარში „გველს“ ახსე-
ნებს; ვარაუდობენ, რომ გველი იმი-
ტომ ახსენეს, რომ მათზე ვიღაც სად-
ღაც ძვირის, აუვს ამბობს). ნ. ძოწ.;
მღრ. გლ.

უხარანამა სოიო.

უხამსური-ი დაუნაყრებელი, უჭმელი,
მშვირი. „მღეს უხამსური ვარ და აგე-
რას ვული შემიწუხთეს“.

უსინამანკლება-ს ცუდს გაუქუთებს, —
უშმაკებს. „შაგას, ბიჭო, უნდა შევირი-
ლო, ბოროტი კაცია, გისინამანკლებს რა-
ცხას“ (მღრ. გლ: უ ხ ი მ ა ნ კ ლ ე ბ ს ;
ძოწ.: უ ხ ი მ ა ნ კ ლ ე უ ს).

უჯანბარი-ი, უჯანბარა ერთწლიანი
ბალახია ერთგვარი, მაღალი იზრდება,
წერილი ფოთლები და შეუმჩნეველი
ყვავილები აქვს, იცის ღობის ძირებ-
ში, გზის პირის თხრილებში, მყრალი
სუნი აქვს, საქონელი არ ჭამს (ნ.
მაყ., გლ., ძოწ.).

უჯგუტურაბ-ს მსხვილწვერიანით
ჩხელეტს. „კლავენ ახლა ამას (თხას),
...უჯგუტურებენ ზან ტანში, ზან ბყე-
ში...“ (მღრ. ბერ. ჯ გ უ შ ე ა).

უჯირი-ს ჭკუაში მოუღის, მოსწონს,
'აკმაყოფილებს. „არ მიჯერის ამისანა
ველაობა (ნ.) მე!“

უჯი-ა მასთან ზის, — უზის. „ჩამეიყვა-
ნეს იქინა, მიიყვანეს საწყობში და ქე
უჯია გვერდში გამგეს“ (ლაპარაკია
ვიღაც პატიმარზე, რომელიც იძულებ-
ით სამუშაოდ გაამწესეს საწყობში).

უჯიჯგმე-ს მუცლის გვერდს დაწ-
ყვინებს (მკვახე ხილი...). „რა ჭამა
ამ ბოქშმა, რა ვიცი, უჯიჯგვა და მუ-
ცელი ტკია“. „ნუ ჭამ, ბიჭო, მაგ კუ-
ხე ბიას, გიჯიჯგვებს“.

შ

შპთ-ი ბანქოს თამაშის დროს თანაბარი რაოდენობის (26-26 ცალი) ქალაღის შევროება (ნ. ბერ.: ფათ; მენთ.: ფათა; შდრ. კირ., გრიშ., გლ: ფათა).

შპთშრ-ი ცეცებით ძებნა: (ნ. ფათურობს; შდრ. გლ).

შპთშრობ-ს ცეცებით ეძებს. „რას ფათურობ, აღამიანო, მაღანა?“

შპთშ-ი 1. ბაღის საქსოვი მოკლე ჯოხი, თაეებში ირგვლიე ამოღარული, ძაფის გაღასახევეად. 2. იგივეა, რაც ფოთქი (შდრ. საბა, ჩუბ.: ფათხი; შოწ.).

შპთშა თუნუქის ბატარა კურჭელი წყლის სასმელად (ნ. გლ, შოწ.: ფათქი, ფათქა).

შპიდზ ხეირი, ყაირათი. „ვერ იქნა, ვერ მოვიდე ამ საქმეს ფაილა“ (შდრ. მენთ.; შარაშ.: ფაიდო; გლ).

შაღანბა იგივეა, რაც გამირი (ნ. საბა, ჩუბ.: ფაღანგი; ბერ.: ფაღმანდა; ალაე., გლ, შოწ.).

შამფაშ-ი რყევა, რხევა, ნძრევა (ნ. ფამფალობს, უფამფალობს; შდრ. გლ).

შამფაშობ-ს ირყევა, ირხევა, ინძრევა. „ჩკილი იხე ფამფალობს, გონია თავისით ჩამოვარდეს!“ (ნ. გლ: ფამფალებს).

შამფე არა მჭიდრო, სრული. „ღველი ფამფეთ აქ წელზე“.

შანდალ-ი ფეხარევით სიარული, — ბანდალი. „შეიხპო შაგის ფანდალი ამ ქვევანაზე!“ (ნ. გლ², საბა; ჭყ.: ფანდალა; ჯაჯან).

შანდალა ფანდალით (ნ.) მოსიარულე. „ფანდალა თუ იყო ბაგრატი, ქე გადასტა ღობეზე სრაივით“.

შართსა იგივეა, რაც ფათქი (მნიშვ. 1). შდრ. შოწ.

შარღ-ი ძე. მიწა-წყლის გაყოფის საბუთ. დწერილი იმდენ ცალად, რამ-

დენი მონაწილეც არის გასაყოფი ქონებისა (ნ. უღ²).

შარღ-ი² 1. საგანგებოდ მოწნული (უფსკერო) ლასტი ურეშზე დასადგმელი, ჭალების სიმაღლეა, ბოლო ცალკე ლასტით ეხურება. 2. საწყაო ერთეული ტარო სიმიინდისა. „ქცევაზე ოთხი — რვა ფარდი უნდა შევიდეს“. „ფარღში 30-40 ფუთი სიმიდი გამოღის“ (ნ. ბერ.: ფარღები; ჯაჯან. შოწ.; შდრ. გლ).

შარმს-ი შემოღობილი ადგილი ზაფხულობით შინაური ცხოველების დასამწყვდეად (ნ. საბა, ჩუბ., მენთ., გურამ., ვაჟა, ჯაჯან; შოწ.: შდრ. გლ).

შარშლ-ი ქვეერისა და მისთ. ბრტყელი თავი (ნ. გლ; შდრ. ჯაჯან: ფარფალი; ქათ.: ფერფლი).

შარჩხ-ი წერილი შეშა, — ფიჩხი (ნ. შარაშ. გლ, შოწ.).

შარსაბ-ი რაიმე მნიშვნელოვანი, საყურადღებო, — ფარსაგი. „ეს საქმე, შექალო, ფარცაგი არაფელია!“ (ნ. ჩუბ., ჭყ.: ფარსაგი; შდრ. ლლ.: ფაცაკი).

შარსუხ-ი ფარფატი, უძლურად სიარული, მსუბუქედ ბორძიკი. „ფარცუხით სიარული იცის“. „შეიხპო შაგის ფარცუხი!“ (შდრ. ჯაჯან., გლ).

შარსხ-ი ხუთ სარზე მოწნული საგანგებო ლასტი ფრჩხილაებით; იხმარება ნახნაეის გასაფეხიერებლად (ნ. საბა, ჩუბ., მენთ., შდრ. გლ).

შარსხის შაქნი წისქვილის ზედა ქეის ასაწეე-დასაწეეი ხე. „ფარცხის ფეხით ოუწეეთ ქეას“ (შდრ. მენთ., გლ.: ფარცხი²; შოწ.: ფარცხი).

შატარ-ი სუსტი ხე, ადვილად ტყდება და იოლი სათლელია (ნ. ფოთქი; საბა, ჩუბ., გლ).

შაშაშაშა რაღაყილი ნიგუზისა და ათქვეფილი კვერცხის შეჭამანდი ტაფაზე შემწვარი. „დედა აკეთებდა ხო-

მე ფაფამწეარს, ბოეშობაში გეიყვარ-
და“.

შახყვე არამოჭერილი, არაეიწრო, ხალ-
ვათი, მოშეებული. „ფაყვე ფეხსაცმე-
ლი“. „ჩექმები ცოტა ფაყვე არი“ (ნ.
ჭყ., გლ).

შანშნ-ი ფოთლებისა და მისთ. ნელი
შრალი დროგამოშეებით (შდრ. ბერ.:
ფაჩი-ფუჩი; ნ. მენტ. 1, ვაჟაბ, გლ).

შაცხა-შუშხა-ი: **შაცხა-შუშხანი**
წავიდა, **მოუსხა**... ჩქარა, მოუმ-
ხადებლად, ფაცი-ფუციტ წაეიდა, მო-
უსხა... „დოუძახა მისმა ძმაცაცმა ვა-
ნომ და ფაცხი-ფუცხით მოუსხა, უკან
არ მოუხედა“ (ნ. გლ).

შახ-ი: **შახს მისცემს შეაშინებს**, და-
შინებს. „ისეთი ფახი შიყა, რო აქ
აღარ გაჩთება“ (ნ. ჩუბ.; შდრ. გლ).

შახშნ-ი 1. კოჭლის სიარული. „ფახუ-
ნით შოღის ე კაცი“ 2. ფახური, ხამ-
ხამი. „არ უნდა ახლა მაგას თვალების
ფახუნი!“ (ნ. გლ).

შეთიან-ი უბრალოდ მოშიშარი, პატარა
რაიმეზე რომ ფრთხება. „ფეთიანი
ცხენი“. „ფეთიანი ხარი“ (ნ. საბა,
მენტ.; შდრ. შარაშ., გლ).

შედიქ-ი დაკლული პირუტყვის აჭრი-
ლი ასო, ჩვეულებრივ, გვერდი. „ფე-
ლიკზე ჩამოჭერი ხორცი!“ (ნ. გლ,
ალუ. მას. 150, ძონ.).

შენთხ-ი ადამიანის, ცხოველის გვერდი
(შდრ. მენტ., ჭყ., შარაშ.: ფანთხი;
გლ).

შერაშერა ერთწლიანი მცენარე, მალა-
ლი იზრდება, წითელნაყოფიანი მტვე-
ნები იცის (ნ. ერისთ., გლ, ძონ.; მაყ.:
ჭიაფერა).

შერიცხა ბალახია, რომლის თეთ-
რი ქოლგისებური ყვავილის შუაში
იისფერი ბუტკოა, რომელსაც ფერის-
ცვალეზა დღეს სრესდნენ და სახეზე
ხალებივით ისვამდნენ, ვითომ (მზის-
გან) ფერი არ შეგვეცვლებო (ნ. მენტ.;
ჩუბ., ერისთ., მაყ., გლ: ფერიცხეა-
ლა).

შერიცხალობა ფერისცვალეზა-რელა-
გიური დღესასწაული, მოდიოდა ნ ავ-
ვისტოს (ძე. სტალით). ნ. ჩუბ. ფე-
რისცხელობა; გლ.: ფერის-
ცვალეზა).

შერიშ-ი იგივეა, რაც ფარული (ნ.
საბა, ჩუბ., ჭეთ., ძონ.).

შერხა ერთგვარი ცეკვა ყოფილა ძვე-
ლად — 7-10 კაცი გააკეთებდა წრეს,
მათზე კიდევ კაცები შედგებოდნენ და
უელიდნენ წრეში. „ჩამევილიდნენ სო-
ფელში, ხვალე ფერხა ჩავაბათო და
მიორე დღეს თამაშობდნენ ხომ“.

შესო ურმის თელის რიკებზე (სოლბე-
ზე) ირგვლივ ჩამოტებული ხე (რამდე-
ნიმეა), რომელზედაც ურმის რკინა
(ნ.) ეცმევა გარედან, — ფერსო. „ურმის
ფესოებათ ბჟოლის ხეა კარქი“ (ნ. გლ,
ძონ.).

შერო იგივეა, რაც ფოჩი.

შეს-ი **შესის ჩაწამება** ნ. ჩაწე-
ბება.

შესის ჩაცმა ფეხსაცმლის ჩაცმა
ფეხზე.

შთა მთა. „(ეშმაკი) გადაეარდა და
ცხრა ფთას იქით გადავიდა“. „ზაფხულ-
ში საქონელი ფთაზეა“ (ნ. ძონ.).

შთაქო-ი წერილი წვამა, — თქორი
(შდრ. ძონ.: ფთქორაქ).

შთხალ-ი შშიშარა, მხალღი. „გოუდე-
ქო, ფთხალი ბოეშია, არაფლის შეე-
შინდეს!“ (ნ. ძონ.).

შთგურ-ი იგივეა, რაც თაღლაშა.

შთთინ-ი 1. ფრთხილი. „ფთთქინით
დაჯდა ხეზე“ (ნ. იფითქინებხ).
2. თქრილი. „ფთთქინით წამევიდა
სისხლი ხელიდან!“ (შდრ. გლ: ფით-
ქინ-ფითქინი; ძონ.: ფითქინ-
ნა).

შთლა იგივეა, რაც ბილა.

შთთინ-ი ტყეა. „ფთთთინით შეეა
გულზე“ (ნ. ჭყ.; შდრ. ჩუბ., გლ:
ფინდიხი).

შთინჩხა ნამკეცი. „მამეცი, გო, ერთი
ფინჩხა ყველი“. „ერთი ფინჩხა აღარ

ლოუტოვია აქანა საჭმელი“ (ნ. ჳყ.; ჯაჯან., გლ, ძოწ.).

ფიქსი- ფილტვი (ნ. ბერ.: ფ ი ქ უ ა ე; გლ: ფ ი ქ ე ა - ც, ნიჟ., ძოწ.; შდრ. საბა: ფ ი რ ტ ვ ი; ჩუბ.: ფ ი რ ტ ვ ა; ჯანაშ.: ფ უ რ ტ).

ფირან- ფირალი, ყანალი.

ფირთქლ- ფითრი.

ფირუსულა იგივეა, რაც ფურუსულა (შდრ. ქავთ.; ძოწ.: ფ ი რ ი ს უ ლ ა).

ფირჩხულ- მოხარშული ნეღლი თევზი, — ფინხული. „წინათ შემოქონდათ ზომე ბაზარში ფირჩხული, კაი თებში იყო“ (შდრ. გლ.: ფ ი რ ჩ ხ უ ლ ი).

ფისარუა იგივეა, რაც ბურღვალა (ნ. მაყ.: ო რ კ ბ ი ლ ა; შდრ. ჩუბ.; ჟლ.: ფ ი ს ა ლ ი ე).

ფიტონა სახლის კუთხეში (ან სხვაგან კედელზე) პორიზონტალურად მიკედებული ფიცარი, რაიმეს დასადგმელ-დასადებად (ნ. ძოწ.; შდრ. ჳყ., გლ: ფ ი ტ ო ნ ა).

ფიშია ნატყენი სხეულზე ბავშვთა ენაზე (შდრ. კირ., ბერ., გლ).

ფიშინაჰ- ფქვილის ფაფა ქაღალდის მისაწებებლად (შდრ. ჩუბ.: ფ ი შ ი ნ ა; წერ., ქავთ., გლ).

ფიშა- 1. ნამცეცი თოვლისა, ფქვილისა და მისთ. 2. „სუფთა აბრეშუმის ქსოვილი“. „ქე მხატვს, ქე მხა მიკერეს, ფიფქი დოუღევს სარჩულათ“ (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. წერ., გლ.).

ფიშმან- „სინანული“. „შვილო, მოგიკალი ხოლოდა... აქეთ-იქით შამამადგვენ და ახლა ვარ ფიშმანსო“ (= ეჯავრობო — მოქმელი). ნ. ნოდ.; შდრ. ნიჟ.

ფიშტო დამბანი. „იმან ფიშტო გამოიჩინა, ნატყენი ფინთიხისაო“ (ნ. გლ).

ფინინ- ი ქანცის განყვეტამდე ტირილი (ბ:ეშვისა), თითქოს იფუღება, იხრჩობა, სუნთქვა ეკერება და ტირილის ხმაც აღარ ისმის (ნ. გლ.).

ფლაყვი იგივეა, რაც ფაყვე. „ფლაყ-

ვეა ფესხაძემელი, სულ მამლიტა ქუსლები“ (ნ. ფ ა მ ფ ე; გლ).

ფოთარ- ი ტრიალი, მოძრობა, ფუსფუსი, ბოდილი. „ერთი, ნეტა გლახა ფოთარი არ იყოღვ!“ **სნაღების ფოთარი** უყვარს ლაპარაკისას (საარშეყოლ) ხელის წატანება სჩვევია (უყვარს) ქალისათვის (ნ. გლ).

ფოთარობ-ს ფუსფუსებს, ფატიფუცობს, უაზროდ ტრიალებს. „სულ ფოთარობს, მარა სვაეი არ აქ მაგის საქმეს“.

ფოთელ-ი ფოთოლი (ნ. საბა, გლ., ძოწ., ნიჟ.).

ფოთილ-ი: **სნაღების ფოთილი** ხელის მოკიდება-მოსმის ცდა არშეობისას (ნ. ფოთარი). „რა არი ეს ხელეშის ფოთილი, ისე არ შევიძლია ლაპარაკი?“ „გლახა ხელეშის ფოთილი იყის“ (შდრ. გლ).

ფოთლიანი ჭადმი ფოთოლდაკრული მჭადი (ცომს ჩასვამენ კეცში და ზევიდან დაკრავენ წაღლის, ბლის, კოპიტის ან სხვა ხის ფოთოლს, დაყუღებენ ცეცხლზე და აკვებენ (ნ. შ ე ლ ა გ ე ბ უ ლ ი).

ფოთა-ი სუსტი, სათლელად რბილი ხე, ნორჩი და ნეღლი (შდრ. წერ.: ფ ო თ ქ ე ი ხ ე; საბა, გლ: ფ ო თ ქ ე ი).

ფოლ-ი ჩლიქი. „საწყალ ხარებს ფოლა: სულ ფოლები დოუსეტა ქვეშში სიარულით“ (ნ. ჳყ., გლ, ძოწ.; შდრ. დ ა ფ ო ლ ე ა; შარამ.: ფ ო ლ ე ა, ფ ო ლ ო).

ფოლორო- ი იგივეა, რაც ფოლოცი.

ფოლოც-ი აღმინი (ჩვეულებრივ, ქალი), რომელსაც „ვასაოცარი რომ არ არის და ისეთი გააოცებს, გააკვირვებს“ (შდრ. გლ: ფ ო ლ ო რ ც ი 2).

ფოფლო მოშუებული, არამოქერილი, არამტყეცე (ნ. ფ ა ყ ვ ე, ფ ლ ა ყ ვ ე; ფ ა მ ფ ე; შდრ. გლ: ფ ო მ ფ ლ ე).

ფოფილ-ი უაზრო სიარული, — ბოდიალი.

შორ-ი ობი. „ფორი მოკიდებია, გოგო, ამ ხაჭაურებს“ (ნ. გლ., ძოწ., ნიყ.).

შორა ჯობნა თამაშობის (კარტის, კენჭაობის...) დროს; მოვებული წამგებს ფორას ადებს, თუ სანაძლეო არ არის დათქმული (შდრ. ბერ., ყლ., გლ., 1-2 ნიყ.).

შორჩხ-ი ფოცხი. „მივიდა წითელსა ზღვასა, ამვილო ფორჩხი და გადაკრა ლიხსა ქვასა“ (ნ. ბერ., ნიყ; შდრ. ჭყ. ყლ., გლ.).

შორჩორ-ი ძალიან დაქანებული ადგილი, — ფლატე (ნ. საბა, ალაყ; შდრ. ჩუბ.: ფუტურო; ქაეთ.).

შორშა ნაკვერდული (ნ. პერ.; შდრ. ჯაჯან.: ფოშტახე).

შორი- 1. ძაფის ფუნჯი. 2. პრასის, ხახვისა და მისთ. ფესვები (ნ. საბა, ჩუბ., მენთ.; შდრ. ვაჟაბ, გლ.).

შორცოც-ი იგივეა, რაც ფოლოცი (შდრ. გლ.).

შსონ-ი 1. ქეიფი, ნადიმი. „ამალამ ფსონი აქ მიშას“. 2. ბანქის ქაღალდში ნახატი (ნ. ჩუბ., გურამ; შდრ. მენთ., გლ, ქაეთ.).

შუთურა ფრინველთ ტილი. „საქათმოში ამ შუხეიდე, ფუთურა დეგესევა“.

შუაურა ბამბის მსხვილი ნართი ნაკლებ დაგრეხილი (შდრ. საბა, ჩუბ.: ფუმფლა; გლ.).

შუნაბორი იგივეა, რაც მეფუნია.

შუნცხლა-ი იგივეა, რაც ფუნცხლაობა. „ფუნცხლავი მოუვიდათ“.

შუნცხლაობა-ენ კინკლაობენ, ბლლაძუნობენ. „მაგენი სულ აგრე ფუნცხლაობენ“.

შუნცხლაობა წაჩხუბება, წაკინკლაველა. „დეიწყებენ ფუნცხლაობას და შერე მართლა წაჩხუბებიენ“ (ნ. ფუნცხლაობენ).

შური-ი ღელადლი ირემი (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. გლ.).

შურუსულა ბალახია ერთგვარი, მხლად ხმარობენ ნორჩს, ადრე გაზაფხულზე ყვავის (ნ. ფირუსულა;

საბა, ჩუბ., მაყ., გლ: ფურისულა; ერისთ.; ალაყ.: ფირუსულა; შდრ. ქაეთ.: ფირისულა).

შურაშუშა კალის ჩასაცმელზე მოყოლებული ნაოჭებიანი არშია. „სახელონებუდა უნდა მოვაკერო თითო ფურაშუშა“ (შდრ. გლ: ფურაშუშები; ძოწ.).

შურჩხ-ი იგივეა, რაც ფორჩხი (შდრ. გლ)-

შურცა-ი ფოთოლი. „ხეს ფურცელი ჩამოცივინდა, სხვა ახალი ამევიდა“ (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. მენთ.).

შუბ-ი სის (უმეტესად ცაცხვის) ქერქი, — იყენებენ მურის დასასმელად, ღარად, სახურავად... (ნ. საბა, ჩუბ., გლ2; შდრ. ჭყ., ყლ.).

შუშუა სიბინძურე, განავალი (შდრ. კირ., გლ, ქაეთ.).

შუნჩი-ი სიბინდის ტაროს ბუდე მოცლილი; ხმელი ფოთლები, — ჩეჩქი. „ფუნჩი შეიტანა საბჯელში“ (შდრ. ძოწ.).

შუნჩა მოხალეთ დაფუნჯული სიბინდი, — ბატიბუტი.

შუნჩა-ი ჩუმი ლაპარაკი, — ჩურჩული. „ჩურჩი უთხრა ფუნჩით“ (ნ. გლ).

შუსა-ი პატარა მუნჯი. „ფუსაი გამინთა ხელზე“ (ნ. ძოწ.).

შუსანი-ს ბუმბულს, ბალანს აცლის. „ღორს ფუცქინენ, გაფუფქვენ და ისე“. „მწყერი გაფუცქნა ხელათ ხუთი“. ||კანს აცლის. „ოლევი გაფუცქნე და ისე ჭამე, არ გაწყინოს“ (შდრ. გლ).

შუსა-ი იგივეა, რაც ფორჩხი (ნ. საბა; შდრ. ჩუბ., გლ: ფუცხი).

შუსუნა: **შუსუნა** **ღმინი** (მაჭარი) ღვინო (მაჭარი), რომელიც დაღვინას პირს სასიამოვნოდ შემხავს, თიქოს ფხაჭნის, — შუსუნა. „კაი ფუცხუნა მაჭარი და ჭვლინტი სიმილი შემწყვარი კაია, არ იტყვის კაცი უარს“. **შუს-**ი თამაშობის დაშვებული შეცდომის ვასწორების ნებართვის გამოძ-

ხატველი სიტყვა. „**ფუწი მე, ოთხიანს უნდა ჩამოესულიყავი, ექვსიანი ჩამეველი**“. „**ფუწი მე, ეს არა, აი, ეს**“ (ნ. გლ.).

ფუწითოთლა ნ. კენჭაობა.

ფუწთოზა ნ. კენჭაობა.

ფუწოთხოლა ნ. კენჭაობა.

ფუწოროლა ნ. კენჭაობა.

ფუწსამოლა ნ. კენჭაობა.

ფშალა მრავალწლოვანი ბარდნიანი მცენარე, ღელეების პირად იზრდება, მის ნორჩ ყლორტებს მხლად ხმარობენ, მხოლოდ თბილი იკმევა, ცივი მწარეა, — სეია (ნ. საბა, ჩუბ., ერისთ., ალაფ. მას. 152, გლ; შდრ. ძოწ.).

ფშუტა უკულო (თხილი და მისთ.), ჩუტე. **წგადატ.** უტკაო, მოსულელო (ნ. ქაუთ.; შდრ. ჭყ: ფშუტურო; ძოწ.: ფშუტე მიწა).

ფშინილა კუჭიანი ხე, რომლის კუჭზე ჩამოცმულია მარხილის, ანაჩა ურმისა და მისთ. თავი; ორ-ორია საჭირო, თავები ერთმანეთზეა მიკრული და საუღღით უღელზეა მიმაგრებული (ნ. ალაფ:

ფრჩხილები; შდრ. სათრიელი; გლ, ძოწ.).

ფსარის მოქსევა ორიენტაციის დაცარევა, მხარეების ველარ გაგნება; გზის დაბნევა; უმეტესად ტყეში მოსდით ხოლმე (ნ. შარამ., ნიუ: ფხარის ქცევა).

ფსარმა **მიტსრა** რისამე გაფიქრებისას წარბი შემითამაშდა, ეს თითქოს იმის ნიშანია, რომ ნაფიქრალი ასრულდება.

ფხაჭი აქათ ცოტა უთანხმოება, მტრობა აქეთ. „**ფხაჭი ქონდათ ერთმანეთთან ვანოს და პელანგოსანებს**“.

ფხაჭუნა, **ფხაჭუნა** **ღვინო** (მაჭარი) იგივეა, რაც **ფუცხუნა** **ღვინო** (ნ. ფუცხუნა). „**კაი ფხაჭუნა იქნება ახლა ჩვენი ღვინო, ვნახოთ ერთი**“.

ფხმაქ-ი ნიაღვრისაგან ჩამორეცხილი დაქანებული ადგილი, — **ფლატე** (ნ. ჭყ: გლ; შდრ. ძოწ.).

ფხმაქო იგივეა, რაც **ფხეკი** (ნ. გლ).

ფხმჭო გამხდარი, ხორცმეუსხველი (ნ. გლ; საბა, ჩუბ.; ჟღ: ფიჭუა/ეი).

ქ

ქაღა „ახუებული (ნ.) პურია, ოჯახში რო გააკეთებენ ქალები“ (შდრ. გლ).

ქათანაცმარა მხალი ერთგვარი, — ნაცარქათამა (ნ. ალაფ. მას. 152; შდრ. გლ, ძოწ.: ქათანაცარა; ნიუ: ქათამანაცარა).

ქათირა-ი დიდი ეკალი, — ქაცვი (ნ.). „**შემესო ფეხში ამხელა ქათირი**“ (შდრ. ჩუბ.).

ქათმიქონა მინდვრის მხალი ერთგვარი (ნ. გლ: ქათმიქონა; ქაუთ., მაყ: ქონა).

ქათმიქონა-ი იგივეა, რაც **ქათმიქონა**.

ქაღა-ი ცოლი. „**ერთ კაცს კაასი ქალი ყავდა**“ (ნ. ჟღ., ძოწ., ნიუ.; შდრ. გლ).

ქაღა ფანჯრების ან კარების თავზე ჩასმული ჩარჩო, რომელშიაც მინაა

ჩასმული ან ფიცრითაა ამოჭვიდილი (ნ. წერ.: ქალაკარისა; მენტ., გლ).

ქაღაბან-ი 1. ქაღამანი. 2. კარის საბარუნაეი ფეხის საყრდენი ზღურბლზე. **წდაკეტისას კარების ქვედა კიდის მი-საყრდენი წერილი, გათლილი ხე ზღურბლზე დაჭედებული.**

ქაღაკოლა ერთლებნიანი, ფართო და გრძელფოთლიანი მცენარე-ბალახი; გამხმარს მხლად ხმარობენ. „**ქაღაკოლა ჩვენ ღელეებში ბევრი იცის, კაი ფხაღია გამხმარი**“ (ნ. მაყ: ნიუქა; საბა, ალაფ., მას. 152; შდრ. ჩუბ., გლ, ძოწ.).

ქამა თეთრი სოკო მინდვრისა, უმაღაც კამენ, შემწვარი გემრიელია (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. გლ; ძოწ.: ქამასოკო).

ქანაპარი-ი ქანანი. „ერუსალიმს ქანაპარის ყანას დიდი ქვაა“.

ქანაწიპი-ი „ბატონებია — დასიცხულივით გამოყრის ტანზე ავანტუოფს, ცხრა დღეს გძელდება“. „ქანაწიპი აქ მოხთილი მარტვა“ (შდრ. ძოწ.: ქ ა ნ ა წ ი პ ა).

ქანთიქლი-ი პირუტყვის პირის სატკიავარი. „გაგიჩთა ქანთელი პირში!“ (ნ. ჭყ., გლ.: ქ ა ნ თ ე ლ ა; შდრ. საბა, ჩუბ.; ძოწ.: ქ ა ნ თ ე ლ ა).

ქანთქაშ-ი სადურგლო იარაღი — ფიცრის შუაზე ან ნაპირის ახლოს ამოსადარავი (ნ. ალაფ. მას. 158, ძოწ.; შდრ. წერ., მენთ., გლ.).

ქარი-ი: **ქარი ბოქლოვანი** სახსრებში კრუნჩხვა დამართება, წელი (ფეხი, ხელი...) გაუშემდება. „კაცს ქარი გოუღა წელში და ვეღარაფელს აკეთებს ამ შემოდქვზე“.

ქარაშ-ი თხელი, არახშირი, მეჩხერი. „სადაც კატრები ქარაფთა არი, იქ იცის კატრუა სოკო“ (ნ. გლ.; შდრ. საბა, ჩუბ., ძოწ.; შარაშ.: ქ ა რ ა ფ თ ა).

ქარღ-ი დიდი ფრჩხილი. „ე რ ა ქარღები გაგიშვია, ბოშო, მეიჭერი!“ (ნ. ქავთ., ძოწ.).

ქართბ იგივეა, რაც ფ ა რ ე ხ ი (ნ. ჭყ., ალაფ. მას. 132, გლ, ძოწ.).

ქართახ-ი ღორების ქართა (ნ.).

ქარქატი-ი მსუბუქი, მჩატე (შდრ. საბა: ქ ა რ ქ ე უ ტ ი; ჩუბ.: ქ ა რ ქ ე ე ტ ი; ჯენთ.).

ქარშინხარტი-ი ქარ-წვიმიანი ამინდი, — ქარიშხალი. „ტყიდან რო გამევეით, საშინელი ქარშიშხართი ამოარდა“. „ამ ქარშიშხართში რაფერ წახვალ ასლა შენე!“ (შდრ. ძოწ.: ქ ა რ შ ი ნ შ ხ ა რ ტ ი).

ქარშოშინ-ი წყნარი, ნელი, მშრალი ქარი. „ეეს ქარშოშინი კაია ნამყოფიერისთვის“. „ქარშოშინი რო გადოუვლიდეს, გამოშრება მიწა“. „ჩაღდა ქარშოშინი“ (ნ. ძოწ.; გლ.).

ქარცა იგივეა, რაც ფ ა რ ე ხ ი. „ქარცა?

ქართასაც ვეჭყვით, ერთია ეორივე“. **ქარცაშინ**-ი ერთგვარი ავადმყოფობა კანისა. „ეაი, შენ გაგიჩთა ქარი და ქარცეხლი!“ (ნ. ბერ., შარაშ., გლ.; შდრ. უღ.).

ქარცხ-ი გაფიცებული, ვ:მხმარი ბალახი ან ჩალა. „მოშკას ადგიხარ და სამკალი გაფიცებულია, იტყვიენ: ქასრიაო“ (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ.: ქ ა ს რ ა - ც; ნიფ.: ქ ა ს ა რ ა - ც).

ქაშან-ი ტყეში გამოჩენილი, ცარიელი ადგილი. „ქაშანზე იცის კაი ბალახი, ეტოვება საქონელი“ (ნ. გლ.; შდრ. საბა; ძოწ.: ქ ა შ ა ნ ა რ ი).

ქაშაპ-ი თევზია ერთგვარი, ვერცხლისფერქერცლიანი, 40—50 სანტიმეტრამდე იზრდება. „ბაგრატამ უშეუღებელი ქაშაპები გამოიყვანა დჯილედან“. „ლუხუტაში? იცის წვერა, ღორჯო, ქაშაპი, ღომლომა, სარქველა, ვენახა, კილოა სხვაც“ (ნ. საბა, ჩუბ., გლ; შდრ. ჯაჯან.: რ ქ ა შ ა პ ი; ძოწ.).

ქაჩან-ი ცხოველთა უკანა ფეხის სახსარი წვივისა და ბ:ყვს შორის. „ქაჩანებში ურტყამს ხარებს გოგრები“ (შდრ. საბა, ჩუბ., ჭყ., გლ, ძოწ.).

ქაცვი-ი დიდი ეკალი საერთოდ. „ქაცვი შესობია ფეხში, ძლიეს დაღის“. „გადააგდე შგ ქაცვი ბურღებში, შეეხოლა ვინცხას ფეხში!“ (ნ. ქ ა თ ი რ ი; საბა, ერისთ., ჩუბ., მენთ.; შდრ. გლ., ძოწ.).

ქაცვაშ-ს ეკლიან ფიჩხს ადებს, ქაცვით ამაგრებს. „ეიქინა ვქაცვაფი ღობეს“. „ღობეს ქაცვავენ, რო ვერაინ ვადვიდეს ზედ“.

ქაცვიანი-ი ქაცვიანი მკალი ერთგვარი მცენარე — იზრდება მაღალა, აქვს წერილი, ფრთისებური ფოთლებია, ბრტყელი, ფართო, გრძელი პარკისი (რომელთაც დამწიფებისას ტპილი წვენი უღდება, ბავშვები წუწნიან ხოლმე), ჯვარისებური დიდი ეკლები; აშენებენ ყანა-ვენახების შემოსაღობად, გზის ნაპირებში (დიდ ეკალსაც ეძა-

ხიან), — გლეღინია. „ქაცვიანი ვკლის ჯოხებია კაი სასოჰავი ბადის ჯოხე-ბათ“.

ქაცქაცო-ი სწრაფად, ცქციტ:ღ მიმსუ-
ლელ-მომსუღელი (შდრ. ჩუბ., ვლ:
ქ ა ც ქ ა ც ი).

ქათელ-ი „ეშმაკი, ბოროტი“. „ჩაშეია-
რა სამმა ურია ქეთელმა“ (ნ. ფლ.: ქე-
თ ე ლ ა უ რ ი ა; შდრ. წერ.: ქ ე ნ თ ე-
ლ ი).

ქაშაშ-ს ქოშინებს (აღამიანი, ცხოვე-
ლი). „გამოუგდია ენა ძაღს და ქელავს
საწყალი“. „ქელავენ ზარები, აპოური
ზომ არ უჭირებს-ყე?“ (ნ. გლ).

ქელვა აღამიანის, ცხოველის ქოშინი.
„ქელვა ოუვარდა ხელათ“ (ნ. ქე-
ლ ა ე ს; შარაშ).

ქემაინ ქე მაინც. „ქემაინ ეთქვიათ,
აღარ ავალ ტყულათ“.

ქეშა „ჩასაცემელი ყოფილა რაძაზა“ (?).
„ქე მხატეს, ქეშა მიკერეს, ფიფქი
ღოუღვეს სარჩულათ“.

ქენჩარი-ი დათვის (ღორის...) ზურგის
ბალანი (შდრ. გლ: ქ ე ნ ქ ე რ ი;
ქ ა ე თ.).

ქერაობ-ს ბურთის ესერის მოთამაშეს
და მისგან ნასროლს იტერს. „ბოვშები
ქერაობენ მიღორში“.

ქერაობა ბურთის სროლა-დაჭერა (ნ.
ქ ე რ ა ო ბ ს, უ ქ ე რ ა ე ბ ს).

ქერაფცუა, ქერაფცუა ძალიან თხე-
ლი წვერი (თმა...). „საწყალ ი-ს ქონ-
და ქერაფცუა წვერები, იქა-აქა“ (შდრ.
ქ ა ე თ.: ქ ე რ ე ფ ც უ ა; ძოწ.).

ქერქეტი-ი იგივეა, რაც ქ ა რ ქ ა ტ ი.
„უჰ, ეს რა ქერქეტი ყოფილა, ამის
აწყევას რა უნდა?!“ „მოკიდე ხელი! ქერ-
ქეტივით არი“ (შდრ. ბერ., ფლ.: ქ ე რ-
ქ ე ტ ა; გლ: ქ ე რ ქ ე ტ ა-ც).

ქერქეტი-ი ხმელი, უხეში ბალახი, თმა
მისთ. (ნ. ალავე).

ქენხო ბატარა ხალთა მწყემსის საგზ-
ლის შესანახ-სატარებლად. „ჩვიწყო
ქენხოში საჭმელი და წვევიდა ტყეში“
(შდრ. საბა, ჩუბ., ფლ., გლ).

ქვანთრიშ-ი მითამაშება მოფერებით,
ალღრით, — კვინტრიში (ნ. ე ქ ე ა ნ-
თ რ ი შ ე ბ ა).

ქვანალიობა იგივეა, რაც სა ლ ა ო-
ბ ა (ნ. ბერ.: ქ ე ა -ს ა ლ ო ბ ი ა; შდრ.:
ქ ა ე თ.: ქ ე ა ს ა ლ ო ბ ა).

ქვაძას სოიო. „ზოგი სოიოს ეძახის,
ზოგი უხარჩავს, ცერცვალას; ქვაძა-
ხაც ქვია“ (შდრ. უ ხ ა რ ჩ ა ვ ა).

ქვეშე ბარი (მთიელთათვის). „ქვეშიდან
მზხულა?“

ქვინა ბატარა როღინი (შდრ. ქ ე ი-
ჯ ა).

ქვინა როღინი ხისა. „ჩანაყე ნივოზი
ქვიჯაში, ცოტა მარილი უქვნი“. „ქვი-
ჯა რთხელის არი კარქი“ (ნ. საბა,
ჩუბ., ფლ.; შდრ. ვლ, ნიე.).

ქვინლა ა გვექონდა. „ატავებული ქვინლა
ნალია სიმიღით“.

ქვინ-ი ტახის ღოჯი. „თუ ვაკრა ქილი,
ვაფხლიწავს ერთიანათ“ (ნ. ძოწ.; შდრ.
გლ).

ქვინიშ-ი კოჭი (კოჭები), რომელსაც
კედელს გარეთ აქვს თავი გამოყოფილი
სახურავ ქვეშ (შდრ. ბერ., ფლ., ვლ,
ძოწ.; ალავე. მას. 132, ძოწ.: ქ ი-
რ ი შ ი).

ქვინაშ-ი ამონაკვეთი, ფიცრების ერ-
თმანეთში ჩასაჭდობად. „კედლის ფიც-
რები, სარძიკვლები სულ ქილუქით არ
არი გაღაბშული?“ (ნ. ბერ.; შდრ. საბა,
ჯავახ. მას. 1, 166: ქ ი ლ ი კ ი).

ქიმ-ი მსხმოიარე ხის ტოტის შესაყე-
ნებელი ორკაპა ხე (ნ. ბერ.; შდრ. საბა,
ჩუბ., მენთ., გლ).

ქირღათი ალაშა საცინლად აგდება, —
გაქირღვა. „მაგან აგრე იცის ქირღათ
აღება ყველასი“ (ნ. ა ი ლ ე ბ ს; ნიე.,
საბა, ჩუბ.; წყ.: ქ ი რ ჯ ე ა; წერ.:
ქ ი რ ღ ი ლ ა კ ა ც ი).

ქირაქილ-ი ქარის ნელი ქროლა, სიოს
შებერვა. „ფარღალაღა კედლებში ქირ-
ქილი გოუღიოღა ქარს“ (შდრ. გლ,
ნიე.).

ქირაქირ-ი უხმოდ ჩაცინება, ჩახითხი-

თება (ნ. საბა; ვლ: ქირქილი, ქირქირი).

მინიჯე **ღმრმა** თეაწული დგომა, — აყალყუა. „აბრეშუმის ჭიუფს რო მოშიდებათ, მაშინ იციენ ქისიჯე დგომა, ეყილაყებინ ზომე“ (ნ. დგას).

მისტ-ი დაგრებილი ძაფისაგან გაკეთებული ფორი, ყაბალახის წვეტზე კიდებდნენ ხოლმე (შდრ. ჩუბ.: ქიშტი; ვლ: რუს.: КИСТЫ).

მიძაბა (არაბ. ქითაბ). „ერთი — წამალიაო და მეორე, წიგნს ეტყვიენ, წასაკითხეი არი და მითი ავანტყფოს არჩინენ“.

მიძაბა წამწამების მკებნარი (ნ. ბერ., უღ.).

მიძმირ-ი დიდი, სქელი ტუნი. „ჩამოგოგლია ქიქვირი, რას გავხარ!“ (ნ. ვლ).

მიშა თიხის ჭურჭელი, — დოქი (ნ. ჩუბ., საბა, ვლ).

მიშტაბ-ს მომხეული მადიანად კბერს და ჭამს. „ისე გულიანათ ქიშტავდა პურს, მადაზე მოგიყვანდა“.

მიცპ-ი ხის ან ძელის ანახეთქი პატარა, წერილი ჩხირი, — ხიწეი (შდრ. საბა, ჩუბ., ვლ).

მოზა შვენით შეკეთით გამოკერილი ნაპირი, კიდე (კახისა და მისთ.). ნ. საბა, ჩუბ., მენთ., ვლ.

მონა-მონა ერთგვარი მხალი, მოყვითალო, აქვს ბუსუსიანი პატარა ფოთლები, რომლებიც ცხიმწასმულივით ბზინავენ (შდრ. ვლ: ქონა).

მორაშ-ი ნეკერჩხლის მსგავსი ფოთლოვანი ხე, დიდი იზრდება, აქვს დანაკეთული ფოთლები; ტყეებში იცის (ნ. მაყ.: ლეკა, ლეკის ხე; ვლ: შდრ. იქვე: ქორაფი მნიშვ. 2; თათაბო).

მორიალ-ი იგივეა, რაც ქორიანი. „არ მოქყინდა ეს ქორიალი? ჩამოღი, დეისვენე ცოტაი“.

მორიან-ი საქანელათი ქანობა. „ამ-

ხელაზე ქორიანი რაეა იქნება, რო გაწყეტვ ბაწარი, რას აპირობ შერე!“
მორიანობა იგივეა, რაც ქორიანი. „საქორიანოთი ქორიანობა ჩითილშა კაი, თუ ხიცხე არი მაინც!“

მორამოლა 1. ბუს მსგავსი ფრინველი, ღამე ფრინავს; „მო-მო“-ს იძახისო, ამბობენ (შდრ. ალავე, ძოწ.). 2. კრუხი (?). „ქორქოლამ დეიქორქოლა, გარს შემოესხა შეილები, არც არი მისი შეილები, არც არა შეილიშვილები“ (გამოცანა — კრუხი).

მორჩოტია ყოჩივარდა. „ვინცხა — ვინცხები თურმე ქორჩოტიას ყრის ჭაჭამი და ისე ხთის ვოტკას, კაი ქაფი ექნებაო“ (ნ. მაყ.: ქართული ყოჩივარდა; შდრ. ვლ, ძოწ.: ქორჩოტა).

მოქ-ი საუბ. ჯიში, ვეარი, ჯილაგი. „შენი ქოქი გაწყეტა ქვეყანაზე!“ (ნ. ნ. მარი: TP, VII, 83; ფესვი; ბერ., უღ.; შდრ. საბა, ჩუბ., ვლ).

მორჩორა სურამის ქედის სახელია. „ზრესილიდან მოკიდებული ქორჩორამღი ნეფობდა მაშინ სოლომონ ბეძენი“.

მოცო ერთ-ორფუთიანი ქვეერი. „ერთ ქოცოში კანაფხალი მაქ ჩადებული“. ||საერთოდ, პატარა რაიმე, მაგ., კვიცი, ბბო... (ნ. საბა, ჩუბ., ძოწ.; შდრ. ვლ).

მსუალა გრძელი, თხელი ბუმბული ქათმის ფრთის ქვეშ; ამბობენ: როცა ასეთი ბუმბული გაუჩნდება ქათამს, გაგარეულდება, სახლს აღარ მოეკარებაო. „დეიჭირე, გოგო, მაგ ჟრუნია დეღალი, უნახე, ქსულა ექნება, ალბათ, მოაცილე“ (შდრ. საბა: ქსუვი; ჩუბ.: ქსუ, ქსუვი; ნ. ვლ).

მსუტუნ-ი ცხვირით პაერის შესუნთქვა-გამოშვება სტვენისებური ხმაურით. „იშან იცოდა ქსუტუნი, საწვალმა, სვამდა კაპიროზს და ქსუტუნობდა“.

მსუტუნობ-ს ქსუტუნის ხმას გამოცემს, ქსუტუნით სუნთქავს „ქსუტუნობს ე ბოეში, გაცივდა?“ იერთი მე-

წისქვილე იყო, იქა წისკვილში და ქსუტუნობდა, რაეა სხვა საქმე ქონდა თუ?"

ქუბი-ი 1. ხორბლის ერთგვარი ჯიში, სიმაღლით „ორ არშინამდი“ იზრდება, თავთავი ფხიანი აქვს, დამწიფებისას მარცვალნი ნახევრამდე ჩანს შიგ; ღეროს სახურავად იყენებდნენ, ეხლაც ჯიში აღარ არის. 2. მაღალღერიანი ბალახი, რომელსაც წინათ სახურავად იყენებდნენ (ნ. საბა, ჩუბ., ერისთ.; შდრ. მაყ.: ჩეუღლებერიკი ჭეკეკი; კირ., ჯაჯან., გლ², ძოწ.).

ქუბანკა ღურგლის ხელსაწყო — გრძელი შალაშინი, ფიცრის გასასწორებელი სიბრტყიე.

ქუბიანი სახლი ქუბით (ნ.) გადახურული სახლი. „წინათ იცოდენ ქუბიანი სახლები, ქვეით (=სამეგრელოში) ახლაც შეხეთები კაცი“.

ქუბიღრიანი სახლი (=ქუბის ღერიანი სახლი) იგივეა, რაც ქუბიანი სახლი. „ღირსი ქუბიღრიან სახს აქ, ასევე ნალიას, ახორს“.

ქულ-ი გოგის (ნ.) თავზე ქორიზონტალურად დაჭდობილი ხე, რომელზედაც ეყრდნობა ზღუდეები და გადასაკიდებლები (შდრ. გლ.).

ქულა ბამბა ან მატყლი გაპენტილი და მრგვალად დახვეული, შემდეგ აქედან ფთილებს აკეთებენ (ნ. ჩუბ. 1, მენთ.; შდრ. გლ, ძოწ.).

ქულა წიწილი ახალგამოჩეკილი წიწილა ჯერ კიდევ კვერცხის ბუმბულით. „ქულა წიწილები მყავს, ერთი სამოცი იქნება“ (ნ. საბა, გლ, ჩუბ. 2; ძოწ.: ქულა).

ქვილიო სოკოა ერთგვარი (ნ. წერ., ძოწ.; შდრ. ჩუბ.: ფქვილა).

ქში, ქში! იგივეა, რაც აქში ი „ქში, ქში! არ გადაქექვს ბოსტანი ამ საქორეებმა!“

ღ

ღაზღ-ი თხის მატყლის ძაფი. „ღაზღის ძაფის წინდები“ (ნ. საბა, ჩუბ., მენთ.: ღაზღა; შდრ. ჟღ., გლ).

ღაზღაზ-ი ძლიერი ცეცხლის გუზგუზი. „ამას კაი ღაზღაზი ცეცხლი უნდა“ (ნ. გლ, ძოწ.).

ღაღაგ-ი (=მღაღავი) მაცდური, ეშმაკი. „ღაზღ, რას ეუბებუა-ყუ ჩუენი ღაღავი სეროო!“... (ნ. გულღაღავეი).

ღაღა ფუტკრისა ფუტკრისაგან მიღებული შემოსავალი, — თაფლი, სანთელი.

ღაღაბატი-ი ფიზიკურად სუსტი აგებულების ადამიანი ან ცხოველი, — უძლური. „თავობიდან ღაღაბათი ბოეში იყო და ახლა ქე დეიგოს ავანტყოფობაჲ“ (ნ. დღაღაბათება; ჭყ., ჯაჯან., გლ, ძოწ.).

ღანღალ-ი ცურვით მოძრაობა წყალში, — ცურვა. „ახლა კაია ერთი ღანღალი, გაგრილდება კაცი“ (ნ. ჯაჯან., გლ).

ღარი-ი: **ღარი დეისკა** საუბ. გამოძლავა, ჭამა-სმით დაკმაყოფილდა, ბერიკ.მა. „ღეისკამდენ ამა ღარს ზოგიერთები, თუ მაგისანა პურ-მარილი იყო“. ||ნაპატივარია, გასუქებულ-გაქურაგებულია (საქონელი). შდრ. გლ: ღარი.

ღარღილ-ი პატარა დახმარება, გადახატება. „გვიხედე, ბოშო, გარეთ, რაცხა ღარღილი იყო, ქე არავენ იძახოდეს“ (შდრ. საბა. ბერ., გლ, ძოწ.; ნიჟ.: ღარღალი).

ღარცუდა „არხის ის ღარი, რომლითაც წყალს უშვებენ გვერძე, არა წისკვილისკენ“ (?).

ღაჭო იგივეა, რა ღინჭილა (შდრ. ბერ.: ღაჭაჭა/ე, -ა; გლ).

ღღინი-ი რჯული; ძალა, შეიძლება. „შენი ღღინი ამოვარდა!“ **ღღინში** ჩაყრლა არ მოშვება, ბოლომდე, გათავებაზე მიყვალა. „თუ ღღინყო საქმე, შეეშვება თუ? ღღინში ჩაყვალა იცის!“ (ნ. ქათ.: ადმინში ჩაყვალა, ბერ., გლ.).

ღენჭო ნაკუჭი (ნ. ხეპჭო; ჯაჯან.; შდრ. ჭყ., ჟღ., შარაშ.: ღენჭეპო; ბერ.: ხეპჭო; ალავე: დანჭეპო, გლ.: ღენჭი).

ღარბის ძაღალი გერბიანი ქაღალდი, რომელზედაც წერდნენ მიწის ნაყიდობის მოწმობას.

ღარძა ღერძი (ურბისა). „ღერძა გამოიჭება, თუ გაქ ძველი ღერძა მათხოვე, სანამდი გავთლიდე“ (ნ. გლ., ძოწ.).

ღაპლო ღოღო. „ერთსაირი ღაპლო როცა ღონთქია, ფხალშიც ურევენ“ (ნ. მყ.: ღოღო; საბა, ჩუბ., ძოწ.; შდრ. ერისთ.: ღეპლო, ღოღო; ჭყ.: ღივი; ალავე. მას. 152, გლ.).

ღაპა-ი ჭყინტი, უმწიფარი გოგრა (შდრ. გლ.).

ღაპაშ-ი მცირე წვიმა, — თინელი, თქორი. „ამისანა ღაპაში ბოსტნის ამიღია, ნერგი უნდა გადარგა“ (ნ. საბა, ალავე, გლ., ძოწ.; წერ.: ღეაფა; შდრ. ჩუბ.: ღვიფი; გლ.: ღეაპი).

ღაპაშაშ-ი ნახევარწრის ფორმის პური, კვერცხნართული (ნ. ბერ.; შდრ. საბა, ჩუბ.: ღვეძილი; ჟღ.: ღვეძელი; გლ.).

ღაპარო ღადარი. „ჩაკრა ღვიეროში ფეხი“ (შდრ. ნიფ.: ღვიორო).

ღაპითო სხვადასხვა ფერის ქვები (საგანგებოდ შერჩეული), რომლებსაც წყალში ღესავდნენ და სიმსივნის წამლად ხმარობდნენ (ნ. საბა, ჩუბ., გურამ.: ხუთო).

ღაპითაშ-ი ძლიერად მოდენილი ოფლი ადამიანის ტანსა და სახეზე. „ღვითქი გადაღის სახეზე, ღვიწვა ბოვში სიხეში“ (ნ. გლ.; შდრ., ჟღ.: ხვირთქლი; ალავე: ღვირთქლი).

ღვინიდასალეშ-ი სასტუმრო მცირე-დი საკმელი, ღვინის მისაყოლებელი. „(ხელმწიფე ესტუმრა და) შეწუხთა ღარბი... ღვინიდასალეშე“ (შდრ. შარაშ.: ღვინის დასალევი; ნ. გლ.: ღვინო).

ღვინიწო სოკო ერთგვარი, ღვინისფერი ქული აქვს; იჭმება. „აჯამეთის ტყეში ღვინიწო ბერი იცის, როცა ამიღებია“ (ნ. წერ., გლ., ძოწ.).

ღვინის მოპარვა სმის დროს მორიგი სადღევრძელის თქმა, ხოლო ღვინის არდაღევა მსმელთა შეუმჩნეველად. „ღვინის მოპარვა იცის ზოზე“ (ნ. ღვინოს იპარავეს).

ღვინოს იპარავს სმის დროს მორიგ სადღევრძელს ამბობს, მაგრამ მსმელთაგან შეუმჩნეველად ღვინოს არ სუამს (ღვრის ან სხვა ჭურჭელში ასხამს). „შენ, ძმაო, ღვინოს იპარავედი და ქე რა ღაგათობდა!“

ღვინუა იგივეა, რაც ღვინო. **ღვინძარე** მღვიძარე „(ბეჟანი) სამღვინძარე ღვინძარე იყო“.

ღვინი-ი პატარა გოგრა, კიტრი და მისთ. „რავა ღვინეში მოვიკრეფთა, დიდი კიტრები აღარ იყო?“ (ნ. ღეაპი, დაღვიპავეს).

ღვინძლი-ი ღვიძლი. „სხალი რო დაყურჭლდა, ღვინძლიეთ გახთვდა“. „ღვინძლის წვაღი შეეწვათ, არ გინდა?“ (ნ. ძოწ.).

ღვლაპ-ი იგივეა, რაც ღვიპი (შდრ. საბა: ღვლიპი; ჭყ.: ღლაპი; გლ.).

ღვლაშ-ი დაგრეხილი წნელი, — ღვლაშტი (ნ. გლ., ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ.: ღვლერჭი, მენთ.: ღვლექი).

ღვლაწი-ი იგივეა, რაც ღვლენჭი. **ღვრიად**-ი ვანუწვებელი დინება, — ღვრა. „ღვრიადით მოდიოდა ცრემლი თვალზე“. **თეპაშეშის ღვრიადლი** თვალების ტრიალი (არა ვაჟაერბით).

ღვირ-ი კანის ავაღმყოფობა, — ბლერი. „ღვირ ხნებდა ვანასა, გველი გეგმა ხართა, გველი აპოურათა, გაწება გვე-

ლი, გასკტა გელი, ღიერს ძირი ამო-
უარდა!“ (მდრ. საბა, ჩუბ.: მღერო).

მინილი-ი უძლური ტირილი. „შემიწუ-
ხა გული იმის ღივილმა!“ (მდრ. საბა:
ლი).

მინილი-ი მცირე ბეწვი (საერთოდ), —
გინგლა. „ეს ქათამი თუ არ მოერუ-
ჯეთ, ღინღლები აქ“. „წამოუვიდა
ბიჭს ღინღლი საულაშეზე“.

მინცილი-ი გაჭირვებით სიარული ღო-
ნემიხდლისა (მდრ. საბა, ჩუბ., ჯა-
ჯან.; ბერ.: ღლიციონი; მენტ.:
ღინცი; გლ).

მინჭილა ერთგვარი ნიჟარა, რომელ-
საც აკვანზე ჰკიდებენ ან საქონელს
აბამენ კისერზე ავი თვალისაგან დასა-
ცაუდ (მდრ. წერ. 1; ჯაჯან.: ღინ-
ჭილი; გლ, ძოწ).

მირ-პილო დიღ-კილო (ნ. წერ.,
გლ; ქათ.: ღირკილოები; მდრ.
ღლ).

მიტამატოლა ბალახია ერთგვარი
(მდრ. საბა; ჩუბ.: ღიჭმანჭოლა;
ერისთ.: ღიმა; მაც.: ღიტა).

მლაბუცი-ი ხუმრობით ბლღაძუნი (ნ.
ღლაბუციობს, ეღლაბუცება;
გლ).

მლაბუციობს: მლაბუციობენ ხუმ-
რობით ბლღაძუნობენ. „ხფოები ქე
ღლაბუციობენ, კი არ ჭამენ!“ (ნ. გლ).

მლაპი-ი ლოქო. „ქვერო ვასიკომ ღლა-
ვის კული მამარტყა ლოყაში, რუშეა-
ვი ირო ვიყაეთ, ზო გახსოვს, ბიძია!“
(ნ. საბა, ჩუბ.: ღლანი; გლ, ნიჟ.;
მდრ. მენტ.).

მლაპის ღლაპი ლოქოს შვილი. „ღი-
ღი არა მარა, მლაპის ღლაპები ქე ღე-
ვიჭირეთ კაი ძალი“ (ნ. საბა: ღლაპი).

მლაბტი-ი დასუსტებული, დასებული,
დაუძლურებული. „სულ თლათ მლაბ-
ტი შეიქნა ეს ბოჟში!“

მლაპტა პატარა ლოქო (ნ. საბა,
ჩუბ.).

მლაჟუნ-ი წყლიან ორმოში, ჯიღე-

ში... ფეხის (ტუკის) ხშირ-ხშირი
ჩარტყმა. „ღეიწყო ღლაჟუნი მორემში,
ამორეჟა ტკავლიანე“.

მლია ილღია. „მარჯვენა ღლიაში ქონ-
და ი ნიშანი (გოგოს)“. || რაც ილღა-
ში დატევა (ფინიზი, ბალახი). „ამეი-
ტანე ერთი ღლია ბალახი და ღოუყარე
ამ ინლოურებს და ქათმებს“. (ნ. საბა,
ჩუბ., გლ., ნიჟ.; მდრ. ფლ.: ღლია-
ვი).

მლიცინ-ი უშნო, შეუფერებელი
ხუმრობა. „უხეირო ღლიცინი იცოდა
ვანიამ, არ არჩეულა აროვის“
(ნ. ღლიცინობს, ეღლიცინე-
ბა).

მლიცინობს-ს უშნოდ, შეუფერებლად,
კაღნიერად ხუმრობს. „უჰ, ნუ მლი-
ცინობ ერთი, თუ კაცი ხარ!“ „სულ
ღლიცინობს, მაგისას რას გეიგეთ კა-
ცი“.

მლუნჭა იგვივია, რაც ყლურჭე.
„მლუნჭე სხალი მოკრიფე! არა, დაა-
პრიე და მლუნჭეები ჩამოცივინდება“
(მდრ. ბერ.: ყურჭი).

მლარამს-ს ხარბად სვამს, ერთბაშად
ყლაპავს. „მლარავს ღვინოს და რო
დათურება, შერე გაგება აღარ აქ“ (ნ.
გამოღნარავს).

მლარაპ ხარბად სმა, ყლაპვა. „ღვინოს
მარტვა მლარაპი არ უნდა“.

მომი: მართალი მომი ღომის
(*Salaria italica*-ს) მარცვლებისაგან
(ფქვილის შერევით) გაკეთებული ღო-
მი, — ღომის-ღომი. „ერთი კპილი ყვე-
ლი, ღორის ზორცი, ... მართალი ღომი
ერთი საინი... უნდა შეეჭამა ღიასახ-
ლის“.

მომლომა თევზია ერთგვარი, დიდი
არ იზრდება. „თეპზია მომლომა,
გვერდებზე ზოლები აქ“ (ნ. გლ; მდრ.
ძოწ.: მომ-ღომა ჩიტი).

მონე სასროლი ბადის ქვედა, შემო-
კეცილი ნაპირი, რომელზედაც ტყეა-
ებია მიმავრებული და რომელშიაც

თეზი ეშვება (ნ. გლ, ძოწ.; შდრ. სა-
ბა, ჩუბ.).

ლორამბა ყმაწვილთა ერთგვარი თა-
მაში — მოთამაშეთა (სამზე მეტი უნდა
იყოს) რაოდენობის მიხედვით პატარა
ორმოუბნა ამოთხრილი, ამათგან ერ-
თი (შუა) „სალორე“ „ლორს“ (ქვის ან
ხის პატარა ბურთს) ეკუთვნის; ერთი
მოთამაშე უორმოოდ რჩება — „მელო-
რე“, „ლორის“ მომდენია; ყველას
ხელში მოკლე, წერილი კეტები უჭი-
რავთ და ერთი თავით ორმოში
უღვეთ (გარდა მელორისა), ამ კეტე-
ბით „ლორს“ „სალორიდან“ ერკე-
ბიან, ავდებენ გაკერით, რაც შეიძლე-
ბა შორს, „მელორე“ კი ცდილობს
„ლორი“ კეტით „სალორემდე“ მიაგო-
როს და შიგ მოაქციოს. მოთამაშეთა-
გან როცა „ლორს“ კეტს გაკარავენ,
„მელორე“ ცდილობს, თავის კეტი რო-
მელიმე ცარიელ ორმოში ჩაყოს,
პატრონს ჩაასწროს; თუ მოახერხა,
ორმოს მცლობელი ხდება და უორ-
მოოდ დარჩენილი მოთამაშე „მელო-
რედ“ იქცევა, ასე გრძელდება თამაში,
სანამ „მელორე“ „ლორს“ „სალორე-
ში“ მოათავსებდეს. თუ ეს მოახერხა,
თვითონ სალორეზე დგება, ხოლო და-
ნარჩენი მოთამაშენი რომელიმე მი-
მართულებით გადაინაცვლებენ ერთი-
მეორის ორმოში, გადანაცვლება ხდება
კომანდით: „ჩილილიოია, ერთი! ჩილი-
ლიოია ვორი! ჩილილიოია სამი!“ „მე-
ლორე“ ცდილობს გადანაცვლების მო-
მენჯში რომელიმე ორმო დაიჭიროს,
პატრონს ჩაასწროს. სამჯერ გადანაც-
ვლების შემდეგ უორმოოდ დარჩენი-
ლი „მელორედ“ ხდება და თამაში თა-
ვიდან იწყება (შდრ. გლ).

ლორა-ლორა ბალახი ერთგვარი.

ლორთელ-ი ველ-ყობს ავადმყოფობა
ერთგვარი. წყველაში იტყოდნენ მო-
ხუცი ქლები: „გაგინთა ღორთელი“-ო
(ნ. ნიჭ.).

ლორის ყაპო ერთგვარი ავადმყოფო-
ბა ღორისა, ქვედა ყბა ჩამოუსივდება
ხოლმე (შდრ. ბერ.: ყაპუ).

ლორტაპა მრავალფეხა, ნაცრისფერა,
თეთრმუცელა მწერი, წყაროს წყალში
იცის ხოლმე. „ცაცხვებთან რო წყა-
როა, ლორტაყვით არი სამსე“ (ნ.
საბა; ჩუბ.: ღორტყა; წერ., გლ.:
ღორტაყე; შდრ. ძოწ.).

ლორტაო იგივეა, რაც ღორტაყა.

ლოღნა უკბილოსაგან ჭამა, — ლოღნა.
„გამიფიცხე ეს ჭადი, ამის ლოღნა არ
შემიძლია“ (ნ. ლოღნის, გლ).

ლოღნი-ს უკბილო ძლიერძლივობით
ჭამს, — ლოღნის. „ძლივს ლოღნის ცივ
ჭადს“ (ნ. გლ).

ლოღნიძი-ი იგივეა, რაც ზოხნიკი.
„ბიჭო, გეყოფა ახლა ლოღნიკი, წე-
ვიდენ ბოჭუფი კლამი“.

ლოღლი „ბუნებრივად გათხრილი (ვა-
მოთხრილი) ადგილი“ (შდრ. გლ,
ძოწ.; ნიჭ.: ღარდა, ღარღო).

ლოღმლო იგივეა, რაც ღირკილო.

ლოღობა დიდი წვიმების შედეგად
წყალდიდობა. „თლათ დაფარა ღუხუ-
ტამ ყანები, ღრნობა იყო პირდაპირ,
გაღვიარა ყორიფელი“ (ნ. ჩუბ.:
რღმა).

ლოღუნ-ი ღორის ხმიანობა, — ღრუ-
ტუნი (ნ. გლ; შდრ. ჩუბ., ჭყ.: ღრუ-
ტუნი; ძოწ.: ღრუნჩამს, ღრუ-
ჩუნოფს).

ლოღჟნი-ს მცირე ნახერეტს, ორმოს
თხრის, — ღრუტნის.

ლოღწი-ი ბუნწი, გაუმეტებელი, ღჯუ
(ნ.). „ღღწის საღწე აქ დიდი“.
„საწყალი... დიდი ღჯუწი კაცი იყო,
ვერაფელს იზონიდი მისგან“ (ნ. გლ;
შდრ. ძოწ.: ღჯუწი).

ლოღბაღ-ი ღრუბელი. „გაღვიარა
ღურბელი, გამეიდარებს, აა სულ ზო
არ იწუმებს (ნ. ძოწ.).

ლოღღულ-ი ღრმა მორევი. „გაღოუშ-
ვი ხარები ღურღულში და გადაყვევი

მეც ცურვით, კუღში მოკვიდე ხელი“ (შდრ. ჭყ.: ღურღუმელი; გლ: ღურღუმი; ძოწ.).

ღჯილაობა-ს ღჯილში (ნ.) თევზს იჭერს ხელით. „ეინ ღჯილაობს მადანა, ჩაშევიდე ერთი“

ღჯილაობა ღჯილში (ნ.) ხელით თევზობა. „ჩვენში ბოშეშემაც იციენ ღჯილაობა, თებში გამოყავთ ხელით“. „ღჯილაობის დროს შეიძლება გველიც ქე შექხვთეს ხელში, მარა წყალს ზეით არ უნდა ამეიყვანო“.

ღჯილშე მდინარის ნაპირას წყლისხაგან შეთხრილი ორმო, რომელშიც წყალი დგას და თევზი ბუღობს, — ჯილე. „ამ მორუმს კაი ღჯილე აქ, თებში იქნება შიდა ოუცილებლათ“ (ნ. გლ;

შდრ. ჯაჯან.: ღჯილო, ღჯილი; საბა: ჯილე).

ღჯილ-ი უშნო, დიდი, უსწოროდ წინ წამოზრდილი კბილი; ღოჯი. „ბოშუმს კბილი თუ დროზე არ მოთხარე, ღჯოლი ამოუვა, ცოლვა არი“. ||ოორის (ტახის) გვერდზე გამოზრდილი კბილი, — ეშვი (ნ. გლ; ქავთ.: ღჯოლები).

ღჯილშეხიანი-ი ვისაც ღჯოლები (ნ.) აქვს, — უშნო კბილებიანი, ღოჯებიანი. „მისი ღჯოლებიანი ვოგო თუ გაათხოვა, რავა სხვა გოუთხოვარი დარჩება?“

ღჯუ ხელმოჭირებული, ძუნწი. „ღჯუკაცის ჰურმარილი არ ვარგა, სულ ტირის, როცა მისას ჭამენ“ (შდრ. გლ: ღრძოც).

ჭაბაქი-ი ბარაქა, მაწიერობა. „ჭაღი თხელია და ვაბაკი არ აქ“ (შდრ. ბერ., ქავთ.: ყაბა; მენთ.: ყაბად წასვლა).

ჭაპრის დანა გრძელი, სქელყუიანი, უტარო, ხელის სიფართო დანა, ხმარობდნენ ყაერის გასახდელად. „ჭაპრის დანა ჩვენსა აგერ აქამდე იყო“.

ჭაითანი-ი მოქსოვილი (მრგველად) ან დაწნული ბაფი აბრეშუმისა, ხმარობენ ღილ-კილოს გამოსანასკევად (ნ. ღიოკილო; ჩუბ., მენთ.; შდრ. გლ).

ჭაილა ჩხუბი, აურზაური. „ჩიშჩაირა, ჩაირა, ჩხუბი მიყვარს, ყაილა“ (ხალხ.). „ყაილა რომ არ ატეხოს, ისე რავა იზამს!“

ჭაღიონა იგივეა, რაც წიხხა.

ჭაღო იგივეა, რაც აყალო. „ყალო მიწა ჭურის საგნესათ ქვეიდან მოგვაქ-ხოშე“.

ჭანთარი-ი ერთეული სასწორი — რკინის ღეროს ერთ მხარეზე კუჭა აქვს, მეორეზე — ნიტრა (ნ.) ჰკილია, ზედა

მხრიდან ხელში დასაჭერი (ან რამეზე ჩამოსაკიდებელი) ჩანგალია დამაგრებული. ღერო ნიტრის მხარეზე შედარებით გრძელია და დაყოფილია 1, 2, 3... ოყების ფარდ ნაკეთებად; ასაწონს კაუჭზე ჩამოკიდებენ და ნიტრის მოძრაობით აწონასწორებენ, წონიან (შდრ. ჩუბ., უღ., ქავთ.; ნ. გლ, ძოწ., ნიჟ).

ჭანჭალი-ი უმიზნოდ, უსაქმოდ სიარული. „სტანციაზე ვანფალი არ მოყინჭტა, სულ იქ არი გაბლიხული“ (ნ. ბერ., ჯაჯან., ღლ; შდრ. ალაგ.: ყინულატი; გლ).

ჭანცალ-ი იგივეა, რაც ყანყალი (ნ. გლ).

ჭანო ცხოველის (აღამიანის) ქვედა ყბის ქვეშ ჩამოშვებული ხორცი, — ღაბაბი. „ჩვენ შვე ხარს უშველებელი ყაო აქ“. „ღათაია, გენაცუალე ყაოში, დალიე აპა!“ (შდრ. წერ.: ყაპყაპო; ნ. გლ, ქავთ.).

ჭარანა ბულბულის მსგავსი ჩიტი; ამ-

ბობენ: გაზაფხულსა და ზაფხულის პირველ თვეებში ბუღბულია, შემოდგომაზე — ყარანა და ზამთარში — გულწითელაო. „ყარანა ისეთი სუქანნი არი ზომე, რო იტყვიენ ჩვენში „ყარანასათით სუქანიაო“, მართლა სუქანი რო იქნება“ (ნ. საბა, ჩუბ., გლ; შდრ. ნიჟ.).

შაშან-ი გადახურული ადგილი ბაზარში, აქ სასწორი დგას და მყიდველ-გამყიდველნი საქონელს წონიან ქირის გადახდით. „შე ვაფანთან ვიქნები, სიმიდს რო ვიდიენ, იქ მოდი და ერთათ წვეიდეო სახში, რო აგრილდება“ (ნ. გლ, ნიჟ., ჟღ.; შდრ. ბერ.).

შაშა-შაშა-ი ცემა-ტყევა, ბაგაბუგი. „რაც მაგას ყაყა-ყუყი აქ, ჭკუა ვერ ისტავება და ვერა“. „შაგის ყაყა-ყუყი მძლავრმერთს ეუერებოდა“.

შაშაშ-ი „მაგრათ ცემა, — ბაყუნი, ბარტყუნი“. „ნუ იცი, ბიჭო, ამ ბოშების ყაყუნი მაგრე გამეტუებით, არ გეცოდებიენ?“ (შდრ. გლ).

შაშ-ი კურტნის ჩონჩხი (ჩარჩოსებრი), რომელშიც კურტნის რბილი ნაწილია დამაგრებული.

შაძახ-ი სოფლის მკვიდრი, — გლეხი (უფრო შეძლებული). „ეჭეთიმე კაი ყაძახი იყო, მარა მის უზოში კაცი ვერ გეღეიხედავდა“ (შდრ. გლ: ყ ა ძ ა ხ ი, ყ ა ზ ა ხ ი).

შაჭაჭო- ბალახი, რომლის გამხმარ ყვაეილს (მრგვალს და ეკლიანს) დოქის საცობად ხმარობენ.

-შე ნაწილაკი, რომელიც აღნიშნავს: უმთავრესად ირიბი ობიექტის მრავლობითობას (უთხრაყე); ზოგჯერ — პირდაპირი ობიექტის მრავლობითობას (მოკლავე) და, ბოლოს, მას შეუძლია აღნიშნოს მიცემით ბრუნვიანი რეალური სუბიექტის — გრამატიკული ობიექტის მრავლობითობაც (ძინავს-ყე). მას ხშირად ენაცვლება მრავლობითის აღმნიშვნელი -თ სუფიქსი (ნ.

ბერ., საბა, ჩუბ., მენთ., ძოწ.; შდრ. გლ).

შელა 1. არქის (ნ.) ჩამოსაცემელი რკინა, წისქვილის ბორბლის ღერძის ზედა თავი. 2. წისქვილის ზედა ქვის ნახევრები, რომელშიც კრიტიდან მარცხელეული ცვივა (ნ. წერ., ჯაჯანაძე ძოწ.; შდრ. გლ).

შელათმა ინფექციური დაავადება — ე. წ. „ბატონები“ — ყვლჭირეება, ხუნაგი (ნ. ქავთ., ძოწ.).

შერაშია ადამიანი, რომელიც კარგსა და ცუდს ვერ არჩევს. „აყრყუია არი ისი, გინ კაი საქმე უქენი, გინ გლახა“.

შეშილ-ი ყეფა. „მოუტოვებლენ ზომე ძალღებს კურდღელს და შეიქნებოდა ერთი ყერი“. „ძაღლის ყეფილი მაინც ვერ გვიგონეთ! საათია, ვიძახი“ (ნ. ძოწ.).

შენანალ-ი ცული, უშნო რხევით სიარული. „ბატონით იცის ვენცალი, გაღის იქით-აქით“ (შდრ. საბა, ჩუბ.: ყ ე ა ნ ც ა ლ ა).

შენლაყრია ნ. კ ე ნ ჭ ა ო ბ ა.

შენლაყრიას თოშა ნ. კ ე ნ ჭ ა ო ბ ა.

შენრა გამოთლილი, მოკლე ხე, რომელიც ზესადგარში (ნ.) ქვევიდანაა შერჭობილი ღერძზე მოდებით თელეების გასაგორებლად; ურემს ოთხი უნდა — ორი ერთ, ორიც მეორე მხარეზე, ამათგან თითო ღერძის უკან (გასაგორებლად) და თითოც წინ (ღერძის დასაჭერად). ნ. ბერ., გლ; შდრ. წერ., მენთ.: ყ ე ე რ ნ ა; ალავ. მას. 139; კ ო ტ ა.

შინამ-ს 1. სროლით მორტყამს, მიარტყამს. „გაჩერდი, თუ არა ქვიჩინავთაში ამ ქვას!“ 2. ყურყუმელაობს წყალში, — ყვინთავს. „როცა ყვიჩავ, წყალი არ შეგიდის ყურყუმი? შეხულ შემსება ყურები“ (შდრ. ქავთ.).

შინამა 1. სროლით მორტყმა, მირტყმა

(ნ. ყვინავეს). 2. ყვინთვა, ჩაყურ-
ყუმუღავება.

ყვინრობა იგვიეა, რაც ღვერობა
(ნ. ძოწ.; შდრ. ჭყ., მენთ.: ყვირი-
ლობა; ვაჟა, 3; ყვირი; გლ: ყვი-
რილობა).

ყვინრაპი-ი უზომოდ ღიდი, ღრმა, მა-
ღალი (ჩვეულებრივ, ქვევრზე იტყვი-
ან). „იმხელა ყვირაპ ჭურებს რა გაამ-
სებს ნეტა“ (შდრ. ქავთ.).

ყვინრყვინტი-ი: გულის ყვინრყვინტი
გულისრევა, გულისყრა. „შომშლით
გულის ყვირეუბი ამიტყბა, აგერას
მოვეკტი კაცი!“ (ნ. ი. გივ.; შდრ.
ქავთ., ძოწ.).

ყვინჩილი-ი ყვინჩილა. „ყვინჩილი იჭაჭე-
ბა, ყივის ღა მამალს არ მოწონს, დაზ-
ღეუხს საკორტნათ“.

ყვლივი-ი ბარძაყის (მუხლიდან ზევით)
ან მხრის (იდაყვიდან ზევით) ძვალი.
„ლოჯრავეს ფეხი და გოდოტეხია
საწყალი კაცისთვის ყვლივი, მერე
დაკოჭლებულა“ (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ,
ძოწ.).

ყვინძალ-ი 1. საფუთქელი. 2. ხის
ჭურჭელზე კარბის მისამარებელი
ჭანჭიკი (ხისავე). შდრ. გლ.

ყინყალ-ი ჩხუბი, აყალ-მაყალი. „ატე-
საუს ზომე ყინყალს და მერე თითვანაც
ბევერი ზეთბა“. **ყინყალზე** მბას
ჩხუბის მისეზს ეტებს, სანხუბრადა
მომართული. „მაგ სულ ყინყალზე დგას,
მაგას რავა აყეობი კაცი“.

ყინყალაობა ჩხუბი, აყალმაყალი; კინ-
კლაობა.

ყინყალიანი-ი ჩხუბის მოყვარული, ჩხუ-
ბისთავი. „საწყალი... ღიდი ვინყალიანი
კაცი იყო თავის ღღეში“.

ყინჩი-ი მეტიჩარა, გაბღინძული. „ისე
ყინჩაღ დაღის, ქვეყნის უკეთესი გო-
ნია თავი“ (ნ. წაყინჩეა; შდრ. სა-
ბა.: ყინჩი, აყინჩილუ ჭყ.; ბერ.:
ყინჩეა; ვაჟა, 3; შან. კვეს., მენთ.:
ყინჩაღ; გლ.; ძოწ.: ყინჩეა).

ყინჩაპი-ი ხმაურობა, ყაყანი. „გვიხედე,

ერთი, რა ყირყაჟია ეიმ ჭიშკართან!“
ყირყონტა ყანყრატო. „ყირყონტა გა-
მოლარე ცხეარს“ (შდრ. გლ: ყირ-
ყონტა).

ყინჩინი-ი ყაყანი. „ყრება არი, თუ რა
არი?! რა არი ამღენი ყიჭინი?“ „მა-
გათსა სულ გოუთაეებელი ყიჭინია ყო-
ველოვის“ (ნ. გლ).

ყინჩინობა-ენ ერთდროულად გულმო-
სულად ლაპარაკობენ და ერთმანეთს
ნაკლებ უსმენენ; ჭიჭყინობენ, ყაყანე-
ბენ. „ურეიბივით ყიჭინობენ, ბაზარ-
რო იციენ, ისე“ (შდრ. გლ: ყიჭი-
ნობა).

ყლარტი-ი დამდგარ წყალზე მოდებუ-
ლი მწეანე სქელი ლორწო. „ზაფხულ-
ში რო ყლარტი არ ედებოდეს ღუზუ-
ტას, კი იქნებოდა“. **კვანძის ყლარ-
ტი**-ი გოგრის (კვანძის) გამოხ-
ფხეკი უმარცვლებოდ. „კვანძის ყლარ-
ტი უნდა ღეიდვა დამწეარზე“ (ნ. გლ;
შდრ. ძოწ.).

ყლანწავს-ს ბეერს სეამს. „რაც მაგ
ღეინოს და ვოტკას ყლანწავს, კი
არაფელი ღვემართება“ (შდრ. გლ).

ყლოყინი-ი ყროყინი. „— ვირის ყლოყი-
ნი გაგიგონია შენე? — სა არი, ბიჭო,
ვირი, რო ღეიყლოყინოს“ (ნ. შარაშ).

ყლოჭინი-ი ყროყინი წერილად.
„ოუვარდა ყლოჭინი, კიღმე ღეინჩო,
გადატოა ფინჩხა სასულეში“.

ყლუნწავს-ს ყლურწავს. „აჰა, ერთი
ყლუნწე, მოგისთება!“ „რო ყლუნწავ
და ყლუნწავ ამ ღეინოს, რო დათვრე-
ბი, არ იცი?“

ყლურჭე ძალიან მწიფე (ხილი).
„ღეღეი სულ ყლურჭე იყო ერთია-
ნათ“ (ნ. დაცლურჭეღეა; გლ.;
ძოწ.).

ყმათა-ყმაღამი-ი „გამთვალავი“ (?).
„ჩამეიარა... თვალთა თვალმაკმა, ყმა-
თა-ყმაღამა, შეთვალა, შეყმაღა, შე-
აზნეულა...“

ყოლიყერი-ი ყველაფერი. „მოლაგ-მო-
ალაგა ყოლიყერი თავის ადვილზე და

წევიდა წყაროზე“. „ახია იმაზე ყო-
ლიფერი, რაც მოუვა!“ (შდრ. ძოწ.:
ყოლაფერი, ყორაფელი, ყო-
ლისფერი, ყოლიფერი).

ყორაპო ტყემლის წვენი მოღულე-
ბული და შესქელებული რაიმე საჭმელ-
ზე მისაყოლებლად, — კვარარაბი (ნ.),
წო (ნ.). ნ. ჭყ.: ყორაო; შდრ. გლ:
ყორაო.

ყორაპინტა ყანყრატო (შდრ. ყირ-
ყონტა).

ყრა 1. ყაერის ერთი რიგი სახურავზე.
2. ფუტკრის ოჯახის გაყოფა და ერ-
თი ნაწილის გამოსვლა სკიდან (ნ.
იყრის; შარაპ.: ყრა ფუტკრი-
ისა; გლ; შდრ. მოყრა).

ყრიანა-ი თავმოყრილი ხალხის გაურ-
კვეველი, ხმამაღლი ლაპარაკი, — ყა-
ფანი. „რა არი ამდენი ყრიალი, არ
გაგავაგონებთ რამეს!“

ყრიანალობა-ს: **ყრიანალობა**-ენ თავმოყ-
რილი ხალხი გაურკვეველად, ხმამაღ-
ლა ლაპარაკობს, ხმაურობს, — ყაყ-
ნებს. „რაჲა ყრიალობენ, რა ღვემარ-
თათ?“ „ღგალარიენ გზაში და თელი
ღღე ყრიალობენ“.

ყრიანაპინტა, **ყრიანაპინტა**-ი ყანყრატო
(ნ. ყირყონტა, ყორყინტა).

ყრუ ლაღლვი ლეღვი, რომელიც ჩუ-
ტა და საჭმელად არ ვარგა; არის ზო-
გი ლეღვის ხე, რომელიც ასეთს ის-
ხამს (შდრ. ქაეთ).

ყრბარ-ი ერთი, ერთნახევარფუთიანი
ქვეერი (ნ. ქოცო; ჟღ.; შდრ. საბა:
ყვიბარი).

ყრღრე ადგილი, სადაც ქარი არ ხეღე-
ბა, — მუღრო. ||გადატ. წყნარი, მშვი-
ლი ადამიანი. „ყრღრე კაცი იყო ბა-
ბუაშენი“ (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ.,
ჟღ.).

ყრღრე-ი ცხენის გოდრის ყური თოკის
გამოსაბმელად, როცა ცხენზე ჰკიდე-
ბენ (ნ. გლ.).

ყრში-ი 1. დაბლაგვებული, ჩლუნგი
მკერელი იარაღი. 2. უგერგილო, დაბ-

ღურა, გაუგებელი. „ყრში კაცი იყო
მოსე“ (შდრ. გლ.).

ყრნესულ-ი სიარულის (ჯდომის) დროს
ტანის ზევით-ქვევით მოძრაობა, აწვე-
დაწვეა. „ყრნესული სიარული იცის“
(ნ. ყუნცულობს; ჯაჯანა, გლ.).

ყრნესალობა-ს სიარულის (ჯდომის)
დროს ხან ზევით იწვეს, ხან ქვევით.
„ცხენზე რო ჯის ზომე, ყრნესალობს“
(ნ. გლ: ყუნცულებს).

ყრამ სახლის (ნაგებობის) ერთი კუ-
თხე; ერთი კუთხის ფიცრები (ნ. ძოწ;
შდრ. საბა, ჩუბ., მენთ., ვლ).

ყრარე აზინებულნი ნაგებობა კუ-
თხეებში ჭდობით აგებული. „ნალია
ყურეში აზინებულია, მუხის ფიცარი
აქ, ურთხელის ბოჯგები“.

ყრარინა ქაში კაეი, რომელსაც ფარ-
ფლიანი, ფრთიანი ქუსლი აქვს ბელ-
ტების უფრო მოხერხებულად გადა-
საბრუნებლად.

ყრამალ-ი ყვრიმალი. „რო მოხვიე-
როდა ყრამალში, ხო მოკლაღდი, რას
აპირობდი მერე!“

ყრობა-ს უყურებს, უცქერის. „ღვეი
ქე ჯის იმ ნოსხე. ეს კაცი ქე ყურობს
აქანე“ (შდრ. გლ.: ჰ-ყურობს მნიშ.
2; ძოწ.: ყუროფს; ნიჟ.).

ყრჭინტა ძლიერ პატარაყურებიანი ან
ყურწაჭრილი (ჩვეულებრივ, ცხვარი).
„ჩემი ყურჭინტა ცხვარი შესულიყო ყა-
ნაში...“ (ნ. გლ: ყურჭინტი; შდრ.
ნიჟ.: ყურჭატა).

ყრყრე: **ყრყრე** დაბაჰმინებს გათაეუბამ-
ღე, გამოლევაამღე მიიყვანს; მოსაპობის
პირას დაყენებს. „სინამღი ყუყზე არ
დაყენებს, მანამღი არ მიხედავს და,
რო გაბეეღევა, მერე ქე არი ხანაჰმრა-
ლი“ (საუბარი ღვინის ეხებოდა). „ამ
აჰამტყოფობამ ქე დაყენს ვუყზე, მარა
გაღარჩა“ (შდრ. ძოწ.: ყუყზე და-
აყენეფს). **ყრყრე** დარჩება გა-
მოთაეუბას ცოტა დაუკლდება, ცოტადა
დარჩება. „გაღაღმა ყუყზე დამჩა გამო-
სათოხნი, ხვალ დიღას წაყვარავ ხელს“.

ყუყუნო- ბურღუნე, ჭუჭყუნე (ტირილ-
ნარევი). „მაჰლა მაგის ყუყუნა“.
„ყოველ დილა-სალამოს ყუყუნე შეიძ-
ბა? ანა ვინ წადენის საქონელს, მამა-
შენი?“ (შღრ. საბა, მენთ., გლ).
ყუყუნობ-ს ბურღუნებს, ჭუჭყუნებს

შ

შადიანობა დაუა ლაპარკით, — კამათი.
„არ ღვიწყით ახლა შადიანობა!“ (ნ.
ე შ ა დ ი ა ე ბ ა; შღრ. შ ი ლ ა ო ბ ა).
შამო/შიძამ-ს: ბარკაღს შამში-
ქამს ძალიან შეწუხდება, — გამწარ-
დება, გაწიწებატდება. „გარკალი შამში-
ქამა, რო გეიგო ხახუტას დაჭირვა“ (ნ.
გ ა რ კ ა ლ ი).
შან-ი: შანს მოუშვებს ნიშნს მოუ-
გებს. „ნიციფორე ეუნება: შანს ვერ
მოგვიგებ შენაო“ (ნ. გლ.).
შარდა (?). „ღამ და მოკლა, ძმამ ძმა
მოკლა, შარდამ აფხაზი მოკლა“.
შაქარაპაშა-ი ერთგვარი წერილნაყო-
ფა ეაშლი, — შაქარაშლა. „აქანა იყო
ეკას შაქარაშლი დიდი, უმოწყალოს
იბაშდა“ (შღრ. ძოწ.: შ ა ქ ა რ ა ე ა შ-
ღ ლ ი; ნიუ.: შ ა ქ ა რ - ე ა შ ლ ა).
შაშკლავ-ი ბოსტნეულია — საშკელა-
ვი, რეპანი (ნ. საბა, ერისთ., მაყ.: რ ე -
პ ა ნ ი; გლ: შ ა შ კ ე ლ ა მ ი; ქავთ.:
შ ა რ შ კ ე ლ ა ე ი; ძოწ.).
შაზნაუღებ-ს ღაზიანებს, დასწეუ-
ლებს. „ჩაშვირა თვალთა თვალმაკმა...
შეთვალა... შეაზნეულა...“
შაბთინებ-ს: პირში შაბთინებს
თქმისთანავე გაუმტყუნებს ნათქვამს,
საწინააღმდეგოს მიახლის მაშინვე.
„საარჩნოს ტყეში კაი ზეებიაო, — თქვა
გრიგოლიამ, — არც არი იქ ნამყოფი. —
შენ იქ არ ყოფილხარ და არ იცი მეთ-
ქი, — შევათენე პირში და მის შერე
აღარ მეცმს ზმას“ (ნ. ქავთ.).
შაბაქონიკებ-ს ერთმანეთზე შეაწყობს
(უბრალოდ). „შეაყოლიცა იაშვიკები და
დაჯდა ზეით“.

(წატირებით). „ნუ ყუყუნობ, თუ კაცი
ხარ, არაფელი მოქვეთერია მაგის ფა-
სი“ (შღრ. გლ: ყ უ ყ უ ნ ე ბ ს).
ყური ქათამს ეტყვიან: „ყური, ყური,
დედალო!“-ო და იგიც ჩაჯდება, მიე-
ღენ და აიყვანენ (შღრ. კირ.).

შეაპარაშვებ-ს: გულს შეაპარა-
შვებს მწუხარებას შეიმსუბუქებს, გა-
იქარეებს; გულს გაიმხიარულებს,
გულს შეებას მისცემს. „ერთი წლის
სიცოცხლე მაინც შევიმატე ამ თქვენი
მოსულით, გული მაინც შევაქარაფე“.
შეაშინებ-ს შელახავს, შეაწუ-
ხებს (ქარიშხალი). „ქარიშხალმა ძა-
ლიან შეაშინებართა სიმილი“.
შეაწვებ-ს მჭადს, პურს რაიმე შეჭა-
მანდს მიაცილებს. „ა, შეილო, ეს ყვე-
ლი შეაწე მაგ ჭადს და გამოძეხი“.
შეაჭორიკებ-ს შეათრობს, შეაზარ-
ხოშებს. „კაი ღვინო იყო და მალე შე-
აჭორიკა ხალხი“.
შეაჭყეპებ-ს მიახსამს, მიაშხეფებს.
„ტალახიანი წყალი შეაჭყეპა მაშინამ“.
შეასწილიშვებ-ს ნათხოვარს ან ნახეს-
ხებს აღარ დაუბრუნებს პატრონს, —
შეირჩენს. „ასი მანათი შეახვილიფა
ერთხელ მათესი“ (ნ. გლ.).
შეაბაძაბულ-ი სიმწიფედაწყებული,
შეთვალებული (ლელვი). „ჩვენი ბორა
ლელვი ქვა შებაძებული“.
შეაბაღავ-ს ტოტებს შეაჭრის, — შეს-
ხებს. „ვაშლი უნდა შეგებლო, ძირს აქ
ძაან ტოტები“ (ნ. გლ).
შეაბაძაბულ-ი შეგუბებული. „შეგუბე-
ბული წყალი იყო თურმე“ (ნ. ძოწ.).
შეაბუნძაღვალაშვებ-ი მცირედ წაე-
ჩხუბებაიან ერთმანეთს. „მაგენი შებუნ-
ძაღვლებიენ ზომე და შერე კარქათ არი-
ენ ისევე“.
შეაბინებ-ს „მძიმე რამეს (ხის, ჭუ-
რის...) შეცურება“.
შეაქობინებ-ს რისამე მისაწვდომად

ხელებს გაწედის. „ისე არ გოუედის ქვეშ, თუ არ შეეპოტინა!“ (შდრ. გლ). **შეიტორნება**-ა დაემუქრება, დაეკადება.

„შენ თუ შეგეტორნე და შეგაშინე, ღილი აშბაუე მაშთარა!“ (ნ. გლ).

შეინსლიშვება-ა შეეჩხიბრება, შეეხებტება, შეეჩრება. „ბოდიში! ბოდიში! გლახა დროს შეგეხლიფეე!“

შეთაბუნდებება-ა: ჩვეულებრივ მრ-ში: **შეთაბუნდებინან** თავს მოიყრიან, შეგროვდებიან. „გუშინ ხაჭქოსთან შეთაბუნდენ ბიჭები, სახულთაფთო წვეილენ“.

შეთანთქალა ცხელი რისამე შეკმა, შეთქველფა.

შეთანთქალამ-ს ცხელ რასმე შეკამს, შეთქველფს. „შეთანთქალა ხაჭქველი და გვიქცა ზოეშეფში“ (ნ. შეთანთქელა; ჯაჯან: შეთანთქელა).

შეთანთქალამ-ს გათუალავს. „ჩაშეიარა... თვალთა თვალმაქამ... შეთვალა, შეუბალა...“ (შდრ. გლ).

შეთაშარამ-ს უცბად, მოსწრაფებულად შეწვავს, — შეხრაკავს. „შეფთურეთ ჩიტები მე და ირამა“.

შეიბროშვება-ს შეიგუებს, შეიჩეევს.

შეიპარება/შ-ს თავს შეაფარებს, წვიმამ რომ არ დასველოს. „თავს ვერხად შეიკარეფ, მისანა ადგილია, ერთი ზე არ არი არსა“. || ცოტას გადაილებს (წვიმა). „შეიცა ცოტახანი, შეიკარებს, აპარა იქნება და წადი მერე“.

შეპარება თავის შეფარება (წვიმისაგან). „შეკარებაც ვერ მოვსტარი, ღოუშეა უხიაეთ, გვიწუნწუნე ერთიანათ“.

შეპოლიშვება უბრალოდ, არა მტკიცედ ერთმანეთზე შელაგება. „შეპოლიქება? ერთიბოროზე შეწვობა რამეების ისე, რო შეიძლება ქვე დეიმგრეს ადვილათ“ (შდრ. გლ).

შელაგაბებული-ი: **შელაგაბებული** ტადები ერთმანეთზე შეწყობით გამოცხვარი მჭადები — გახურებულ კაცზე დასეამენ ცოშს, ზედ ფოთოლს დააკრავენ, შემდეგ მეორეს, მესამეს... ასევე

მომხალებენ და კეცებს ცომიანად ერთმანეთზე შელაგებენ, სულ ზედა კეცს ან ცარიელს ადგამენ ან ზედ ღადარს აყრიან. ყველა მჭადი ერთდროულად ცხვება და რბილი გამოდის (ზოგან თაკარას (ნ.) ებახიან).

შემადარის-ი შესაფერი, შესაფერისი. „ჩემი შემადარისი ქული მინდა ვიფილო“.

შემბა შებმა, შეჭიდება, შებრძოლება. **შემბუნდებინ**-ენ დაუბრდებიან, შემდურდებიან. „სულ ტყულაუბრალოთ შემგუნდენ“.

შემბუნება 1. უბრად ყოფნა, — შემდურება (ნ. შე/ო უმგუნდება, შემგუნდებინ). 2. გამოცემულის, ნაყიდის უკან, გამოშცემულისთვის, გამყიდველისათვის მიბრუნება.

შემოაპარება-ს შემოლობავს. „ეზო-ი კარ-მიდამო შემოაპარა ღამაზათ“.

შემოქმეა-ი შემოდგომა. „ამ შემოქმეზე იქნება ცოტა ფული ვეილო ვერძნის ჩაბარებაში, სახლი უნდა გადავხადო და ხელახლა დავხურო“. „თუ კაი შემოქმე იქნა, არა უშავს მოხეაღს“.

შემოქრება-ა შემოესევა, შემოეჭრება. „ცხვრებს გლები შემოერიენ“ (ნ. ჩუბ.: შემოქრება).

შე/ამო/ვიმოქრება-ს შემოისახლავს, შემოფარგლავს. „ხენწიფემ გამოგაზნა შკორღავი და შაშვიკორღნა კიკნაველიძეებმა ფთა და ბარი“ (შდრ. კორღანო).

შე/ამო/ვიმთქველა-ა ერთბაშად შემოვა, შემოიჭრება იხვდავთ, შამეიმთქველა ჯარი სოფელში“.

შე/ამოქორღნა კორღანოთი (ნ.) შემოსახლავს, შემოფარგლავს (ნ. შე/ამო/ეკორღნა).

შე/ამოვითქველა ერთბაშად შემოსვლა, შემოჭრა, თავდასხმა (ნ. შე/ამო/ეიმთქველევა).

შემოსუთულ-ი ვიწრო ტანსაცმელი ტანზე. „შარვალი შემოსუთული აქ ძალიან“.

შე/ამო/აღდგება-ა 1. წააქეზებს (ამას), შემოუნდება. „შვილო, მოგიკალი სოლოლა, ...შამაშიდგენ და ახლა შეცა ვარ ფიშანსო“. 2. მონაწილე გავსდება, — შემოეზიარება. „შამაშიდქვი, ერთათ ვიყიდოთ საკლავი“.

შემოუტახაზ-ს საკერაეის ნაირს შემოეკცს და გაკერავს. „ცოტა შემოუტეხე, არ დაგიმოკლდეს“.

შემოშეშობა-ს ქობას დაუღებს, გაუკეთებს. „ლამაზათ შემოუქობო უნდა, გარეთ ძაფი არ გამოჩოთს“.

შემოშვალასინება-ი ირგვლივ შემომტერეული, შემოცლილი, შემორღვეული (ღობე და მისთ.). „ღობეშემორღვეული. „შემოშვალასინებული ეზო“.

შემოშირამილება-ს ქირქილით შემოდის, თავისუფლად უბერავს. „შიკეტე, ბიჭო ე კარი, ხო უუერებ, შემოქირქილებს სიცივე“. „სახში კვლავ ბიდან შემოქირქილებს კარი“ (შდრ. გლ.: ქირქილი, მნიშვ. 1, ქირქილებს, მნიშვ. 1).

შემოყვარა-ს ხეს ირგვლივ ქერქს შემოაცლის, რათა გახმეს, — შემოკოდავს. „ლიდი ცაცხვი შემოუყვარია ვინცას!“

შემოყვარვა ირგვლივ ქერქის შემოცლა ხეზე, — შემოკოდავა (ნ. შემოყვეერავს).

შემოცდით დაუძახებს მორიდებით, მოკრძალებით, ძლივძლივობით დაუძახებს. „ამხანაგს კიდე შემოცდით დოუძახებ, — ის კი ისე უზღველად უძახოდა უფროს ადამიანს“.

შემოწუთისულ-ი იგივეა, რც შემოსუთული. „რა მეიწყეს ეს ახლა, შემოწუთისული შალურები“.

შე/ამო/არაჩა-ს ხეხილს (ბალს, ალურჩას...) ტოტების გასაყართან ეკლიან ფიჩხს შემოადებს და მავთულით მიაბაგრებს, რათა ხეზე ბავშვები ვერ ავიდნენ იოლად. „ქვეით ბალი შეთვალეხულა, თუ არ შამოეყარჯე,

არ აცლიენ დამწიფებას ბოეშები“ (შდრ. გლ).

შემეპარა-ი: შემეპარაში ძაღლი ძაღლი, რომელიც მოპარვით იკბინება, არ უყუფს, ისე კბენს (შდრ. გლ; ძონ.: შემეპარავი უსულო).

შემეშვარე ვინც ზოგ საქმეში შეცვლის სხვას, — დამხმარე, მშველელი, შემწე. „შემეშარე არ მყავს, ბოეშს რომ მიმინხლოს, ისიც კაი იქნება ჩემთვის, მარტვანელი ადამიანი ვარ“ (შდრ. გლ).

შეპოტინდება-ა ვაჭირებით ავა, — აფოფხდება. „შეპოტინებულა სხალზე...“ (ნ. გლ).

შერიტება შემის შეკეთება, მიმატება. „ცეცხლის შერთება არ დაგამიწყეტეს, დაქერება ცეცხლი“.

შეტონება დაქალება, დამუქრება. „გლახა შეტონება იცის, გლახა!“ (ნ. ეტონება, შეეტონება).

შე/ოთავშენდება-ა დაეუბრება, შეუძღურდება. „რცხაზე წაფუნცხავდენ და ქე შოუშგუნდენ ერთმანეთს“.

შე/ოთართება-ს შეშას შეუკეობს, შეუმატებს. „შოურთე, ბიჭო, მაგ ცეცხს ცოტა“ (შდრ. გლ: შეურთავს).

შე/ოთხსხა-ს სხვადასხვა კრუხის გამოჩეკილი თანატოლი წიწილებიდან ერთერთი კრუხისას მეორეს მიაკუთნებს, მისცემს ვასაზრდელად. „ერთიმეორეს დადარებული ქათმები კაია, შეუსხამ ერთიმეორეს და კრუხი გათავისუფლებს“.

შეშამიზინება-ს ფხარამ შემიძინანა მხარამ მანიშნა, მითხრა. „ირმის ჭალას რო ჩავედოთ, ფხარამ შემიქიზინანა“ (შდრ. ეხარამ მითხრა).

შე/ოთხმობილება-ს საბნის ზედა (ან ქვედა) პირს ქვედას (ან ზედას) მიაკერებს, მიურავებს. „ეშ პირები რო ერთმანეთ შეუძმობილო, კარქი არ იქნება?“

შეიშება-ს შეკონილ ჩალას ჩერგილე-

ბად დაღვამს, - აქუბავს. „სანამღი და-
სოულღებოდეს ჩალა, უნდა აკონო და
შექუბო“.

შეაშუბვა შეკონილი ჩალის დაღვმა
ჩერგილებად. „წუმას თუ არ მოვასტა-
რი შექუბუა, წასთება ჩალა“.

შეაშუბულ-ი შეკონილი ჩალა ჩერგილე-
ბად დაღვმული. „შექუბული ჩალა
სულ მიწაზე დოუფენია წუხელი
ქარს“.

შეაშაღვამ-ს გათვალავს; დაზია-
ნებს(?). „ჩამეიარა თვალთა თვალმაკ-
მა... შეთვალა, შეყბალა...“

✓ **შეშის საჭარი** ივიეუა, რაც სა შე ა-
ვე. „შეშის საყარზეა წახული, შეშას
ამზადებს“. „შეშის საყარზე რო დო-
უშობენ შეშას, გზაზე ჩამოდის და
იქიდან მოაქ-ვე შერე“.

შეშისხართება ქარიშხლისაგან შე-
ლახვა, შეწუხება მცენარისა... (ნ. შე-
ა შ ი შ ხ ა რ თ ე ბ ს).

შეშვულ-ი: **შეშვული** ხე ისეთი ხე
(მასალა), რომლის მერქნის წლიური
რგოლები სიგრძივ გადახლართულია
ერთმანეთში და მასალა ძნელად დასა-
მუშაებელია (ხან ერთი მხრიდან უნ-
და თლა, ხან მეორიდან). „შეშვული
არ ვოფილა ვისი? რაფერ მანვალებს,
არ გააქ სალაშინს“.

შეშვობილება ივიეუა, რაც და მ მო-
ბ ი ლ ე ბ ა. „საზნის პირების შეშვობი-
ლება ვიციით ჩვენე“ (ნ. შე უ ძ მ ბ ი-
ლ ე ბ ს).

შეშვება მჭადზე, პურზე რაიმე შეჭა-
მანდის (ყველის...) მიყოლება. „სულ
არ იცეს ამ ბოვშმა შეწება“ (ნ. შე-
ა წ ე ბ ს).

შეშვალავ-ს მიაკრავს, მიაჭვდება
(ლურსმნით). „ეხო ქრისტე რო შეჭ-
ვალავს ჯვარზე...“

შეშვორიკლება-ა შეთერება, შეზარხოშ-
დება. „რო შეჭორიკდება, წამეიწეებს
სიძღერას“. „ქე შეჭორიკდენ კარქათ
და გოულდენ გზას“ (ნ. გლ; შდრ.

ქეთ.: შეჭოლიკება; ძოწ.: შე-
ჭოლიკდება).

შეშვარულ-ი ჳირნასული, ხილი
შეშვიფებული. „სიმიდი ქვა ზოგან
შეჭრელებული“. „ჭყლინტი ადარ არი
სიმიდი, შეჭრელებული და შეზაზეუ-
ლია“ (ნ. ვლ).

შეშვარულ-ს უშნოდ შესვამს, შეხ-
ერებს. „თუ შეიცილა რამეს ხელი, ხე-
ლათ შეხელეფავს“ (შდრ. ვლ: შე ხ-
ვ ე ლ ე უ ხ).

შეშვილიშება სხვისაგან ნათხოვარის,
ნასესხების შერჩენა. „უნდოლა შეხვი-
ლიფება, მარა ვერ მივართვი“.

შეშვლა ძლიერი თოვლჭყაბი. „დიდი
შეაღვებია გამდგარი!“ (ნ. ქეთ.,
ძოწ.).

შეშვლება-ა რჩება, შუშდება (ნატკე-
ნი). „გვარაღვ გორღებოდა, ნაღობი
შეღვლებოდა“.

შეშვლი-ს შეენის. „რო გეიციწვდა სო-
მე, მარცხენა მხარეზე ცოტა ვღრუჭ-
ნებოდა და ძაან შეწღლოდა“.

✓ **შეშვილა**: **მაშის შვილა** მაშის მსგავსი,
მაშისის ნაირი. „მაშის შვილა
არ არის დათუნაი!“

შეშვილი-ი მშვილდი. „შვილია ისრის
(კოდლის) სასროლი, შვილია ბაშის
საქენტი, მარა სხვადასხვაფერია“ (ნ.
ჩუბ.).

შეშვილი-კოდალი-ი მშვილდი და ისა-
რი, მშვილდ-ისარი. „ვუკამ შეღღ-
კოდალი გააკეთა მისანა, რო, კაი“.
„ჩვენის სათამაშო ბუმბის ბულიდი და
შვილდ-კოდლი იყო, რიკ-ტაფელა კი-
ლო“ (ნ. გლ.: შე ი ლ დ-ი ს ა რ ი-ც).

შეშვილი აკეცილი ძაფი, - შულო, ხი-
ფა. „შვილოს ქალები საშვილაოზე
ჩამოაკვამდენ და მასრებზე ახოვდენ
ძაფს. ახლა ვილა აკეთებს“ (ნ. წერ.,
ძოწ.; საბა, ჩუბ., ალავე. მს. 154: შე-
ლ ო).

შეშვილიბილი-ი სხვისი შვილი, რომლი-
სათვისაც ქალს ძუძუ უწოვებია პატა-

რაობაში. „ღათიკოი მართას შვილო-ბილია, ბუძუ უჭყეეია, ააწია რო იყო“. „შენ, ბიჭო, დეღანემის შვილობილი ხარ, ჩემი ძმობილი“.

შიბი-ი ნაოტი ტანსაცემლზე (ნ. ვლ).
შიბამ-ს ხვანჯრითა და მისთ. თავს უყრის, ავიწროებს. „ქესას შიბადვენ და წელზე იკიდებდენ ზომე“ (შდრ. ვლ).

შიბრიქინ-ი ძაღდახეველი მასრა (?). „ღედამ შამოგითვალაო: აზი-ღაზი მათხოვეო, შიბრიქინი, შიგავარდი, მამაჯუჯუკეო მათხოვეო“ (გამოცანასაეითა ნათქვამი სახუმროდ). ნ. მამაჯუჯუკეო.

შიბამარღ-ი მაქო. „ღედამ შამოგითვალაო... შიგავარდი... მათხოვეო“ (ნ. მამაჯუჯუკეო).

შიღ-ი მახლის ცოლი. „ძებების ცოლები შიღები არიენ ერმთანეთისთინ“ (ნ. ვლ, ქავთ., საბა, ჩუბ., ძოწ.).

შიღაობ-ს: **შიღაობ-უნ** ერთმანეთში ენამწარობენ, სიტყვით დავობენ, ჩხუბობენ, კინკლაობენ. „რას შიღაობთ თუღ დღეს, აღარ გცხვენიათ სხვისი მაინც?“ (შდრ. შიღი; ნ. ვლ; ძოწ.: შიღაოფს).

შიღაობა ერთმანეთში ენამწარობა, — კინკლაობა, სიტყვით დავა, ჩხუბი (ნ. შიღაობს; ჭყ., ვლ, ძოწ.).

შიღღაჲ-ი კამათი, დავა, ჩხუბი. „შოუვიღათ შიღღაჲი და კიღღე დასცხეს ერთმანეთს“ (შდრ. ჩუბ., ვლ.: შიღღათახი).

შინანწლა იგივეა, რაც შინაწკლი (ნ. ერისთ.).

შინარწყლ-ი იგივეა, რაც შინაწკლი.

შინარწყლ-ი მცენარე ერთგვარი, — შინდანწლა. „შინარწყლის ტყეჩია კაი, ჩვენ ღელეში ბევრია“ (ნ. მაყ.: შინდანწლა; შდრ. ძოწ.: შინარწყლი, შინარწყლი).

შირიშ-ი მსხვილად დაფქული, — მოჭრე (ნ.). „აელაქტრონის წისკვილი უფ-

რო შირიფათ ქუავს, წყლის იყო კაი, მარა სალა არი“ (ნ. ვლ.).

შიშნადროულ-ი, **შიშნადროულ-ი** მოშიშარი. „შიშნადროულათ არი ცოტა“. „შევიდა შიშნადროულათ სახში“ (შდრ. საბა: შიშნეული).

შიშეშ-ი ხშირი, ძნელად გასაკალი ჯაგნარი (ფოთოლ-ბალახიანი). „ყურძნობაზე ვერ ნახეთ, შლეგვი იყო უშეღებელი“. „რაც მე ახლა შლეგვებში დაეღვიარ, მარა არაა ნიყვი“.

შიღიზინ-ი 1. ტყეში, ბუჩქებში, ჯაგნარში (მცენარეებს შორის) ჩქარი სიარული. „ტყეში შლიგიხით შამიხეული აქ ტანისამოსი“ (ნ. შლიგიზინობს; ჯაჯან.: შლაგუნცი). 2. ასეთი სიარულით გამოცემული ხმა. „გვევიგონე შლიგინი და გამონთა კიღვეაც დათვი“ (ნ. ვლ; შდრ. ძოწ.: შლიგიშლიგინი).

შიღიზინობ-ს ტყეში, ბუჩქნარში, ჯაგნარში (მცენარეებს შორის) ჩქარა დაღის. „ბიჭო, ვენახში რო შლიგინოფ ამ ყვავილობის დროს, გაგვიგონია?“

შიღუ ჩერჩეტი, მოსულელი (ნ. საბა, ვლ, ჩუბ., ძოწ.; შდრ. ელ.: შღუი).

შიღშინ-ს ფარცხავს, აფხვიერებს (ნახნავს, ნათობარს...). „კაი ამიღი აქ და შიღშინს კიღვეაც შევნიერთ“ (ნ. ვლ).

შირანდულ-ი შარშანდლის მსგავსი, შარშან რომ იყო, ისეთი. „ვენახში შრანდული კი არ არი, ცოტა აბია, მარა, რაც არი, კაია ჯერე“ (შდრ. ძოწ.: შრანდელი).

შიშამილ-ი საშუალო სიდიდის თელეზი (სასროლ) ბაღეში.

შიშამილის ჯონი ბადის საქსოვი ერთი ჯობთაგანი, რომლითაც საშუალო სიდიდის თელეზს სკენიან (სასროლი) ბადის ქსოვისას.

შიშა-ი 1. წმინდა, შეურეველი. „შიშიღინო“. 2. გაღატ. ნამდილი. „შიშიღსულელია!“ (შდრ. საბა, ვლ; ელ., ჩუბ.:

შუმა; ძოწ.: შუმი ღვინო).
შსოლარ-ი გრემლი, წვრილი, ნეღლი
წნელი (ფოთლიანი ან გასხებილი).

„რო ღვერია შხოლარით ბოუშებს,
სულ ღოუსისხლა ფეხები“ (ნ. ვლ;
შღრ. ძოწ.: შხოლა).

ნ

ნაპარკებ/შ-ს მოსაეალს აიღებს და შე-
ინახავს, დაბინაებს. „ერთი ამ მოსა-
ვალს ჩაეკარეფ და ეგება თფილიში
წამევილო“.

ნათინ-ი „ხელშეშლილი, უთანხმო“, —
ცული. „— როგორ ბრძანდებით, ბატონო
ივანე? — ე, როგორ ვიქნები, ჩემი
ცხოვრება ნათინი შეიქნა“. „ნათინათ
წვეიდა ჩემი საქმე“ (შღრ. შარაშ,
ღღ.: ჩეთინი).

ნაპირკილიბ-ს რაკრაკის ხმის ვა-
შ მოცემით დაღვეს. „ძან კი ჩაეკირ-
კილეთ გუშინ, ა?“

ნა/ვიღბამ-ს: საძსლეს ჩეიდბამს
საქსლეს (ნ.) გამართავს, შიგ საქ-
სელს გააბამს და მოამზადებს საქსო-
ვად. „ბებიამ საქსლე ჩეიღა და სანა-
ბალახეს ქოვს“.

ნახალბ-ს ადულბულ წყალში ნა-
ჭუჭიდან გაუთქეფეთ კვერცხს ჩაასხამს.
„ღღარეში ვიცი კვერცხის ჩახალბე-
ბა... ჩავახალბეთ შით და კაი გამო-
ღის“.

ნა/ვიმურჭუმალამბ-ს ჩაყენითავს
(წყალში). „ჩეიურჭუმალაჟა და ჩეი-
ურჭუმალაჟა ზეღზეღ!“ (ნ. ვლ:
ჩაიყურჭუმალეებს, ჩაიყურ-
ჭუმელაეებს).

ნაბნებულ-ი მისაგნები. „გურგენი წა-
იყვანე, გზა მან იცის ჩაგნებული“.

ნა/ვიცინცხვამ-ს ქსოვილი (ტანსაც-
მელი) გაცვლება და ძაფები გამოიშ-
ლება. „ჩეიციცხვა შარვალი მუხ-
ლებზე“.

ნაბოჯიჯება გოჯიჯით დაფარეა, ჩა-
ჭუჭყიანება სხეულისა. „ხელების ჩა-
გოჯიჯება სირცხვილი არ არის?“ (ნ.
ჩა/ოუგოჯიჯდება; შღრ. ალავ:
გვიჯიჯეთ).

ნა/ვიწმამ-ს თამაშის წესის შეშლის
გამო თამაშიდან გამოეთიშება ახალი
ხელის დაწყებამდე. „სამი ბილა! (ნ.)
ჩეიწვი! არა, კი არა დამწვარი ზარ!“
(ნ. ვლ).

ნადლოწებულ-ი ფაფისებრი მასის
ნაწილი (მცირე) ჩათხებული. „უშ-
ნოთ იყო ჩადლოწებული ფელამუში
ბანკაში“.

ნაპარკებ მოსაელის ალება და შენახ-
ვა-დაბინაება. „ჩაეკრება თუ მოეახტ-
ბრი ვლახა ამიღებს, კარქია“ (ნ. ჩა-
ეკრებს).

ნა/ეპკირკიმალებ-ა ჩაწინებით ჩაე-
კითხება, მოუჩხრეკს დასაწუნს; გულ-
დაგულ განჩრეკს, გამოიძევს. „კაცი
ჩეეკირკიმალა იმას, რო უნდა გეიგოს
რა არისო“.

ნაპენჭამ-ს იგივეა, რაც დაკენ-
ჭავეს. „ჩაპენჭა და გეიქცა“
ნაპენჭამ იგივეა, რაც დაკენჭეა
(ნ. ჩაკენჭავეს).

ნა/ეეპკველებ-ა 1. მტრად გადაეკი-
დება, — ჩაემტრება. „ჩეემკველენ ე
ბოუშები ერთმანეთს და არ გეიციციენ
ერთიმორეუს არსა!“ 2. ისე მიეჩეევა,
შეეჩეევა, რომ მოშორებას არ ისურ-
ვებს. „შამიღამის ჩეემკველელა, სხვისი
შეხვდელა არ უნდა“ (შღრ. ქაეთ.:
ჩამეკველებდა).

ნაპეპ იგივეა, რაც ჩაყეა (ნ. ჯაჯან.
ძოწ.).
ნაპირკილიბა ჩარაკრეკება (იტყვიან
კულით ღვინის დაღვეის ხმაზე). „ჩა-
კირკილება ქე უყვარს, იციცხლე!“ (ნ.
ჩაეკირკილებს).

ნა/ეინლუნება-ა წინდა და მისთ. ჩაეშ-
ვება, შარვალი ჩაპერდება. „ჩლუქი
ჩამეჩლუნა, მეიცა, გევისტორო!“

ნაკურკურება იგივეა, რაც ნაკირკილევა.

ნალიღერო სიმინდის ჩაღის ღერო ფოთლებგაცილილი; ჩვეულებრივ, ჩაღის მოჭრის შემდეგ რაც დარჩება. „შევაგროვეთ ჩალიღეროები და დაეამცეთ ერული-კუდიანები“ (ნ. გლ: ჩაღის ღერა; ძოწ.: ჩალიღერო).

ნალიწყობ-ს უგვანოდ ამპარტაუნობს, — მტეხრობს, ქედმაღლობს. „ჩალიყოზა რაცხას, ვითამ მეც ვარ, შემხედეთო“.

ნალიწყობა უგვანო ამპარტაუნობა, — მტეხრობა, ქედმაღლობა. „მაგის ჩალიყოზა მე ფესებზე მკილია, ღიას!“ (ნ. ჩალიყოზს).

ნამამვლელი-ი გადამდები ავადმყოფობა, სენი. „რაცხანაირი სურლო იყო ჩამამვლელივით, აროენ არ დაქვტოვა“ (შღრ. გლ: ჩამომვლელი).

ნამამილშვა საფუქავი (მარცვალი) ჩამოთაუდება ხვიმერიდან, ფქვა დამთავრდება. „ეს რო ჩამვილევა, მერე შენი დაუწყეთ“.

ნამამვლილება 1. მტრად გადაკიდება, — ჩამტერება. „ჩემი ჩამკვლელება იმას არ გამოადგება!“ 2. მტისმეტად შეჩვევა (ნ. ჩავემკედელება; შღრ. ქავთ).

ნამამვლილებაულ-ი 1. მტრად გადაკიდებული, — ჩამტერებული. „ღიდი ხანია ჩამკვლელებული არიენ მაგენი“. 2. მტისმეტად შეჩვეული (ნ. წერ: ჩამკვლევენებული; ძოწ.).

ნამოდრინსულ-ი ჩამოსერილი, ჩამოთხერილი. „იქ სულ ჩამოდრინსული არის ფისი ხეებზე“.

ნამოდლოწილი-ი ჩამოსერილი, ჩამოთხერილი (ფაფითა და მისთ). „რა ჭამა ამ ბოეშმა, ჩამოდლოწილი რო დეიარება“.

ნამომეარება შემოეყევა, შემოეჭრება, შემოეუარდება. „ჩამეერია მგლები, ორი ღორი ქე წამართვეს“.

ნამომეარება-ს: თმას ჩამომეარებას მიცვალელების პატრონი თმა-წვერს ვაიპარსება. „წლისთაეზე ჩამომეარო თმა ამ საწყალმა“.

ნამომრება-ი იგივეა, რაც ჩამამეულელი (შღრ. გლ).

ნამომწონიულ-ი ჩამომეულ-ჩამომეული, ჩამომწონილი; დაუღაბკებული. „შეხეთენ ძმები ერთმანეთს, ...ერთი ჩამომწონიული, მეორე გაკეთებული“.

ნამორაქაუნება არაპირდაპირ, მინიშნებით თქმა, არაკად თქმა. „მაგას, ბიძია, ჩამორაკუნება უყვარს ზომე და, თუ გოუეიდა, რა ენაღვლება, რა? ერთი გამოთვრება და წავა მერე“ (ნ. ჩამორაკუნებს).

ნამორაქაუნება შემოეყევა, შემოეარდა (ნ. ჩამორეკედევა).

ნამორაქაუნება-ს არაპირდაპირ, მინიშნებით ეტყვის, არაკად ეტყვის. „ჩამამირაკუნა ერთი ორჯელ, მარა ვერ მივართვი, რაც უნდოდა!“

ნამორაქაუნება-ი: ჩამორაქაუნება კირი კირი, რომელიც რამდენიმე ხნის წინათ დაშალეს წყლით და ხელახლა აღარ აღულდება. „ღიდი ხნის ჩამორაქაუნება კირი კირი ივარგებს“.

ნამაყულ-ი მოტირალის მსლებელი ტირილის დროს მიცვალებულთან (ნ. გლ).

ნამაყურება მწერი (ნ.) გაკეთება, მომზადება. „ნიგუზის ფესოს კანის ჩამაყურება ვიცოლით“.

ნამაყურება-ი რაიმე თამაშობისას შეცდომის გამო თამაშიდან გამოირიცხული, გამოსული ახალი ციკლის დაწყებამდე.

ნამაყულ-ი სიმშლით ფერდებრაცვიენული. „ჩამაყულული საქონელი რო გიბია, წაყვანას არ აპირობ ღღესე?“ (ნ. გლ).

ნან-ი (რუს. ван) კასრი, იყენებენ ყურმნის საზიდ ჭურჭლად (ნ. ძოწ.: შღრ. გლ).

ჩანთიერა მძიმე ტვირთის ზიდვა, ტარება. „სა შემიძლია ამდონის ჩანთიერა, მაშწყტა წელი“

ჩანთირაპ-ს მძიმე ტვირთს ზიდავს, ატარებს. „მე უნდა ეჩანთრო ამხელა კონა?“

ჩარდაპ-ი სახურავი. „ერთი ზეცასა იჭეკა, ფინთიხს ისროლა ქვისასა, ყავარი აღმა გარბოდა სოლალის ჩარდაყისასა“ (შდრ. ჯაეახ. მასალ. I, გვ. 50, 51..., ელ.: ჩა ლ და ყ ი; ალავე: ჩა ლ და ღ ი; მენთ.; ნ. ჩუბ., შან. ქეეს., ელ.: ჩა რ და ხ ი).

ჩარჩაპ-ა მოსწავლე იმავე კლასში დარჩება, ვერ გადავა მომდევნო კლასში. „— ვინ ჩარჩა შარშან შენთან?“ „არევიან“ (ნ. ვლ).

ჩარჩაპა „ღვიმ-სავარცხალში ჩახლართული ქსელის გამართვა, გასწორება“ (პერიოდულად სჭირდება ქსელს). შდრ. ვლ.

ჩატე მსუბუქი, მჩატე. „ჩატე, ბიჭო, მაგე, რო ჩანს, ისე კი არ არი“. „ერთი კლ.: ბამბა უფრო ჩატეა, თუ ერთი კილო ტყვია?“ (შდრ. ძოწ.: ჩა ტ ე მი წ ა).

ჩატეპტკილი-ი უფრმხილი, უფრწასული. „რა ჩატეპტილია ე ბოეში დღეს, ავთ არი?“ (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. ელ.: ჩა ტ ე ტ კ ი ლ ი).

ჩატეპსაპ-ს დატუქსავს. „აღამიანი რო რამეს გლახას იტყვის, სხვა გოუწყერება და ჩატექსავს“.

ჩა/ოუბოჯიჯღაპ-ა ჭუჭყი, გოჯიჯი (ნ.) დაედება, ჩაჩანდება (სხეულზე). „აღამიანს რო ხელები ჩოუგოჯიჯღაება, იმან თავი უნდა შეიკლას სტორეთში“.

ჩაშარი მრგვალი ლასტი ირგვლივ აწყული ნაპირებით (გართ), ხმარობენ ჩირის ან სხვა რაიმეს გასაფენად, გასახმობად. „ფოქორი წამევიდა რაცხა, ჩამეიღე ვის ჩაფარა და შამეიტანე ბალკონში“ (ნ. ელ.: ჩა ფ ა რ ა ე, — ი; ელ., ძოწ.).

ჩაშულა ბატარა ჩაფი. „ჩაყულათი წასულა წყაროზე“. „შენხელა კაცი ჩაფულათი დაღიხარ წყალზე, აუ?“ (ნ. გლ¹, ძოწ.).

ჩაშან-ი ჭურჭელი (?). „დაკრა, მართლაც, გოხი და ამოიღო ერთი ჩაშანი ფლაგი“ (შდრ. საბა, ჩუბ.: ჩა ლ ა ნ ა).

ჩაშარტულ-ი ყარტლმოდებული, — ჩაჭუყიანებული. „იღჯოლება უშნოთ, ყრის ამ ჩაყარტულ კიდეებს, შეისპო მაგის თავი, მაგისი“

ჩაშაპ ხის, ფართოფსკერიანი, თავეიწრო, სახელურიანი ჭურჭელი; სმარობენ წყლის სასმისად და მაწვნის ჩასახმელად. „შალიყო, წეიღე, შეილო, ჩაყვია და ამეიტანე ცივი წყალი“ (შდრ. ალავე: ჩა ხ ე ა).

ჩაშპინაპ-ს ჩაყვინთავს. „გარახტა და ჩაყვინა წყალში“.

ჩაშთაპ-ა ჩახმება, ჩაქრება (ბალახი). „იქ მალე გამოფთხარეთ, ბალახი აქ კაი იყო, ღაგვაგვიანდა მოთხრაი, ჩაშთა“.

ჩაჩლუნვა წინდისა და მისთ. ყელის ჩაშვება, შარვლის ჩაყარდა. „ამ წინდების ჩაჩლუნვას კი ვერ ვებულობს გონია ე ბოეში“ (ნ. ჩა/ე/ე ჩ ლ უ ჩ ე ბ ა; შდრ. ჯაჯან.: ჩა ჩ ლ უ რ ტ ე ა).

ჩაჩინცსაპ ტანსაცმლის ქსოვილის ძაფების გამოშლა ცვეთისაგან.

ჩაჩინცსულ-ი ძაფებიაშლილი, გაცვეთილი (ქსოვილი).

ჩაწეწება: ფხეხის ჩაწეწება მუხლის მოხრა, დასვენება, შესვენება. „თელ დღეს ჩემი ფხეხის ჩაწეწება არ არი, მოეკეტი აგვრასი“

ჩაჩინცაპ-ა ჩაიხლართება, ჩაიხურდება. „ჩარჩევა რა არი ლა ის, ღვიმ-საბარცხალთან რო ჩაჩინცაპა ძაფი და ჩარჩევი“ (ნ. ჩა რ ჩ ე ე ა).

ჩაჩლ-ი 1. ლასტი. „აბრეშუმის დახაჯენი ჩეღტები მოქსოე (ნ. საბა, ძოწ., ნიფ.). 2. ურმის წინა ჭალებს

შორის ჩასადგმელი ფიცარი (ან შეკრული ფიცრები), რომელიც იქითაქეთ ჭალებზე მაგრდება და იჭერს შეშას წინ წაყურებისაგან დაღმართზე მოძრაობის დროს (შდრ. გლ).

ჩენდარი-ი ჩალის, წნელის და მისთ. ცერად წანათალი, წანაჭერი. „არ ღაკრა ფეხი ამ ჩენდრებზე“ (შდრ. გლ: ჩ ე ნ დ ა რ ი).

ჩარბაზი-ი ნატრიაშვილების (ს. ხანი) გასახელებელი სახელია.

ჩარია თითისტარი (ნ. საბა, ულ., გლ).

ჩარჩი-ი წაბლის, თხილისა და მისთ. ნაყოფის გარესაკაფი, — ბურძგალი (შდრ. გლ, ძოწ.).

ჩარხული ძარი სიმიინდის საცეხვად, ფსკერი ხეების შეიძლება კქონდეს (ნ. საბა; შდრ. გლ).

ჩანაპი-ს 1. მატყლს ამუშავებს სართავად. 2. საწნახელში ერთი გადავლით ჩაჭყლელილ ყურძენს (ჭაჭას) ხელახლა (ცოტ-ცოტას) ჭყლელტს ფეხებით, რათა მთელი მარცვალი არ დარჩეს (შდრ. გლ).

ჩაქაქა ჩვენ. „ვისროლოთ ეს (=ისარი) ჩვენე და ვისიც სახლის თავეუ დეცემა, ჩვენი იღბალი იმ სახლში იქნებაო“.

ჩიბა 1. ადგილი წისქვილის ქვის წინ, საიდანაც ფქვილი იყრება საფქვილეში. 2. იგივეა, რაც ონჯარო (ნ. ალავე. მას. 142; შდრ. საბა, ჩუბ., ჯაჯან.; ულ.: ჩ ი ბ ო; ბერ., გლ; ძოწ.: ჩ ი ბ ა).

ჩიბუხი-ი მრგვლად გამობურთული და კალთის დასწერივი მოგრძო გამონაკერი ჩოხაზე თეძოების პირდაპირ, ქამრის ქვედა ნაპირიდან იწყება, ჩოხას ორი აქვს (ნ. წერ.: ჩ ი ბ უ ხ ე ბ ი; შდრ. საბა: ჩ ი ბ უ ხ ი, ხ ა შ ა რ ი; ჩუბ. 2, გლ).

ჩიბორბალოზი-ს კოკლობს (მაგიდა...), ირეყვა. „რაცხა ჩივორგალობს მაგსკამი, არ წაგაქციოს!“ (შდრ. გლ).

ჩივლარი-ენ ჩივიან, ერთმანეთს უჩი-

ვიან. „არიენ გადაკიდებული და ჩივლარიენ, ხან ერთი და ხან მოორე“.

ჩილა ჭრაქის პატრუქი. „ჩილა ვიცოლით კრუშკაში (=ჭრაქში) ბაშის მსხვილი ძაფებისა“ (ნ. ძოწ.: ჩ ლ ა - ვ; შდრ. გლ).

ჩილილი ნ. ღორათბა (სიტყვის მნიშვნელობა უცნობია).

ჩინჩი-ი ჩინილი. „განენია ჩინჩი, ის დასალუპავი, ნოხს და სულ არ გოუეობრებია!“ (ნ. დ ა ჩ ი ნ ჩ ე ა; ძოწ., საბა: ჩ ი ნ ჩ, დ ა ჩ ი ნ ჩ ე ბ ა; ბერ.: ჩ ი ნ ჩ ა; გლ; შდრ. საბა, ჩუბ. ჩ რ ჩ ი ლ ი).

ჩინჩი-ი ხშირი, ბაოსებური დაბალი ბუსუსები. (იცის ატამმა, ახლადგამომმულმა ნესემა...). „ჩინჩილი აქ ჯერ ნესეებს, მუჭისხელები არიენ“ (შდრ. გლ, ძოწ.).

ჩინჩლა ატამი-ი ატმის ჯიშები, რომელთა ნაყოფს ბუსუსები აქვს. „ჩინჩლა ატამი ახლა შეტია ვაშლა ატამზე“. „სეიმიანას ქონდა კაი ჩინჩლა ატამები გაღმა“ (შდრ. გლ: ჩ ი ნ ჩ ლ ი).

ჩინჩლიანი-ი რასაც ჩინჩილი აქვს, — ჩინჩლოდებული. „ბურღვალას ფოთოლია კილო ქვეიანი ჩინჩლიანი“.

ჩიტიი მხალია მინდვრისა. „უხალში ცოტა ჩიტისთავა კაია, ბევრი არ ვარგა, ეიჯორეგება რაცხანაირათ“ (ნ. ულ.: ჩ ი ტ ი ს თ ა ე ე; შდრ. ერისთ.: ჩ ი ტ ი ს - თ ა ე ა).

ჩიჩილი-ი მჭლე (ზორცი). „სუქან ზორცი რო ჭლე გამეერევა, ეუძახით იმას ჩვენ ჩიჩილ ზორცს“.

ჩინილაქი-ი თხილის ნედლი ჯოხი, რომელსაც ქერქს გააცლიან, შემდეგ ირგვლივ ბურბუშულასავით ჩამოათლიან და ზედ ტოვებენ, ზოგჯერ წიერში ჯვარს უკეთებენ; ახალწელ დილას ამ ჯოხს დაარჯობენ ჭურისთაეზე (ნ.), წყაროზე, სასიმიინდებზე... (ნ. ჩუბ., ულ., ალავე. მას. 159; შდრ. საბა: ჩ ი ჩ ი ლ ა გ ი; გლ, ძოწ.).

ჩინობა-ი სუსტი, ადვილადმლადი ქსოვილი. „მალე რო მატერია ღვიხევა, ძაფები გამოეცლება, იტყვიენ, ჩინობი მატერია იყო“ (შდრ. საბა, ჩუბ.; წერ.: ჩო ჩო ბი; გლ, ძოწ., ნიე).

ჩინხა-ი: **ჩინხი** **თვალები** თეთრ-ჭრელი თვალები. „აღიომახ ჩინხი თვალები ქონდა“. „ახლა იმას აქ, ვანიჩკას, ჩინხი თვალები“ (ნ. გლ).

ჩინხთვალები თეთრ-ჭრელთვალებანი (ნ. წერ.: ჩი ხ ხ ა თ ე ა ლ ე ბ ი).

ჩინხანხალა უბრალო, წვრილმანი, ხელწამოსაკრავი, ავლებული. „ღიღი კაცია, შენ ჩინხანხალა ნუ კი ვინია“. „ეგ ჩინხანხალა არ გეგონოს შენე, კაი ყაბახია“ (შდრ. შარამ.: ჩი ხ ა რ ხ ა ლ ა).

ჩინხორხალა-ი ცუდი, ძნელად ჩასასვლელი ადგილი. „ომ ჩინხორხალში ღვიმტერევა კაცი!“

ჩლაჩა-ი უბეჭკადმოზრუნებული (თვალე-ბი). „იმან თავის ჩლაჩ თვალებს მოუაროს“.

ჩლიბინი-ს ბლაგვი იარაღით უხეიროდ თლის, — ჩორჩინის. „თელ ღღეს ჩლიბინიდა ნარღისთვინ ჩარჩოებს, შარა ჯერ ვერაფელიშვილი ჩანს“ (ნ. გლ).

ჩმახი-ი: **ჩმახის ბემო** ცუდად დამუკეპულის გემო. „ღვინოს ცოტა ჩმახის გემო აქ“ (შდრ. და ჩ მა ხ ე ბ ა, მ ო ჩ მა ხ ე ბ ა; ძოწ.).

ჩობახი-ი 1. კომბალი. „მეცხვარე, შენი ჩობახი ალვის ზეთ გადაგაქცევა“. 2. „ჯორი“ (მთქმელი). ნ. გლ, ძოწ.

ჩობანი-ი პატარა ნინაბი ღომის მოსატერელად ან მხლის მოსაკეპად. „მოჯამაგირე ურედა ოქროში ჩოგანს“ (ნ. ჭყ., გლ, ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ., უღ., მენთ.).

ჩომბა საქონელი, პირუტყვი. „ჩომბი გაედენეო, — ღუკა ფსხვილიძემ იცოდა ზომე თქმა“. „ჩომა ხარ, ჩომა, არაფელი გესმის შენე“ (ნ. ბერ., გლ, ძოწ., ნიე).

ჩომპალო გასახლებლად ეძახიან მსუქან, ღონღლე ბიჭს. „მეცია, შე ჩომპალო, შენე, გაგიტყავე მაგ ცხენის!“ „სილი-ხილი, ჩომპალე, სილი-ხილი ჩომპალო“ (შდრ. ძოწ.: ჩ ო მ პ ო ლ ა).

ჩოტი-ი პატარა ჩოგანი ნაცრის ასაღები, უფრო ხშირად თოხისა და ბარის გასაწმენდად ხმარობენ, როცა მიწა სველია და ეღება იარაღს. „ჩრინის ჩოტია კაი, ღიღხანს ძღუფს“ (ნ. ჭყ.; შდრ. შარამ.: ჩ ო ტ ი ა; გლ, ძოწ., ნიე).

ჩონილა ურემ-ი იგივეა, რაც აჩაჩა ურე მ ი. „ბიბიას ჩონილა ურემი აქ“ (ნ. გლ: ჩ ო ჩ ი ლ ა).

ჩონი-ი პატარა, დაბალი, ქვეშ გამოკაფული და ბუჩქებით გადაშლილი მცენარე (შდრ. გლ, ძოწ.).

ჩოსადარი-ი მაძებარი, მჭერავი.

ჩოსალთო სოკოა ერთგვარი, — შვეჩოხა. ||გადატ. ღონღლო, მოუქნელი. „ჩოსალთო ხარ!“

ჩუილი-ი ნელლი შუშის წეისას ბოღეა. „გააჭვირა ამ შუშის ჩუილმა ხაქმე, და მემსო თვალები კვამლით!“ (ნ. ბერ.; ალავე: ჩ უ ე ი ლ ი).

ჩუმათანი ჩუმაღ, უხმაუროდ, სხვის შეუტყობინებლად. „მეპარა ჩუმათანი და ღოუმახა ვეო, კიდმე გაღარია ბოუშეი“. „სულ ჩუმათანი იცის ხაქმის მოკეთებაი, კი ვერაფელს გოუგუფ“ (შდრ. ნიე.: ჩ უ მ ა ლ ა).

ჩუმალა ნ. ქ ე ნ ჭ ა ო ბ ა.

ჩუმაე, ჩუმაო ჩამოშეებული მუცელი, ჩვეულებრივ, ფრინველისა (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. ალავე: ჩ უ მ ა ე, გ ვ ი ნ მ ლ ი; ქათ.: ჩ უ მ ა ო; გლ).

ჩუნთარა-ს წიხლს (ან უწვეტო რამეს) ჰკრავს. „ჩუნთარა საბიჯგი მუცელში“. „ჩუნთარა და მიაყოლა წიხლები“.

ჩურჩა! საქონლის გასარეკი შემახილი. „ქე, იშო, შარო! ჩურჩა!“

ჩუქუ-ი 1. ნაჩქერი (მომტრო). 2. ახალი ღვინო (ჩვეულებრივ ძველშავისა და მგალობლიშვილისა), რომელიც ჭი-

ქაში ჩასხმისას შხეუებს ისერის, მაგარი არაა და სასიამოვნო სასმელია. „ერაი შენი ჩქეფი დაძალევიე!“ (შდრ. გლ.).

ჩქოლა ახალგაზრდა, მოზარდი. «მოზარდი საქონლის ხორცი (შდრ. საბა, ჩუბ.: ჩქოლი; გლ, ძოწ., ნიე.).

ჩხაპი საცრის მსუავსი ხელსაწყო, ძუის მაგივრად წმინდა ტყენით გამოქსოვილი; ხმარობენ მოხარშული ტყეპლიდან კურკის გამოსაცლელად. **ჩხაპი ტვალეპი** თეთრი ჳრელი თვალები. „ჩხაპი თვალები ქონდა მამამის“ (ნ. ჩიჩხი; შდრ. გლ, ძოწ.).

ჩხივილი-ი ჩხაეილი. («ღმერთმა») ევა დაწეველა: - კიეილითა და ჩხივილითა შობღე შვილსა შენსა“.

ც

ცალთაპი-ი თამბაქოს რამდენიმე ფოთოლი შეკონილი გასახმობად.

ცალყუა თხელი, ვრძელი პური ცალ მხარეს სივრძივ სქელი (ნ. ბერ.; შდრ. საბა, გლ).

ცან-ი ივიევა, რაც ჩაფარა.

ცანდ-ი დაქსელილი ძაფი ხელზე გადავით ვაჭვისებურად აკეცილი (შდრ. ვაცანდეა; საბა, ჩუბ., ჟღ., ლლ., ალავე. მას. 155, გლ).

ცაშეკრულ-ი ივიევა, რაც ტარაკეული. «დააბარა იმან, რომოო ჩემ და მის სახს შუა სულ ცაშეკრული გააკეთოს“...

ცარიფ ცერებრ, ცერად (აშერილია). «ახე ცერეფ თმები აკირჩხილი“.

ცერცვალა სოიო. «ცერცვალა ბევრი გვიოუსია ყანებში, კარქათ მოგვივა“. «ცერცვალა საფშენელი ფარდულში და იქ ვეიძახენ“. «ცერცვალათი გასუქებული ღორის ხორცი კაია, მარა სიმილით ჯობია“.

ცერცვალინა-ი: **ცერცვალინანი** ჳაღი სოიოს (ცერცვალის) ფქვილნარე-

ჩხინკი-ი წერილი ტოტის ნატეხი მოკლე, -ჩხირი. «გოუყარე ჩხინკი და დაამაგრე ისე“.

ჩხინკორა ღორის განაული (უფრო გამხმარი). «მტყუანს ჩხინკორა, ზო“ (შდრ. გლ: ჩხინკელა, ჩხინკორა, ჩხრინკელა; ძოწ.).

ჩხიკი საყანედ გაკაფული ვიწრო ადგილი ტყიან ფერდობზე (ნ. ბერ.; შდრ. გლ).

ჩხიტა ლამაზად წინ წამოსრილი რქები საქონლისა. «კვარცხელიების ჳოგში იყო სულ ჩხიტა ხარები“.

ჩხუნკალ-ი 1. რაიმეს კეთება უბრალოდ, თავის შესაქევეად. 2. უბრალო რამეზე წაჩხუბება, წაიცილება. «ქე შოუვათ ზომე ჩხუნკალი, მარა მალე როგდებიენ“ (ნ. საბა, ჩუბ., გლ, ძოწ.).

ვი მჭადი; მოყვითალოა, რბილი და მოტკბო. «ცერცვალინი ჳადი ხილათ კაია, ისე კი..., მაწიერი ქე“.

ცხედან-ი მაძლობას მოკლებული მამალი ცხოველი ან მამაკაცი (ნ. ჩუბ., გლ; შდრ. ნიე.).

ცვლია ნ. კენჭობა.

ცია ცეცხლი ბეშეის ენაზე. «არ შიხვილო! ცია, ცია არი, დაქწეავს!“ (შდრ. გლ).

ცივი პირი საყანე ადგილი (საერთოდ ადგილი), რომელსაც მთის ჩრდილოეთ კალთა დაკურობს და ჩრდილავს. «სადაც ცივი პირი აქ ყანას, იქ კილო არა უშავს სიმილს, სხუაქან ქე გახმა ერთიანათ“.

ციხხმა მალახმინი, მკეთობინი, ციხხმინი (უცერად შეკიელება რომ იცის). «უგენი ვენიას გავან, ისიც შავიხანა ციხხმა არი“.

ცილ-ი 1. ცილა (კვერცხისა). 2. მასახის მერქანსა და ქერქს შორის, -ცილა (ნ. საბა: ცილა; შდრ. წერ.).

ცინდრ-ი ერთგვარი პატარა ბურღვი, რომელსაც საგანგებო სახელურზე აგებენ.

ცინცხა-ი „წყალში ჩაშობილი წვრილი ფესვები ცოცხივით“. „ტილიფის ცინცხევეში იცის კაი ღორჯო“ (შდრ. ჩ ა ც ი ნ ც ხ ე ა; გლ, ძოწ.).

ცირსიბ-ი რაიმე სითხეში რისამე ცურვა, — ტიუტივი (ნ. ი ტ რ ც ი-ტ ო ბ ს; შდრ. ჯ ა ჯ ა ნ.).

ცირსიბობა/შ-ს რაიმე სითხეში დაცურავს, — ტიუტივებს. „არ ჩაყვინა, შეხედე! ცირსიბობს“.

ცინიპრ-ი ძალიან ადრე, — დილა, ახალგათენებული. „ამ ცინიპრზე რამ აგაყვანა, შე კაცო!“ (ნ. წერ.; შდრ. საბა, ჩუბ.).

ცის საძანელი ცის პირი, ცის კარი. „მერე მევიდა რღნობა, გეიხსნა ცის საქანელი და ვორპოცი ღლე და ღამე იღინა წუშამ“.

ცისშპრამ-ი სოკოა ერთგვარი (შდრ. ძოწ.: ც ი ს შ ე რ ო).

ციფ, ციფ! დაძახება კატის მოსახზობად. „ციფ, ციფ! ჭამე თუ გინდა, თუ არა და გააჩუმე ენა, ნუ ჭყავიხარ!“ (ნ. გლ).

ციფში კატის მოსახზობი სიტყვა. „მეტებზეები არიენ აქ. ციფი, ციფი უძახიან (კატას)“. ნ. ქავთ.: ც ი ფ-ცი ფ.

ციფო, ციფო! იგივეა, რაც ციფ, ციფ! „ციფო, ციფო! მოდი აქ, შენ ცოდვა ხარ, ცინტლები ქვავს“.

ციფუნია მოფერ. კატა. „ჩვენნი ციფუნია კილაძე გაგლიჯა ძაღმა, მარა იძასაც კარქა გაკრა ჰჭყალეში ცხვირში“.

ციცი კატის გასაგდება შეძახილი. „ციცი, ციცხა! შენ გაგიჩთა ჯღაღო, არ შეაწუსხა გული?“

ციცხა ნ. ციცი „ციცხა! ქი არ ჩაკრა ცხვირი რქეში!“

ცლანბ-ი უშპაკი, დაუღეგარი, ცულ-ლუტი. „უძახეთ ცლანგი, ცლანგი და მაგან სულელობას მოუმატა“. „ხანდახან რო არ ურევდეს, ისე კაი ცლანგი

ბიჭია, მარა ურევს ხომე“ (ნ. ძოწ.; შდრ. გლ).

ცეწალ თამბაქოს ფოთლები, მხალი და მისთ. აცმული გასაშრობად, გასახზობად (ნ. გლ).

ცეშტი-ი მოუსვენარი, დაუღეგარა. „ცეშტი ბოეშია, ერთს არ შეისვენებს“ (ნ. საბა, ჩუბ.: ც ე შ ტ ი ა; ჩუბ.: ც ე შ ტ ე ა; გლ).

ცეშტურ-ი მოუსვენრობა, შფოთვა, ცეშტვა. „გვეოფა ცეშტური, შეისვენე ცოტახან, შე მოხასპობო“ (ნ. წერ.; შდრ. გლ: ც ე შ ტ უ რ ა).

ცოლიკურ-ი თეთრყურძნიანი ვაზის ჯიში, მოზრდილი მტეენები იცის, კარგი ღეიშო უღდება, — ცოლიკური. „ჩვენში ახლა ცოლიკურია თავარი, კახუნა გაღაშენდა, ცოტა არი იქი-ქა“ (ნ. ჯავახ. ეკ. ისტ., II.: ც ო-ლი კ ა უ რ ი; გლ, ძოწ.: ც ო ლ ი კ ა-ურ ი).

ცრიბ-ი ძალიან მცირე, ცოტა, ციცქანა. „ერთი ცრიბი თაფლი ღამისხა!“ (შდრ. საბა, ჩუბ.: ც რ ი ნ ტ ი ლ ა).

ცრიბინ-ი ფარფატი, მსუბუქად სიარული; ჩერჩეტი.

ცრიბინა იგივეა, რაც ცრიბი (შდრ. საბა, ჩუბ.: ც რ ი ნ ტ ი ლ ა).

ცურაძე ცხვრის, თხის, თავისა და მისთ. განავალი, — კურკლი (ნ. საბა, ჩუბ., მენტ.; შდრ. გლ: ც უ რ ც ლ ი).

ცუაშრაპ-ი მოტყუებული, გამახარა-ეებული. „ქვე დატოვა ცუაშრაკათ და მეტი რაღა გინდა?“ (ნ. ა ც უ ც უ რ ა-კ ე ბ ა; ბერ.; შდრ. საბა, გლ: ც უ ც უ-რ ა გ ი).

ცსაპ-ი, იგივეა, რაც ჩხაკი (ნ. მენტ.; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, ძოწ.).

ცხვირის აბჯუშაბა რაიმეს დაწუნება, რაიმეს აგდება, უკანდრისობა (ნ. ა/ო უ ბ ზ უ ე ბ ს).

ცხვირისახამთაქალა ერთგვარი ბა-ლახი, რომელსაც წერილ ღეროზე პატარა მრვეალი და წვეტებიანი ნაყოფი აქვს; ცხვირში შეიყოფენ, შე-

ანმრევენ და სისხლს გამოიდენენ, — ცხვირისატეხელა (ნ. მაყ.: ბაია; საბა: ცხვირის-სატეხელა; ჩუბ., ერისთ., ჭყ., მენთ.: ცხვირის სატეხელა; მაყ., გლ: ცხვირის-სატეხელა).

ცხრეველი-ი ცოცხალი. „რას ფიქრობენ ნება, რაფერ უნდა გაძლოს ცხოველ-მა აღამიანმა ორ კვირეს ფთაში?“ (ნ. საბა; შდრ. გლ).

ცხრეველი ძმარი კარგი ძმარი, ცხარე ძმარი. „თუ ქალი ხარ, ცხოველი ძმარი გექნება, მამეცი ერთი სტაქა-ნი“. „ცხოველი ძმარი, ნიგოზი და ქონ-ღარი უხოთბა ეკალას“.

ცხრათოვა ნ. კენჭათბა.

ცხრათიღონ-ი ცხრათიღული.

ცხრათუხა კიბოს ერთი სახეობა — მომრგვალოა, უღუმო, ათფეხიანი, და-ღის გვერდგვერდ, ცხოვრობს წყალ-შიც და ხმელეთზეც, — კიბორჩხალი. „ლაშის ღელეში იცის ცხრათუხა, ღუხუტაში ღუმიანი კიბო“ (ნ. გლ, ძოწ.).

ძ

ძაბარ-ი ჯაგარი (ნ. საბა, ჩუბ., გლ).
ძალიანს ძალიან, ძლიერ. „რაშს მოწყურდება ძალიანს“.

ძალით მასწონე საუბ. აღამიანი, რომელიც თვითნებურად ჩაეჩრება საქმეში თავის სარგებლობისათვის. „ძალით მაცხოვნე კაცია“ (ნ. მენთ.: ძალათ მაცხოვნე).

ძანიალ ძალიან, ძლიერ. „ამეისეურა ძანიალ კული კატამ ტალახში“.

ძარი 1. წნელით მოწნული თავფართო, ოვალური ჭურჭელი. 2. იგივე, რაც ფარდი² (ნ. წერ., ჯაჯან.; შდრ. საბა; ჟღ.: ძარი; გლ).

ძარკუნტა პატარა ძარი (მნიშვ. 1). „მიშკოს ერთი ძარკუნტა და ერთი გოღორი ლობიოი მოუტანია“ (შდრ. გლ; ძოწ.: ძარკუნტი).

ცხრაპარღე-ი მრავალპარღეა (ბა-ლახი). შდრ. გლ: ცხრაპარღეა.

ცხრამბა- მთვარე გაიხსება და კლებას დაიწყებს. „მალე თვარე ცხრება ას-ლა და იქნება ამიღი შეიცვალოს!“ „ნეტა თვარე ცხრა, თუ იცი?“

ცხრილი-ი საცრის მაგვარი ხელსაწყო, ჩხაკზე (ნ.) უფრო წერილი ნახერეტებით. ხმარობენ მარცვლეულის (პურის) გასაწმენდად მტერისაგან; ქეი-შა და ბრელო (ნ.) გაღის შიგ. **ცხრილით ვჭიკამ ვჭაღს** ვითომ ბეერს ვიშრომებ, ნამდვილად-კი: არაფერს გაეკეთებ; გასათხოვარ — ცოლ-სათხოვ ყმაწვილებს ეტყვიან: ესა და ეს საქმე გამოიკეთე და „შენ ქორწილში სულ ცხრილით ვჭიკავ წყალსო“ — ე. ი. მე არაფერს გაეკეთებო. „შენ ქორწილში ცხრილით ვჭიკავ წყალსო, გამასხრებული ხასიათი აქვს, ვითამ ბეერ საქმეს პირღები და ატყუებ“ (ნ. საბა, ჩუბ., გლ, ძოწ.).

ცხრომა მთვარის გაესება და კლების დაწყება (ნ. ცხრება; შდრ.: გლ).

ძარკუნტა-ი ნ. ძარკუნტა.
ძარ-მარხილ-ი მარხილზე მოწნული ძარი.

ძაღვე ნახევრად დამაალი ნიგოზი დანა-ყილი ძმრით შეზავებული საკაზმა-ვად (შდრ. საბა, ჩუბ.: მძაღვე; ჟღ; შარაშ., ნიჟ.: ძაღვე ძმარი).

ძაღთაპირ-ი ავი, გულგესლიანი აღამიანი. „იმ ძაღთაპირის უწყეური არე-ვინ არი!“ (ნ. წერ., გლ: ძაღლთაპირობა; შდრ. ძოწ.: ძაღლთაპირობა, ძახთაპირი).

ძაღნიან-ი რაც ძალით (ნ.) შეკაზმეს: „ძაღნიანი ლობიო“.

ძაღლიფრჩხილა ფრჩხილის გვერდზე ნუნის ძირიდან უხეში ფრჩხილისებური წამონაზარდი. „ძაღლიფრჩხილა თუ არ ამეიჭერი, შეწუხება იცის,

ყოლიფერს ეღება“. „ძალიფჩხილა
ამახელია აგერ“ (ნ. გლ).

ქაღალაქურძენა 1. ერთგვარი ბლა-
ხია, რომელიც შავი ფერის მარცე-
ლებს იხსამს მტევენება. 2. ბუჩქოვანი
მცენარე ერთგვარი, — კვილო (ნ. საბა.:
ძაღლის ყურძენა; ჩუბ.: ძაღ-
ლი; ერისთ.: ძაღლის-ყურძენა;
მაყ. გლ).

ძაძგუნა „სრული, მოყვანილი ადამი-
ანი“. „ეხ რა ძაძგუნა ბიჭი ფოფილა,
ა?“ (შდრ. გლ: ძაძგუნა).

ძახალ-ი სიძისა და რძლის ოჯახთა
შემადგენლობა ერთმანეთისათვის, —
მძახალი (ნ. საბა.: მძახალი; ჩუბ.:
მზახალი; ძოწ.).

ძახილ-ი ძებნა. „ღვეიწყუთ მერე ნახ-
შირის ძეხილი და ძლივს ვიშონეთ
ფეროში“ (ნ. ძოწ.).

ძეპალ-ი კვერცხი, რომელსაც ღე-
ღალს უტოვებენ საბუღარში კვერ-
ცხის ღების პერიოდში; თითქოს უამ-
კვერცხოდ ქათამი კვერცხს არ და-
ღებს (ნ. ჟღ.; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ:
მძეკეალი; ბერ.: რძეკეალი).

ძელ-ი ხე. „ამართეთ ძელი მაღალი,
ზედ ბეჟან გადაგდისო!“ „უინ არის
აგრე ეული, ძელზე გარაკიდებული?“
(ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. ჟღ., მენთ.,
გლ).

ძელბარი-ი ძელის (ნ.) ბარი — ტარია-
ნად გამოთლილი ხის ბარი, სწორი
საჭრელი პირით, ცალ მხარეს ფეხის
დასაჭერით; ხმარობენ ქვეყრის მოსახ-
დელად (ნ. ალავე. მს. 147, ძოწ., გლ;
შდრ. საბა, ჩუბ., ჯაყან. II, 475,
528—530, მენთ.).

ძელბი-ი მაგარი, არასასიამოვნო დასა-
ლვეი ღვინო. „ძელბი ღვინო ჭონდა
ბიძიას“ (ნ. ალავე. მს. 147, ძოწ.;
შდრ. გლ).

ძელწარი-ი გარეთ მხარეზე მრგვალ-
კვერდიანი ფიცრებით აგებული სახ-
ლი; ასეთ სახლებს ძელად სათოფუ-
რებს ატანდნენ კედელში (ნ. ბერ.,

გლ, ძოწ.).

ძელქვა მაგარი ჯიშის ხე ერთგვარი,
ფოთლით რცხილას ჰგავს; ბევრი
ალარ არის (ნ. საბა, ჩუბ., ერისთ.,
მაყ., გლ).

ძეშბალ-ი იგივეა, რაც ძეშბარი
(ნ. ჰყ.).

ძეწოწულ-ი ძოწისფერი, ძოწეული.
„ქხელსა ქსელამდა ძეწოწულსა“ (შდრ.
საბა, ჩუბ.: ძოწეული).

ძეძგე-ი ნაგაეი. „ჩამოხვეტე ეზო, თუ
კაცი ხარ, და შიყარე ძეძგეი ღობის-
კენ, ხვალ დაწევათ, ქარი თუ ჩადე-
ვა“ (შდრ. ძოწ.).

ძილაბულა 1. ერთგვარი მწერის
(მუხლუხის) ჭუპრი (პარკი), ანრეუ-
მის პარკივით მოქსოვილი, წახლის-
ფერი, ხეხუა მიმზერებული; თუ ვისმე
სასთუმლით დაუღებ, ძილად მიეარ-
ღებაო, ამბობენ. „შოუძევა ეს (=ძი-
ლაგულა) თავით და (კაცს) ღვეძინა
შაგრათ ძალიან, ...ახლა უტია ძილა-
გულამ და გვეღვინმა ამ კაცს“. 2.
ძილის მოყვარული, — მძინარა (შდრ.
ერისთ.: ძილის-გულა; ჩუბ.: ძი-
ლი; მენთ.: ძილიგულა; გლ. ძი-
ლის-გულა-ც).

ძიმწარე იგივეა, რაც ძიმწარე.

ძინაძოლა (<ძირ+ძეგრ.: კოლო —
„მწარე“, ე. ი. ძინმწარე<ძირმწარე).
ძალიან მწარე რაიმე (რომელიღაც ბა-
ლახი უნდა იყოს). „ძინაძოლასავეთ
იყო ეღამალი ბია! (შდრ. ძიმმწარე-
ი ე).

ძინმწარე ძირმწარე, მცენარე (ბლა-
ხი) ერთგვარი, რომელსაც მწარე ფეს-
ვები აქვს. ||ძლიერ მწარე რაიმე.
„ძინმწარე არ არი ეს პიშილია?“

ძინძგლ-ი ცული, არასასიამოვნო, სვე-
ლი ჭუჭყის სუნი, — ზინტლი. „ხულ
ძინძგლის სუნი უღიოდა იქოურობას,
რანაირათ ძღუბენ, ნეტა, იქანა“ (შდრ.
ბერ., ჟღ.).

ძირ-ი ცალი, ერთეული (იხმარება მცენარეთა და ხეის თელისას). „წორი ძირი ვაშლი შექონდა, ხამი ძირი ბრანჯოლი...“ „სამი ძირი სკა“ (ნ. გლ; შდრ. ძონ.).

ძირბუბა მსხვილფეხიანი სოკოა ერთგვარი, ნორჩს ჭამენ (ნ. ძონ.).

ძირე ძირს. „ეივლაჟა ცხენი და გააღინა ბეჟეაი ძირე“.

ძირძულ-ი ძირი (ხე, ხეხილი). „ძირიული ხეები წოუქეჟია ქარს, მისანა ყოფილა“.

ძიძაბაზო ხშირი, გაუვალი, ბუნქნარი, — ბაძაძნარი (ნ. ბერ.: ძიძაბაბი).

ძლაჟუნ-ი უშნო სიარული (ნ. წერ., ჯაჯან.: ძლუყუნეი).

ძმარხლ-ი ნ. ხმერხლი.

ძმობილ-ი ქალისთვის ღედობილის (ნ.) შვილი ვაჟი ან დედის შვილობილი ვაჟი, რომელთანაც ერთად ძუძუ უწოვია (ნ. დობილი; შდრ. დამძობილება, შუძმობილება). ||ძმად მიჩნეული, ძმად მოკიდებული, მიღებული (შდრ. გლ).

ძონა-ი ძონძი. „ძონეები ეცვა იმ ხაწყალს ყივანში“. —რა არის ეს ძონეი, ეს ჩვეიცვა, ბოშო! — რა უჭირს ახლა მაგას, სააქიმოთ მიღიხარ ეენახში, ქორწილში კი არა!“

ძონძარხა უშნო დიდტანინი (აღამიანი), დიდი და დონდლო. „ერთი ქალი იყო იქა, იმისანა ძონძროხა არც

ქე შინახია არეინ“ (შდრ. ძონ.: ძონძობერა).

ძონ-ი სწორი, კენარი, ჩამოსხმული (ტანი). „ძონიეთ სტორი არი“. „ძონიეთ ტანი აქ“ (ნ. გლ; შდრ. საბა, ჩუბ.)

ძონძინალ-ი გაძრომ-გამოძრომა. „ღევიხიე ბურღებში ძროშიალით და სოკო ვერ ვნახე“. ||გადატ. საეშაქოჯ სიარული. „მაგ წაწმენდილხ უყვარდა ქვეითქენ (=სამეგრელოში) ძროშიალი“.

ძონძინანა გრძელ, ფართოფოთლიანი ბალახი ერთგვარი (ნ. მაყ.: ირმიხენა; ერისთ.: ძროხისენა; გლ, ძონ.).

ძუბახ-ი უსუფთაო, ბილწი; გარყენილი (ჩეუღებრიე, ქალი). „შენ ძუბახ ცოლს მოუარე, შენ ის გირჩემნია!“ „უუერე ერთი ამ ძუბახმა რავა გამიბელა ესე“ (შდრ. ჭყ., ძონ.; ალაჟ.: ძუბახი, ძუმბეხი).

ძუნა-ი უსუფთაო, ჭუჭყიანი. „ყოველ წელიწადს ფთახე ზართ, როგორც რა ძუნეი თათარი“.

ძუნაულ-ი ივიევა, რაც ძლაყუნეი. „ღევიმღევი ამ ცხენის ძუნაულით, რა ყოფილა ეს სამგლე!“

ძუძ-ი 1. ნაგავი. 2. ტუნია, საჭმლისათვის მოტუზული (ნ. მოტუზეა; ბერ., ქათ., გლ, ძონ; შდრ. წერ.).

ძლან-ი ნ. რძღევი.

წააბრელწივებ-ს მარცხელულს გაანიავეს. „პური წააბრელოვა და წისკილში წეილო“.

წაამთხეწ-ს პირიდან წააღებინებს, — წანთხეწ. „ხისხლათ და ბაღღამათ წაამთხე, რაც ჭამე!“

წაასმარსვალღებ-ს წაგორებით წაგრძელებს მრგვლად ცოშს და მისთ. „მერე შინა წაასმარსვალღებ“.

წაასხეღებინებ-ს: თაშს წაასხეღებინებებს თავს წააღებინებს; ცუდ რამეს შეამთხევეს. „ერთიც იქნება და თავს წაასხეღებინებს მაგ თაქვეღობა“.

წაბანიაწებ ლაპარაკში, დეაში ჩაერევა, აყოლა (არამითხედ). „ხუდ მაგრე იცის წაბანიაწება“.

წაბილიკება წაკერა, წარტემა, წათა-
ქება (ნ. წა/ო უბილიკებას).

წაბინიკება იგივეა, რაც წაბილი-
კება (მღრ. გლ: ბინიკი).

წაბიძება ზედაპირის შეზღოვა, შე-
მაგრება. „ატალე, ბოშო, მგა ჭაღს
წაბიძევა“. ||ზედაპირის (წყლის) გაყინვა.

წაბიძებულ-ი შემხმარი, შემაგრებუ-
ლი ზედაპირი. „ცოტა გოუყინავს
წუხელი, მიწა არი წაბიძებული“. ||ზე-
დაპირგაყინული წყალი. „ბუგეები
სულ წაბიძებული იყო“.

წაბუნძლი/საძღვინი-ენ იგივეა, რაც
შეუბუნძლეს ედებენ. „საცხა
ბოეშები წაბუნძლადებინ, ღიღებმა
კი არ უნდა იჩნებონ ამისთინ“.

წადება: თვალის წადება ცოტა
წაძინება, — ჩათვლება. „ოვალის წა-
დებას კი არ გატლიენ ე ბოეშები,
თელ ღღეს ყიჭინობენ“.

წაძეყინება-ა იგივეა, რაც შეე-
ტოჩება. „წეყინება, ვითამ მერეუო-
და იმხელა კაცს“.

წაძეყოჩება-ა იგივეა, რაც შეეტოჩე-
ბა. „რას წამეყოჩა აბა! მაგრე მოუხ-
თება!“

წათხე მოღულებული მარილ-წყალი
ყველის შესანახად, — წათხი (ნ.
ბერ., ჟღ., მღრ. ჭყ: წაკა; ალავ. მას.
150: ნამწათხი; გლ: ძოწ, ნიჟ:
წათხი).

წაძიბალახება-ს ცოტას იბალახებს.
ბალახს მოძოვს ცოტახანს. „წეიყე-
ნე ძროხაი, იქნეფ ყანის ნაპირზე წე-
იბალახოს ცოტი“. ||გაღატ. სხვისა
რამით (სასმელით, საჭმელით...) ისარ-
გებლებს. „ნუ გეშინია, ისი თაეს არ
ღეიჩაგრავს, კარქათ წეიბალახებს,
რომე არ უნდოდეს“.

წაძიბიძება-ა ზედაპირი წახმება,
შემაგრდება. „ძაან ვიყინავს, წეიბიძეა
მიწა“. ||წყალი... წაიყინება. „ბუგე წე-
იბიძეა ამ ხალამოს“.

წაძიღება-ს: კიბა-კიბა წაძიღებას
ღაფლეთს, დაანაკუწებს. „აგერ მოგ-

ვერგვილა კაცი შილა (=ხეივრასი);
ამიღეს და სულ კია-კია წეიღეს“.

წაძინება-ს მიბაძავს, წახედავს.
„წაძხელურმა წეიხელა, ...ორლობეში
გეიხელა“.

წაძინასა-ს ცოტას, მცირე რამეს შე-
კამს, — წახეძმებს. „მგა არ მოკეტე-
ბა შიშლით, ნუ გეშინია, ხან აქ
წაქნასავს და ხან იქ“ (ნ. გლ).

წაძინასა მცირე რამის შეკება, — წა-
ხეძმება (ნ. გლ).

წაძიწა-ი წაწალი, ხეტალი. „იმ
უბელურს წაქწაი უყვარდა, ხან რუ-
სეთში იყო და ხან ხაცხა ვოსრობა-
ში, ჩაკეტა კიდევეც“.

წაღ-ი ერთ ან ორწლიანი დედალი
თხა (მღრ. საბა, ჩუბ., გლ).

წამზადლი-ი უკვე მზად, — მომზადე-
ბული. „წამზადლები იყვენ საქორ-
წილოთ“.

წამთხევა პირიდან წაღებინება, —
წანთხევა. „ეიი შენ და წამთხევა, ყო-
რიფლის პირში ჩაწრა გაიგონია?! (ნ.
წაამთხევს).

წამოაყვამღრება-ს დაბოყინებს, წა-
მოაბოყინებს. „ხშირათ წამოაყვედ-
რებს ხომე ბოეშს, ავად ხომ არ იქ-
ნება?“ (მღრ. გლ).

წამოკორკოტდება მოიკეთებს, მო-
მჯობინდება, მოღონიერდება. „ღაუთ-
ქევი ამღენი წამალი! ერთი ვერ წა-
მოეკორკოტდი, ვერ წამოეკორკოტ-
დი!“

წამუდნულ-ი თითი, კუდი და მისთ.
მსხვილად დაბოლოებული, არა წაწ-
ერილებული (მღრ. კუდმუდნა).

წანკლიანი მნა მწარე, აესიტყვა
ენა, ცუდის მთქმელი ენა. „წანკლიანი
ენა აქ ამ გოვოს!“ (ნ. გლ: წანკ-
ლი).

წარმამ-ს იგივეა, რაც წაბარე-
ლოეებს. „სიმილი წარეკა, პურში
გარეკა უნდა“ (ნ. გლ, ძოწ).

წასპარსება წავორებით წამ-
რველება ცომისა და მისთ. (ნ. წა-

ასე არსეალიტებს; შდრ. საბა:
წასორსაღება).

წატუსნა ცოტა რაიმეს შეკმა, — წა-
ხემსება (ნ. წატუსნის).

წატუსნი-ს ცოტა რაიმეს შეკამს, —
წაიხემსებს. „ცოტა წატუსნე წეხან
და ახლა აღარ მინდა საკმელი“.

წა/ოუბილიკამ-ს წაქრავს, წაარტ-
ყამს, წაუთაქებს. „წოუბილიკა თავში
და გოუძახა გარეთ“ (ნ. ვლ: ბინი-
კი).

წაფუნსლაქაქაქი-ენ უბრალოდ წაი-
ჩხუბებიან, — წაიჩხუბებებიან. „ცოტა
წაფუნსლაქაქენ, აღარ უნდათ ერთი
წახელა“.

წაქ-ი რძიდან ყველის ამოყვანის შემდეგ
დარჩენილი მოყვითალო სითხე, — შრა-
ტი. „წაქის ფაფას ვაკეთებდით ან ნა-
ღულს. ფაფას — უნდა წაშობადულო წა-
ქი, მიცე ჭადის ქვილი და ცოტა მა-
რილი“ (ნ. საბა, ჩუბ.: წაქა; გლ,
ძოწ.).

წაყინება იგივეა, რაც შეტოჩება
(ნ. წა/ეეყინება).

წაყონება იგივეა, რაც შეტოჩება
(ნ. წა/ეეყონება).

წაწუნნი-ს ძალიან ცოტას შეკამს,
მცირედ წაიხემსებს. „წაწუნა პატარა
და წვიდა“.

წახედავ-ს სხვის მსგავსად იმოქმე-
დებს, მოიქცევა, წაბაძავს. „სხვას რო
წახედე, ახლა აგრე მოგიხდება!“ (ნ.
ვლ).

წაქალ-ი ახალი ჭაჭიდან წნეხით გამო-
წურული ტკბილი. „წხელი ფელამუში-
სთინ არის კაი, თუთრი ფელამუში
იყის“ (შდრ. ბერ.: წხერეა; ვლ).

წაქალამ-ს ჭაჭიდან ტკბილს (გამო)წუ-
რავს საწახელში ან სავანგებო მანქა-
ნით. „მამაშენი ვეერ ხეშია (=საწა-
ხელშია), წხელავს“ (შდრ. ვლ: წხე-
რავს)

წაქალამ ჭაჭიდან ტკბილის (გამო)წურ-
ვა საწახელში ან სავანგებო საწურა-
ვი მანქანით (ნ. წხელავს; შდრ.

დაწხელეა, წხელი; გლ: წხერ-
ვა).

წბოლ-ი მუწუკის ლორწო. „წბოლი
თუ გამოდის, დაადევი ზედ რამე, დაა-
ყარე სტრეპტოციტი“. „სატკურმა
იყის წბოლი“ (ნ. ჭყ.).

წღობა წრთობა.

წელდაწელ აყვანა ჭიდაობის დროს
წელში ხელის მოხვევით აყვანა, აწევა
მოწინააღმდეგისა (ნ. ა/ე იყვანს).

წელდაწელ ჭიდაპი ჭიდაობის ერთი
სახე: მოჭიდავენი გადაიხრებიან წინ
და მარცხენა მხრეს ერთმანეთს მია-
ბჯენენ, მარცხენა ხელს მობირდაპი-
რის მარჯვენა ილღის ქვეშ გაატარე-
ბენ, მარჯვენას ზევიდან, — ორივე
ხელს წელზე მოსდებენ ერთმანეთს და
ცდილობენ წესების დაცვით ერთიმეო-
რის წაქცეას

წერი-ი კაკლას ხის ქერქის ნახარში,
შალეულის საღებავად ხმარობენ (ნ.
ბერ., ვლ2).

წერი-ი2 თევზი ერთგვარი (ნ. ვლ3).

წერიწო მაღალფეხიანი, მოწითალო
სოკო ერთგვარი, ჭამენ (შდრ. ვლ,
ძოწ.; მაყ.: ირმისმხალა).

წია, წია, წია! წიწილების (ქათმებო-
სა) მოსახზობი სიტყვა (ნ. ძოწ.:
წია-წია“).

წიან-ი: ხაღის წიანი ხელის კერა.
„ნუ იცი, გოგო, უშნოთ ხელის წიანი,
კილაჲ არ გადამაგდე კანავოში?“ (ნ.
უწიანებს; ჯაჯან., ქათ.).

წიანა ნ. კენჭაობა.

წიანა ბალახი ერთგვარი, მხლად იყე-
ნებენ (შდრ., საბა, ჩუბ.: წიადი).

წიანა იგივეა, რაც გადაწიგვანა.

წიანა: წიანის ქვეშ ნაცრისა და ნეხეა-
საგან გაკეთებული და მზეზე გამხმარი
კეცი, იყენებენ მურის დასასხმელად
(ნ. საბა, ჩუბ., ვლ, ძოწ).

წითელი შხალი წითელი ჭარხალი.

წითელიძირა ბალახი ერთგვარი (ნ. სა-
საბა, ჩუბ.: წითელა; მაყ; შდრ.
ძოწ.)

წითლვა სოკო ერთგვარი, იკმება.
წიკამ-ს ტვირთს ეზიდება, — ზიდებს.

„შეშას წიკავს ტვიღან“. ||ზიდვა შეუძლია, საზიდავს ერევა. „ცოტა წიღე, ბიჭო, მაგდენს ვერ წიკავ!“ (ნ. გლ).

წიკლაპი-ი წიწილების აედამყოფობა (?).
„აი, შენ გაგიჩთა წიკლაკი, შე საქორე!“

წიკულობ-ს ზიდვა შეუძლია, — ეზიდება. „უხენი ვერ წიკულობენ ლერწს“. „ასე რამ მოვისაგა, ვორ ბათბანს ვერ წიკულობ შენხელა კაცი!“

წინამდემი-ი წინააღმდეგი. „ახლა კიკნაველიძეები გოუხთუნ წინამდემი, ჩვენია, სხვას არ დავანებებთო“.

წინდინხირი-ი ხუთი მოკლე ჩხირი მკეთულისა, წინდების საქსოვი.

წინქარი-ი აივანი. „(აივანს) ახლა... წინქარს უმახიენ, ძველათ წინქარბანს უმახოდენ“ (ნ. ძოწ.).

წინქარბან-ს იფიქვება, რაც წინქარი.

წინწანაძარი-ი პირველად გადმოსული არაყი, — სპირტი, შეუზავებლად არ დაილევა (ნ. ალაუ, ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ.; წერ.: წანაქარი; გლ).

წიკვიპა, **წიკვიპო** წიფლის ნაყოფი, — წიწიბო, იკმება. „წიწიპათი არიფენ ღორები დასქებულნი“ (ნ. საბა, ჩუბ.: წიწიბო; შდრ. ბერ.: მოწაბლუა; გლ).

წინქვიღის შხსი წყალში პორიზონტალურად დამაგრებული საგანგებოდ გათლილი ხე, რომელზედაც ბორბალი დგას და რომლის მეორე თავი ვერტიკალური ხით არის დამაგრებული წისქვილის იატაკზე შეგნიდან, ამ მოწყობილობის აწვე-დაწვეით ხდება წისქვილის ზედა ქვის აწვე-დაწვევა, რაც აწვესრივებს წმინდად ან მსხვილად ფქვას, ფეხს ასწვე — ქვა მიწვევა — მსხვილად დაფქვავს, დაუშვებ — ქვა დაიწვევა — წმინდად დაფქვავს (ნ. შარამ.: წისქვილის ნაწილე ბი).

წიწვა წვეა, გაზიდვა, წელვა. „შეექნათ ერთი წიწვა და გლეჯვა, ძლივს დააშორებს ერთიმეორეს“ (ნ. იწიწიწე ბა; შდრ. საბა, ჩუბ.).

წიწილაპი-ი (<წილ-წილაპი-ი?)
მცირე, პატარა ნაწილ-ნაწილად დაჭრა, დაყოფა. „რა მაგდენი წიწილაკი უნდა ახლა მაგას (=წიწილას)“. 2. მცირე ნაწილთაგანი. „ეს ერთი წიწილაკი მეყოფა მე?“ (შდრ. გლ: წიწილაკი).

წიწინ-ი სწრაფად, მსუბუქად გაქცევა. „მაგან? მაგან მისანა იცის წიწინი, რო ერთი მინუტი მთავა მალაზიამი და მოვა!“ (შდრ. გლ, ნიქ.).

წიპაპი-ი მწკრივი. „ქვეით ფართობში ათი წიპაი ვენახი მაქ გააიროვნებულნი, ჯერ ახალშენისა, თუ რამე შეიბა წელს და გაისათ, ჩემია“ (ნ. გელ, ძოწ.).

წიპაპაპ-ს მოქნეით გაქვრავს, დაკრავს. „წიპაპა პაპუნამ ლეკური და მოკლა“ (შდრ.: გლ).

წიპერტი-ი „შარელის თათისა და პიკების შესაკრავი ზორტი ან თასმა; უნაგირზეც აქვე ხომე“ (შდრ. გლ, ძოწ.).

წო ტყემლის წვენი მოღუღებული და შესქელებული; მსუქან საჭმელზე მისაყოლებლად ან შეჭამანდის შესანელებლად ხმარობენ. „ლობიოს უხთება წო, ზამთარში მინცი, კაია“. „გაბატანე ერთი ბოთლი წოიც“ (ნ. კეაწარახი, ყორაკო; ჯაჯან, გლ, ძოწ.; შდრ. ნიქ.).

წოიო პატარა ფრინველი, რომელიც ხალხის თქმით, ღამე თითქოს „ძმაო“ს იძახის (ამბობენ: მის ძმას ღამე ვაზზე ეძინა, ვაზის ბრჭყალი შემოეხვია კისერზე და დაახრჩოო, იმიტომ იძახის „ძმაო“-სო. თქმულების აზრი ისაა, რომ თქვან: ვაზის ბრჭყალი სწრაფად იზრდებაო). ნ. ჭყ. წოიო.

წოპი-ი წაწერილებული ნაწილი რამისი, ითქმის უფრო რბილ სხეულზე (ნ. საბა; შდრ. მენო., გლ).

წოუკრავს-ს ნ. ხელს წოუკრავს (შდრ. გლ).

წოუხა მალაღი, აწოწილი. „ეის გოგო წოუხა არი“.

წოწოლი-ი გრძელი, წაგრძელებული. „გვერდსაკიდი — გოდორია... წოწოლი არი“.

წრაფ-ი თხელი, ფაფისებური მასა რაიმე. „კუჭის სისუსტე, აშლილობა, ფაღარათი. „ამ ხარს წრაწი ქონია, სულ ჩოუსერია ქაჩაჩები“.

წრაწავს-ს წრაწით სერის, თხერის. „რანაირათ წრაწავს შავი ხარი, აღბათ ბუბული აქ ჩაყოლილი“ (იტყვიან: თუ საქონელს ფრინველის ბუბული შეკვება საჭმელში, კუჭი აეშლებაო).

წრაწინა-ი ეისაც წრაწი (ნ.) აქვს. „გადატ. დაცინე. უხეირო, უგერგილო, უძლური (ბავშვი). „წადი იქით, შე წრაწინაო, თუ არა შენ მაინც შეგვერვი!“

წრეუნდელი-ი ამ წლის, — წლეუანდელი. „მაგის წრეუნდელი მოსავალი ვალხვერ ოუთაჲდება“ (შდრ. ძოწ.: წრეუნდელი, წრეუნდლობით).

წრიად პატარა, მრავალფეხა მწერი, სწრაფად მოძრაე და გამძრომ-გამომძრომია, იკბინება და ნაკბენი ადგილი სიედება (ნ. გლ; შდრ. საბა, ჩუბ.).

წრიბა-ი ღვლერჭი, ჯაჭვი და მით, რომელიც გასათრევე რამეზე (ხეზე, შეშაზე...) არის გამობებული და უღელზე მიმაგრებული (შდრ. საბა, ჩუბ.; მენთ.: წრიბაფი).

წრიბა ნაერისფერი ფრინველი, შაშვის-ოღენა, უფრო ზამთრობით ჩანს. „გადატ. საერთოდ პატარა, მორჩილი ტანისა. „ეისია ეს წრიბა გოგო?“ (ნ. გლ).

წრიულს, **წრეულს** ამ წელს, მდგომარე წელს, — წლეულს. „კიი მოსავალი იყო წრიულს. „წრეულს სულ ვირიყაყანები“.

წრუტი-ი წვეთი, თინელი. „ერთი წრუტი წყალი არ არი სახში!“ „დამალევიე, გოგოია, ერთი წრუტი, ღვეიხნევი, ბოუშო!“ (შდრ. მენთ.: წრუტეა; ნ. გლ).

წრუთხე მარილიანი, მლაშე. „ღღუხ წრუთხე ვეელი ვჭამე, ვეღარ გაემძი წყლის ხმით“ (შდრ. საბა, ჩუბ.: წრუთხი).

წრულუბა ნაღლის წვენი (ნ. ჟღ.).

წრუმწრე, **წრუმწრე** გოგირდი; ასანთი (ნ. საბა, ჩუბ., წერ.; შდრ. გლ, ძოწ.: წრუმწრეა).

წრუნწა-ი წყლის მისხმით ერთმანეთის დასველება გასართობად (ნ. წრუნწავობენ).

წრუნწამობ-ენ ერთმანეთს წყალს ასხამენ და ასველებენ (ამით ერთობიან). „თუღ ღღუხ წრუნწავობენ ბოუშები წყაროზე“.

წრუნწალი-ი ჭუჭყიანი. „წრუნწალიანი ღაღის და არ რცხვენია ქვეწის“. „ეისაც ცხვირზე მუღამ წრინტლი ჩამოსდის. „ხაწავალი, რო დაბერდა, წრუნწალიანი გახთა“ (ნ. გლ).

წრუწა-ი: **წრუწა** ძინძილა ნ. კინძილა.

წრუწანა-ი მოუთმენელი, წრუწი. „მაგ ბოუშეით არი წრუწანაზი, სულ ამოჭამა გოზინაგი უჯრაში!“ „შეწი, პურმაეი. „წრუწანაზი კაცია, მაგის პურ-მარილი კაც არ ახსოვს ჩვენში“ (შდრ. კირ., შარაშ., გლ, მენთ.: წრუწრაქი; ალავე: წრუწრაქი; ძოწ.: წრუწანახობა).

წრუწარა ნაქჩივით (ნ.) სასმელი ღვინო — ქვეერში ვურძენს ჩაყრიან, წყალს დაასხამენ და ღულილის პერიოდში ღრო და ღრო ურევენ ხოლმე, მაჭრდება და გაზაფხულისთვის სასიამოვნო სასმელი ღვება, წყლის მაგიერად ხმარობენ სასმელად (შდრ. გლ, ძოწ.).

წრუწარა უხე-ი წყაროდან გამომდინარე წყალი. „იმიტო ჭირდება ბერი სა-

პონი, წყაროს ფეხი როა შიდა“ (სა-
უბარი ეხებოდა დელის წყალს, რო-
მელშიც წყაროს წყლები ერთვის).

წყარო საკმელი სოკო ერთგვარი.

წყაროშვსა ბლახი ერთგვარი, — მწყე-
რიფეხა (ნ. ერისთ.: მწყერი ფეხა;
მაყ., გლ.: მწყერი ფეხა; ძოწ.).

ჭ

ჭაბუკობა დღესასწაული, იელისის
ერთ-ერთ ორშაბათს მოდიოდა (შდრ.
ბერ., წერ., გლ.).

ჭაღო სოკო ერთგვარი; რძიანია, უმა-
დაც ჭამენ (ნ. ჯაჯან.; ძოწ.: ჭა-
ღიო-ც).

ჭაღსაყუღი-ი ცეცხლთან კეცის ასაყუ-
ღებული აგურის ნატეხი ან სხვა რამ
ამგვარი.

ჭაღუა, ჭაღუა-ი იგივეა, რაც ჭა-
ღო.

ჭაღა ხელნებზე ჩასმული (ღარკობი-
ლი) გამოთლილი ხე; ურემს იქით-
აქეთ 5—6 შეიძლება ქონდეს, ჭაღებ-
ზე ზეწრებია დაგებული (ნ. საბა, ჩუბ.,
მენთ.: ჭაღი; ჯაჯან., ძოწ.; შდრ.
გლ, ნიჟ.).

ჭანჭურა ძლიანი ქლიაიე ერთგვა-
რი, — ჭანჭური (ნ. კორკიძელი;
მენთ.: ჭანჭური ქლივარი; გლ:
ჭანჭური; ძოწ.: ჭანჭურა).

ჭანჭაღი-ი ნაკლულ ჭურჭელში სი-
თხის ნჯღრევა (ნ. საბა, ჩუბ.; გლ:
ჭანჭყარი).

ჭაროშ-ი სველი საყანე ადგილი (შდრ.
ძოწ.).

ჭარტალ-ი მავარი, ძნელად დასამუ-
შავებელი ხე (ნ. კასალი; შდრ. ხა-
ბა, ჩუბ., გლ).

ჭარტალ-ი² მდნის გამოდნობის შემ-
დეგ დარჩენილი უვარვის მასა. ზოგ-
ჯერ იგი რკინეულს დაჰყუება ზოლმე
გაჭედვისას.

წყარინიტა მწყერინიტა.

წყარინიტა-ი იგივეა, რაც წყერინი-
ტა.

წყლის ნათლია პატარა, შავი ხოჭოა,
წყლის ზედაპირზე დასრიალებს (შდრ.
საბა: ელვანა).

ჭაჭა ადამიანის (ცხოველის) თირკმელი
(ნ. საბა, ჩუბ., მენთ., ჟღ., გლ.² ძოწ.).

ჭაჭანა-ი, **ჭაჭანება** ოდნავი ხმაური,
ჩამჩნევი; რისამე ყოფნის, არსებობის
ნიშანი. „კაცის ჭაჭანი არ იყო“. „ჭა-
ჭანება არ იყო არევისი“ (ნ. გლ: ჭა-
ჭანება).

ჭაჭუეთის წყალ-ი ჭაჭუეთის (წყა-
როს?) წყალი. „გვალის ღროს კაცის
მეველ კაცს ჭაჭუეთის წყალი უნდა
მეეტანა, დევედარა და წუმა მევილო-
დაო; ახლა ეს აღარ წამს ხალხს“ (შდრ.
ბერ., ჟღ.: ჭაჭუეთი; გლ: ჭაჭუე-
თობა).

ჭახრაპ-ი საქაჩეელის ხრახნიანი ხე
კვირისტავის (ნ.) ასაწეე-დასაწევი (ნ.
საქაჩეელი; გლ; შდრ. საბა, ჩუბ.,
ძოწ.).

ჭაღიღ-ი ერთი წლის ცხვარი (ნ. საბა,
ჩუბ., მენთ., გლ: ჭეღიღა).

ჭაღი-ი: **ენის ჭაღი** კარგი, დაწყო-
ბილი ლაპარაკის უნარი. „ენის ჭეღი
ქე აქ, ნუ გეშინია!“ (შდრ. საბა, ჩუბ.,
ძოწ.).

ჭაღტ-ი ღვინის სმის ზედმეტად მოყ-
ვარული, — ლოთი (ნ. ბერ., ჯაჯან;
შდრ. საბა; ჩუბ.: ჭეღტვა; გლ).

ჭანბრო წნეგო (ნ. ნატვი; შდრ. ძოწ.:
ჭენგერო).

ჭარახ-ი: **ჭარახივით აყრია** (ეჟა-
რა) ძალიან ბევრი რამე ყრია (ეყარა).
„იტყვიენ: ჭერეხივით აყრიაო, როცა
ბევრი ასხია ხილს“.

ტეძო: ტეძო კაცი მომჭირნე, ხელ-
ძვირი, ბუნწი ადამიანი (შდრ. ულ:
მო ჭა ჭა ეება).

ტვანკ-ი ფრინველის ფეხის თითი ბრჭ-
ყალით (ნ. შარაშ.; ბერ.: ჭანკეი;
წერ.: ჭვანგები; გლ, ძოწ.: ჭვან-
გი).

ტვანკ-ი ღვინის სიმჟავე, დამარება.
„ჭვანკის გემო აქ ღვინოს“. ტვანკმა
ბაქარა მომჟავედა, ჭვანკიანი ვახდა
(ღვინო). „ჭვანკს გოუკრავს ამისთენ,
ამოუწვათ უნდა გოგილი“ (ნ. მოჭ-
ვანკეება).

ტვანკიან-ი ჭვანკის მქონე, — მომარე-
ბული (ღვინო). „გვასვა ჭვანკიანი ღვი-
ნო, დაწვეტიო ზალზი“. „ათიანაში ცოტა
ღვინო იყო ჭვანკიანი, ახლა აღარ ივარ-
გებს დასაღვეათ“ (ნ. ძოწ.).

ტვინტ-ი ადგილის, შემოღობილის კუთ-
ხე. „სხალი რომ არი ჭვინტში, ის არი
ახლა კაი, ეს კუხუა ვერე“ (ნ. გლ.;
შდრ. საბა, ჩუბ., ვამს.).

ტვირთ-ი ტვირთი. „ამხელა ჭვირთი
მოქწვეტიავს წელსი“. „კაი ჭვირთი მი-
ქონდა, მარა ხარებიც ქე ყავს საიმე-
ლო“ (ნ. ჯაჯან.: ჭვირთვა: გლ,
ძოწ.).

ტვირტიმალ-ი ნახურეტში, ჭუჭურუტა-
ნაში ცქერა, ჭვრეტა. „რავა შეიძლება
მაგრე ჭვირტიმალი“ (შდრ. გლ).

ტვიამქვტარა მოზარდი, რომელიც
ხშირად ავადყოფობს, — სნეული, სუს-
ტი. „ჭვიამქვტარა ბოეშები ყავს რაცხა“
(შდრ. გლ).

ტვიატ-ი ცუდი ამინდის შემდეგ გამოდ-
რება, მზის გამოხდევა. „თუ ჭვიტი იქ-
ნა, წავად“. „ჩამეიქცა ქვეყანა, რო აღარ
იქნა ჭვიტი?“ (ნ. ბერ., ულ.; შდრ. გლ.;
ძოწ.: ჭვიატა...).

ტვიარტულ-ი ღვინისანი. „ღამფის ჭი-
კარტული“. „პოლის ჭვიარტული“
(შდრ. გლ, ძოწ.).

ტიკორ-ი პატარა მრგვალი ქვა, რომელ-
საც ბავშვები სალით გააგდებენ ხოლმე
ჭიკორაობისას, — ჩიკორი (შდრ. გლ,

ქაუთ.).
ტიკორაობ-ს ჭიკორით (ნ.) და სალით
თამაშობს. „ბოეშობაში ვჭიკორაობდი,
ახლაც ქე ვიჭიკორავებ ჩემ ტოლებ-
ში“.

ტიკორაობა ჭიკორით (ნ.) და სალით
თამაშობა — ეინც ჭიკორს გააგდებს
სალით დათქმულ ოდენობას ფეხის ზო-
მისას, ის შეჯდება მოწინააღმდეგეს
(ნ. ჭიკორი, ჭიკორაობს, იჭი-
კორაეებს; შდრ. ქაუთ., გლ: ჭი-
კორი).

ტილი 1. ნიერის, ხახვისა და მისთ.
თავის ერთი ნაწილი, — ჭეო. 2. ერთი
მიმართულებით დახვეული ძაფი მორ-
გებზე (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. წერ.: ჭეო;
გლ).

ტინტ-ი: ტინტაბი ქსოვილი, მატერია;
ტანსაცმელი. „სულ შამოუხვია ტინ-
ტები“ (შდრ. გლ.: ტინტი).

ტინტა კუჭის ნაწილი, — ასფურცელა.
„ეაი, შენ ვაგინხმა ტინტა, შენე!“ „იმ-
ღენი ყურძენი უჭამია, რო ქე გაქვავე-
ბია უბედურათ ტინტაში“. (ნ. გლ.; შდრ.
გლ.: ტიმტა).

ტინტილა თიხის პატარა ჭურჭელი —
ღვინის სასმისი (დაახლოებით საღვი-
ნე ჭიჭის მოცულობის); თავი ფართო
და ყელი ვიწრო აქვს, სახელურიანია;
„სმის დროს რაკრაკებს, ზაფხულში
სასიამოვნოა მით ღვინის დაღვეა“.
„შენ, თუ გინდა, ჭიჭით ხვი, შე ტინტი-
ლა მირჩენია“. **წუწკი** ტინტილა
ჭინჭილა, რომელიც ძალიან ვიწროყე-
ლიანია და ცოტა ღვინოს უშეებს სას-
მელად; ასეთი ჭინჭილის დაცლას დი-
დი დრო უნდა და მნელია. „უქ, რა
წუწკი ყოფილა ეს ჭინჭილა!“ ხარბი
ტინტილა ჭინჭილა, რომელსაც შე-
დარებით ფართო ყელი აქვს და ღვი-
ნოს ბლომად უშეებს სასმელად; ასეთი
ჭინჭილა მალე იცლება (ზოგს უყ-
ვარს). ნ. ძოწ.

ტილაჭობ-ს ტრაბახობს, ქედმაღლობს,
მეტეხრობს. „სულ ჭილაყობს და მა-

გის გაკეთებული კაცს არ უნახავს რა-
მე“.

ჭიტილა-ი ჭურჭურტანა. „ჭიტალეი აქ
კარს“ (ნ. ჟღ.: ჭიტიინა; შდრ. ჭყ.:
ჭიტიინი; ბერ.: ჭიტა).

ჭიღვა მატარა ხარღანი ახალშენი ვე-
ნახისათვის (ნ. წერ.: ჭირღვა; შდრ.
საბა, ჩუბ.: ჭიგო; ბერ., გლ, ძოწ.).

ჭიჭინობლა კრიჭინა, ზაფხულობით
ხის ტოტზე მიაჯდება და გაბმით კრი-
ჭინებს. **ჭიჭინობლასაპით** ბას-
ქტა **ბუღუზი** მეტის-მეტად გაბრაზ-
და, გაჯავრდა (ჭიჭინობლა ერთ დღეს
ჭიჭინებს და საღამოს კედებაო). ნ.
ჭყ., ძოწ., გლ; შდრ. საბა, ჩუბ., ერისთ.:
ჭიჭინა.

ჭიჭიპალა ჭუჭურტანა, ნახერეტი.
„ქარის ჭიჭიპალაში იხედებოდა“ (ნ.
გლ, ძოწ.).

ჭიჭიტალა ჭუჭურტანა, ნახერეტი
(შდრ. ჭიჭიპალა; ნ. ჩუბ., გლ:
ჭიჭიტანა; ბერ.: ჭიჭიპალა;
ძოწ.).

ჭაჟა: **ჭაჟას უცვლის** თავისი ასაკი-
სა და ჭკუის შეუფერებელი ქვეით
უტოლდება უფრო მატარას, ნაკლები
ჭკუის მქონეს; ბავშვს ემსგავსება, ბე-
შვივით იქცევა. „ამხელა აყლაყული კა-
ცია და ბოშებს უცვლის ჭკუას“.

ჭლაკინა ხახვის მსგავსი (მატარა)
მცენარე; იზრდება ნახნავ-დამუშავებულ
ადგილებში; უმად არ ჭამენ, მხლად
იყენებენ (შდრ. პრასინა; მაყ.: ყა-
ნისნიორი).

ჭლმ მჭლე; გამხდარი. „წრეულს ღორი
დაეკალი, ძმაო, სულ ქონი იყო, ერთი-
ანათ, არსად ჭლე არ ქონდა“.

ჭლინა-ი ფეხის წვერი, — ჭლიკი.
„ჭლინებზე დგება“ (ნ. მენთ.; საბა:
ჭლიკი; შდრ. გლ, ღლ.: ჭლიკი).

ჭლოყინი ნ. ყლოყინი.

ჭოკიანი სახლი სახლი, რომლის სა-
ხურავზე ჭოკებით იყო ქუბი დამაგრე-
ბული.

ჭოლაოტი-ი 1. საქალაქე ტყავის ნა-
ნაკერი. 2. თხელი ტყავის ქალამნი.
„ჭოლაოტები ეცვა ზღვს უწინ“. „გვექ-
ნება საცხა შენ ჩაბონაჭერი ტყავი,
ჭოლაოტები უნდა შოუკერო ბოშს“
(შდრ. საბა: ჩოლფოტი; ჩუბ., კირ.,
მენთ.: ჩოლფოთი; ქავთ.: ჭოლ-
პოტები; გლ).

ჭონტოლ-ი ებრაელების ბავშვებს ეძაბ-
დნენ ძველად. „რავა ჭონტოლივით და-
გიხურავს ქელი“ (შდრ. გლ: ჭონტო-
რი).

ჭრაშ-ი ჯოხზე დახვეული, ღორის ქო-
ნით გაქვინთილი ძონძი, ცეცხლს უკი-
ლებდნენ და ღამით ინათებდნენ. || თუ-
ნუქის პრიმიტიული ღამა (ნ. ჩუბ.,
გლ!).

ჭრიან-ი თიხის მატარა ჭურჭელი, რო-
მელშიც ღორის ქონი იყო ჩახსმული,
ქონში ჩადებული იყო ქსოვილის ნაკე-
რი, რომლის ერთი თავი ჭურჭლის
წაწვეტებულ ნაპირზე იყო გადმოდებ-
ბული; ამ გადმოდებულ თავს ცეცხლს
უკილებდნენ და ასე ანათებდნენ (შდრ.
ჭრაქი; გლ: ჭრაქი!).

ჭრიხნი იკრუნის ხმანობა. „გეობა
მოკრუნებს ვის ღვალა, რაცხა ჭრი-
ხინი ღვიწყო, თუ არა გაფუჭდება კვერ-
ცხები“ (ნ. გლ, საბა, ჩუბ.; შდრ. შარაშ:
ჭრიხვა).

ჭრომანა შეეთერთი ან შენაცრის-
ფრით ჭრელი. „ჭრომანა ქათამი“ (ნ.
ძოწ.; შდრ. ჭყ.: ჭრომანხი; ელ:
ჭრომალა, ჭრომანხი; ნიჟ.: ჭრო-
მანხი, ჭრომანხა).

ჭურ-ი ქვეერი, შეიძლება იყოს 1-დან
120 ფუთამდე ტევადობისა. „წრეულს
ყველა ჭურები დაეამხეთ ღვინით, კაი
მოსავალი იყო“. **ჭურის მოვლა**
ქვეერის დაგლეხა და ზედ მიწის დაყ-
რა. „ჭურის მოვლა ქე იცის, ამა არა!“
ჭურს მოვლის ქვეერს დაგლეხს
და ზედ მიწას დაყრის. „ჭურს მოუ-
ვი და შამოვალ ახლავე სახში“ (ნ.
საბა, ჩუბ., ი. გიგ., ძოწ.; შდრ. ჯაჯან.)-

ჭურისთავი-ი ადგილი, სადაც ქვევრე-
ბია ჩამარხული მიწაში. „ჭურის თავზე
სუროიანი თელა ღვას, ზედ შაშვები
ესვიენ“. || ჭურის (ქვევრის) ფარულ-
ზე მოდგმული ცემენტის გარა სავლესი
მიწის სისქეზე. „ცემენტის ჭურისთავე-
ბი გაეკეთე“ (ნ. ალავე. მას. 132, გლ,
ძოწ.).

ჭუტიმბე-ი ნახერტები. „ამ ქეიტყირის
სახს ქონდა დატნეული თოფის გასაყ-
რელი ჭუტიები“.

ჭუჭინი წყალი ნ. ჭაჭუეთის წყა-
ლი.

ჭყამპალ-ი 1. ჭყუმპალობა. „ძაან უყ-
ვარს ჭყამპალი“. 2. ნაკლულ ჭურჭელ-
ში სითხის რხევა და მისი ხმა. „გაამსე
თუ არა, ჭყამპალს დეიწყებს“ (ნ. ჯა-
ფან.: ჭყუმპალი; შდრ. გლ).

ჭყამპალობ/შ-ს 1. ჭყუმპალობს.
„სულ წყალში ჭყამპალოფს ის ბიჭი,
არაფელი შეიწიოს!“ 2. ნაკლულ ჭურ-
ჭელში სითხე ირხევა და ხმას გამო-
ცემს. „ჩაფი ჭყამალოფს, ნაკრულია!“
(შდრ. გლ).

ჭყიმბე ქინძის მსგავსი ბოსტნეული, სა-
კახმად ხმარობენ (ნ. საბა, ჭყ, ჯავას).

ხაბბარ-ი ამბავი. „მოშისმინეთ ეს ამბა-
ვი, ამბავია თუ ხაბბარი!“ (ნ. გლ; შდრ.
ძოწ.).

ხაბბარულ-ი სამხრეთის ქარი. „ა, შა-
ფათუნნიდან მოდის ხაბბარულიო, იტყო-
და ნესტორა ფთაში“. || მობრუნებული
ქარი. „ერთი მიმართულების ქარი რომ
რაიმე წინააღმდეგობას შეხვდება და
შებრუნდება ადგილმდებარეობის გამო,
ის არის ხაბბარული“. „აგერ უნდა ჩე-
ვიდეს ერთი კაცი ღუზუტის პირს, გეი-
გოს, საიდან არის ხაბბარული“ (ნ. საბა:
ქარი).

ხაღი-ს ძვ. ჰქვია, ეწოდება. „ერთსა ჰქვია

ეკ. ისტ. II; შდრ. მაყ., გლ: ჭყიმბი,
ჭყიმპა-მხალი).

ჭყინტი ნადუნი ახალი, გაუხმობელი
ნადუდი (ჩვეულებრივ, ნადულს ახმობენ
შესანახავად).

ჭყინტი-ი თვალდაჭყეტით ცქერა (ნ.
საბა: ჭყიტი, ჭყეტა).

ჭყლინტი-ი ჭყინტი. „ჯერ არის ჭყლინ-
ტი სიმიდი გადალმაჟ“. „ჭყლინტი ყვე-
ლის ჭამა მიყვარს, კიილის გაკრაჭუ-
ნებაო, გოგუებში გავლა მიყვარს, თეა-
ლის დაპაჭუნებაო“ (ხალხ.). ნ. გლ.,
ძოწ.

ჭყლიაურტა, ჭყიაურტა ფეხის გუ-
ლზე დაბეგვის შედეგად მრგვალად გა-
ლურჯებული და დაჩირქებული ადგი-
ლი (შდრ. საბა, შარაშ.: ჭყიპურტი;
ძოწ. 1-2; ნიფ.: ჭყიპარტი, ჭყლი-
პურტი).

ჭყორის ყურაქანი ჭყორის ნაყოფი,
მტეენის მსგავსი, ზოგჯერ ჭამენ.

ჭყურტი-ი „ისე ძლიერ წყურვილი, რომ
სეამდეს და ვერ კმაყოფილდებოდეს.
წყევლა იციენ: — გაგიჩთა ჭყურტი“-ო!
(შდრ. შარაშ., გლ).

ხ

ხუკუნახი... მესამესა წყლისა ხადის, გა-
არვისა“ (ნ. იმნ., გლ.).

ხაპარტა ბალახია, ნორჩს მხლად იყე-
ნებენ. „ხაპარტა ბატებს და ღორებს
უყვარს“ (ნ. მაყ.: ღორისქადა; სა-
ბა, ჩუბ., ერისთ.).

ხაპიწ-ი ცხელ კეტზე ნახევრად მოხრა-
კული ფაფა ფქვილისა, ხმარობენ მუ-
წუკზე დასადებად (ნ. წერ.; შდრ. სა-
ბა, ჩუბ., შარაშ., გლ, მნიშვ. 4).

ხაზიანი შიშარი-ი კედლის საშენი
ფიცარი კიდებზე სიგრძივ ამოღარუ-
ლი მეორე ასეთივე ფიცარზე მჭიდროდ
დასაყრდნობად კედლის შენების დროს.

სატირი აქვს 1. კრიდება, ეკრძალება.

2. გული წყდება. „ახლა ხათრი მაქ, რო მიღისხართ!“

სატირი ღარიჩება გული დაწყდება „გაკეთებით ქე გავაკეთე ქართოფილი, არ წვახთინე და, რო არ გავაკეთო, შერე ხათრი უნდა დამრჩეს, არ გავაკეთო“.

სატირი რჩება გული წყდება. „რა სუქანი იყო (ხორცი!), ხათრი მრჩება და აქ არ შეიტანეს!

სატირის ღარიჩენა გულისწყვეტა. „ხათრის დარჩენა იცის უბრალოზე“.

საღამ-ი ნ. დერევი. „ერთი ხალაში ყველი მქონდა შენახული ყველიერისათვის“ (ნ. ბერი, ელი, გლი, ძოწი; შდრ. საბა, ჩუბ.: ხალანი).

საღამა თხის ტყავი თოფრაკივით გაკეთებული, ზურგზე მოსკიდებული გუდა. „ორი მაქ არჩის (=არჩვის) ხალთაო“ (ნ. საბა, ჩუბ., კირ., ელი, გლი; შდრ. ძოწი).

საღინჩა ხალიჩა (ნ. ძოწი).

საღმან-ი ახალი, ცინცხალი. „კაი მატერია ყოფილა, ხალმანათ არი“.

სამანწიკა წყლის ცხოველის ერთგვარი ბრტყელი ნივარა, ცალ მხარეს (საითაც თხელია) იხსნება (შდრ. საბა, ბერი, გლი, შარამ.: ხამანწაკა; ჩუბ.: ხამანწაკი).

სამს-ი ხავსი. „ხამსი ხეს აქ ზომე მოღებული, ქვაზედაც იცის“ (ნ. ძოწი).

სანწ-ი ყანწი. „ერთი ორბოთლიანი შინ იქნებოდა ხანწი, რო დალია“. „ილიკო ბიძიას ქონდა იმხელა ხანწები, რო უშველებელი“ (ნ. ძოწი).

საწ წვეტიანი, გამაგრებული ზორცმეტები პირუტყვის პირში, ჰამას უშლის, ამოპკეთენ ხოლმე. „საო აქ, ალბათ, ამ ხარს, რო ვერ ჰამს!“ (ნ. ჰყ, კირ., ელი; შდრ. საბა, ჩუბ., გლი).

საპ-ი სარწყული კეახი (გოგრა) გულგამოცლილი, წყლის... ამოსაღებად. „წვიღე ხაპი და ვედრაი და ბუგეში ამვიღე ფეხისამანი წვალი“ (ნ. საბა, ჩუბ., ერისთ., ჯავახ. ეკ. ისტ. II, ელი,

ძოწი; შდრ. ჰყ.: ხაპია; გლი, ძოწი).

ხაპამ-ს 1. ხაპით (ნ.) იღებს (წყალს, ღვინოს). „შე კაცო, მარიობ-კვირიკობის თვეში წყაროში რო ვეღარ ჩაითვებინე წაფით, ხაპავენ ზომე წყალს“.

2. უშნოდ ჰამს, — თქვლევს. „თოვლდღეს კიტრს ხაპავს, მოკვდება ეს გოხერი“ (ნ. ჩუბ.: ამოხაპეა).

ხარა-ღოქი ღილი ღოქი. „კაი ხარაღოქით ქე ქონდა ღვინო წამოღებული“ (შდრ. გლი: ხარა, ხარათოფი; ძოწი: ხარაღოქი).

ხარაზული იხს-ი გარეული იხვის ერთი სახე.

ხარაჯა ვადასხადი. „არ ქონდა იმდენი ხარაჯა ხალხზე“ (ნ. ჩუბ., გლი).

ხარბი სარბი შინძილა ნ. გინქილა.

ხარბუზაქი სხამთრო. „ეაი, რა ხარბუზაქი ქქონია, ბიჭო! სა ვინდა გაყილო?“ (პატარა, უვარგის სხამთროზეა ლაპარაკი ხუმრობით). „მიშვიკოს ნაბრუნებში კაი ნესუი და ხარბუზაქი აქ“ (ნ. მაყ.: ჩვეულებრივი ხარამთრო; შდრ. ნიჟ.: ხაბურძაკი).

ხარღან-ი მრგვალი, გაუთლელი სარავანის მისადგმელად. „ხარღანის საჭრელათ არი ეკლფეში, გოლოქანზე, ბიჭო, ამევილოს“. „შარღანდელი ხარღანი ზოგი ვარგა, ზოგი არა, შეშათ იხმარენ“ (ნ. წერი., ალავე. მას. 143, ძოწი; შდრ. საბა, ჩუბ., გლი, ნიჟ.).

ხარღინა ნ. მოხარდენა. „ვენახის ხარღინას დეიწყებენ იმ კვირაში“.

ხარიპაქილა ბალახია, მხლად ხმარობენ. „ღვალაძეების ყანებში იტოლა ლუხუტაგაღმა ბევრი ხარიპაქილა, ფხლათ ვეძებდით ზომე გაზაფხულზე“ (ნ. ერისთ.: ხარიპაქილა; გლი, ძოწი: ხარიპაქილა; შდრ. მაყ.: წიწმატურა).

ხარწ სახლის კუთხეში მიშენებული ან ცალკე შეკრული დაბალფეხებიანი დიდი ყუთი სახურავით, ხმარობენ მარცვ-

ლეულის შესანახად (შდრ. საბა, ჩუბ., გურამ., გლ, ძოწ., ნიე).

ხარხაღ-ი ხარხარი. „იყო ზომე საღა- მოობით ჭასთან ერთი ცეკვა-თამაში; სიცილი, ხარხალი“ (ნ. საბა, ჩუბ.: ხ ა რ ხ ა რ ი).

ხარხაღება ხარება (<ხარ-ხარება?). „ხარება და ხარხალება, ჩემ ქმარ-შვილ- სა გახარება“.

ხარჯ-ი 1. ყოველგვარი გასაყალი. 2. მიცვლებულის დასაულავებამდე ჭირი- სუფულბის საკვებად მეზობლებისაგან მიტანილი პურღვინო; მიაქეთ რიგ-რი- გობით (შდრ. საბა, ჩუბ., გლ, მნიშე. 4, ძოწ.).

ხას-ი აბრეშუმის წმინდა, კარგი პარკი ერთი ჭიის გაკეთებული (ნ. ჩუბ.; შდრ. გლ, მნიშე. 3).

ხატზე გადაცემა ცრუმორწმ. ვისმეს დაწყველა ხატის (მაგ., წმინდა გიორ- გის ხატის) წინაშე; სალოცავს, საღაც ხატი იყო დასვენებული, შესწირავენ რაიმეს (ჩვეულებრივ — პირუტყვს) და შესთხოვენ ხატს: ამას და ამას (ეი- სი მტრობაც ჰქონდა) ასე და ასე უყა- ვილს, — სწამდათ, რომ ხატი გადაცე- მილის დიდ ზიანს მიაყენებდა (შდრ. გლ: ხ ა ტ ი).

ხატიპაქალა ერთგვარი, დიდი პეპელა, ჭრელი, მრვეალკობლებიანი ხავერდი- სებური ფრთებით. „ხატიპეპელა დეი- ჭირა“. „ხატიპეპელა საღამოს დაფრი- ნავს“ (Acheronilia atropas?).

ხაწიწი-ი ქონის გაღნობის შემდეგ დარ- ჩენილი მასა, რომელიც აღარ დნება (ნ. ძოწ.; შდრ. გლ).

ხასწიწი სოკო ერთგვარი, უმაღაც ჭა- მენ (ნ. გლ, ძოწ.).

ხასწის მორჩი მწვანე, ახალგაზრდა ხახვი, ნორჩი ხახვი. „ხახვის მორჩი შეიტანე ცოტაი“.

ხაჯმარა, ხაჯმარი ჩიტია ერთგვა- რი, — ღაჯო. „მიხა რკალს (=კალიას) დეიჭირავდა, დეიკაებდა ხელში, დეი- ნახავდა ხაჯმარა, მოფრინდებოდა და

ხელიდან აცლიდა რკალს“. „ხაჯმარი აქან მონადირე ჩიტია“. „ვენახსუე ქონ- და ბუდე გაკეთებული ერთ ხაჯმარიას“.

ხაჯმარი იგივეა, რაც ხ ა ჯ ე რ ა . ხ მ საწნახელი. „ყურენს რო მოვკრიფავთ, ხუში ჩაყვით“ (ნ. ძოწ.).

ხაბმარა, ხაბმარო უხეში, გადაბერებუ- ლი (მწვანილი, ბალახეული...). „ბო- ლოკი ხელ ხებერო გამხთარა“. „ხებე- რა არის მაგ წიწმატი, აღარ ვარცა საჭმელათ“ (ნ. ძოწ.).

ხაბმარო იგივეა, რაც ხ ე ბ ე რ ა .

ხატიარღენი დიდი, მაღალი, მოსული. „ხეთაოღენი ქალია ლუბაი, მარა ახლა ვერაფერს ვეღარ აკეთებს“.

ხაისთამი ძვ. „მამასახლისის მოადგი- ლის ხელქვეითი მოხელე“ (ხევის თა- ვი). „მიხვილა იყო ხეისთავი, ჯაჭვი ეკილა“.

ხაღ-ი: ხაღს დეიმი(კლამს ცემას ვე- ღარ შეპბედავს; ხელით შეხებას ვერ გაუბედავს. „დეიმიოლე ვე ხელეზი, თუ არა ნახავ შენ სანახავს“.

ხაღა ხელნა. „ისეთ ხელას გათლის მი- ხა, რო მოგეწონება!“ (ნ. გლ²).

ხაღასი ახლავე, ამ წუთში. „ლოუძახე, თუ არა მოვარდება ხელათ!“

ხაღასრამი-ი ხელნიანი ურემი, მაღალი ურემი (ანანა ურმისაგან განსახსხეავებ- ლად). „ბარში უფრო ხელაურემია, ჩო- ჩიალა ფთაში იციენ“.

ხაღაღაღა-ი ვალდებული სამსახური- სა, — მსახური, მოსამსახურე. „(მათ- ზოვრებმა) თხოვეს, ხაღაღაღა ვინც არის — მოსამსახურეები, დაგვაყენე ჩვენ აქანათ...“ (შდრ. ჩუბ., გლ; მენთ.: ქ ე ლ დ ა დ ე ბ უ ლ ი მ ი წ ა).

-ხაღაღანი, ხაღაღანი -ოღენა, -ხელა. „იმ-ხელვანი ბიჭია და ბოუშეფში თა- მამოსს“. „შენ-ხელვანი გოგოს გა- თხოვება შეიძლება!“ — შალიყო, მე დაგანახეუ კაი ვაშს, ვორია, მარა მუ- ჭის-ხელვანია!“

ხაღაღაღა-ი პატარა გობი (ხისა). ნ. თ ე ფ შ ი ; ძოწ.; შდრ. გლ.

ხელი გამოუბრუნდება ცუდად წასული საქმე მოუბრუნდება, გამოუსწორდება; წაგება მოგებით შეეცვლება. **ჩვერ გამიღვა ხელ ხელი, ვერაფელი დევიჭირე, მარა როცა გამამიბრუნდა, მაშინ, იცოცხლე, ამხელა თებზები ამოუყარე**“.

ხელი გაუღებება ზედიზედ წააგებს თამაშს; ნადირობაში — ვერაფერს მოკლავს. **„ღღეს ხელი გამიღვა, ერთი ჩიტიც ვერ მოკვალის“** „ხანდიხან რო გაგიღვება ხელი, ტყვილია, ერთ ღერს ვერ დევიჭირავ“ (ნ. გლ).

ხელი გუდას! ხელი არ მოკიდო! ხელი არ მიიკარო! **„ხელი გუდას, ვგ ჩემია, ვერ მოგართვი!“** „ხელი გუდას! გვიწი იქით!“

ხელის ბადგომბა ზედიზედ წაგება თამაშში; ნადირობაში — უხეირობა. **„ხანდიხან ვიცი ზომე ხელის გაღვომა“**.

ხელის გამობრუნება ცუდად წასული საქმის შემობრუნება, წინ წაწევა; მოგება (შდრ. მარაშ).

ხელის ბახსნა ეკლ. მღვდლისაგან შესრულებული რიტუალი, რომლის შემდეგ დაუსაფლავებელი მიცვალებულის ჭირისუფლებს ზორციის ჭამის უფლება ეძლევა; ხელგაუხსნელი მიცვალებულის დასაფლავება არ შეიძლებოდა. **„ხელის გახსნაზე კილი ძალით დაადგმევყეს ზორცხე“** (ნ. ალავე. მას. 164; შდრ. ჩუბ., გლ: ა ხ ს ნ ა).

ხელის დამწრობა ნ. დამყრობა2.

ხელის წაქპრა წაშეელება, წახმარება საქმეში. **„კაი დროს იცის ზომე ხელის წაქპრა“**. **„ბაგრატა! ერთი ხელის წაქპრა უნდა იმ ლობიოს აღებას და წეიყვანე შენი რგოლი ნაშუადღებს“**.

ხელს ბაუხსნის ეკლ. მღვდელი შეასრულებს რიტუალს, რომლის შემდეგ ჭირისუფლებს ზორციის ჭამის უფლება ეძლევა. **„ხელი გოუხსნეს იმ საწყალს, თუ იცი?“**

ხელს ღაქპრავს — ერთბაშად გადაწყვეტს რასმე და შეასრულებს გადაწყვეტილებას.

ზას. **„ბიჭს საქმე გოუკეთებია ქალებთან და ლოუკრავს ხელი და წასულა“**.

ხელს წა/ოუქპრავს — წაშეელება, წახმარება საქმეში. **„მეზობლებმა წამიკრეს ხელი და გამამათავებებს, თუ არა ერთი ღღე კიდო დარჩენა მამიწველა“**. **„ერთი წოუკრეს ხელი, გამოათავებებს თოხნა და მერე ქე წოუქეიფეს პანია“** (ნ. გლ: წ ა უ კ რ ა ვ ს).

ხელქაპი — გამოთლილი მოხრილი ხე როდინში მარილისა და მისთ. ჩასანაყად ან მარცვლეულის გამოსაცეხად (ნ. ჭყ., ალავე. მას. 138; შდრ. ვლ).

ხელქაღალთა ბატარა კალათა. **„ერთი ხელქაღალთა სხალი გაღმეიტანა გოგია“** (ნ. ბერ.; შდრ. გლ, ძოწ.: ხ ე ლ კ ა ლ ა თ ი).

ხელმოქარილი — ძენწი, გაუმეტებელი, პურშავი. **„ძან ხელმოჭერილი კაცია ის წაწყმენილი“** (ნ. ი. გიგ., გლ.).

ხელნაქრავი — ცრუმორწმ. ავადმყოფობა, ვითომ გათვალვის ან მოყოლილი ავი სულის მიზნით გამოწვეული. **„ხელნაქრავია, ისე ამტროვს ტანში და ამოქნარებს“**. **„რავა ხელნაქრავივით ამოქნარებ, შე კაცო“** (შდრ. ჯაჯან.: ხ ე ლ ნ ა კ რ ა ვ ა; ქავთ.: და ხ ე ლ ნ ა კ რ ა ვ ე ბ უ ლ ი; ვლ).

ხელცივი — ცქრდი. **„ცოტა ხელცივი ბოეშია გე“** (ნ. გლ).

ხემსი — პურის ან მჭადის ნამცეცი. **„ჩემ პირში ღღეს ხემსი არ ჩასულა“** (ნ. საბა, ჩუბ., ჭყ.; შდრ. უ ხ ე მ ს უ რ ი; ყლ.: ხ ე ფ ს ი; ქავთ.: ხ ა მ ს ი).

ხენჭო ნ. ხ ე კ ჳ ო.

ხენჯი — ფიჩხ-ჯოხი ერთმანეთში არეული და მდინარისაგან მოტანილი. **„წერილი თებში იყო ხენჯში გარეული, დიდი იყო წყალი“**. **„გაღწიე ხენჯი, ისე მუღღე ბადე“** (შდრ. საბა ჩუბ., მარაშ. გლ).

ხეპჭო, ხეპეჭო კაკლის, წაბლის, თხილის, კვერცხის... ნაჭუჭი. **„ნიგვზის ხეპჭო ყრია ღღეში, ვინცხას ჩვენი ნიგოზი ჩამოყრია, მამესტრო, მე ვაჭ-**

მედი იმას ნიგოზს!“ (შდრ. ბერ., ჩუბ.: ხეჭბო; ნ. ვლ, ძოწ.; ნიუ.: ხეჭვიპო).

ხერბილ-ი შლაგაუმი. „შემოდექზე მანა ხერგილია ხომე გაკეთებული, ყურძენი არ წვიღონ, დარაჯობენ“ (შდრ. ვლ, ძოწ.).

ხერამბო მსხვილი, უხეში თმა და მისთ. (ნ. ქერქეში; შდრ. ვლ; ძოწ.: ხერეგო სხალი).

ხერსინი ტარნი სახედაო ხერხის სახელური ზედა მხერხაეის ხელის მოსაკიდებლად.

ხეშლაკობან-ი ურთხმელა. „ხეულპობენისაგან კილობანი გააკეთაო“.

ხეჩერიპი-ი ნაკლი, სიმახინჯე. „ქალი უნდა ნახო, ამა, იქნება ხეჩერიპი აქ რამე“ (ნ. დახეჩერიკება; შდრ. ალაუ.; ბერ.: და-ხეჩერიკება).

ხეპვის თაპი სიმინდის ქუჩუჩოს ადგილზე ქუჩუჩოს მაგივრად ამოსული ტარო, კარგი მოსავლის ნიშნად მიანითაო (შდრ. მენთ.).

ხეპვის ფიფილი „მარიამობის თვეში (აგვისტოში) გამოტეხილი წიწილი, სიმინდის ხევის დროს“.

ხეპლე ხეალ. „მე მოვალ ხეალე და გასტაელი“ (ნ. ვლ).

ხეპლმად-ი ნ. ხეაქალი.

ხეპმალდ-ი ხომალდი, გემი (ნ. ვლ).

ხეპრტი-ი ძლიერი სიცხე მიღრუბლულ ამინდში. „უბედური ხეპრტი არ იყო, კაცო, დღეს! ცოტა შეიბრუნა ყოლიფერმა სული ამ საღამოს“. „ამ ხეპრტში ახლა წყალშია კაი წასვლაი“ (ნ. ძოწ.; შდრ. საბა, ჩუბ.: ხეპტი; ვლ).

ხეპრეშ-ი ფხვიერი მიწა. „გაეშპი, გამოკარი ფეხი ხეპრეშში“ (შდრ. ძოწ.: ხეპრიფი).

ხეთის პირის მჭამელი მეტისმეტად აუა, გაუტანელი; ბოროტი. „ხეთის პირის მჭამელია მაგე, უნა ერილო!“ (შდრ. ვლ: გადაეარდნილი).

ხეპაბ-ი შუოთეა ავადმყოფისა „მწოლიარის უნაირო მოძრაობა, ბორევა“. „თუ

არა შენ კი არ იცი კილო ხეიაგი, როცა სიცხე გაქ!“

ხეპაბობ-ს შუოთავს, მოუსვენრობს (ავადმყოფობისას). „წუხელი თელი ღამე ხეიაგობდა“.

ხეპშტი-ი: ხეპშტი ძაბიკი მეტად მცირეოდენი ფული, — გროში. „ხეპშტი კაიკი არ მაქ, რითი ვიყიდი“ (შდრ. ვლ).

ხეპატილე-ი/ა ნახერეტი. „ლოუტოვა ახლა ამ ვორშოს ხერეტილი“.

ხეზალა ხიზანი/ა(?). „თითა თითალა, ჩემო ძმარო ხეზალა, ვინ გასეა და ვინ გაჭამა...“ (ნ. მუჭამუჭალა).

ხეპაპ-ს კრეფს, ბოჭავს. „რას ხეიავს ებოვში მადანა?“ (ნ. ვლ).

ხეპაპ აკრეფა, აბოჭვა. „მამკლა ამ ქვების ხეიავს მე და შენ ისეველ აქეთ ყრი?“ (ნ. ბერ.; შდრ. ახიკეა).

ხეილავ-ს 1. მებენარს ეძებს თმაში, ტანსაცმელში (ნ. იხილავს). 2. სკიდან თაფლს (ღალას) იღებს. „ნოლაში ფუტკარს ხეილავდენ, წიფლის ქერქში ჩაგვიდეს უშველებელი ფიჭა და გამოგვატანეს“ (შდრ. ვლ).

ხეილვა თაფლის გამოღება სკიდან. „ფუტკარს ზოგჯერ ვორჯელ უნდა ხილვა როცა კაი ამიდებია და ბევრი ყვაელია“ (შდრ. ვლ).

ხეილსატი-ი ბლდაძუნი. „გეიწი, ბიჭო, იქით! გლახა ხილსატი იცი!“ „მაგ ხილსატი იყო, რომ კილმე წამოთხარეს თვალნი დათიკოს ბოვშს“.

ხეიმიწე-ი მსხმოიარე ხის ტოტის შესაყენებელი გრჯალა (შდრ. საბა, ჩუბ., ვლ).

ხეიმიწალ-ი მჭადის ნარჩენი, ნატეხი, ნახორხალი. „ერთი ხეიმიწალი ჭადი არ ღოუტოვებია დეღუას გამამცხვარი!“ „ერთი ხეიმიწალი არ არის თაროში“ (შდრ. ალაუ.: ხეიმიწალი; ვლ²; ძოწ.: ხეიმიწალი).

ხეიმიწი-ი ფიზიკური ნაკლოვანება ადამიანისა. „იმის ცოლს რაცხა ხეიმიწი ქო-

ნია“ (ნ. დახინჩება, ხეჩერიკი; ძოწ.).

ხინჩიანი-ი ფიზიკური ნაკლის მქონე, — დასახინჩებული. „ბოუშობისას კი არ ყოფილა ხინჩიანი, მერე დაწვია სახეი“. „ხინჩიანი გოგო ყავდა ერთი“ (ნ. ძოწ.).

ხმოჭ-ი გამხდარი, ხორცშეუსხმელი; სუსტი. „უნცროსი გოგო ძალიან ხმოჭი იყო, ახლა ქვა დათვივით“. „მაგენი სულ მაგრე ხმოჭები არიენ“ (ნ. ფხიჭო; ბერ., გლ. ძოწ.).

ხირაბა ნ. ფალანგა (შდრ. ალაუ. ძოწ.).

ხირხი-ი ხერხემალი. „რო დაარტყა ხფოს, ხირხი გალოტებდა, ხფომ ვეღარ ვილო წელი“. „ხირხის ძელეებს სულ ლაწუნნი გოულანა“. „ხირხი აქო გაბრუნდებული“ (ნ. ძოწ.).

ხირხალა ხილისა და მისთ. აცმულა. „ერთი ხირხალა თებში დეიჭირა“ (შდრ. ბერ.: ახირხელა; ძოწ.: ხირხალი; გლ.).

ხინი-ხინი! ხელით ღიტიინის დროს ეტყვიან მას, ვისაც უღიტიინებენ. „ხინი-ხინი, შეიცა, არ გეხინინება ღლიაში?“ (შდრ. გლ. ნიჟ.).

ხინხატი-ი, **ხინხატი** შედარებით უნაყოფო, ქეიშიანი მიწა. „ხინხატი მიწაში ვენახი უმფრო ვარგობს სიმიდზე“. „თხინხებს ქვეით რო მიწა არი, ის არი ხინხატი“ (ნ. მენთ.: ხირხატი; შდრ. საბა: ხირატი; ჯავახ. ეკ. ისტ. II).

ხინხატი ნ. ხინხატი.

ხინხაწი იგივეა, რაც ხინხატი.

ხინხაში-ი შავი, ქვანარევი მიწა.

ხლაბაპ-ს უშნოდ ჭამს, — თქელეფს, სელეპს. „ძველი ფულები თუ ნაფხუთ, არ ვიცი მისი თვლა მეო; ვაძეიყავი, დღედა, ღააჯეკი და ხლაპო“ (შდრ. საბა, ჩუბ., ბერ.: ხლაპი).

ხლიწინი-ი ღაწა-ღაწით სიარული ტყეში, ბარდებში. „სულ ხლიწინით გეიქცა ძროხა ჩიგვებში, ბუზების მოშორება უნდოდა“.

ხლიწინობ-ს ხლიწინით (ნ.) დაღის, დარბის. „რას ხლიწინობ, კაცო, ამ დელეში, არი თებში?“

ხმალის **ღაქლაბა** ნ. დააქლებს. **ხმალაღობა** მშრალი ამინდი, როცა წვიმა-ტალახი არ არის. „ხმალაღობაზე ოცი ურეში შემა შეიტანა შარშან“ (ნ. ძოწ.).

ხმალარობა მშრალი ამინდები, — გვალვა. „ხმალარობამ წვიარა ერთხანზე და ძაან შეაწუხა ვენახი“ (ნ. გლ.).

ხნეში **წასკლა** ხანში შესვლა, — მობერება. „რა დროს შენი ხნეში წასვლაა, შე კაცო, ბოუში ხარ ჯერი!“ „ცოტა მაგე ახლა ხნეშია წასული და მარტვა მუშაობა უჭირს“ (ნ. გლ.: ხნე; შდრ. ძოწ.: ხნემოვლილი; ნიჟ.: ხნე, ხნეშესული, ხნეში შესვლა).

ხნეში **წაქილა** ხანში შევიდა, — მობერდა. „ხნეში რო წვეიდა, მერე შეიფიქრა ცოლის თხოვია“.

ხმო-ი ღორისა და ბატის აუღმყოფობა, იცის თავის გასივება, ტემპერატურის აწევა და კუჭის სისუსტე. „ოი, შენ და, გაგიჩთა ხოკი!“ (ნ. საბა, ჩუბ.?, ქავთ., წერ., ძოწ.; მენთ.: ღოკი; შდრ. გლ?).

ხმო-ი 1. ბლის ქერქისაგან შეკერილი ან მოქსოვილი პარკი დაჭერილი თევზის ჩასაყრელად (შდრ. ჩუბ.!). 2. ბლის ქერქის ერთგვარი პარკი თევზის საჭერად — ერთი მხარე მაღალი აქვს, მეორე — დაბალი. ასეთ პარკს ჩქერზე წყლის ახლოს დაკიდებენ დაბალი პირით წყლის დინებისაკენ. როცა თევზი ზევით მიდის (ტობობს დროს) და ჩქერის გადალახვა გაუჭირდება, ახტება წყლიდან, რათა ჩქერზე გადასტეს, მაგრამ მოხედება ხოკის ზედა, მაღალ მხარეს და პირგახსნილ პარკში ჩასრიალდება (ნ. ძოწ.?, შდრ. გლ!).

ხმოქარა **ქმხნი** ერთგვარი სქელკანიანი გოგრა; შემწვარი კარგია საკმელად (ნ.

მაყ.: ხოკერავოგრა; გლ.: ხოკერი, მნიშუ. 3; ძოწ.; ნიე.: ხოკერაჲ).

ხოლმალღ-ი ნ. ხეამაღღი (შღრ. ძოწ.: ხოლმანღი).

ხონბ-ი უმწიფარი, ცუდი ხილეული, მძიმე საკმელი. „მე მაგას არ ვუქრობ, რო საკმელი არ ჭამო და ხონგი ჭამეთქვა?“

ხონიბროლ-ი „მშობიარობის წინ გამოყოფილი სითხე“(?). „ხონიგროლი, ყოველი მისი მყრობელი, ცანი ამაღლებულა, მიწა დამყარებულა, ხონიგროლი, გულსა წყალი, ... იღგეს ღრომლი მუცელში ეს ბოეში და ღრომუ შეიღობით მორჩეს“ (შელოცვიდან).

ხონჩა ოთხკუთხედი ფიცარი შუაში ამოღრმავებული და დაბალი ნაპირებით, იხმარებოდა სუფრაზე სანოვაგის მისატანად. || გადატ. ბატონებით (ყვაილით, წითელათი...) ავადმყოფის საჩუქრები დაწყობილი ფიცარზე, რომელიც ავადმყოფის საწოლთანაა დამაგრებული (ნ. საბა, ალაე. მას. 152, ი. გიგ., ძოწ.; ჩუბ., მენთ.: ხონი; მენთ. კონჩა; შღრ. გლ).

ხონჩა2 მრგვლად გამოთლილი ფიცარი გახერეტილი სახელურით, ახალამოყვანილი ყველის დასადებად ხმარობენ. **ხონკ-**ი ნ. ხოკი2 (შღრ. ძოწ.).

ხორბ უწესრიგოდ დაყრილი შემისა და მისთ. გროვა „კიზი, კიზი ნებულა, დანა-სამართებულა, ჯერ მაგასა შეეიღღე, მერე ხორის შემისა...“ (ნ. საბა, ჩუბ.2; შღრ. გლ, ძოწ.).

ხორციან-ი: **ხორციანი ღვინო** „კარქი, მაგარი, სასიამოვნო დასალევი ღვინო“. „მართლა ხორციანი ღვინოაო, რო იტყვიენ, იმისანა იყო“.

ხორბ-ი ნ. ხირხი (შღრ. საბა: კორკი; ჩუბ., გლ).

ხორხაღ-ი ტოტებიანი ხე მოჭრილი და სხვა ხეზე მიყუდებული ჩაღის ჩამოსაკიდებლად (შღრ. გლ).

ხორსოზობ-ს არეულად ხმაურობს, ყაყანობს ხმამაღლა. „იქიდან ამაგვს რას გაემიტანდი, ხორსოზობდენ“ (ნ. გლ).

ხორტიკა პური უფხო ხორბალი (ნ. წერ.: ხოტრა; მენთ.: ხოტორა, ხოტორო; შღრ. ჭყ.).

ხორქაქალაპ-ს ხოშკაქალა მოღის, ცვივა. „თოვს, თოვს, ხორქაქალავს, ნიკოლოზი ხფოს დაქალავს, გაეავზანი ბიძიას, ნამამიტანს ჩინიას“ (ნ. გლ, ნიე.).

ხორქ-ი მომხობდ დუქული. „ხოშორი ქფილი“ (ნ. საბა, ჩუბ., გლ; შღრ. წერ.: ხოროში; ჭყ.: ხორხოშა, ხოშორი; ნიე.: ხოშორი).

ხორ-ი თენგი (თეგი) რკალისებური წალესილი პირით ხეში მრგვლი ნახვრეტების გასაკეთებელი ან ხის მრგვალი ჭურჭლის შიგა გვერდების ჩასაწმენდი (ნ. ჩუბ., ჭყ., შან. ქვეს., წერ., მენთ., გლ, ძოწ.; შღრ. ბერ.: ხეაწიწინი).

ხონხა ეენახის მეორედ (ზერეუდ) თონხა ბალახუელის მოსაშორებლად. „ხოხხა უნდა დეიწყოს კაცმა, ღროა“ (ნ. ძოწ.; შღრ. გლ).

ხონხი-ს ეენახს თონხის მეორედ (ზერეუდ) ბალახუელის მოსაშორებლად. „ღღეს გადაღმა ეენახს ხონხიენ“ (ნ. ძოწ.; შღრ. ჯაჯან., გლ).

ხონორაპ-ი კეფა. „მაგ ხონორაკს გაეიტხაჲ, მე შენი“ (ნ. ალაე., გლ).

ხონორიპ-ი უნაყოფო, მოუსაველიანი ადგილი; ხრიოკი. „რაც კაი საშუშო და სარგებლიანი ადგილებია, თავისიანებს აყუთნა, მე გამიშევა ხონორიკზე“ (შღრ. გლ).

ხრაპ-ი დამწერის გემო ან სუნი. „ეოტკას ხრაკის სული აქ“ (ნ. ქაეთ., ჩუბ.; შღრ. საბა: ხრაწი; გლ, ნიე.).

ხრაქალ დიდგულას ღეროდან გაკეთებული სათამაშო თოფი დგუშით გასასროლი; ერთი მხრიდან შიგ ჩადებენ „ტყვიას“ (ქალაღღის ბურთულას, უმწიფარი ვაშლის მასას...), მიაწევიბიან დგუშით და მეორე პირამდე მიიტანენ,

შემდეგ მეორე „ტყეიას“ ჩაღებენ, მიაწვეებიან სწრაფად და გაისერიან ტკაცუნის მოღენით. ეს მეორე „ტყეია“ რჩენა პირველის ადვილზე და გაისერიან შემდეგით და ა. შ. (ზოგჯერ თვით დიდგულასაც ხრეკლოს ემახიან). შდრ. გლ: ხ რ ე კ ი; მაყ: დ ი დ გ უ ლ ა.

ხრიბაქალ-ი „საოჯახო ნივთები, უმეტესათ კურჭლეულობა ძველი და ახალი“. „აღარ ვიცი, სად წვეილო ამღენი ხრივალი, გეიშხო სხალი“.

ხრილ-ი 1. წისქვილის ქვის გარს მოღებული მტკერი ფქვილისა (ნ. საბა, ჩუბ.; შდრ. ჯანაშვილ.: ნ ა მ კ უ ლ). 2. ხის ტოტებიდან თოვლის ცვიენა (და ჩამოყრის თოვლიც). „ხრილი აქ თოვლს, ცვიენდება“ (ნ. შარაშვილ.; შდრ. წერ., ალავე. მას. 142, გლ, ძოწ., ნიჟ.).

ხრიშხ ხრეში.

ხრონბ-ი უშნოდ დიდი, უშველებელი, უზარმაზარი. „ილიკომ იყოდა ხომე ხრონგი ხარები, უშველებლუანები“.

ხრონობა მგლების ეგუეუ-ჯგუფად სიარული; ზამთრის პირზე იცის. „შვილო, აღრიანათ წადი, თუ არ შეიშლი წასელას, თუ არა ხროობა არის ახლა და საშიშია“.

ხროტიანი-ი ხერინვა. „ზოგმა იცის ძილში ხროტინი“ (ნ. შარაშვილ.; შდრ. საბა, ჩუბ.: ხ რ უ ტ უ ნ ი; გლ).

ხროლაქ-ს მეტისმეტად ბოლავს (ნედლი შეშა), კარვად არ იწვის. „ცეცხლი ხროლაქს“ (ნ. გლ).

ხსან-ი რძე შეიღის შობიდან 1-2 კვირამდე; ამ ხნის განმავლობაში ძროხის

ყველს არ იყვანენ (შდრ. ალავე. მასალ. 150: ს ხ ე ნ ი; გლ).

ხსილაქცახა ნ. სილაქცახა(რ).

ხტული-ი სახნაის ან ნახნაის კვლი (ნ. მნიშე. 2), სერული. „ორი ხტული ღამრჩა გამოსახნაი“ (ნ. დ ა ხ ტ უ ლ ე ა; შდრ. ბერი., გლ, ძოწ.).

ხულა ნალა, სასიმიწე. „სიმიდს ხულაში ვინახათ, ქეც ხმება შიდ და შენახულიც არი“ (ნ. ჟღ., ლლ.; შდრ. საბა, ჩუბ., ჯაჯან., გლ, ძოწ.).

ხუმერა ხეშირა. „აუღეკი და ჩევიხედე ხუმერაში, თუ მოვასტრეფე ერთ გამომინებას ჩამოლევამდე-თქვა“. „გავამსეთ ხუმერები სიმიდით და ჩოუჯეკით ვახშამს“.

ხუმლა ხურმა. „რამღენი არ ღაერგეთ დიდი ხუმლა აქანა, ვერ გავახარეთ“. „ქვეით რო წერილი ხუმლაა, იმღენი აბია, რო ვერ მოლევ“ (ნ. გლ; შდრ. ძოწ.: ხ უ ლ მ ა, ხ უ რ მ ლ ა).

ხურამება ტიფი. „ხურამება რო ქონდა ხალხს, დაედიოდი მათთან“ (ნ. გლ).

ხურხალა ნ. ხ ი რ ხ ა ლ ა (შდრ. გლ).

ხურხალე-ი ნ. ხ ი რ ხ ა ლ ა.

ხურტარა ნარიმანდის ამოსაღები საღურგლო იარაღი. „ხურტარა გაკარი ამ ფიცარს მოორე გვერძე!“ (ნ. ჟღ., ალავე. მას. 158, გლ; ძოწ.: ხ უ ს ტ ა რ ა, ხ უ შ ტ ა რ ა).

ხუსურო მურყნის, თხილისა და მისთ. ყვავილი. „რთხელის ხუსურო“ (ნ. ბერი., ძოწ.; შდრ. გლ; საბა: კ ე ე რ ხ ე ლ ა).

ჯ

ჯაბუნაქ-ი გამხმარი ფუნა, ნეხვი; ბაეშეები პირში გამოუსვამენ ხოლმე იმას, ვისაც მათ შორის მარცხი (ვაქარვა) მოუვა. „ფუქს, ჯაბუნაკი გამოუსვი მაგას, აყროლა აქავობა!“ (ნ. ბერი., გლ).

ჯამჯამა კრიჭა (ნ. ჟღ., შარაშვილ., ჯაჯან., ძოწ.).

ჯამჯამე-ი ნ. ჯ ა მ ჯ ა მ ა.

ჯანდაბ-ი მძიმე შრომა, — ჯაფა. „რაც მე ჯაფა და ჯანდავი მაქ, კილო კარქათ ვარ“ (შდრ. მენთ., ჭყვ.; ძოწ.: ჯ ა ნ დ ა კ ი; გლ).

ჯანდარა ფიცრის, ღამფისა და მისთ. კიღებზე ნაპირის პარალელური ხაზის გასაყლებზე საღურგლო იარაღი (ნ. ძოწი; მღრ. ჩუბ.; მენთ.: ჯ ა ნ დ ე რ ა; ალაუ, ვლ.: ჯ ა ნ დ ა რ ი).

ჯანთას-ი (<ჯამ+თასი) ქვეყრიდან ჭაჭის, თხლის და მისთ. ამოსაღები ვრძელტარიანი ხელსაწყო. „ბაბუამ ჯანთასი მათხოვეო“ (მღრ. ძოწი.: ჯ ა ნ თ ა რ ი).

ჯანჯალ-ი 1. ძნელად დამყოლი, გაღუწვევებული; ჯიუტი. „შენ, ძმაო, ჯანჯალი კაცი ყოფილხარ, ვერ გაყიდი მაგ ძროხას შენე“. 2. მძიმეს, დონდლოს სიარული, სირბილი, — ძუნძული. „უ, როლის მიეწევა, მაგვრე ჯანჯალით თუ ირბინა“ (მღრ. ვლ 1-2).

ჯანჯუხ-ი ჩურჩხელა (ნ. გოზინაყი; ჭყ; უღ: ჯ ა ნ ჯ უ ხ ა; ვლ).

ჯაწს-ი ნ. ღვითო.

ჯარა მასრაზე ძაფის დასახვევი მოწყობილობა, — სქელ ფიცარზე თავსა და ბოლოში დამაგრებულა ორ-ორი პატარა ბოძი, თავის მხარეზე — დაბალი, ბოლოში მაღალი; მაღალ ბოძებზე ირგვლივ ამოღარული ბორბალია მოწყობილი სატრიალბელი სახელურით, დაბლებზე — პატარა ბორბალი წაგრძელებული ღერძით, რომელზეც მასრა იყება; ბორბლებზე გადადებულია დაგრებილი ძაფი ან თასმა, რომელიც დიდი ბორბლის ტრიალით ატრიალებს პატარა ბორბალს მასრით, ამ უკანასკნელზე კი ძაფი ეხვევა (ნ. ძოწი; მღრ. ბერ.: ჯ ა რ ა ბ ა ე / - ი; ვლ¹, ნიჟ).

ჯარაქუნტა იგივეა, რაც ჯ ი რ კ უ ნ ტ ა.

ჯარაჭ-ი პანტა. „გაღმა ჯარაჭი წიფე არი“. „ჯარაჭი კუხეც რო იყოს, რა უჭირს, უნდა შეინახო და დაყურაჭტე-ბა“ (ნ. მყ.: პ ა ნ ტ ა; ვლ, ძოწი; მღრ. ქათ.: ჯ ა რ ა ჭ ი ს ხ ა ლ ი).

ჯარაჯ-ი ეაზის ნახსლაეი ღერწი (კონებად ან შეუკონ:ვად) ჩამოცმული ღობის სარებზე ისე, რომ დაფაროს რაგვი

(ნაქსოვი); იცავს ღობეს წვიმის წყლისაგან და აძნელებს ღობეზე გადასვლას (ნ. ჭყ., ბერ.: ჯ ა რ ა ჯ .; მენთ — 1, ილია, ტ. 111, გვ. 117; მღრ. ალაუ, შარაშ, ვლ, ძოწ.).

ჯაბირ-ი წვეტიანი ჯოხი (ნ. საბა, ჩუბ., ვლ, უღ.: ჯ ა ბ ე რ ი).

ჯაბლქმ-ს გამეტებულად ჩქმეტს, — ჯღლეშს. „ნუ მჯაგლეშ, გოგო, რა მოგივიდა?“ (მღრ. ვლ: ჯ ა ბ ლ ე მ ა).

ჯაბლქმა გამეტებული ჩქმეტა, — ჯღლეშა. „სუ იცი სოზე ბოეშის უნაირო ჯაგლეშა!“ „ქე არ შემეწუსთა გული ამდენი ჯაგლეშით!“ (ნ. ჩუბ.; საბა: ჯ ა ბ ლ ე მ ა; მღრ. ვლ).

ჯაბლქოთა ძალიან ზვერი, ჭედაძღე ბვერი. „ჯაგლეშთა ზალხი იყო სოშე აქ თამაშობაზე“ (ნ. ძოწ.).

ჯაბუტური-ი მსხვილწვერიანით ჩხელეტა სშირ-ზშირად. „ადვილი გვონია შენე ამდენი ჯაბუტური გულოქით!“ (მღრ. ძოწ.).

ჯაბაჰ-ს ტყეპნის; თელავს. „იქინა ქინძი დათუხე და ეის ქე არ ჯეგავს ფეხებით?“ (ნ. დაჯეგავს; ვლ, ბერ.: ჯ ე კ ა).

ჯარი-ი ადამიანის სრულსაკობრიობა, როცა მის სიტყვას, აზრს ფასი აქვს, ანგარიში ეწევა (ნ. ჯ ე რ ი ე ქ ნ ე ბ ა, ჯ ე რ უ ქ ო ნ ე ლ ი, დასაჯერი).

ჯარან-ი ეპითეტია კარგი ცხენის, რაშისა. „შეუკაშმე შავი ჯერანი, გოულექ ჩემსა გზასაო“ (მღრ. საბა, ჩუბ., ვლ).

ჯარაშო-ი ჯერ, ჯერჯერობით. „უნეროსი ქეა გაწუმებული ჯერით“ (ნ. ვლ, ნიჟ.: ჯ ე რ ე თ; ძოწ.).

ჯარი მანება ფასი ექნება, დასაჯერბელი იქნება. „კაცს უნდა შესრულე-ბოლა 30 წელიწადი და იმას ექნებოდა ჯერი, მისი ნათქვამი დასაჯერი მაშინ იქნებოდა“.

ჯარიშბ-ს სჯერა. „ღვიჭრა, რატომ არ ჯერობს!“

ჯერუჟონალ-ი ვისაც ჯერი არ შესრულებია. „30 წლამდე კაცი ჯერუჟონე იყო“ (ნ. ჯე რი).

ჯილიმ-ი თასმა, რომლითაც მოსართავეებს ამაგრებენ კურტნის დადგმისას.

ჯიმი-ი ცხენზე ასაკიდებული ვოდორი, ბრტყელია (შდრ. საბა, ჩუბ.).

ჯინი-ი მოგრძო ძარი, ხმარობენ სიმინდის საცესვად (შდრ. გლ¹, ძოწ.).

ჯინჭრიღელა ჭინჭრის მსგავსი ბალახი, არ ისუსხება. „ჯინჭრიღელა უზღვევია ჩვენი ღობის ძირებში“ (შდრ. მაყ.: ჯ ი ნ ჭ რ ი ს-ღ ე ლ ა).

ჯინჯაბა-ი ნძრევა, ტოკება, ნჯღრევა. „ღამანებე, ბიჭო, თავი, შენი ჯინჯავალი სა შემიძლია შე!“ (ნ. გლ; შდრ. ძოწ.: ა ჯ ი ნ ჯ გ ა ლ ე ფ ს).

ჯირითი-ი „სასროლი ჯოხი, რომელსაც თავზე რკინა ქონდა წამოცმული, მოახვედრებდა კაცი კაცს და მოკლებდა“ (ნ. ჩუბ., ფლ., ღლ.; შდრ. გლ.).

ჯირითი ცხენი-ი „კარკი ცხენი, რომელზედაც ჯირითის სროლისას იჯდა კაცი“. იქვე არ გვეიჩრებო იმაზე (=არაბზე), მარა ჯირითი ცხენი არა მყავს, რო უნდა მისანაო“.

ჯირაპნება, **ჯარაპნება** დაბალი და მსხვილი. „ჯირაპნება არი ზომე როდინი; მალღები მაინ არ არის“.

ჯიშ-ი „გოგუებელი, თავის ჭკუა ადამიანი, სხვისი რომ არაფელი ესმის“ (შდრ. ჩუბ.; ჯავახ. ქ. და კ. ენ. თ/პ. ბ. და ნ., 38, გლ).

ჯიშურა ერთლებნიანი კულტურული მცენარე, ქუნუროს (თავთავს) ცოცხად ხმარობენ. „ყანის პირეფში გეითესია ზომე ჯიჭურა, ვენახის ნაპირებზედაც ვეითო“. „ჯიჭურა მარტვა ცოცხათ ვარგა, მის ჩალას საქონელი არ ჭამს, თესლი არ იჭებება“ (ნ. საბა, ჩუბ., ერისთ., ჯავახ. ეკ. ისტ. I, 371, გლ).

ჯიღ-ი მჯიღი. „მიარტვა და მიარტვა ეს ჯიღი გვერდფეში“.

ჯიღაშვილი-ი ერთგვარი მშვილდი — ჩვეულებრივი მშვილდი დამაგრებულია

თოფის კონდახის მსგავს მოგრძო ხეზე, რომელიც ამოღარულია ისრის ჩასადებად, ფეხი აქვს ლარის გამოსადები; მშვილდს მოჭიმავენ, ლარს ფეხის თავზე მოსდებენ და ზედ ისრის ბოლოს მიადებენ, როცა ფეხს დასხლტენ, ლარი ისარს გააცურებს ღარში და გაიპერის (ნ. ალავე: ჯ ი ხ ა შ ვ ი ლ ი; შდრ. საბა, ჩუბ., გლ: ჯ ი ღ ა-მ შ ვ ი ლ დ ი).

ჯინი, **ჯინი!** ქათმების მოსახმობ-დასაძახებელი (უფრო ღელაღს ეძახიან, როცა დაჭერა უნდათ, ეთქვათ, კვერცხის გასასინჯად). შდრ. გლ: ჯ ი ნ ი, ჯ ი ნ ი: ძოწ.: ჯ ი ჯ, ჯ ი ჯ¹.

ჯიჩხამა მუცლის ვერემა. „ნუ ჭამ ბიჭო, გოხ ბიას, ჯიჩხამა იცის“.

ჯიჩხამარა მინდვრის მხალი ერთგვარა, — სავარცხელა (ნ. მაყ.: ს ა ე ა რ-ც ხ ე ლ ა; გლ, ძოწ.).

ჯიჩმი-ი ბებერი ცხოველის ხორცი, ძნელად მოსახარში და საჭმელად მაგარი. „ხორცი მევიტანე, მარა რაცხა არ მაშწონს, ჯიჩმია გონია“.

ჯიჩილა მინდვრის მხალი ერთგვარი, ბოსტანსა და ვენახებში იცის (ნ. საბა, გლ, ალავე. მას. 152; ძოწ.; შდრ. ერისთ., გლ, მაყ.: ჯ ი ჯ ლ ა ყ ა).

ჯიჩილაყა-ი ნ. ჯ ი ჯ ი ლ ა ყ ა.

ჯლაყუნ-ი ოღრო-წოდრო გზაზე ნჯღრევით სიარული (ნ. გლ; შდრ. საბა, მენთ: ჯ ლ ა ყ ე ა).

ჯობნება გაზაფხულზე (დაბრუნებული) ფრინველის ან მდგომარე წელს დაბადებული ცხოველის ხმის გაგონება უზმოზე; თითქოს ეს ცუდის მომასწავებელია ადამიანისთვის, მაგალითად, ხმოს ხმა თუ გაიგონე უზმოზე, ვიღაცაზე ძვირის, აუვს იტყვი მისი თანდასწრებითო და ასეთი შემთხვევა მთელი წლის განმავლობაში მოგივაო; გუგულის ჯობნებაზე სხვას იტყვიან, მერცხლისაზე სხვას და ა. შ., თუ ცოტა მაინც გაქვს ნაჭამი ან მარილი გასინჯული და გაიგონე ხმა, მაშინ შენ ხარ

ნაჯობნი და უნდა მიიძახო: „მიჯობნია, მიჯობნია“-ო.

ქორი-ი: **ქორით** მამე ირონ. მაკე ცხოველი, რომელიც (პატრონის აზრით) აგვიანებს შობას (ქალებზეც იტყვიან ხუმრობა-დაცინებით). „ეს შენი ძროხა, შე კაცო, ჯორით მაკე ზო არ არი, რას შობა ამდენხან?“

ქორა ლეღვი ერთგვარი, ღვინისფერი ლეღვი. „ჯორა ლეღვი ოდნე რო შემწიფებაში შევა, ის მიყვარს“.

ქორისტაშუა ბალახი ერთგვარი, ღვინოში მოხარშულს დამწვარზე ადებენ, შველის (ნ. მაყ.: **ე ი რ ი ს ტ ე რ ფ ა**; **ს ა ბ ა**, **ე რ ი ს თ.**, **გ ლ:** **ჯ ო რ ი ს -ტ ე რ ფ ა**; **ა ლ ე:** **ჯ ო რ ი ტ ო ფ ლ ა**; **წ ე რ:** **ჯ ო რ ი ტ ა ფ ა**).

ქოროშელა ბალახი ერთგვარი.

ქრიპა-ი ჯირკი, კუნძი. „შეიტანე, ბიჭო, ის ეკლის ჯრიკი, დაჟაოთ“. „გადაგორდა ჯრიკივით“.

ჯულაბი-ი გაუწმენდავი, არასასიამოვნო სასმელი, ცუდი ღვინო. „რავა ჯულაბს ასმევს ხალხს, ეს არი?“ (ნ. ძოწ.; შდრ. ჩუბ., ჯაჯან., გლ).

ჯლადო კატის ავადმყოფობა(?). „ციცი! გაგინთა ჯლადო!“ (ნ. ქათ.).

ჯლანუა მწარე სოკო ერთგვარი, არ იჭმევა.

ჯლაპატი-ი ბოძალიანი ჯოხი, მსხმოიარე ტოტის შესადგმელი.

ჯლარაბი-ი ძველი, დახეული ქალამანი. „წინეთ ასე კი არ იყო, ჯლარაბიც სანატრელი ქონდა, ბიძია, ხალხს“ (ნ. ბერ., ჩუბ.; შდრ. საბა: **ჯ ღ ა ნ ი**; **მ ე ნ თ:** **ჯ ღ ა მ ა ნ ი**; **გ ლ.** ნიჟ.).

ჯლიბა მკებნარი, უჩნდება ადამიანს თმით დაფარულ ადგილებში (გარდა თავისა) და ცხოველებს; ხორცში თავით ჩაერჭობა და წუწნის სისხლს. „წამწამები ჯლიბით ქონდა საშხე!“ (ნ. საბა; შდრ. ჩუბ.: **ჯ ღ ი ბ ი**, **გ ლ**).

პაიდერ! აბა, პაიდა! „პაიდერ, გამეჩქეც, არაბო! მი ერთის მეტს არ დაგატან, მასაც ვხთი სამართალზედა“ (შდრ.

ჩუბ.: **პ ა ი დ ა**).
ქორბი-ი ხე ერთგვარი, ნეკერჩხლის მსგავსი.

ღ ა მ ა ტ ე ბ ა

ასნაშ-ი ყაისნაყი. ასნაყით ნაქსოვი. **ბაროზ**-ი ყაისნაყით ან ჩხირებით ნაქსოვი თავსაბურავი ქალისა. **გაროზი** მოიხურა. **ხელს მონინაცვლებს** 1. ხელში და-

ჭერილს სადმე დადებს **სასწრაფოდ**, რათა სხვა რამეს მოჰკიდოს ხელი. 2. ვინმესგან სესხად აიღებს რასმე, საჭიროებას მოიპოვებს და შემდეგ გადაიხდის.

დაიბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოს დადგენილებით

*

გამომცემლობის რედაქტორი გ. გოგიავა
ტექნორედაქტორი ნ. ოკუჯაია
მხატვარი მ. თუშმალიშვილი
კორექტორი ნ. მამულაშვილი

გადაეცა წარმოებას 18.2.1976; ხელმოწერილია დასაბეჭდად 30.9.1976;
ქაღალდის ზომა 60×90^{1/8}; ქაღალდი № 1; ნაბეჭდი თაბახი 11.56;
საღირებულო-საგამომცემლო თაბახი 14.06; !
უე 01594; ტირაჟი 3000; შეკვეთა № 591

ფასი 1 მან. 50 კაპ.

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 380060, კუტუზოვის ქ., 19
Издательство «Мецниереба», Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19

საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის სტამბა, თბილისი, 380060, კუტუზოვის ქ., 19
Типография АН Груз. ССР, Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19